

♥
Oya Baydar
HIÇBİR YER'E
DÖNÜŞ

3. BASIM

HIÇBİR YER'E DÖNÜŞ Oya Baydar

Oya Baydar
HİÇBİR YER'E
DÖNÜŞ

TÜRK YAZARLARI

1. basım: Mart 1998
2. basım: Nisan 1998
3. basım: Mayıs 1998

ISBN 975-510-799-1

© Oya Baydar / Can Yayınları Ltd. Şti. (1998)

Oya Baydar
HİÇBİR YER'E
DÖNÜŞ.

ROMAN

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 88060 Galatasaray, İstanbul

OYA BAYDAR'IN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
KİTAPLARI

ELVEDA ALYOŞA / *öykü*
HIÇBİR YER'E DÖNÜŞ / *roman*
KEDİ MEKTUPLARI / *roman*

Oya Baydar, 1940'ta İstanbul'da doğdu. Notre Dame de Sion Fransız Kız Lisesinin son sınıfında yazdığı '*Allah Çocukları Unuttu*' adlı gençlik romanı nedeniyle neredeyse okuldan atılıyordu. 1964'te İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde bitirdi. Aynı yıl bu bölüme asistan olarak girdi. *Türkiye'de İşçi Sınıfının Doğuşu* konulu doktora tezinin Üniversite Profesörler Kurulu tarafından iki kez reddedilmesi üzerine, öğrenciler olayı protesto için üniversiteyi işgal ettiler. Bu olay ilk üniversite işgali eylemi oldu. Daha sonra Ankara Hacettepe Üniversitesine sosyoloji asistanı olarak girdi. 1971'deki 12 Mart askeri müdahalesi sırasında, Türkiye İşçi Partisi ve Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) üyesi olarak, sosyalist kimliği nedeniyle tutuklandı ve üniversiteden ayrıldı. 1972-1974 arasında Yeni Ortam, 1976-1989 arasında Politika gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı. Sosyalist yazar, araştırmacı ve eylem kadını olarak tanındı. 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sırasında yurtdışına çıktı. 1992'ye kadar 12 yıl Federal Almanya'da sürgünde kaldı. Burada, sosyalist sistemin çöküş sürecini yakından yaşadı. 1991'de yazdığı *Elveda Alyoşa*, öykü kitabıyla Sait Faik Ödülünü, 1993 yılında da *Kedi Mektupları* romanıyla Yunus Nadi Roman Ödülünü aldı. Türkiye'ye dönüşünde Tarih Vakfı ve Kültür Bakanlığının ortak yayınları olan *İstanbul Ansiklopedisi*'nde redaktör ve *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*'nde genel yayın yönetmeni olarak çalıştı.

Bu bir dönüş hikâyesi.

Yolları zaferlerin değil yenilginin açtığı, buruk, kederli bir dönüş. Senin, benim, hepimizin; mağlup bir ordunun yorgun, tedirgin askerlerinin, ürkek umutlar taşıyan dönüşü.

"Nereye?" diye sorma.

Bir ülkeye, bir kente, çocukluğun aydınlık sokaklarına, yarım kalmış aşklara, gece yollarına, eski dostlara, uğruna bir ömür harcanmış inançlara, zafer türkülerine, devrim bayraklarına, kendimizle yüzleşmeye, hayatla ödeşmeye...

Bu hikâye, dönülen her şeyin hiçbir şey; her kişinin hiç kimse olduğu, Hiçbiryer'e dönüşün hikâyesi.

DÖNÜŞ

*Yeni bir ilke bulamazsın
Başka bir deniz bulamazsın
Bu şehir arkandan gelecek
Sen gene aynı sokaklarda dolaşacaksın.
Dönüp dolaşıp bu şehre geleceksin sonunda
Başka bir şey umma*

Konstantin Kavafis

Ben mi gördüm bu rüyayı, yoksa sen mi anlattın bana? İkimize ait bir rüyaydı. Aşkımıza, sürgünümüze, hayatımıza, yenilgimize dairdi.

Henüz dönmemiştik; zamanda ve mekânda yaşadığımız sürgünün başlarındaydık. Dönüş olmadığını; hiçbir şeye, hiçbir yere, hiç kimseye dönülemeyeceğini henüz öğrenmemiştik.

Duvar henüz üstümüze yıkılmamıştı. Çocuk – ortak suçumuz ve pişmanlığımız kaybolup gitmemişti. Umutlar henüz tükenmemişti. Kan, savaş, zulüm, açlık – yenmek, alt etmek için bir ömür verdiğimiz köhne dünyanın karanlığı – her yanı böyle sarmamıştı; ya da biz, yenilgiyi henüz fark etmemiştik. Ne dünya ne de biz, masumiyetimizi henüz yitirmemiştik. Ve senle ben ve bizi birbirimize bağlayan bağlar henüz aşınmamış, tükenmemişti.

İki yanında ulu çınarlar olan gölgeli, serin bir yolda el ele yürüyorduk. Ayaklarımızın altında beyaz bulut-

lar vardı. Tüy gibi hafif, mutlu, sevgi doluyduk. Başımı omzuna dayamıştım. Uzun, sarı saçlarım göğsüne savruluyor, boynuna dolanıyordu. İçimiz berrak bir su kadar ıslıklı, gökyüzü kadar geniş, eylül güneşi kadar ılıktı. Çenemi avcunun içine alıp dudaklarımdan öpüyordun. Yolun sonunda güneşli, aydınlık bir kapı vardı. Işığa doğru koşmaya başladık. Yeşil bir tünel gibi uzanan yolun sonuna geldik. Önümüze, eğri büğrü taşlarla döşenmiş dik bir yokuş çıktı. İki yanındaki kaldırımlara kitaplar serilmişti. Bu yokuşu daha önce de tırmanmıştım; ama nerede, hatırlamıyordum. Yokuşun en tepesinde, üstümüze çökecekmiş gibi duran kale burçları vardı. Elimi bıraktın. Yokuşu koşarak tırmanmaya başladın. Arkandan yetismeye çalışırken çocuğun kucagımda olduğunu fark ettim. Oysa, ağaçlı yolda yürürken ikimiz yalnızdık, çocuk yoktu. Çocuğu sıkıca göğsüme bastırıp koşmak istedim. Ayağım taşlara takıldı, sendeledim. Çocuk kucagımdan düştü. İçini çekerek sessiz sessiz ağlamaya başladı. Onu yerden kaldırmak için eğildim, ama kollarımın arasından kaydı, kayboldu. Dehşet içinde sana seslenmek istedim; sesim çıkmadı. Yokuşun en üstünde, kalenin hemen altında duruyordun. Taşlara ellerimle tutunarak, sürünerek yanına çıktım. Önümüzde gümüş gibi parlayan uçsuz bucaksız ıslak kumsallar vardı. Deniz çok uzaklara çekilmişti. Sonra sular dalga dalga yaklaşmaya başladı. Dalgalar arasındaki beyaz gemiyi gördük. Yaklaştıkça gemi büyüdü, suların üstünde yüzen bir İstanbul oldu. Seni kolundan tutup bütün gücümle çektim.

"Yetişmeliyiz!" diye bağırdım.

Sonra dev bir dalga üstümüzden aştı. Suların arasına kaybolduk...

Hangimiz görmüştük bu rüyayı? Belki rüya bile değildi. Bir sayıklama, bir kurgu, bir hayaldi. Hayatımıza, şehrimize, dönüşümüze dairdi.

Ülkeden ülkeye, şehirden şehre uzun bir yolculuk olan sürgün yılları boyunca, 'dönüş,' yitirdiklerimizi yeniden bulmanın adı olmuştu. Orta Avrupa'nın dopdolu akan ırmakları, Kuzey'in karlı çam ormanları, okyanusların kurşuni suları, İspanya'nın yasemin kokulu bahçeleri, Toskana'nın servili tepeleri, Fransa'nın bağlar arasındaki şatoları, Rusya'nın kayın ormanları, akkavaklardan dökülen haziran karları, Ege'nin eşsiz mavis ve her birinin anısı içime bir hançer gibi saplanan şehirler; gördüğüm, yaşadığım bunca güzel şey; dönüşü daha şiirli, daha görkemli kılmaya hizmet eden küçük süslerden, önemsiz ayrıntılardan ibaretti sanki.

Her köşesinde, her ara sokağında umulmadık güzellikler, küçük mutluluklar barındıran yabancı kentlerin yollarında, sicim gibi yağmurun, yakıcı güneşin, usul usul yağan karın altında dolaşırdık. Bir heykeli, bir mermer sütunu, bir ağacı okşar, bir banka oturur, bir nehir kıyısında dinlenir, gel-git vakti uzaklara çekilmiş bir denize doğru yürürdük. O kentlerde hep müzik olurdu. Sokak çalgıcıları köşe başlarını tutar, kiliselerden org sesleri yükselir, kafelerden, meyhanelerden şarkı sesleri gelir, bir evden ürkek bir piyano, bir pencereden flüt sesi sokağa yayılırdı.

Kitapçılara, antikacı dükkânlarına, dev mağazalara girer çıkar; müzeleri, şatoları, sergileri, çiçekpazarlarını, bitpazarlarını gezerdik. Karnavallara katılır, Noel Baba ile fotoğraf çektirir, paskalya yumurtaları boyar ve 1 Mayıs'larda, barış yürüyüşlerinde, yabancı şehirlerin caddelerine, meydanlarına yalnızlığımızı unutmaya koşardık.

Tenha ve yabancı bir istasyonda, bavullarının üzerine oturmuş, geç kalmış bir gece trenini usanmadan bekleyen sabırlı yolculardık. Bazen bekleyişin kendisinin amaca dönüştüğünü, artık neyi beklediğimizi unuttuğumuzu düşünürdüm. Dönüşü bir özlem, bir tutku

olmaktan çıkarıp yaşanacak somut bir gerçeklik olarak kavramaya çalışırdım. O zaman Şehir, bir akşam vakti, günbatımındaki eflatun-kızıl görkemiyle karşıma diki-
li; dönüşün resmi, simgesi, adı olurdu.

Dönüş amaçtı; korkularımızın, yorgunluğumuzun, bezginliğimizin mazereti, yeniden başlama umuduydu. Sürgünün insanı kemiren, içini boşaltan, koflaştıran etkisi; kendini yerleşik hissedememenin, yabancılığın, köksüzlüğün tedirginliği; her şeye yabancı olduğumuz bu kentlerdeki iğretiliğimiz, güvensizliğimiz, anlamsız bir cisim olma duygumuz, dönüşle birlikte sona erecekti. Kendi topraklarımızda ayaklarımız yere sağlam basacak, yeniden kendimiz olacaktık.

Dönüş günü yaklaştığında, sevincimi gölgeleyen geç kalmış olma duygusunu ve içimi kaplayan korkuyu seninle paylaştım mı, hatırlamıyorum. Artık pek çok şeyi paylaşmaz olmuştuk. Çocuk –aramızdaki o incecik kırılğan bağ– kaybolup gitmişti. İnandığımız değerler, doğrularımız, umutlarımız, yıldızlarımız, bayraklarımız parçalanmış, ayaklar altında çiğnenmişti. Mabetlerimiz çöplük, kutsal kitaplarımız kâğıt parçası, peygamberlerimiz sahtekâr ilan edilmişti. Yüz yılın hıncıyla, tarihin sonunun geldiğini, ütopyamızın yalan olduğunu haykırıyor, zafer naraları atıyorlardı.

Dönüşümüze, bozguna uğradığımız ve yenilgiyi kabullendiğimiz için izin verilmişti. Dönüş yollarını zafer değil yenilgi açmıştı. Mağlup orduların, yaralı, yorgun askerlerine benziyorduk. Artık onlardan kimse korkmuyordu ki, şehir surlarının demirden kapıları yüzlerine kapansın.

Sürgün yılları boyunca, hep bir masal dönüşü, olağanüstü bir karşılama hayal etmiştim. Ayasofya ile Sultanahmet'in minarelerinin üst üste düştüğü; şehrin, ba-

zen dokuz, bazen yedi kandilli dev bir şamdan gibi yandığı o ânı yaşamak istemiştim.

Sarayburnu'na varmadan, Kumkapı açıklarından bir noktadan bakınca, birkaç saniyelik kısacık bir an, iki mabedin minareleri ve kubbeleri birbirine karışır. Geceleri minareler aydınlatıldığı zaman, limana gemiyle giren yolcu, karşısında önce dokuz, sonra yedi kandilli muhteşem bir şamdan görür.

Şehre, bir akşam vakti, gemiyle, günbatımının son kızılığının laciverdî geceye teslim olduğu saatlerde girdik.

Tam o noktadaydık. Şehir karşımızda, yüzlerce yıldır nasılsa öyle, gecenin içinde tüm görkemiyle yükseliyordu. Dönüşün resmi, geceyi aydınlatan bu yedi kandilli şamdandı. O zaman rüyayı hatırladım; ürperdim. İstanbul tıpkı o rüyadaki gibi denizin üzerinde yüzüyordu. İçimdeki mutlu heyecanın yerini tedirginlik aldı. Gemi Sarayburnu'nu dolanıp iç limana girdi, Galata rıhtımına yanaştı. Yedi kandilli şamdan arkamızda kalmıştı. Karşıda Galata Kulesi yükseliyor; bin yılın yorgunu Pera, kuytu köşelerinde gizlediği günahlarla, anılarla, sırlarla, limana giren gemileri sessizce selamlıyordu.

Uzun yolculuk bitmişti; dönmüştük. Yıllar sonra yine Şehrimizdeydik. Elimi tuttum. Yalnızlıklarımızı kuşanıp, gecenin içinde İstanbul'a karşı yan yana durduk. İkimiz de kendi İstanbul'umuza baktık ve sustuk.

Bu bir dönüş hikâyesi.

Her dönüş gibi, geçmiş zamanın peşinde çılgın bir koşu olan; tüm yolların insanın kendisine çıktığı; ve sonunda Hiçbiryer'e varılan bir dönüşün hikâyesi...

UZATMALAR

Bitince, çekip gitmeli. Uzatmalarda gol atma hayaline kapılmadan, sessizce, efendice terk etmeli sahayı. İster bir iklim, bir şehir, ister bir aşk, bir insan, ister bir savaş, bir inanç olsun; yenilince, tüketince direnmemeli. Bırakıp gitmeyi, yaşanmış olanın güzelliğini korumayı bilmeli.

Yenilen tarafın, uzatmalar oynanırken gol atamayacağını öğrenmem için bütün bir yaşam gerekti. Her mutluluğun bir bedeli olduğunu öğrenmek için de...

Kedileri çok seven bir arkadaşım, kedi tırmığı hastalığına yakalanmıştı. Yüksek ateşle aylarca süren bir hastalık. Dünyada, tıp literatürüne geçmiş yedinci vaka olduğunu söylemişlerdi ona. Bunun ne anlama geldiğini bilmiyorum. Herhalde, doktora başvurup da tanı konabilen anlamındadır. Arkadaşım sadece kendi kedileriyle değil sokaktaki bütün kedilerle de ilgilenirdi. "Yaşlandığım zaman, elinde ciğer torbasıyla dolaşıp sokaklarda kedi besleyen o tuhaf ihtiyarlardan biri olacağım," derdi. "Kedilerle bu kadar haşır neşir olursan, başına bunlar gelir işte," diye söylendiğimde, ateşler içinde yanarken, "Her hazzın, her mutluluğun bir bedeli vardır; kedi okşamanın bile," demişti bana. "Keyif alıyorsan, bedelini ödeyeceksin."

Bedeli, hem de birkaç katıyla, her zaman ödedim. Ve son'lara dayanamadığım için her zaman uzatmaları oynadım.

Genceciktik, neredeyse çocuktuk. İlk kez bir deniz kıyısında öpüşmüştük. Ben on dördümdeydim, sen on altında. Acemi öpüşmemizde tuz tadı, yosun ve deniz kokusu vardı. Dişlerimizin arasında kum tanecikleri, çocuk bedenlerimizde, bir daha ömür boyu hiçbir sevişmede yakalayamadığım olağanüstü bir titreşim. Ben kimseyi, seni öptüğüm gibi öpmedim. Hiç kimseyi; sevdiğim, yattığım, yıllarımı paylaştığım hiçbir erkeği seni sevdiğim gibi sevmedim. Rüyalarımda hep seninle seviştim. Oysa çocuktuk, sevişmeyi bile bilmiyorduk. Bir tuz tadıydın, bir deniz kokusuydun. Rüyamda, kaleye tırmanan bir yokuşta duruyordun. Yaşlanmıştın, saçların beyazlaşmıştı. Ama yüzün, yine o ciddi oğlan çocuk yüzüydü. Beni yanına çağırdın. İçimde sıcacık bir telaş, tıpkı çocukluğumdaki gibi sana doğru koştum. Yanına vardığımda, baktım, sen değilsin. Önümüze bir deniz çıktı, bir dalga beni de, sen olmayan o yabancı adamı da sürükledi.

Sahi, kaç yıl oldu birbirimizi görmeyeli?

Hayatın başında olduğunu, gitmek istediğini, ayrılmamız gerektiğini söylüyordun. Gidersen, seni kaybedersem öleceğime inanıyordum. Büyük bir tutku ve inatla, seni ürküten bir ısrarla, gitmemeni, beni bırakmamamı sağlamaya çalışıyordum. Bir gölge gibi izliyordum seni. Her attığım adım, seni tutmak için yaptığım her şey, uzatmalar oynanırken kendi kaleme attığım bir gol oluyordu.

Bir yatakta cırılçıplak yatıyorum. Üstümü örtmeye çalışıyorsun. O anda benden kurtulmak istediğini biliyorum. Ama ben seni istiyorum.

"Benimle yat," diye yalvarıyorum sana.

Çok içkiliyim, başım dönüyor. Kendimi sana vermek istiyorum. Sevişirsek, bir daha ayrılmayacağımızı düşünüyorum.

"Yapamam, diyorsun. "Alkollüyüm, alkol arzuyu öldürür."

Oysa içmediğini biliyorum. Beni şefkatle giydiriyorsun. Başımı omzuna vaslayıp ağlıyorum.

"Gitme, gitme."

Alnımdan öpüyorsun. Gidiyorsun...

Bir daha hiç görüşmüyoruz.

Çok karlı bir kış günü, bomboş limanda seni arıyorum. İstanbul'a tarihinin en kederli karı yağıyor. Lâpa lâpa yağın karın altında, gece inene kadar limanı gözlüyorum. Biri beni orada donmak üzereyken buluyor. Geceler boyu, ateşler içinde yatarken seni sayıklıyorum seninle sevişiyorum, sana sığınıyorum. Arkadaşlarını bulup seni onlarda yaşamaya çalışıyorum. Sokaklara düşüyorum. Ardından, yalanların ve avutmaların izinde, şehir şehir, ülke ülke dolaşıyorum. Ve sonra bir gün, yaramın iyileşmeye başladığını önce isyan, sonra keder, sonra hüznle fark ediyorum. Ne korkunç! Seni unutmaya başlıyorum. Yerine başkalarını koyuyorum. Ülkeyi, dünyayı, insanlığı anlamaya çalışıyorum. Soru sormayı öğreniyorum. Eşitsizliği, yoksulluğu, zulmü ve bütün bunların insanın kaderi olmadığını öğreniyorum. Sorularımın cevabını kitaplarda, örgütlerde, gece yollarında, işçi semtlerinde, fabrikalarda, kıpırdanan, uyanan köylerde, dolup taşan meydanlarda arıyorum. Büyük ütopya varıyorum; kimliğimi, kişiliğimi kazanıyorum. Ben oluyorum.

Sonra, yeni bir aşkla birlikte, kendimi yollara atıyorum. Ve yollar tükenip ayrılık saati geldiğinde, gece yollarının sonunda kimse beni beklemez olduğunda, yollar gibi kentler de anlamlarını kaybettiklerinde, bir kez daha yenildiğimde, yine uzatmalara başlıyorum.

Şehirden şehire uzanan o yollar; gece otobüslerinin ter, nefes, konyak, leblebi, karanfil karışımı kokusu; büyük ütopyanın yeryüzüne yansıması olan örgüt çalış-

maları, işçi eğitimleri, öğrenci yürüyüşleri miydi tutkun olduğum, yoksa sen miydin?

Kimliği belirsiz zombilerin kuyulu odalarda verdikleri yasak şiirleri el yazısıyla defterlerimize geçirdiğimiz; yüzlerce kilometre yol aşır toprak işgallerindeki köylülere yardıma gittiğimiz; grevdeki fabrikaların avlularında kurulu çadırlarda sabahladığımız; dağ köylerinde gecelediğimiz o günlerde, aşk ile ütopya, seveda ile savaş, gençliğimizle devrim o kadar iç içeydi ki...

Ne zaman bitirmiştin içinde beni? Hangi yolda, hangi kentte, hangi gece yolculuğunda? Uzatmaları oynamayı, her zamanki gibi yine ben istedim. Gece yarısı postanelere koştum; son otobüslere, son trenlere binip, sabah şafakla birlikte kapını çaldım. Saçlarım bir gecede ağardı mı diye, korkuyla aynalara baktım. Göğsümün orta yerine bıçaklar saplanırken, alnımı antik kentlerin mermer heykellerine dayayıp ateşimi söndürmeye çalıştım. Günler boyunca, bitip tükenmeyen beyaz kâğıtlara, birbirine sarılmış, tek gövde olmuş yaşlı zeytin ağaçları çizdim. Yine ve hep sana döndüm. Başkasını sevdiğini söylediğinde, inanmadım. Belki de böyle bir şey söylemedin, ama ben anladım. Bir gece, kilometrelerce yolu aşır yine sana gelirken, yarı yolda inip geri döndüğümde, uzatmalarda ısrar etmemeyi, yenilgiyi kabullenmeyi öğrenmeye başlamıştım. Tutuklandığımda seni ele vermemek için işkencelere katlandım. Yine de seni, benden aldıkları bir adreste buldular. Adresi bilerek vermediğime inanmadığını biliyorum. Peki ben? Ben inanıyor muyum buna? Bilmiyorum.

Sorular ve kuşkular, akla ve yüreğe bir kez yerleşti mi, antika eşyayı içten içe kemiren bir tahtakurdu gibi, insanın içini sessizce boşaltıyor.

Seninle bir daha görüşmedik, rastlaşmadık, yollarımız kesişmedi. Öylesine unuttum ki, o karlı kış gecesi sana gelirken, yarı yolda otobüsten inip geri döndüğüm

yerden geçerken bile, bir daha hatırlamadım. Ta ki, ölümüne gelene kadar.

Yıllar sonra, bir başka sevgiliye, iki sözcükle yalnızca 'Hoş çakal' yazılı bir pusula bırakıp evden çıktığımda, hayatımda ilk kez uzatmaları çok uzatmamayı başardığımı düşündüm.

İkili yalnızlığımız belki yıllardır sürüyordu da fark etmemiştik. Pek çok yanıltıcı bağ vardı aramızda: İnançımız, ütopyamız, sürgün yılları, çocuk, uzun bir ortak geçmişin tüm anıları...

Odaya ağır bir taş gibi düşen suskunluklar; yan yana uzanıp uykusuz yattığımız gecelerde, vücutlarımızın küskünlüğü; ne soruları, ne kederleri, ne de hazları paylaşmaz oluşumuz, o dayanılmaz ikili yalnızlık tam ne zaman başladı?

Zaman, gün be gün, duyguları, anıları çürütüyordu; her yaklaşma çabası, her konuşma, her duygusal patlama bizi birbirimizden biraz daha uzaklaştırıyordu. Yaşlanıyorduk. Saçlarımdaki ilk beyaz teller, çok sevdiğin ince uzun parmaklı ellerimin üstündeki ilk lekeler, ilk buruşuklar; yüzümün derinleşen çizgileri... Karnım, kalçalarım, memelerim artık eskisi kadar gergin, pürüzsüz, çekici değildi. Cildimin buruştuğunu, derimin kurduğunu kederle ve tuhaf bir pişmanlıkla izliyordum. Sen de yaşılanıyordun. Her gün biraz daha suskunlaşman, gözlerindeki pırıltının donuklaşması, hareketlerinin ağırlaşması, her şeye karşı inanılmaz ilgisizliğin... Yüzünden, bedeninden çok içini, yüreğini kemiren yıllar...

Zamanın çürütücü, yok edici gücüne karşı direnen tek yanımdı, dönüş umudumuzdu. Dönüş sihirli bir sözcük, yaşamamızı sağlayan bir gerçeklikti. Ve bir gün, her birimiz kendi dönüşümüzü yapayalnız yaşamak üzere, vaat edilmiş toprağa, şehrimize birlikte döndük.

Son'lara dayanamam, bilirsin. Çocukken masal kitaplarının, çocuk romanlarının sonlarını okumazdım. Bitmesinler diye... Ya da son satırları okur okumaz, yeniden başa dönerdim. Böyle, ara vermeden, üst üste beş kere, on kere okuduğum kitaplar vardı. Ayrılmaları, vedaları da hiç sevmezdim. Bu yüzden garlardan nefret ederdim. Bir de yolcu geçirmekten... Tren istasyonları, garlar ayrılığın simgesidir. Ayrı kaldığımız zamanlar, seni karşılamaya çok geldim, ama geçirmeye hiç gelmedim, hatırla.

Biten şeyler bana çaresizliğimi hatırlatırdı. Beni tutkuyla saracağını sezdiğim aşklardan, ilişkilerden kaçardım. Uzatmaları, son'lardan korktuğum için oynadım ve her defasında kaybettim.

Öteki kadının varlığını öğrendiğimde, beni çılgına çeviren, ihanete uğramış olmak değildi. Benim de geçici ilişkilerim olmuştu. Ama bu defa, ikili yalnızlığımızın üçüncüyü taşıyamayacak kadar ağır olduğunu, son'a yaklaştığımızı, belki de vardığımızı biliyordum. Sonraki günlerde, her şey mucizevi şekilde düzelmiş gibi görünse de, ilişkimizin ne zamandır başlamış olan sonu, o gece noktalanmıştı. Seni de şaşırtan yakınlaşmalarımız, bedenlerimizin yeniden buluşması, suskunlukların azalması, ölüm öncesi son hayat pırıltılarıydı.

Arkamda o küçücük notu ve yirmi yoğun ve yorğun yılı bırakarak evden çıktığım gün, henüz nereye gideceğimi bilmiyordum. Şehrimizin sokaklarında içimde büyük bir hafiflikle –hatta mutluluk bile diyebilirim– dolaşırken, düşkün soylulara benzeyen o eski sokağa uğradım. Evi buldum. Aynen duruyordu. Pencerelerinden birine 'Satılık' levhası asılmıştı. Üç katlı eski apartmanın cephesini kaplayan yaşlı sarmaşık kurumuş, ya da sökülmişti. Evin sıvaları dökülmüş, camları çatlamış, kırılmıştı. Yine de oradaydı işte; geriye kalmış tek tük tanıdıktan biriydi. Yıkılıp yeniden yapılmayı, geç-

mişi unutmayı bekliyordu. Kapı açıldı, itip içeriye girdim. Merdiven lağım, küf ve gaz kokuyordu. Ağır ağır, en üst kata çıktım. Yollarda geçirdiğim gecelerin sabahında, ya da akşam geç vakit, bu merdivenleri sessizce, gizlice tırmanır, kapını çaldım. Tavanı, duvarları dö-külen odanın bir köşesinde iki kişilik güzel bir sofra kurmuş olurdun. Vakitlerden sabahsa, çeşit çeşit reçel ve peynirle çay; akşamsa, bulunabilecek en güzel hazır mezelerle şarap, iştah açıcı bir şekilde, bizi beklerdi. Konuşur, konuşurduk; söz hiç bitmezdi. Bir yandan sevişirken, bir yandan şeftali ya da portakal yerdim.

Üst katın, odamızın kapısının önünde durdum; ama kapı yoktu. Kırık camlardan esen serin bir rüzgâr, olmayan kapının eşiğine kadar geliyordu. İçeri girdim. Oda bomboştı. Masa şu köşede, camın önünde dururdu. Karşıda, duvara yaslanmış oymalı antika karyola vardı. Yatağa sinen kokum uçup gitmesin diye, çarşafları ben yeniden gelene kadar değıştirmezdin. Havayı kokladım. Bize ait bir koku aradım. Hiçbir köşede, en küçük izimiz kalmamıştı. Pencerelelerden birinde asılı duran yırtık perde de bize ait değildi.

İçimi büyük bir keder kapladı. Kedi tırmığı hastalığına yakalanan arkadaşımın mutluluğun bedeli hakkındaki sözlerini hatırladım. Bedeli fazlasıyla ödediğimi düşündüm. Yüksek bir bedeldi; ama aşkın, dostlukların, inancın, ütopyamızın, tüm hayatımızın vermiş olduğu mutlulukların bedeli tabii ki yüksek olacaktı. Hayatla ödeştigimi, orada, o harap evde anladım. Hiç borcum kalmamıştı. Uzatmalar gereksizdi, ödeşmiştik.

Nereye gideceğimi ilk kez o zaman düşündüm. 'Alice Harikalar Diyarında' kitabından bir bölüm geldi aklıma. Alice'in, dört yol ağzında karşısına çıkan Kedi'ye sorduğı soru:

"Hangi yola sapmalıyım?"

Çevremde bu soruyu sorabileceğim bilge bir kedi yoktu. Ama Kedi'nin cevabını hatırlıyordum:

"Bu senin nereye gitmek istediğine bağlı."

Merdivenleri koşarak inip sokağa çıktım. Sokak yirmi yıl önce nasılsa öyleydi. Her şeyin değiştiği, yıkıldığı, tanınmaz olduğu bir dünyada, bezemeleri dökülmüş üç dört katlı kâgir apartmanları, ahşap konakları, eğri büğrü, kırık dökük kaldırımları, kaldırım kenarlarındaki çöpleri ile Beyoğlu'nun arka taraflarındaki bu sokakta değişen tek şey insanlardı. Henüz yirmilerini süren iki gencecik sevgili yoktu artık. Karşı binadaki Beyaz Rus madam, alt katta oturan yaşlı kemancı, bir sonraki evde barınan çok çocuklu dokumacı ailesi, Rum meyhaneci, gencecik topal orospunun veresiye hesabını "aynı" olarak da kabul eden bakkal amca, hiçbiri burada değildi artık.

Kedi'nin sorusunu, yüksek sesle, kendi kendime sordum: "Nereye gitmek istiyorum ben?"

Yirmi yıl öncesinin sokağında, eski yıkık evin önünde öylece durmuş beklerken, içimdeki dayanılmaz gitme isteğinin, gerçekte bir dönme tutkusu olduğunu anladım. Geriye, yani aşkların ilk gününe, ilk sevişmeye, ilk yürek çırpıntılarına; geriye, yani yaşamın devrimle, eylemle, umutla, inançla eş anlamlı olduğu günlere; henüz çökmemiş, yıkılmamış, kan içinde kalmamış bir dünyaya, benim olan, yabancılaşmamış bir kente geri dönüş özlemi... Her şeyi, kaçışımı bile umutsuz kılan, bu dönüşün imkânsızlığıydı. Gitmek istediğim tek yer, kendi geçmişimdi.

İçimde, geç kalmış olma duygusu. Bir daha yakalanmaz, ele geçmez, yaşanmaz olanın hüznü, pişmanlığı...

TÜKENİP GİDEN

Uykuyla uyanıklık arası bir kâbus gibi yaşadığı sonraki günlerde – akkavaklardan dökülen haziran karları, terk edilmiş eski bir Rum evi, karlı yamaçlara yaslanmış ortaçağ şatoları, akşamın İstanbul'a yumuşacık inişi, Kızıl Meydan'ın üstünde parlayan yakut yıldız, New York'un evcil sincapları, göğsü ve patileri beyaz bir kara kedi, durgun göllerde eflatun güneş batışları, camgöbeği sular, Hitit kabartmaları, İspanya iç savaşının hüznü türküleri, mor salkımlı çardaklar, erguvanlar, bağlar, zeytin ağaçları, peynir ve şarap, şeftali kokulu öğleden sonra sevişmeleri, dudaklarının kenarındaki yorgun büklüm, kuzeyi çağrıştıran olgun buğday rengi saçları, aklının aydınlığı, sezgilerinin insanı bazen ürküten derinliği – hayır, bunların hiçbirini, onun sevdiği ve onda sevdiği hiçbir şeyi değil, omuzlarından tutup yüzünü yüzüne yaklaştırdığında gözlerinde gördüğü bakışı hatırlayacaktı: Çevresi av köpekleriyle sarılmış yorgun, yaralı bir hayvanın, dehşet ve umutsuzluk dolu, ıslak, çılgın, çaresiz bakışı. Peşinden kovalayan avcılardan ve köpeklerden kaçan, bir an kurtulabileceğini sanan, sonra gerçeği kavrayan bir dişi geyiğin, ön bacaklarını büküp yere çöktüğü andaki çaresizliği, teslimiyeti...

Yıllarca sürmüş beraberliklerinin, anılarının, alışkanlıklarının, paylaşılmış bunca şeyin üstüne kara bir çarpı çeken bakışlarına dayanamayıp gözlerini kaçırma-

ya çalışırken, paniğe varan bir çaresizlik içinde, karısını omuzlarından tutup hafifçe kaldırmış, sarsmıştı. Başının yastığa düşerken çıkardığı yumuşacık sesi, artık hiç direnmeyen bedeninin inceliğini, birkaç tutam ak düşmüş buğday rengi saçlarının yastığa dağılışını ve cam gibi sabitleşmiş elâ gözlerindeki o yenik, tükenmiş, dayanılmaz bakışı hiç unutmayacaktı.

Üç gün öyle ilgisiz, dilsiz yatmış, sonra bir sabah kalkıp giyinmiş, evi toplamış, birikmiş bulaşıkları, çamaşırları yıkamıştı. Sonraki günlerde de, sokağa falan çıkmadan hep ev işleriyle uğraşmış, yüzünde sanki kırımızı boya kalemiyle çizilmiş yapay bir gülümsemeyle –belki de bir kas kasılmasıydı– odadan odaya dolaşmış; canlı, biraz sinirli, duygu ve tutku dolu sesine hiç benzemeyen yumuşak, renksiz, tonlamasız bir sesle konuşmuş, "hiçbir şey olmamış"ı oynamıştı. Az konuşuyordu, oysa çok konuşurdu; her zaman anlatacak, soracak birşeyleri vardı. Gündelik yaşamı sükûnet ve doğallıkla sürdürüyor, soru sormuyor, eleştirmiyor, tartışmıyor, evin içinde bir kedi kadar sessiz ve yumuşak geziniyordu.

Son yıllarda gitgide sıklaşan evlilik bunalımlarının en ağırlarından birini daha atlatmış olduklarını düşünüp rahatlamıştı. Daha önce de birkaç kez ayrılığın eşliğine gelmişler, beraberliklerinin yılların aşındırmasına dayanamayıp sallandığını sezmişlerdi. Ufak tefek olaylar, gelişigüzel söylenmiş bir söz, özensiz bir davranış, dikkatsiz bir yüz buruşturma, alışkanlığın getirdiği ilgisizlik, belki de güven duygusunun sonucu olan miskin bir rehavet ve aldırmazlık, "Tıpkı metal yorulması gibi" dediği duygu yorulması; ilk bakışta anlamsız, hatta gülünç gelebilecek küçük şeyler ve gitgide derinleşen, büyüyen bir uzaklık...

Her türlü engele, ayrılıklara, yasaklara direnmiş olan ilişkileri, yıllar geçtikçe, kendi iklimlerinden, top-

raklarından, köklerinden koparılan bitkiler gibi solmuştu. Alışkanlığın, kanıksamışlığın, bıkkınlığın yorgunluğu çökmüştü üstlerine. Dönüşten sonra her şeyin değişeceğini, geçen yıllara, ilerlemiş yaşlarına rağmen birbirlerini kendi topraklarında yeniden bulabileceklerini hayal etmişlerdi. Duyguları ne kadar aşınmış olursa olsun, yollarında dolaştıkları, gecekondularında, işçi mahallelerinde saklandıkları, kaçaklık günlerinde gizli köşelerinde seviştikleri, her biri bir başka masala açılan sokaklarında kayboldukları, bir insanı severmişçesine tutkuyula sevdikleri bu şehirde, aralarındaki görünmez duvarın yıkılacağını, birbirlerini yeniden bulacaklarını ummuşlardı. Oysa, ikili yalnızlıkları, suskunlukları, iletişimsizlikleri dönüşten sonra daha da artmış, neden hâlâ birlikte oldukları sorusu, açıkça dile getirilmese de, bir kara taş gibi evin ortasına çökmüştü.

"Geceler boyu yan yana, ikimiz de uykusuz yatarдық. Yüreğinin atışlarını, vücudunun ürperisini, kesik kesik soluğunu duyardım. Aynı şeyleri düşündüğümüzü bilir, aramızdaki beş on santimlik uzaklığı aşamazdım. Sanki dokunma duygumuzu kaybetmiştik. Birkaç dakikalık kaçamak buluşmalarda, kimse üstümüze gelmesin diye kapıya dayanıp ayakta sevişen; otların, toprağın, kumların, çakıldaşlarının üstünde, yerlerde, kediler gibi kızgın, ıslak, hayvanca ama müthiş bir istek ve doyumla birleşen; aramızdaki cinselliğin yoğunluğundan, şiddetinden ürken biz!.. İlk hangimizden gelmişti bu uzaklık? Bilmiyorum. Bir başka kadın, bir başka erkek yüzünden miydi? Hayır; onlar neden değil, sonuçtu. Vücutlarımız her geçen gün uzaklaşıyor, vücutlarımız uzaklaştıkça aramızdaki bağlar da bir bir çözülüyordu. Her gün biraz daha yabancılaştığımızı, seni bulaz

daha yitirdiğimi hissediyordum. Senden sıkılıyor, kaçmak istiyor ve bundan utanıyordum. Bekâr odama gizlice gelip yatağa uzandığın günlerde, üstünde seviştiğimiz çarşafı, o güzel sarı saçlarının kokusunun sindiği yastığı, bir daha gelişine kadar değiştirmezdim. Ama artık kokunu sevmiyordum. Günler geçiyor, yüzüne doğrudan bakmıyor, gözlerini aramıyor, saçlarını okşamıyordum. Seni kaybetmişim, müsrifçe harcamışım, biliyordum; ama elimden bir şey gelmiyordu, yorgundum."

Yalnızca kadınlara özgü sezgi gücüyle, 'Öteki Kadın'ın varlığını, belki daha ilişki başlamadan önce fark etmişti. Gündelik yaşamlarından küçük ayrıntılar hatırlıyordu. Bir bahane bulup evden çıkmaya hazırlandığı bir tatil günü, "Ne kadar uzun zamandır birlikte sinemaya gitmedik. Görmek istediğim güzel bir film var; hadi gidelim," demişti. "Ben," deyip, acele bir yalan uydurmaya çalışırken, dudağının kenarındaki, bir zamanlar o kadar sevdiği hüznün çizgisinin derinleştiğini, gözlerinin buğulandığını fark etmişti. Sonra bir gece, belki de üst üste birkaç gece, karısı uzun zamandır yapmadığı bir şeyi yapmış, yatakta kocasının tarafına yaklaşmış, çıplak bacağı onun bacağına dayamış, elini tutmaya çalışmıştı. Birkaç saniye, belki de birkaç dakika öylece kalmış, sonra en küçük bir karşılık görmediği bu yaklaşma çabasına son vermiş, kendi tarafına, yatağın en ucuna büzülmüş, neredeyse görünmez olana dek küçülmüştü. Karısının o anda gerçekten de yok olmak istediğini, birşeyler sezdiğini, büyük bir acı ve öfke duyduğunu hissetmiş, ama ona uzanamamıştı.

Belki daha kendisi bile böyle bir ilişkiye başlayacağını bilmeden; Öteki Kadın, henüz sadece, hastanede geçen sıkıcı ve güç saatlerini paylaşan bir iş arkadaşıyken,

o olacakları sezmişti. Öteki Kadın! Üzerinde fazla düşünülme-
meyen, sonuyla ilgilenilmeyen, nasıl gelişirse öyle,
doğal akışına bırakılmış bir ilişki. Büyük bir aşk, bir
tutku değil, yumuşacık bir oyalanma, ellisine yaklaşmış
erkeklerin bilinçaltı korkularının panzehiri, yeni'nin
çekiciliği, nasıl başladığını kendisinin bile hatırlamadığı,
belki de bıkkınlığını, miskinliğini, tükenmişliğini aş-
abilme umudundan ibaret bir çaba...

Bir akşam, sevgilisiyle buluşamayacak kadar yor-
gun olduğu bir hastane gününden sonra eve erkence
döndüğünde, karısını her zaman oturduğu yerde, "Ha-
yatımın tek lüksü," dediği muhteşem İstanbul görüntü-
süne açılan pencerenin karşısında, elinde bir kitap ve iç-
ki kadehiyle bulmuştu. Sayfalarını karıştırmayı sürdür-
düğü kitaptan bir an için başını kaldırmış –Ravenna'nın
Eşsiz Bizans Mozaikleri adlı bir kitaptı– olağan, sıradan
bir sesle, "Bugün bir yerde tesadüfen sevgilinle tanış-
tım," demişti. "Düşündüğüm kadar genç ve güzel değil,
ama hoş ve akıllı." Birşeyler söylemeye çalıştığını gö-
rünce gülümsemişti: "Sus, hiçbir şey söyleme. Sen kötü
bir yalancısındır."

Daha sonra olanları öfke, utanç ya da pişmanlıkla
değil, derin bir hüznle hatırlıyordu. Bir süre karşılıklı
susmuşlar; o önündeki kitabın sayfalarını yapay bir dik-
katle çevirmeyi sürdürmüş ve aynı renksiz, biteviye ses-
le mırıldanmıştı: "Bir başka kadın, bir sevgilin olması
değil bana ağır gelen. Dayanamadığım; her şeyin böyle
tükenmesi, bitmesi, umutsuzca sona ermesi, zamana ye-
nilmek, aşınmaz sandığımız duyguların aşınması, yıkıl-
maz sandığımız dünyaların yıkılması. En kötüsü de bü-
tün bunlara alışmak. Aşklarımızın, tutkularımızın, sev-
gilerimizin, dostluklarımızın tükenişine alışmak; her
yanda akan kana, vahşete, namussuzluklara; ne için yola
çıkılmış, ne için yaşamış, savaşmışsak hepsinin sızılan-
masına alışmak. Bütün bunları uzaktan ilgisizce sevmek

meve, artık hiçbir heyecan, hiçbir öfke duymamaya alışmak. Senin bir başka kadını sevdiğin, bir başka kadınla yattığın, bir sevgilin olduğu fikrine alışmak. Benim bir başka adamla, hem de öyle aşk, tutku falan olmadan, iş olsun vakit dolsun diye, ya da sadece o istedi diye birlikte olmamın, onunla yatmamın, ikimiz açısından da sorun olmaması. Bütün bunların, yirmi yıl evlilikten sonra pek doğal olduğunu, benzer bütün evliliklerde, benzer bütün çiftlerin benzer şeyler yaşadığını bilmek. Dayanamadığım: Her şeyin sıradanlaşması, olağanlaşması, bayağılaşması..."

Sonra bağırmaya başlamıştı. Birkaç saniye önceki sakin kederiyle hiç ilgisi olmayan, sanki yüzyıllardır göğsünde birikmiş, düğümlenmiş ve birden dışarı fırlayıp sese dönüşmüş bir feryattı bu. Sesi dakikalarca duvarlarda, camlarda, sokaklarda, ağaçlarda yankılanmıştı. Ağız dolusu küfür ettiği, eline geçen her şeyi –çok sevdiği küçük cam biblolarını bile– fırlatıp kırdığı, sonra kendinden geçip yarı baygın yatağa taşındığı ve üç gün ölü gibi yattığı bu ürkütücü krizi atlabileceklerini düşünemezdi. Ama atlatmışlardı. Kurulu düzen yeniden egemen olmuştu. Üstelik aylar sonra ilk defa sevişmişler, birbirlerine dokunmuşlar, cinselliği yeniden birlikte yaşamışlardı. Başlangıçta sevişmeleri eskisi kadar ateşli, pervasız, doyumlu değildi. Geçici bir iktidarsızlık yaşamakta olduğunu bile düşünmüş, organının yeterince sertleşmeyeceği korkusuna kapılmış, paniklemiş, bunu karısının da sezdiğini fark etmiş, eli ayağı büsbütün dolamış, ama sonra her şey düzelmişti. Karısının tüm kuşkularını silecek, hayatında ondan daha önemli hiçbir kadın, hiçbir köklü duygusal ilişki olmadığına inandıracak yoğunlukta bir sevişmeydi. Bütün umutsuzluğuna rağmen, bıraktıkları yerden yeniden başlayabileceklerini, dünyayı değiştiremeseler de, en azından özel hayatla-

rında, uyumu, ruh dinginliğini, hatta belki mutluluğu yeniden yakalayabileceklerini hayal etmişti.

Bir gün ansızın gideceğini, yazı masasına, üzerinde sadece "Hoş Çakal" yazılı küçük bir pusula bırakarak kaybolacağını düşünmek için, gözlerine çakılıp kalmış umutsuz bakış dışında bir neden yoktu.

O korkunç geceyi izleyen günlerde, eve hep içinde garip bir korku ve huzursuzlukla dönmüş; ama her seferinde, karısını evde, işine ya da bir kitaba dalmış, sükûnet içinde yaşarken bulmuş, rahatlamıştı. Sonraki günlerde, yıllardır birlikte yaşadığı, bunca şeyi paylaştığı kadını ne kadar az tanıdığını anlayıp şaşıracaktı. Olayı bütünüyle yok sayışı; aylardır, hatta yıllardır her türlü yakınlaşmayı, hele de cinselliği reddederken, artık arzu, tutkulu sevişmelere hep hazır oluşu; doğal yapısıyla çelişen alışılmadık uysallığı, sükûneti, suskunluğu, teslimiyeti, çözemediği güzel bir bilmeceydi. Hayır, gitmesi, evi terk etmesi için artık bir neden yoktu, sorunlar büyük ölçüde aşılmıştı. Peki, ya gözlerine çivilenmiş o garip bakış? Ya o iki kelimelik küçük pusula?

"Hoş Çakal!.. Aramızdaki en eski, en yoğun anı ve anlam yüklü sevgi sözcüğü. Sevdiğim kadının ardından 'Peuuu peuuu!' diye uluyarak, dil bir karış dışarda koşturan aşık bir çakaldım. 'Peuuu peuuu!..' Çakal uluması bazen azgın bir cinsel isteği, bazen şefkat ve teselli ihtiyacını, bazen bir şikâyeti, ama her zaman sevgiyi anlatırdı.

Yattığımız yerden gökyüzü görünürdü. Bit-pazarından alınmış oymalı, yaldızlı bir ahşap karyolada sevişirdik. Beyoğlu'nun arka sokaklarında eski bir evdi. Damının bir köşesi akar, akmak da ne söz, yıldızlara açılırdı. Kimbilir hangi konağın gelin odasından çıkmış oymalı yatak, bekâr evimin yoksul görünümüyle tam bir çelişki yaratır-

dı. Akşam saatlerinde gizlice gelir, kapıyı bir kedi gibi tırmalar, araladığım kapıdan bir kedi çevikliği ve zarafetiyle içeri süzülürdün. Uzun buğday rengi saçların kapının rüzgârında savrulurdu. Sevişmeye daha kapının ardında başlar, yatağa yarı soyunuk sarmaş dolaş varırdık. Kokun kaybolmasın diye değiştirmedğim buruşuk çarşaflar seni beklerdi. ‘Peuuu peuuu’ diye ulurdum. ‘Hoş çakal, hoş çakal, dil bir karış dışarda koş çakal!’ nazaratını birlikte tekrarlardık. Bu anlamsız tekerleme, bütün aşk fısıltılarından, bütün sevgi sözcüklerinden daha tahrik ediciydi. Bazen sabah erkenden, yollarda uykusuz geçmiş bir gecenin mutlu yorgunluğunu sürükleyerek gelirdin. O zamanlar, şefkatle, usul usul okşardım seni. Çay hazırlardım, sevdiğin gibi, incecik kesilmiş kızarmış ekmek dilimlerine yağ sürer, peyniri özenle yerleştirirdim. Heyecanla, tutkuyla anlatırdın. Kadın işçilerle yapılan eğitimler, grev çadırlarının önünde çekilen halaylar, marşlarla, devrimci türkülerle inleyen acılı ve öfkeli cenaze törenleri, gençlik yürüyüşleri, miting meydanları, gizli hücre toplantıları odamızı doldururdu. Seni ancak dudaklarından öperek sustururdum. Elinden tutup usulca yatağa götürürdüm. Böyle günlerde, ensende sımsıkı topladığın uslu küçük kız saçların, çözölmüş başak demetleri gibi yastığa dağılırdı. Yanık buğday rengi tenin dudaklarımın ve parmaklarıımın temasıyla ürperir; yorgunluğun ve mahmurluğun ağır ağır arzuya, şehvete dönüşür; vücutlarımız uzun bir haz dalgasında birleşirdi. Bazen azgın cinselliğimizden korktuğunu söylerdin: ‘Cinsellik biter. Bir gün insan, her şeyin, kasların, sınırların ve beynin bir oyunundan ibaret olduğu gerçeğiyle yüz yüze gelir; bıkar, yorulur, aşınır. O günün

gelmesinden korkuyorum' dedin. 'O gün geldiğinde sevgi kalacak' diye yatıştıırırdım seni. Ortak inançlarımız, savaşıımız, uğruna birlikte savaştığımız, bizi birbirimize bağlayan gerçek bağlar kalacak.' Uzun, acıklı, yalvaran bir 'Peuuuu!' çekerdim ardından. Birbirimize bir kez daha sarılırdık.

Nice zamandır 'Peuuuu!' diye ulumadım. Aşık bir çakal olduğumu unuttum. Küçük pusuladaki 'Hoş Çakal', bir sitem, hüznünlü bir hatırlatma, bir özlem ve bir vedaydı.

Ardında kokusunu, rengini, havasını, titreşimlerini, bir de pusuya düşmüş, yaralı geyik bakışlarını bırakarak gitmişti. Herkes büyük bir telâş içinde onu ararken, kendisinden başka kimsenin görmediği, fark etmediği kısıtılmış yaralı hayvan bakışlarını hatırlayıp, karısının dönmek üzere gittiğini anlamıştı.

Defalarca tekrarlanan anlamsız, bunalıcı sorgular, bir 'faili meçhul'e kurban gittiğine inanan dost çevrelerinin bitmez tükenmez araştırmaları, tutanaklar, ifadeler sırasında; kısa bir süre için de olsa kuşku yaratan suskunluğu, dalıp dalıp gitmeleri, ilgisiz görünmesi bundandı. Uluslararası Af Örgütü, insan hakları dernekleri, faili meçhul cinayetleri, kayıpları araştıran kuruluşlar, uzun kayıp listelerine, yeni –hem de sıradan olmayan bir ad daha eklerlerken işe yarayacak bilgi vermekten kaçınması, fazla ortalarda görünmemesi bundandı. Varsın, isteyen ilgisizliğine istediği anlamı yüklesin; aslında onu ilgilendiren tek şey, arayanları oyalayıp, karısının, izini bir an önce kaybettirmesini sağlamaktı. Tıpkı kaçaklık günlerinde olduğu gibi.

"Kaçardık. Uzun bir bekleyiş, bitmeyen bir kaçıştı hayatımız. Çeşitli adlar, çeşitli kumluklerle evden eve, mahalleden mahalleye, kentten kente

taşınır, izimizi kaybettirmeye çalışırdık. Zaman zaman birilerinin yakalandığı, hiç umulmadık birinin konuştuğu haberi gelirdi. Çemberin daraldığını hissettiğimiz zamanlar birbirimizden ayrılır, hiç buluşmadan, hiç görüşmeden, hayvanca bir içgüdüyle birbirimizin izini sürerek saklanırdık. Birlikte gizlendiğimiz evlerde, her kapı çalışta kassılan, maskeleyen yüzünde korkuyu görürdüm. Geceleri, sokakta adımlar sıklaşınca yüreğinin nasıl hızlı atmaya başladığını, sırtının nasıl ürperdiğini parmaklarımın ucunda duyardım. Tehlikeyi ne kadar yakın hissederek o kadar hırslı, o kadar ateşli sevişirdik. Sesimiz, iniltilerimiz duyulmasın diye yüzümüzü yastıklara gömer, birlikte yaşadığımız buluşma ve boşalma anındaki çılgınlığımızı yorganların arasında, ya da birbirimizin vücudunda boğardık. Kesin yasaklara rağmen –ne çok şeyi tehlikeye atarak gizlice buluştuğumuz olurdu. Her defasında, bunun son kaçamak olmasını diler, pervasızlığımıza kendimiz de şaşar, ürkerdik. Kaçak yaşadığımız o 1981 yazında, uzak, ıssız bir sahilde, dev dalgaların yaladığı kumların üzerinde sevişirken, içimdeki duygu ırzına geçme isteğiydi. Her şey çabucak, hoyrat, neredeyse sevgisiz olup bitmişti. O anda sen ya da başka bir kadın önemli değildi. Çıplak vücutlarımıza yapışan kumları silkip denize doğru koşarken, senden özür diledim. ‘Zevk almadığımı söyleyemem,’ dedin. ‘Her kadının içinde, en derinlerde bir yerde cinsellikle şiddetin buluştuğu bir nokta vardır. Binlerce yıllık erkek egemen toplumun bir kalıntısı belki de. Sonra hüzünlü bir sesle ekledin: ‘Üstelik önümüzdeki günlerde başıma gelebilecekler için hazırlık da sayılır.’

Siyasal durum giderek kötüleşiyor, baskılar şiddetleniyor, çember daralıyordu. Hastaneden çoktan ayrılmış, Parti'nin emrine uyarak, ben de senin gibi illegale geçmiştim. Ne demek istediğini içim burkularak anlayıp sustum. Kendimizi dalgaların arasına atıp vücutlarımızın ateşini ve içimizi kemiren kaygıyı söndürmeye çalıştık. Birkaç ay sonra, saklandığın evin basıldığı, yakalandığın, işkencede olduğun haberi geldiğinde; örgütten, vakit geçirmeden yurtdışına çıkma talimatı aldığında; içimde büyük bir isyan, ama çaresizlik ve itaatle, seni işkence odalarının dehşetine, hapishane koğuşlarının gürültülü yalnızlığına teslim edip giderken, hep kumların üzerinde seviştığımız o sıcak yaz gününü hatırladım. Asırlar gibi gelen birkaç yıllık ayrılıktan sonra, senin 'Beyaz-yeşil bir hüzüdü orası,' diyerek andığın kuzey ülkesinde sürgünde buluştuğumuzda, bensiz yaşadıklarını, orada olanları hiç sormadım. Yalnızca bir gün, 'İzini kaybettirmeni, kaçabilmeni sağlayabilirdim. Bu kadar yakından izlendiğini zamanında sezebilseydim, onları şaşırtabilir, zaman kazandırabilirdim sana' dediğimde, 'Bir dahaki sefere yaparsın. Daha önümüzde nice yıllar, nice darbeler var,' diye şakalaştın.

Sorguda gereksiz konuşmadığın, kurmak istedikleri bağlantıları işkenceye rağmen ısrarla reddettiğin için tahmin edilenin çok altında bir mal-kûmiyet almıştın. Örgüt bağlantısı bulamamışlar, sanırım işçilere Enternasyonal'i öğretmek gibi bir suç icat etmişlerdi. Tahliye olur olmaz, örgütün yardımıyla yurtdışına çıkmış, yanıma gelmiştim. Kavuştuğumuz için alabildiğine mutluyduk. Sem havaalanında beklerken, sapsarı uzun saçların ve buğday teninle, bu kuzey ülkesinin insanlarına ne

kadar benzediğini düşünmüş; bilmem neden, bundan ayrı bir hoşnutluk duymuştum. Yurtdışından gelen yolcuların çıktığı kapıda, üzerinde pahalı bir kürk, siyaha boyanmış ve başının üstünde kocaman bir topuz yapılmış saçların, makyajlı yüzün, boyunu daha da uzun gösteren yüksek topuklu çizmelerle belirdiğinde, önce sen beni gördün ve gülerek kollarıma atıldın. 'Tanımadın değil mi? Artık böyle canım. Çok zengin bir iş adamının karısıyım ben. İstersen pasaportuma bak.'

Kavuştuğumuz için alabildiğine mutluyduk. Sürgünümüzün romantizm dolu, şiirli günlerindeydik. Serâpa coşku ve umuttuk. Tarihin tekerleğinin tersine dönmeyeceğine inanıyorduk. Tarihte çoğu kez görüldüğü gibi, yenilgi değil, son kavgaya ve zafere hazırlanmak için, geçici bir geri çekilmeydi yaşadığımız. Aramızdaki bağlar henüz aşınmaya başlamamıştı; kalelerimiz henüz çökmemiş, inançlarımız sarsılmamıştı. İnsanlığın büyük macerasının şanlı bir kesitinde, tarihin, nendense hep ileriye doğru olduğuna inandığımız akışını hızlandırmakla görevli öncülerdik, tarih yapıcılarıydık. Hayatımız kadar aşklarımız da, bu önüne geçilmez akışın parçasıydı; onunla güçlü ve anlamlıydı."

Ardında sadece iki sözcük bırakarak evden ayrıldığı gün, göğsünde taş gibi bir sıkıntı, kaskatı bir yumruyla beklemiş; gidebileceği yerlerde, arkadaş evlerinde aramayı kendine yedirememiş; sabaha kadar kapıyı dinlemişti. Son günlerde karısıyla arasında geçenleri, birkaç ay önce atlattıkları bunalımı izleyen günlerin olaylarını, bir ipucu bulabilme umuduyla, bütün ayrıntılarıyla hatırlamaya çalışmış; ama onun evden, o gün ansızın ayrıl-

masına yol açabilecek bir neden bulamamıştı. Karısının bakışlarındaki o hiç unutamadığı ifade her an gözlerinin önünde ve beyninin içinde olmasa, kısa bir süre sonra eve döneceğinden kuşku duymayacaktı. Ama, kafasının en karanlık köşelerine itmeye, unutmaya ne kadar çabalarsa çabalasın, o bakış vardı ve evin her yanına sinmişti.

Dönmemek üzere gittiğini anladığında yüreğine saplanan acı, içine çöreklenen umutsuzluk; birçok şey gibi karısını da düşüncesizce, müsrifçe harcadığı duygusu, çaresizlik...Sonra sorgular, ifadeler, sonuçsuz kalan araştırmalar, anlamsız varsayımlar...

Karınızın nerede olduğunu nasıl bilmezsiniz. Bir tahmininiz de mi yok? Politik bir geçmişi vardı. Bu geçmişin izini sürmesi ihtimali olamaz mı?"

Geçmişin izini sürmek!..Sıradan bir soruşturma görevlisinin ağzından, beklenmeyecek kadar şiirli bir anlettim...

"Hayır. Sizin söylemeye çalıştığınız anlamda politikayla ilişkisi kalmamıştı.

"Bütün izlerin silindiği, yolumuzu bulma umudunun kalmadığı şu dünyada hangi izi sürebilirdi ki! Bizi bir yerlere götürecek bütün izler, yıkıntılar altında kalıp kaybolmadı mı? Geçmişin izleri mi dediniz Memur Bey? Geçmişin izleri hoyrat buldozerlerin, yıkılan duvarların, geçen yılların altında silinip gitti. İstanbul'un yoksul bir semtinde, partili bir işçinin gecekondusunda tanışmıştık, hatırlıyor musun? Ben cerrahi ihtisasına başlamıştım. Sen, 12 Mart'taki tutukluluk günlerini yeni arkanda bırakmıştın. Öğrenci forumlarında, Parti gecelerinde, devrimci kanat tartışmalarında, yürüyüşlerde, işçi eğitimlerinde gördüm seni. Sana hayrandım. Kim değildi ki zaten.

Gerçekte olduğundan daha uzun görünen dal gibi incecik vücudun, dümdüz taranmış, olgun başak rengi uzun saçların, hiçbir aşırı çizgi ve renk taşımayan, bu yüzden güzel olup olmadığına hemen karar veremediğim duru, sakın yüzünle, üniversite koridorlarından, anfilerden geçtiğin, miting kürsülerine çıkıp konuştuğun, yürüyüş kollarında, meydanlarda görüldüğün zaman, arkanda neredeyse elle tutulacak bir arzu ve özlem bırakırdın. Çok işkence gördüğün, ağzından adından başka lâf alamadıkları, sevgilinin nerede saklandığını söylemekten korktuğun için intihar etmek istediğin, adamın yine de yakalandığı ve bütün örgütü ele verdiği, bu olaydan sonra bir daha ona dönmediğin anlatılırdı. Sonraları, ‘İnsanlar efsane ve kahraman yaratmaya bayılırlar,’ demiştin. ‘Kötü işkence görmüştüm, doğru. Hiç konuşmadım değil, ama kimsenin başını yakacak bir şey söylememek için direndim. İntihar etmeye kalkıştığım söylentisi yakıştırmadan ibaret. Sevgilime gelince, istemeden de olsa onu ben ele verdim. Ortak tanıdığımız olan, çok ilgisiz bir kızcağız vardı. Örgütten değildi. Uzun bir elektrik işken-cesinden sonra, bitkin bir halde sorguya aldıklarında, birşeyler söyleyip zaman kazanabilmek için, o kızın eski evinin adresini söyledim. Meğer kız benim adamın sevgilisiymiş. Kızın eski evini de kullanıyorlarmış, ikisini de o evde yakalamışlar.’ Sonra mahzun ve bıkkın bir sesle eklemiştin: ‘Kimbilir, insan bu. Belki de birşeyler sezmiştim. Belki de bilinçaltı bir ihbardı bu. Hiç de efsanevi bir devrimci olmadığımı görüyorsun değil mi sevgilim?’ Tanıştığımız gece, fabrikalardaki eylemsizliği kırmak, işçilerdeki çekingenliği aşmak için yeni taktikler ve eylemler planladığımız toplantı-

dan sonra, seni evine bırakma teklifimi sevinerek kabul ettin. Sarhoşluğa benzer bir mutluluk duygusuyla, seni seveceğimi, sana aşık olacağımı sezdin. Geçmişin izlerinden kalanlar bunlar işte. Bunların sizin işinize yarayacağını hiç sanınam Memur Bey.

"Türkiye'ye döndükten sonra politikayla, örgütlerle, sol gruplarla ilgilenmediniz. En azından elimizde akisini kanıtlayacak belge yok. Ama yurtdışında kaldığınız süre boyunca, siz de, karınız da aktif politika içindeydiniz. Askeri yönetime karşı, çeşitli yerel ya da uluslararası toplantılarda konuşmacı, düzenleyici, dinleyici olarak bulunuyordunuz. Çeşitli sol örgüt ve gruplarla ilişkileriniz vardı. Parti bağınız devam ediyordu. Dönüşten sonra, karınız bu türden ilişkilerini sürdürmüş olabilir mi? Ya da Kürt hareketiyle? Yanılmıyorsam hekimdi. Hekim olarak harekete katılmış olamaz mı?"

"Yanılıyorsunuz, hekim değildi. Hekim olan benim. Sözünü ettiğiniz partilerin, örgütlerin çoğu dağıldı. Halen varlıklarını koruyanlara yakınlık duyması olasılığı hiç yok. Bunların çoğu yeniyetme gençlerin ya da tekke şeyhine dönüşmüş bazı profesyonellerin güdümünde. Kürt hareketine gelince; karımın ne yaşı, ne yapısı, ne ideolojisi, dağlara çıkmasına elverişli değildi."

"Ne kadar düz ve kolay bir cevap. Üstelik inandırıcı; en acısı da, gerçek... Bu polis memuruna, dünyamızın iskambilden şatolar gibi nasıl yıkıldığını, her şeyin birden nasıl anlamsızlaştığını, yıkıntıların altında nasıl ezildiğimizi anlatmak mümkün mü?"

Duvarın çöküşüyle birlikte inançlarımız da sarsılıp çöktüğünde, önce örgütler birer birer çözülmeye başladı. O günlerde, 'Artık seksen yaş-

ma kadar yaşamak istivorum. Yıkılışı gördüğümce göre yeniden kuruluşu da dünya gözüyle görmek istiyorum,' diyordun. Bazen umutlanıyordun: 'Bizim anlayamayacağımız, yaşamadığımız, düşü-nemediğimiz biçimde de olsa, insanlık, bir gün ütopyasına varacak.' Zaman zaman hüznüleniyor, kuşkuya kapılıyor, 'Belki de dünya bir kaos içinde parçalanıp gidecek. Belki de yeniden vahşet çağına dönecek' diye mırıldanıyordun yorgun ve bıkkın bir sesle. Dönüşten sonra; vani ilk şaş-kınlığın atlatıldığı, iç hesaplaşmaların tamamlan-dığı, dünyalarımızın, bireysel tarihlerimizin, kimliklerimizin yıkılışının açtığı yaralar bir ölçüde kapanmaya yüz tuttuğu günlerde, bir Anadolu kasabasında, açıkta, asma çardaklı bir kahvede Enternasyonal çalışdığını anlatmıştın. 'Ben bu yüzden kaç yıl hapis yatmıştım. Enternasyonal, artık zararsız bir şarkıya dönüşmüş. Dayanılır şey değil,' demiştin. Bir başka sefer, başına gelen bir olayı gülererek, sanki gerçekten eğleniyormuş gibi aktarmıştın: 'Geçende, gençlerin bulunduğu bir toplantıda, eskilerden bir tanıdık, yana yakıla beni gençlere tanıtmaya çalışıyordu. Nasıl olur da tanımazsınız, hani şu dergide yazıları çıkardı, şu partinin, şu derneğin yönetimindeydi. Herkes onu tanırdı, sayardı, hepimiz hayrandık, falan fi-lan... Çocuklar boş gözlerle baktıkça sinirleniyor, bağılıyor, gençleri dünyadan haberleri olmamak-la suçluyordu. Kendimi nasıl kötü hissettim, nasıl utandım anlatamam. Çocuklar beni nereden tanı-sınlar. Biz buralardan kaçıp gittiğimizde onlar da-ha ilkokuldaydılar belki de, dedim; adamı sustur-dum.' Gülüyordun ama dudaklarının ucundaki hüznün çizgisi derinleşmişti. Aslında acı çekiyor-dun. Geçmişe dönüş kadar, günü yakalamanın ve

geleceğe doğru yürümenin de artık imkânsız olduğunu bilmek seni yiyip bitiriyordu. Yeniden kurulan ya da dirilen örgütlerin söylemleri seni artık ya da öfkeliendiriyordu. 'Bunlar, galiba başka gezegenlerden gelmişler. Sanki yetmiş yıl öncesindeyiz, sanki dünyada hiçbir şey değişmedi, sanki büyük yenilgi yaşanmadı. Yirmi yıl önce yaptığımız bütün hataları aynen tekrarlamaları zorunlu mu sanki? Artık geçmişten bir şey öğrenilmediğini kesinlikle biliyorum. Aynı oyunu seyrediyoruz, üstelik beşinci sınıf aktörlerle ve sonunun intihar olduğunu bilerek.' Sonra, aslında çaresizliğinden doğan öfken yatışınca, 'Belki de haklı olan onlar. Belki de sadece başkaldırı, isyan önemli, sonuç değil. Birşeylere inandığımız, inançlarımız uğruna her şeyi göze alıp savaştığımız dönemlerde güzel insanlardık, huzurluyduk, mutluyduk, böyle boşlukta değildik. Benim tepkim, belki de treni kaçırmış olmaktan, artık inançlara ve savaşa dönemeyeceğimi bilmekten doğan bir tepki. Yenilginin hırçınlığı...' gibi sözlerle kendini sorguluyordun!

Yanılıyorsunuz sayın Komiserim. Onu örgütlerde, eylemde aramayın. Hele Doğu'da, dağlarda hiç... Doğu... Doğu'ya gitmek... İlginç bir fikir belki; ama o yeni bir ütopya peşinde değildi. Gidebileceği, kaçıp saklanabileceği tek yer, kendi yalnızlığıydı."

"Güç bir soru; ama soruşturmanın selameti bakımından önemli. Bir başka ilişkisi var mıydı, yani hayatında bir başka erkek? "

"Hayır. Olsa bilirdim, sezerdim.

Bu sözleri söyler söylemez içine dolan pişmanlık, kendi zevzekliğine duyduğu öfke, zamana yenilmiş olmanın kahredici hüznü. "Benim karım nasıl bana ihanet eder!" erkek böbürlenmesinin kaba ifadesi.

"Sen anlatmasan, bilir miydim, sezer miydim gerçekten? Gitgide artan aldırmazlığım, sadece sana karşı değil, her şeye, dünyaya, yaşama karşı ilgisizliğim sezebilmemi olanaksız kılmıyor muydu? 'Sezgi, dikkat ve ilginin ürünüdür' derdin. Onunla ilişkini de, sen söyleyene kadar hissetmemiştim. Öğrendiğimde fazla etkilenmedim. Daha doğrusu çılgına dönmedim ve sana kızmadım; sadece hüznlendim. Kendi ilişkiimi düşündüm. İçimdeki suçluluk duygusu azaldı, ödeştik. Senin ilişkin de benimki kadar gereksiz ve anlamsız olmalıydı. Benimki gibi, birden karşına çıkıveren, reddetme gücünü bile kendinde bulamadığın, öylece süren ve bir gün bitiveren bir beraberlik. 'Bu yaşta kör kütük aşık olmayı ne çok isterdim bilsen,' demiştin bir gün. 'İlişkimizin muhasebesini yaptığımda, istemeden cinayet işlemişim gibi bir duyguya kapılıyorum. Hani öldürmek istememişsindir ama olan olmuştur. Ölü yerde kanlar içinde yatıyordur. Artık hiçbir şey onu geri getiremez. Cinayetin işlendiği anın bir saniye bile önce-sine dönemezsin. Köpek gibi pişmansındır, ama boşuna.' Sonra, alabildiğine mahzun ve umutsuz bir sesle: 'Biten, tükenen şeylere, sonlara dayanamam ben. Bu yüzden başlamakta hep korkarım, bunu sana, ilk seviştığımız gün söylemiştim. Yıllar sonra bir gün bana sarıldığında, bir et yığının-a sarılmış gibi olacaksın. Şimdi seni kendinden geçiren vücudum, kalçalarım-daki gamze, göbeğimde-ki ben, memelerimin kabarık ve pembe uçları,

kokum, bunların hiçbirisi sana heyecan vermeyecek. Elinin altında, istersen hemen uzanabileceğin, kullanıp tüketeceğin kaslar, yağ dokuları, sinir uçlarından başka bir şey kalmayacak,' demiştim. O zaman sana kızmış, kötümserliğine, gerçekçiliğine lanet okumuş, seni aşka inanmamakla suçlamıştım. Haklı olan sendin. 'Olsa bilirdim, sezerdim,' dedim memura. Yalandı. Senden uzaklığım, ilgisizliğim o kadar derindi ki, hayatında bir erkeğin varlığını, sen söylemedikçe sezemedim."

"Evliliğiniz nasıl gidiyordu? Evde sorunlarınız var mıydı?"

"Hiçbir özel sorunumuz yoktu. Her evlilikteki gibi, gündelik, ufak tefek şeyler."

"Cinayetini gizlemeye çalışan bir katil gibiyim. Aslında başına ne geldiğiyle zerre kadar ilgilenmeyen, görevi gereği basma kalıp sorular sorup duran şu polis memuruna ilişkimizi nasıl anlatabilirim? Senin duygu yorulması dediğin şeyi; vücutlarımızın isteksizliğini, küskünlüğünü; ikili yalnızlığımızı, aramızdaki o mayınlannın yasak bölgeyi...Önce suskunluk başlıyor. Sonra suskunluk gün be gün ağırlaşıyor. Ve siz, ya bunun farkına bile varmıyorsunuz, ya da aldırmıyorsunuz. Metal yorulması gibi ağır ve önüne geçilmez bir süreç bu.

Sevgileri, dostlukları, aşkları sulamaktan, özenle bakıp büyütmekten söz ederdin. 'Sulamazsan çiçekler bile kurur' derdin. Anlardım, ama elimden bir şey gelmezdi. Aramızdaki duygular, bir kadınla bir erkeği birbirine bağlayan o ince, narin bağlar amansızca aşınırken, durmadan dünyayı, tarihi, toplumu, dünü, bugünü konuşurduk. Her gelişmeyi, her konuyu en ince noktasına ka-

dar konuşup tartışırken, kendimizi hiç konuşmamıştık. Çok gürültülü bir tartışma ortamında öldürücü bir suskunluktu bizimki.

Yalan söyledim Memur Bey. Evliliğimiz aslında bitmişti. Bunca yıl ikili yaşamımızı anlamlı kılmış ne varsa büyük bir gürültüyle yıkılırken, ilişkimiz de kopmuştu. Arkamızda sürüklediğimiz, ölü bir anı, miskin bir alışkanlık, yenilgiyi kabullenmemekten doğan bir inattı. Tavlasına koşullanmış bir at gibi, her gün, her gece aynı eve dönmek: Sevilen kadına kavuşmak için değil, böyle adet olduğu için, neredeyse ayak alışkanlığıyla; kadının veya adamın sizi orada, çoğunlukla aynı odada, aynı koltukta, aynı pozda beklediğini bilerek...

O günlerde çalışmıyordun. Çoğunlukla evdeydin. Hep aynı köşede, İstanbul'a açılan o pencerenin önünde, elinde bir kitapla oturuyordun. 'Doğal olan bu,' demiştin bir keresinde. 'Evliliklerde böyle olur. Hep aynı yerdesindir, aynı pozda. Aynı adam ve aynı kadın. Bazen kendimizi de, çevremdeki bütün çiftleri de Nuh'un gemisine çift çift binen hayvanlara benzetiyorum. Bir davet oluyor, hep aynı çiftler. Onları, yan yana kapıdan girerken ya da sofrada otururken, ortalıkta dolaşırken gördükçe beni bir gülmedir alıyor. Kimisi kedi çifti, kimisi ayı, kimisi fok balığı, kimisi köpek... Eğlenceli, ama kederli de.'

O işin felsefesini yapıyordu; ben tekdüzeliğin, alışkanlığın çemberinden kurtulabilmek için Öteki Kadın'ı kullanıyordum. Yine de karımın katili değilim sayın Komiser. Olsa olsa, cinayette suç ortağıyım.

"Sizi üzdüğüm için özür dilerim Doktor Bey; ama ifadeyi tam almak zorundayım. Eşinizin kaybolduğunu neden hemen haber vermediniz?"

"Kaybolduğunu hiç düşünmedim de ondan. Kısa zamanda döneceğinden, en azından bir haber göndereceğinden emindim. Başına bir şey gelmiş olabileceği kuşkusuna daha sonra kapıldım."

"Anlıyorum. Teşekkür ederim. İnşallah çabuk döner. Yani çabuk buluruz demek istedim. Neyse ki çocuğunuz yok. Yoksa var mı?"

"Yetişkin bir oğlumuz var. Ama burada değil; bizimle dönmedi."

"Bir oğlumuz vardı. Küçüktü, sessizdi, yalnız ve savunmasızdı. Koşup koşup kendini uçakların altına atmak istediğini söylediğinde, üç yaşındaydı. Ege'de küçük bir adada, gerçek mi rüya mı olduğunu artık seçemediğim terk edilmiş eski bir bağ evinde, ılık bir eylül günü, onu doğuracağını söylediğinde, evin kırık tahta kepenklerinden sızan gün ışığı, buğday rengi saçlarında oynayıyordu. Bizim bir oğlumuz vardı. Onu çok sevdik, ama şu acımasız, vahşi, kaba dünyaya karşı koruyamadık.

Sanki hiç doğmamış, hiç yaşamamış gibi; sanki hiç kucaklamamışız, ateşlenip sayıkladığı gecelerde başında beklememişiz, avutup gözyaşlarını silmemişiz, gülücükleriyle mutlu olmamışız; gittiği gün arkasında bıraktığı dayanılmaz boşluğun acısından yüreklerimiz çatlamamış gibi, onu, unutmanın derin çukuruna gömdük."

"Tekrar teşekkürler Doktor Bey. Rutin bir sorguydu. Umarım her şey düzelir. Bir gelişme olursa haber verin. Benim de bir ricam var. Karım yıllardır sancıla-

nır. Bir de siz baksanız. Bir gün hastaneye gelebilir miyiz?"

"Tabii. Önce bir telefon edin. İşte kartım."

Sokağa çıktığında, avuçlarının terlediğini, bütün kaslarının gerildiğini fark edip şaşıyor. Tıpkı bir suçlu gibi.

"Memur, 'Umarım sağ salim döner' dedi. Ama dönmeyecek. Umutsuzluğunu, çaresizliğini, gitmesini engelleyebilir miydim?"

Artık, sormakta bir pişmanlık boyu geç kalınmış bir soru. Üstelik, cevabın 'hayır' olduğunu biliyor.

Kafasına çakılıp kalmış o çaresiz yaralı ceylan bakışını, bir de iki küçük sözcüğü : "Hoş Çakal", yüreğinin bir köşesine, kimseyle paylaşmayacağı bir sır, cinayeti ele verecek kanlı bir ipucu olarak saklıyor.

EYLÜL'E VEDA

Çocuğu doğuracağını, adının Eylül olacağını söylediğinde, eski bir bağ evinin kırık dökük tahta kepenklerinden sızan ıfık saçlarına düşmüştü. Oda, çürük elma, kükremiş üzüm suyu, kuru ot, küf ve yosun kokuyordu. Sıcak bir eylül öğleden sonrasının dinginliğinde duyulan tek ses, yıllardır basılmayan kuru tahtaların gıcırıtısı, bir de çakıltaşlarını yalayan denizin sesiydi.

Bir yanı deniz, bir yanı kocamış bağ kütükleriyle çevrili; adaçayı, kekik ve yosun kokulu ıssız yolda el ele yürürken, terk edilmiş eski Rum evi, önlerine masallardaki gibi birdenbire çıkmıştı. Sahilin kıvrımlarını izleyen toprak yolun kenarında, yıkık bir taş duvar; oymalı demir bahçe kapısından eve uzanan küçük taşlarla kaplı yol; taşların arasından fıskıran mevsimin son papatyaları; bahçeyi bürümüş diz boyu yabancı otlar; bakımsız bağ kütükleri üstünde çürüyen, artık kimsenin toplamadığı üzüm salkımları... Aylardan eylül, Ege'de sonbahar...

El ele bahçeye giriyorlar. Mermer basamaklarla çıkılan sundurmanın asmalı çardağı, dört mermer sütun üstünde duruyor. Aslan başlı demir tokmaklı kapı, бүkölümüş bir telle eğreti kapatılmış. Teli söküyorlar. Serin, loş bir sofadalar. Yukarı kata çıkan tahta merdiven, ağırlıkları altında çıtırdıyor. Kırık tahta kepenklerin

arasından sızan sarı bir ışık, boş odaların dökük badanalı duvarlarında oynuyor.

Girdikleri son odada, adama sarılıp, "Keşke çocuk bu evde doğsaydı" dediğinde, kendi sesi kendisine yabancı. Adam şaşkın ve mutlu. Sıradan, duygusal bir filmde, kadının sevgilisine hamile olduğunu itiraf ettiği sahne.

"Çocuğu doğuracağım," diyor yavaşça. "Adı Eylül olacak."

Yıllar sonra Eylül'ü nerede, nasıl yitireceğini henüz bilmiyor. Onu doğurmak istediğini; onu doğurmayı, bedenine ve hayatına sahip çıkma özgürlüğü, seçtiği hayata bir başkaldırı olarak kavradığını, onu doğurmanın bir çeşit isyan olduğunu biliyor.

Kırık dökük, bir basamağı eksik tahta merdiveni sessizce inip dışarı çıkıyorlar. Sundurmada, İyon sütunlarının önünde durup, önlerinde uzanan mavi denizi ve göğü seyrediyorlar. Çevrede sadece arıların ve ağustosböceklerinin vızıltısı, bir de denizin, yassı, alçak kayalar ve çakılları yalarken çıkardığı ses.

"Çocuğu doğuracağım," diyor. "Şu yaşadığımız günlere inat doğuracağım onu." Sonra usul ve hüzünlü ekliyor: "Ne güzel olurdu bu evde doğup büyümesi."

Çocuğun orada doğmayacağını, bu evin gerçek olmadığını, bu küçük kaçamağın sona ereceğini; birkaç gün sonra, gizli bildirilerin ispiertolu teksir makinelerinde çoğaltıldığı tavan aralarına, ilkel matbaalara, gecekondlu mahallelerindeki örgüt evlerine, işçi semtlerine döneceklerini; Ada'nın, bağların, sarı badanalı, mermer sütunlu evin, hatta çocuğun bir düş olduğunu ikisi de biliyor.

Şimdi, bin köprülü kentte, kanal boyundaki garip bir kahvede oturmuş çocuğu beklerken o uzak eylül gününü hatırlıyor: Durgun bir göl kadar hareketsiz deni-

zi; havadaki ılık, yumuşacık eylül titreşimlerini; geç kalmış ağustosböceklerini, denizin yaladığı beyaz çakılları, fıstıkçamlarım, gövdeleri birbirine sarılmış yaşlı zeytin ağaçlarını, bağ kütüklerini, adavşanlarını, göğsünün altında kıpırdanan aşerme duygusunu, baş dönmesini; içinde kanat çırpın umudu...

Konyağını yudumlarken, kanalda dolaşan küçük gezi gemilerini seyrediyor.

Yıllar önce, çocuk küçükken ne zaman bu kente gelseler, kanal turları yapan zarif beyaz teknelere binmek isterdi. Konuşmadan, soru sormadan oturur, sadece 'Kediler Evi' diye bilinen küçük teknenin yanından geçerken heyecanlanırdı.

"Kediler sudan korkmuyorlar mı?"

"Korkmuyorlar, burası onların evleri."

"Neden kaçmıyorlar evlerinden?"

"Çünkü alışmışlar. Kediler evlerine bağlıdırlar."

"Fare tutuyorlar mı?"

"Evet, bu yüzden bu teknedeler zâfen."

"Kanallarda çok fare var mı?"

"Evet, çok var."

"Beni de yerler mi?"

"Hayır, yemezler, senden korkarlar."

"Neden benden korksunlar? Ben çok küçüğüm."

"Sen küçüksün ama, biz varız. Biz seni koruruz."

"Hayır, korumazsınız, kaçırsınız. Beni bırakırsınız."

Kanal gemilerini seyrederken, keskin bir acı olmaktan çıkıp bir türlü yumuşak bir hüzne dönüşmeyen o dayanılmaz boşluk duygusuyla, anımsıyor: "Kaçmıştık, onu bırakmıştık, küçücüktü, hiç unutamadı."

Oturduğu kahve, ölümcül uyuşturuculardan korumak için bağımlı gençlere fazla tehlikeli olmayan, görece hafif uyuşturucuların dağıtıldığı bir yer. Çocuğun buraya sık sık geldiğini biliyor. Eylül'ü son bir kez gö-

rebilmek için, dört gündür bu kahveye geliyor. Garsonlar, bu yorgun yüzlü, incecik, sarışın kadını artık yadırgamıyorlar. Birini beklediğini biliyorlar. Konyağını, kahvesini ve bir parça çikolatayı, o daha ısmarlamadan getirip masasına koyuyorlar. Bazen akşamüstü, bazen geceyarısından sonra kahveden ayrılırken, içinde tuhaf bir rahatlama duyuyor: Vedayı bir gün daha geciktirmiş olmanın, umudu bir gün daha yaşatabilmenin rahatlığı.

Garson, yine bir şey sormadan, fazla konuşmadan, meraklıdan çok dost bir gülümsemeyle konyağını yeniliyor. Yağmur çiselemeye başlıyor. Kahvenin beyaz dantel perdeli camlarından damlalar süzülüyor. Havada yağmurun; yüreğinde, küçük, incecik, kederli bir çocuk fotoğrafının ağırlığı.

Sonra birden, dışarıda, giysileri ve bakışları birbirine benzeyen bir grubun ortasında çocuğu görüyor. Yer yer sökülmüş, rengi atmış, kaba el örgüsü görünümlü kazaklar, yırtık blucinler, beyaz lastik ayakkabılar ve uzaklardan, derinlerden bakan çakmak çakmak gözler. Kahvenin kapısında, yağmurun altında birkaç saniye duraksıyor, sonra içeri giriyorlar.

Çocuğun öbürlerinden farkı, esmerliği ve kederli kara gözleri. Belki de bu yüzden kalabalık grubun ortasında, tek başınaymış, yalnızmış gibi geliyor insana. Bir an kararsız kalıyor. Seslenmeli mi, yanına gitmeli mi? Hiç görmemiş gibi mi yapmalı yoksa?

"Eylül," diyor yavaşça. Fısıldadığını sanıyor, ama aslında bağırıyor. Kendi sesini duyup irkiliyor. "Bu bir hataydı. Seslenmemeliydim. Kuytu bir köşede oturmalı, sessizce veda etmeliydim."

Durumu hafifletip kolaylaştıran, çocuk oluyor. Eski bir dosta rastlamış gibi, en doğal haliyle annesine doğru geliyor. Kendine hakim, kararlı, sendelemiyor. Annesine sarılıp öperken uzamış sakallarından utanıyor:

"Derbederliği hiç sevmezsin anne, biliyorum."

Sesinde, haklı bir gerekçe, bir özür arayışı. Kimbilir ne zamandır vıkanmamış, pis kokuyor.

"Bymşsn, diyor anne. "Evet, gerçekten bymşsn."

Büyümek? Hayır. Hatta yaşılanmak bile denemez buna. Kendi söylediği sözün yanlışılığını fark ediyor. Oğlunun zamanı aşımış olduğunu, zaman boyutu dışına çıktığını seziyor. İçinde, onun lmszlığn çalıyor-muşasına bir suçluluk duygusu: "Yaş ve zaman bir sabit noktaya göre ölçülür. Sabit nokta benim, biziz. Onu biz yaşılandırıp öldürüyoruz.

Sıkıntılı suskunluğu aşmalarına ocuk yardımcı oluyor:

"Burası sana göre bir yer değil. Biraz ötede, bir sonraki kanal boyunda, hoş bir bistro var. Seveceksin."

Annesinin koluna giriyor. Kadın her şeyin bu kadar doğal, bu kadar sıradan olmasına-şaşıyor. "Smestr tatilinde, bu kentte niversiteye giden oğlunu görmeye gelmiş bir anne gibiyim."

Kısacık bir an, olayları gereksiz yere büyüttüğü, aslında hayatın doğal yatağında sakın sakın akıp gittiği duygusuna kapılıyor.

ocuk evden bir daha dönmemek üzere ayrıldığı gün de her şey böyle sakindi. Tartışmamışlardı, sesleri yükselmemişti. Artık çok geç olduğunu, onu dndremeyeceğini, o buluttan ve hayalden dünyanın çekiciliğiyle boy lşemeyeceğini biliyordu. "Bu sonu biz hazırladık. Onu, büyük işlere, yüce amaçlara adanmış hayatımızın gereksiz bir eki, olmasa da olur parçası gibi peşimizden sürüklerken, biz ızdık kaderini. Artık pişman olmak için bile çok geç."

Birkaç parça eşyasını ve belki de artık hiç işine yaramayacak, hiç almayacağı, bir küçücük tutam uyuşturu değerindeki gitarını almış çıkarken: "Birbirimize

çok benziyoruz anne," demişti. "İkimiz de hayalleri seviyoruz. Yalnızca, hayallerimiz farklı. Sen yeryüzü cennetinin peşindesin; Benimki çok daha zahmetsiz. Biraz duman, birkaç hap, bir iğne yetiyor."

Şimdi, ana oğul, şık bir kahvede oturmuş, havadan sudan konuşarak içkilerini yudumluyorlar. Çocuk kediyi, bir de yedi yılda bir açan kaktüsün çiçek açıp açmadığını soruyor. Gözleri çok uzaklardan baksa da, sesi bir başka dünyadan gelse de, orada işte; karşısına oturmuş, sanki daha o sabah evden çıkmış gibi, sıradan, gündelik bir konuşmayı sürdürüyor.

Oğlunu ne kadar çok sevdiğini, ne çok özlediğini anlıyor birden: "Onu göndermemeliydim. İzin vermemeliydim. Eve hapsedmeli, yardım çağırmalı, zorla kliniğe kapatmalıyım." Sonra düşüncelerinden ve kendinden utanıyor: "Böyle yapsaydım nefret edecekti ben-den. Sevgide hep umut vardır. O zaman aramızda sevgiye ve umuda dayalı hiçbir şey kalmayacaktı."

"Nerede kalıyorsun?" diye sormak istiyor, sonra vazgeçiyor. Birşeyler söylemiş olmak için,

"Paran var mı?" diye soruyor.

"İdare ediyorum. Korkma, sandığın gibi değil. Gitarım var. Bazen sokakta çalıyorum. Epeyce ilerlettim. Paraya ihtiyacım olduğunda, turistlerin en fazla uğradığı yerlerde şöyle bir dolanıyorum."

Yine de, çantasını açıp cüzdanındaki paraları çocuğa uzatıyor. Uzayan bir sessizlik oluyor.

"Ben gideyim artık, diyor çocuk. "Yine görüşürüz belki anne. Siz hep aynı yerdesiniz değil mi?"

"Yakında dönüyoruz, demek istiyor, ama susuyor. Başıyla evet işareti yapıyor.

Sanki hemen ertesi gün, hatta birazdan, akşam yemeğinde görüşeceklermiş gibi, sarılıp öpüşmeye bile gerek duymadan, törensiz ayrılıyorlar.

Yağmur giderek hızlanıyor. Nemli, ıslak bir soğuk iliklerine işliyor.

Çocuk küçücüktü. Kısa pantolonlu, tombul, güleç. Ada'ya, çocuğun doğacağını ve adının Eylül olacağını haber verdiği terk edilmiş eski bağ evini aramaya gelmişlerdi. Aylardan mayıstı. Ege'de bahar ilk yaza çoktan kavuşmuştu. Rıhtım kahvesindeki sandalcılara, Ada'ya geçen motorların ne zaman nereden kalktığını sormuşlardı:

"Eskiden buradan kalkardı da.

"Artık yolcu motorları işlemiyor. Ada, karaya berzahla bağlandı.. Otomobille gidebilirsiniz."

"Artık orası bir ada değil demek!"

İçinde incecik bir tel kırılıyor.

Neden vazgeçip gerisin geri dönmediklerine şaşıyor şimdi. "Adayı, evi, çocuğun hayalini kaybedeceğimi sezdiğim halde karşıya otomobille gitme fikrine direnmedim. Adsız köşkün barındırdığı güzellikleri yitirmeyi göze aldım. Neden? O zamanlar, kaybetmekten korkmayacak kadar gençtim de ondan belki."

İncecik berzaktan geçerlerken neredeyse trafik tıkanacak. Bari motorlu araçları köyün içine, sahile kadar sokmasalar! Çocuk acıkmış, sıkılmış, sızlanıyor.

"Çoluk çocukla olacak iş değildi, ama bir kere yaptık işte!"

Taksiden tepede inip yıkık kilisenin avlusuna giriyorlar. Kocasına sevgiyle sarılıyor. Hatırlıyorlar: Yıkık kilisenin kuytu köşelerinden birinde öpüşürlerken, kara cüppeli bir papazın rehberlik ettiği bir Rum turist grubunun baskınına uğramışlardı. Papaz, suç ortağı mahcup bir gülümsemeyle özür dilemiş, bozuk bir Türkçeyle, "Ah gençlik!" demişti.

Öğle sıcağında köyün yolları tozlu ve ıssız. İnsanlar evlerin, avluların serinliğine sığınmışlar. Tahta panjurlu taş evlerin gölgelediği daracık sokaklardan inip, sıra sıra balıkçı meyhanelerinin dizildiği sahile doğru yürüyorlar. Çocuk, "Acıktım, susadım," diye mızıldanıyor.

"Şimdi bir yer bulup otururuz, biraz sabret.

"Frapa Hasan'ın ya da Baba Yorgo'nun meyhanesine.

Adaya ilk geldikleri, evi ilk gördükleri gün,

"O bağ evinin satılık olup olmadığını Frapa Hasan bilir," demişti köylüler.

Frapa Hasan'ın meyhanesine oturup, hiç olmayan paralarla hiç almayacakları evin pazarlığını yapmışlardı: Evet, ev bağla birlikte satılıktı. Frapa, aracı olabilirdi. Asıl sahipleri Yunanistan'a göçmüştü. Para hazırsa, mirascılar peşin parayı gördüler mi, yok bahasına verirlerdi mülkü. Şimdi böyle evlerin meraklısı pek kalmamıştı. Herkes adanın öte yanında villa yaptırmak hevesindeydi.

Frapa, göktaşı kokulu buruk ada şarabından ikram etmişti. Gerçek alıcı olduklarına inanmıştı belki de.

Frapa Hasan'ın meyhanesi eski yerinde, tam denizin kenarında. Yine de içlerinde, adresi şaşırmış olma duygusu. Belki buraya hiç uymayan kırmızı meşin kaplı sandalyeler; belki o güzelim asmalı çardağın yerine konmuş rengârenk desenli branda bezinden güneşlik; belki de masaların üstündeki özentî kırmızı örtüler yüzünden.

Eskiden çardak asma kaplıydı, masalar örtüsüzdü. Oraya buraya serpiştirilmiş balık ağları, süs değil, sabah denizden çekilmiş gerçek ağlardı.

"Biz görmeyeli Frapa lüks olmuş!"

Çocuk iyiden iyiye acıkmış, sesi şimdi daha yüksek çıkıyor.

"Denize en yakın masaya oturalım.

İlle de balık yedirmek için hemen seyirtip "Balıklarımız" diye söze başlayan garsonun cümlesini bitirmesini beklemeden Frapa'yı soruyorlar.

"Geçen yıl sizlere ömür. Bilirsiniz, rahmetli çok içerdi. Bir gece sızdı, bir daha uyanmadı."

"Ya Baba Yorgo?"

"Baba Yorgo meyhaneyi devretti. Oğullarının yanına, Yunanistan'a gitti. Allah sizi inandırsın, hep ağladı giderken. Hiç gönlü yoktu ya, kocakarı gidelim diye tutturdu. Yaşlanmışlardı. Buralarda tek başlarına kocamayı gözleri yemedi. Yorgo, hâlâ, 'Memleketim,' der dururmuş. Kolay değil toprağından kopmak. Balıklarımız taze, hangisini alırdınız?"

"Biraz meze getir önce. Çocuğa bir porsiyon köfte, bir de gazoz. Bize açık beyaz şarap. Ada şarabı hâlâ varsa tabii"

"Göztaşı kokulu, buruk," diye fısıldıyor kadın, garsona duyurmadan. "Öyle soğuktur ki kâdeh buğulanır."

Adam masanın üstünden uzanıp karısının elini sevgiyle tutuyor.

"Yemekten sonra evimizi görmeye gideriz. Dört yıl önce Frapa Hasan'dan ucuza satın almıştık. Ne zamandır gelmedik. Bağlarımızda üzüm filizdedir şimdi. Sonbahar gelince, kehribar rengi salkımların ağırlığından kütükler yerlere eğilecek. Üzümümüzden şarap yaparız."

Çocuğun odası üst katta, göz alabildiğine bağlarla örtülü yamaca bakan arka cephede olacaktı. Deniz tarafındaki odayı kendilerine ayırmıştı. Dudaklarında ilk gençlik yıllarından kalma bir dize: *'Ben Uzunmınareliyimdir doğma büyüme / ne yapıp yapıp denizi görmek isterim.'*

"Benim yarım yengeçtir," derdi adam. "Yengeç burcu, hep deniz deniz diye sayıklar."

Havada tuz ve yosun kokusu. Ayın ilk ışıkları denize vuruyor. Çocuk, asmalı çardağın altında uyuyakalmış. Taze koparılmış üzüm ve keçi peyniriyle bir kadeh şarabın tam zamanıdır.

"Sen kadehleri hazırla, karidesle kalamarı da koy masaya. Ben çocuğu yatırıp geleyim."

Çocuk kucağında, ahşap merdivenleri ağır ağır çıkıyor. Arap sabunuyla tertemiz silinmiş, tel fırçayla fırçalanmış tahta basamakların gıcirtısı bir ninni gibi. Mutluluk dedikleri bu olmalı: Merdivenlerin insanın içine güven ve sıcaklık yayan türküsü; çocuğun mışıl mışıl nefesi; gecenin sessiz ve muhteşem güzelliği; ayışığında parlayan deniz ve kayalar; birazdan içilecek bir kadeh ada şarabının buruk lezzeti; adamın hiç bitmeyen tutkusu ve sevecenliği, bu dinginlik.

Mutluluğunu biraz daha derinden duymak için merdiven başında oyalanıyor.

"Perdeleri değiştirmeli. Bembeyaz patiskalara beyaz işler işlemeli. Beyaz işli, kolalı patiska perdeler Çocuğun odasıysa rengârenk, cıvıl cıvıl olmalı. Kelebekler renk renk çiçeklere konup kalkmalı. Kırmızı göğüslü, yeşil kuyruklu mavi kuşlar gökkuşağına doğru uçmalı ve bembeyaz yelkenliler geçmeli masmavi denizlerden."

İçindeki duyguların taşkınlığından korkup, bir koşu aşağıya, sundurmaya iniyor. Elinde şarap testisini tutan adamın boynuna sarılıyor.

"Bütün bu güzellikleri, bu mutluluğu kaybetmekten korkuyorum. Çocuğu, seni, evi, adayı, bu ânı, her şeyi."

Önce evi kaybetti. O talihsiz Ada gezisinde, masada fazla oyalanmadan kalkıp bağlara doğru yöneldikleri zaman

"Bağlar azalmış mı, bana mı öyle geliyor?"

"Şu veni yapılara bak: Tatil evleri için bağları söküp arsa açmışlar."

İçinde bir korku, bir ürperti. Evi çocuğa göstermek, henüz anlayabilecek yaşta olmasa da, "Seni doğurmaya bu evde karar vermiştim, adını bu evde koyduk" demek istiyor. "Odanı hayalimde kaç kere yerleştirdim. Beşiğinin, karyolanın yerini kaç kere değiştirdim. Kuşlu, çiçekli, cıvıl cıvıl perdelerini nasıl özenle astım, bil-sen!" Asmalı çardağı, mermer taklidi İyon sütunlarını, serin taşlığı, gıcırdayan ahşap merdiveni, içi elma dolu eski sandığı, kırık tahta kepenkleri tanıtacak ona.

Evi uzaktan gördüğünde, içine bir mutluluk yayılıyor. "Bu kadar kötümserliğe gerek yok. Ada karaya berzahla bağlandı diye her şeyin yıkılması gerekmiyor ya! Ev orada işte, yassı kayaların tam karşısında."

Orada bir ev var. Yaklaştıkça daha iyi görüyorlar. Bir ev var, ama sarı badanalı, tahta panjurlu, asma çardaklı, İyon sütunlu değil.

"Biraz daha ötede olmalı."

"Hayır, burası. Önündeki kayalardan tanıdım."

Bir ev var, ama mermer merdivenli, yıkık taş duvarlı, bağ kütüklü, beyaz patiska perdeli, üzüm, yosun ve çürük elma kokulu değil. Bahçesi yüksek beton duvarlarla çevrilmiş. Bir yanı garaj, içinde kırmızı, gösterişli bir otomobil. Karşıdan bakıldığında Alpler'deki dağ evlerini andırıyor. Besbelli denizle kavgalı, bağlara da küsmüş. Çocuk çığlıkları, kahkahalar, yayvan sesli bir şarkıcının tiz perdeden söylediği, şarkı mı, türkü mü belirsiz bir gürültü. Buram buram, yağlı ızgara et kokusu.

Kadın, adam, çocuk, evin karşısındaki geniş, yassı kayalıkların üstünde durup eve bakıyorlar.

"Burası neresi?" diye soruyor çocuk.

"Çirkin bir ev, diyor babası."

"Eskiden güzeldi, diyor kadın."Gerçekleşmeyen bir düş kadar güzel."

Çocuk yorgun, huysuzlanıyor. Ağır ağır dönüyorlar.

Sonraki yıllarda, eve de, adaya da bir daha dönmediler. Asma çardaklı, İyon sütunlu eski bağ evi, gerçekleşmeyeceği daha baştan bilinen güzel düşler mezarlığında, öbür ölümler arasında yerini aldı. Tüm yaşamların büyük bir hayale, muhteşem bir ütopya adanmış olduğu bir dünyada, küçük özel hayallere yer yoktu. Yıllar sonra, çocuğun düşlerin en ölümcülünün peşine takılıp evden gittiği günlerde, üst üste her gece, rüyasında o evi gördü. İçinde büyük bir sevinç ve mutlulukla evin kapısına koşuyor, kapıyı açıyor, kapıyı açtığı anda önüne karanlık, dipsiz bir kuyu çıkıyordu. Her gece çırpınarak, bağırarak uyandı uykusundan. Geceleri uyumaktan korkmaya başladı. Evle çocuk arasındaki bağ, lanetli bir ilişkiye dönüşmüştü.

"Çocuk hayatımızın odağı, amacı değil, ekiydi. Tarihe, geleceğe, bütün insanlara, bütün çocuklara adanmış yaşamımızdan aslan payı istemeye hakkı yoktu. Peki neden doğurdum onu? Neden bir çocuğum, hem de bir oğlum olmasını istedim?"

İlkel bir analık ve dişilik içgüdü mü? Her yaşantıyı, her duyguyu tadıp, tüm olanaklarla ve yaşantılarla zenginleşmek tutkusu mu? Bencillik mi, özveri mi? Belki de bilinçaltı bir isyandı. Bireyin özel yaşam ve istemlerinin bastırılıp yok edilmesinin erdem sayıldığı, insanca duyguların, zaafların, özlemlerin "küçük burjuva sapmaları" olarak karalandığı bir çeşit keşişlik ahlâkına meydan okumaktı.

Çocuk doğurma dönemi olmadığını söylemişlerdi. Gevşeme geçiciydi; zor günlere doğru gidiliyordu. Ço-

cuk ayak bağı olacak, en iyi militanlardan birini devrimci savaşın dışına atacaktı. Çocuğu aldırmasını öneriyorlardı.

"Cesurca direndim; birlikte direndik. Çevremizde belli belirsiz bir güvensizlik ağı örüldüğünü hissediyorduk. Ne çok korkardık o zamanlar çevre dışına itilmekten, örgütten dışlanmaktan, aslında çoğunu içten içe küçümsediğimiz 'yoldaşların' kınamasından, yabancılaşmasından."

Belki de bu yüzden, çocuğun devrimci çalışmaya engel olmayacağını kanıtlamak, başkaldırılarını yumuşatmak için, onu vücutlarının ve yaşamlarının bir uzantısı haline getirdiler. Birlikte yürüyüşlere, mitinglere, toplantılara, grevlere, işçi evlerine, eğitimlere sürüklediler. Bir süre sonra, kimse çocuğun varlığının farkına varmaz oldu. O da kendini fark ettirmemeyi öğrendi. Önüne atılmış kibrit kutuları, iskambil kâğıtları, kırık dökük oyuncaklar ve resimli kitaplarla, bir köşede sessizce oynamaya; eline tutuşturulan bir simidi kemirerek açlığını bastırmaya; uykusu geldiğinde, yatak seçmeden, bulunduğu yerde uyumaya; yabancı teyzelere, amcalara, sigara dumanlı odalara, uzun gecelere alıştı.

Onunla övünür, doğmasını engellemeye çalışanlara inat, ne hayatlarına ne de eylemlerine engel olan bir çocuk yetiştirdikleri için gizliden gizliye gururlanırlardı.

Bir gece, neredeyse kavgaya varan şiddetli tartışmalar yüzünden uzayan bir toplantıdan dönerlerken, neden bu kadar çok bağırdıklarını sordu çocuk.

"Başım acıdı, kulaklarım acıdı, diye üsteledi.

"Artık üç yaşında, koca adam oldun. İstersen evde yalnız kalıp uyuyabilirsin, dedi babası.

Sesinde ne öfke ne de tehdit vardı, ama acımasızdı. Çocuk, elinde tuttuğu küçük oyuncak uçağı, başının üstünde, vınnn...vınnn...diye uçururken,

"Bu uçak şimdi senin kulağından içeri girecek, başını patlatacak, seni acıtacak" dedi babasına.

Sonra alabildiğine kederli bir sesle ekledi:

"Koşucam, koşucam, koşucam. Kendimi uçakların altına atıp öldürücem.

O geceyi; çocuğun sözlerini, sesindeki hırsı, çaresizliği, yalnızlığı, kederi hatırlıyor. İçinde o anda duyduğu suçluluk, pişmanlık...

Donup kalmışlardı. Yüreklerine, taşıyamayacaklarını, dayanamayacaklarını sandıkları bir ağırlık oturmuştu. Bu konuyu, ne kendi aralarında, ne de çocukla, bir daha hiç konuşmadılar. Utançlarını ve suçlarını suskunlukla kefenleyip, 'devrimci sorumluluk' mezarlığına koydular; ama unutmadılar. O sözler, çocukla aralarında, sivri ucu kendilerine dönük bir hançer gibi kaldı. Çocuğa ölüm isteğinin nedenini hiç sormadılar. Cevaptan korktukları için değil, cevabı bildikleri ve gereğini yerine getiremeyecekleri için. Eylül'ün sessiz kederini, mutsuzluğunu, seçmelerinin ağır bedeli olarak kabullendiler.

Eylül, bir daha uçakların altına atlayıp ölmekten, koşup koşup denizlere varmaktan hiç söz etmedi. Uyumlu, uslu, zahmetsiz çocuğu oynadı. Sürgün yıllarında, yaşlı bir ninenin yanında bırakılmayıp kısa bir süre sonra anne babasının yanına getirilişi, ona verilmiş bir armağan, bir özveri sayıldı; küçücük yüreğine taşıyamayacağı ağır bir yük olarak yüklendi. İlk zamanlar dil bilmezliğine yorulan suskunluğu dili mükemmel öğrendiğinde de sürünce, çocuk psikologlarına taşındı. Kendisine gösterilen acayip şekilleri bıkip usanmadan yorumladı. Şekillerde, karanlık bir odaya gizlenmiş bir küçük oğlan çocuğu gördü hep. Önüne koyulan kâğıtlara, hep aynı resmi çizdi: El ele tutuşmuş bir kalabalığın ortasında, yine el ele tutuşmuş bir kadınla bir erkek ve

onların biraz uzağında, hepsinden ayrı, boyunsuz, kol-suz, tek başına bir çocuk...

Oğlunun, arkasına bakmadan ağır ağır uzaklaşmasını, iki yanı heykellerle bezeli bir kanal köprüsünün üstünde, kalabalığa karışıp gözden kaybolmasını izliyor. Yüreğinde, sivri uçlu bir bıçakla, kızgın bir mille dağlanmışçasına, gerçek bir acı duyuyor.

"Çocuk doğmamalıydı. Haklı olan ötekilerdi."

Birden çocuğun, sadece o anda değil, doğduğu andan beri gizli bir pişmanlık olduğunu; koşup koşup, kendini denizlere, uçakların altına atmak istediği günden beri, onu adım adım ölümün eşiğine getiren itkinin, hayatı bir pişmanlık gibi yaşamaktan doğduğunu anlıyor.

"Geriye dönebilsem! O sıcak eylül gününe; o sihirli masal evine; deniz, yosun, kekik, üzüm, şarap kokulu havaya; umuda, inanca, yirmi yaşma, otuz yaşma, çocuğa...Ah, geriye dönebilsem!"

Çok yorgun, başı dönüyor.

Mermer merdivenlere oturup başını İyon sütunlarına dayıyor. Taşın serinliği içini ferahlatıyor. Asma çardaktan sarkan üzüm salkımları olgunlaşmış. Havada yosun, kekik, çürümüş üzüm kokusu. Bahçe kapısı gıcır-tıyla açılıyor. Çocuk babasının elinden tutmuş, öteki elinde kuyruğundan yakaladığı kocaman kırmızı bir balık, sevinçle ona doğru koşuyor. İçinde dingin bir mutluluk:

"Ne iyi ettik de bu adaya, bu eve yerleştik. Bizi burada kimse bulamaz...Üzümleri toplayıp yıkamalı, deniz kestanesi salatası yapmalı. Balığı baba temizler. Bu onun işi. Bol soğan, kekik, adaçayıyla pişirir."

Kalkıp çocuğu ve adamı kucaklamak istiyor. Başı dönüyor, sendeliyor.

Frapa Hasan görünüyor denizde. Sandalını kıyıya çekmeye uğraşıyor. İçinde bir korku, bir yürek çırpıntısı:

"Yoksa ev satılık değil miydi? Satmaktan vaz mı geçtiler yoksa?"

Frapa'nın elinde büyük bir şarap şişesi. Göztaşı kokulu, buruk, yıllanmış...Yüz yıllanmış, bin yıllanmış...

Çocuğu kucağına alıp ahşap merdivenleri çıkmaya başlıyor. Odaların perdeleri beyaz işli patiska. Yer tah-taları hafif nemli, tertemiz, sakız rengi, sabun kokulu. Üst kat sofası elma, üzüm, yosun kokuyor. Tahta ke-penklerden sızan ıslık çocuğun kumral başında eğleniyor. Elini oğlunun yüzünde, yanaklarında gezdiriyor. Parmaklarının ucunda bir ıslaklık.

"Ağlama ama, ağlama. Ağlanacak ne var?"

Yağmur gitgide hızlanıyor.

SÜLÜN SOKAĞIN KIZLARI

Soğuk, sert bir kasım rüzgârı yerdeki kuru yaprakları savurdu. Uçuşup duran kuru dikenler ve cenaze çelenklerinin solmuş çiçekleri, taze kazılmış çukura doldu.

Şık yağmurlukları, koyu renk ceketleri, pardösüleri, siyah gözlükleri, başlarının üzerinde eğreti duran pahalı eşarplarıyla hepsi oradaydı: Sülün sokağın kızları...

Bir cenazeden çok, yıllar sonrası için verilmiş bir randevuya, bir arkadaş toplantısına gelmiş gibiydiler. Aralarında alçak sesle konuşuyor, fısıldaşıyor, çantalarından çıkardıkları küçük not defterlerine ya da zarif kartvizitlere, birbirlerinin telefonlarını, adreslerini yazıyorlardı.

Aralarından ilk ayrılıp gidenin, –hem de kendi seçmesi, kendi isteğiyle– o olmasına şaşıyorlardı en çok. Çocukken, önlüğünün beyaz yakası hiç kirlenmeyen; genç kızlığında eteklikleri, bluzları hep ütülü, saçları iyi taranmış, ayakkabıları boyalı; ne etek boyunda, ne makyajda, ne gülmede ölçüyü kaçıran; hep ortacı, sıradan, düz, biraz renksiz, çoğunlukla sessiz...

"Herkesin intihar edebileceğini düşünürdüm de, onun asla."

"Bir süredir sorunları vardı. Tedavi olması gerekiyordu, ama kendisi kabul etmiyordu. Ona göre, korkuları paranoya değil, gerçektir."

"Hâlâ inanamıyorum. Hem de böyle bir ölüm; kendini trenin altına atarak!"

Mezarın biraz uzağında duruyorlardı. Tabutun çukura indirilmesini, beyaz kefene sarılı ölünün üstüne toprak atılmasını görmeye içleri dayanmıyordu. Arada bir hızlanan ve yaprakları, kuru çalıları, çelenklerden dökülen pörsümüş çiçekleri dört bir yana savuran soğuk rüzgâr, Hoca'nın uzayıp giden duasından kopardığı cümlecikleri, sözcükleri onlara kadar ulaştırıyordu: "Nasıl bilirdiniz?... Rahim ve rahman tanrının bağışlayıcılığına ve adaletine..."

"Biraz sakar, biraz mahçup, titiz, renksiz, çabuk küsen, –'Küstüm çiçeği' diye tempo tutulurdu– iri kemikli bakımlı ellerinin üstü kızaran, hep düzgün, kırıksız, hep 'ama'larla konuşan, oyunlarda biraz mızıkçı, alıngan, biraz sakar, –Bitmez tükenmez 'affedersiniz'leri–, biraz mahçup, çabuk kızaran; ne güzel, ne de çirkin; soğuk günlerde burnu ve yanakları olağanüstü moraran..."

Böyle bilirdik Hoca Efendi. Belki de hiç bilmezdik, hiç tanımadık onu. Biz, çiçek ve kuş adları taşıyan sokakları hanımeli, filbahri, gül ve leylak kokan; çizgi filmlerdeki evcikleri andıran kırmızı kiremit damlı, bahçeleri çitle çevrili, kırmızı ya da yeşil tahta kepenkli küçük evlerinde, acıları sevinçleriyle sıradan, dingin günler yaşanan, şimdi yok olmuş bir semtin; sakın, güzel, yeşil bir sokağının kızlarıydık."

Taze mezara kürekle toprak atılırken, kamçı gibi inen bir yağmur başlıyor. Renk renk şemsiyeler açılıyor. Düz, uzun sarı saçlı, yorgun yüzlü, uzun boylu, za-

yıf kadının şemsiyesi yok. Onu ortalarına, şemsiyelerinin altına alıyorlar.

"Ne çok oldu görüşmeyeli. Yirmi yıldan fazla.

"En az on yıl dışarlarda kaldın galiba. Kaçtığını, ah affedersin, yani yurt dışına gittiğini demek istedim, bizimkilerden birinden duydum. Kaçtın dememe alınmadın değil mi?"

"Kaçmayıp da ne yapacaktı? İçeri tıksınlar, işkence etsinler diye mi bekleyecekti? Oh kız, pekiyi ettin.

"Korkmayın, alınmıyorum. Doğrusu bu: Kaçtım. Yaşadıklarımı bir kez daha yaşamak istemiyordum. Bir ara kararla tahliye oldum. Davanın sonunda mahkûmiyet verip yeniden tutuklayabilirlerdi. Kocam zaten yurtdışındaydı. Burada yapabileceğim bir şey yoktu."

"Bu işlerden hiç anlamam. Siyasetle ilişkim yoktur, bilirsin. Ama başına gelenleri anlattıkları zaman, bizim kız akıllıdır, iyi etmiş, dedim. Vatan hainliği lâflarına da hiç aldırmadım, hiç kulak asmadım."

Öbürlerinin, "Kadıncağıza niye böyle münasebetsiz sözler söylüyorsun?" gibisinden kaş göz işaretlerine aldırmaksızın, söylediklerinin doğruluğunu yürek diliyle de kanıtlamak istercesine, arkadaşının omzuna sarılıyor.

"Sen her zaman bu işlere meraklıydın. Hatırlıyor musun, yıllar önce bir kere yolda karşılaşmıştık. Yine karışık günlerdi. Seni görünce çok sevindim. Arkandan defalarca seslendim, ama dönüp bakmadın bile. Herhalde duymadı, ya da duydu ama tanınmak istemiyor diye düşündüm."

"Hatırlıyorum, hatırlamaz olur muyum hiç! O sırada kaçak yaşıyordum. Çok dikkatli olmam gerekiyordu. Seni gördüm, içim gitti, ama dönüp sarılamadım sana. Sadece kendim için değil, senin için de korktum.

"Tabii hatırlıyorum. İstanbul'da, hele de kalabalık yerlerde dolaşmamam, ortalarda görünme-

mem gerekiyordu. Ama ben, seninle buluşmaya geliyordum sevgilim. Yakalanırsam, ötekileri de, seni de tehlikeye atacağımı bilerek, her zamanki pervasızlığım, yakalansam da konuşmayacağıma olan özgüvenim, küstahlığım ve tutkularımla, sana geliyordum. O gün değil, ama bir süre sonra tutuklandım. Fazla konuşmadım. Kendimden hoşnut kaldım. Örgüt seni yurtdışına çıkardığında, içerdeydim. Kendimi antifaşist bir roman kahramanı gibi hissediyordum. Baskılar ağırdı, siyasal hava gergindi. Her gün yeni tutuklamalar oluyor, yeni ölüm haberleri geliyordu. Üstelik Parti içinde önemli tartışmalar, çatlamalar vardı. Hain kim, yoldaş kim birbirine karışıyordu. Yine de, hapishanede bile, içim pırıl pırıldı. Hiçbir nedeni, hiçbir temeli olmayan, anlaşılmaz bir umutla doluydum. Seni ve çocuğu özlüyordum, ama mutluydum. Bu güç günlerin geçeceğine, savaşın bir gün kazanılacağına inancım tamdı. Geçici yenilgiler ürkütmüyordu beni.

Bej yağmurluklu, kahverengi-bej ekose şemsiyeli, orta yaşlı, güzel yüzlü, şişmanca biri, cenazeden sonra hep birlikte bir yere gidip oturmayı teklif ediyor

"Birbirimizi böyle topluca görmeyeli ne kadar uzun zaman oldu. Bir daha ne zaman buluşuruz belli olmaz. Hem ölümüzü analım, hem sana hoş geldin diyelim. Hayat böyle işte. 'Hayır' demeyin kızlar. Görüşmek için ille de cenaze kaldırmamız mı gerek!"

Cemaat dağılırken, en arkada kalıp buluşacakları yeri kararlaştırıyorlar. Sonra herkes otomobiline doğru yürüyor. Uzun boylu, yorgun yüzlü kadın, arkadaşlarından birinin arabasına biniyor.

"Bu şehir ne kadar değişmiş. Sanki kez gelmiş gibiyim. Söyledikleri yer neresi? Bu lüks arabanın içinde, hangi yollardan geçiyoruz, hangi semtteyiz?"

Arabayı kullanan arkadaşı bakımlı, yaşını göstermiyor. "Oysa hepimiz neredeyse orta yaşı aşıyoruz.

"Çok zor muydu?" diye soruyor direksiyondaki kadın.

"Hangisi?"

"Ne bileyim, hepsi. Yaşadıkların demek istiyorum. Hapishane, yabancı ülkeler, çocuk...Bir oğlun vardı değil mi?"

İçine bir acı saplanıyor. Çocuğu ne zaman hatırlasa, göğsünde, iki memesinin ortasında duyduğu o açık yara duygusu... "Vardı" diyecekken, büyük bir korkuya kapılıp vazgeçiyor. "Niye vardı demek istedim? Çocuk var, yaşıyor. Burada olmaması, ölümün sınırlarında dolması, gitmiş olması önemli değil, yine de var o."

"Evet, bir oğlum var. Adı Eylül."

"Ne güzel bir ad. 'Eylül' romanından mı? Sen her zaman romantiktin zaten."

"Hayır, roman yüzünden değil. Onu doğurmaya çok güzel bir eylül günü karar vermiştim. Deniz kenarında, eski bir bağ evindeydik. Yumuşacık bir eylül güneşi, sakın deniz, sararmış üzümler...Çocuğu doğurmayay o gün, o evde karar verdim."

"O evde mi doğurdun gerçekten? Bir oğlun olduğunu duymuştum. Ama, o sıralarda nerede olduğunu bilmiyordum. Belki inanmayacaksın ama, seni sık sık düşündüm. Başın dertte diye üzüldüm."

"Biliyorum, sağol. Hayır, çocuğu o evde doğurdum. O ev, biraz hayal gibi bir şeydi."

"Çocuk da döndü mü sizinle? Artık herhalde çocuk değil delikanlı olmuştur ya..."

"Hayır, dönmedi. Yurtdışında kaldı. Orada... Orada okuyor."

"Hatırlıyor musun, genç kızlığımızda ruh çağırma seansları yapardık. Ruh gelirdi sözde. Gelen ruha, kiminle evleneceğimizi, kaç çocuğumuz olacağını sorardık. Aslında, fincanı masanın çevresine dizili harflere doğru ittiren parmak kimin parmağıydı, hep merak etmişimdir. Yoksa ruh gerçekten de gelir miydi?"

"Tatil günlerinde, sokağın köşesindeki en büyük evde toplanırdık. Sekiz küçük kız... Küçük bahçelerimizin kapılarının açıldığı iki yanı ağaçlı dar sokakta, yakartop, kuka, seksek, -üç dönme on beş şapşap- oynayarak; mahallenin delikanlılarına karşıdan karşıya aşık olup yüreklerimizde sakladığımız aşklarımızın ateşiyle kavrularak; eli elimize değmemiş erkeklerle yaşanmış hayali maceraları, birbirimize ballandıra ballandıra anlatarak; Mahmutpaşa Yokuşu'ndaki kelepir ayakkabıcılarından ucuza düşürülmüş son moda ayakkabılarımızı, yeni açılan şık mağazaların vitrinlerinde gördüğümüz modellerden acemice uygulanmış giysilerimizi birbirimize göstererek; oflaya puflaya ders çalışarak; renk renk bisikletlerimizle günbatımına kadar, ağaç, çiçek ve kuş adlı sokaklarda dolaşarak büyürdük.

Sokağa çıkılamayan yağmurlu, soğuk günlerde, uzun kış gecelerinde, anneler örgülerini örer, dikişlerini dikerken; mutfaktan mis gibi kurabiye, peynirli-kıymalı poğaçaya, lokma kokuları yükselirken; köşedeki evin, üç yanı camla çevrili oturma odasının ortasındaki büyük yuvarlak masanın çevresine toplanır, ruh çağırırdık: 'Ey ruh! Geldinse üç defa vur!' Ve ruh hiç nazlanmadan gelir, masaya üç defa hafif hafif vurur, sonra soru-

larımıza, yine hiç nazlanmadan cevap verirdi. Parmaklarımızı üzerine hafifçe dokundurduğumuz beyaz kahve fincanı, birden parmaklarımızdan bağımsızlaşır, masanın çevresine dizdiğimiz kâğıt parçaları üzerine özenle yazılmış harfleri dolaşmaya başlardı. Fincanın, kimsenin parmağı değmeden dolaştığını gözlerimle gördüğüme bugün bile yemin edebilirim. Fincanın içindeki muzip ruh, içimizden gözü en yukarılarda olan, koca beğenmeyenimize, 'Bir jandarma onbaşısıyla ya da çöpçüyle evleneceksin,' diye yazar; yakışıklı bir artiste aşık olan arkadaşımıza: 'Zengin, ama maymun gibi bir adama varacaksın,' türünden kehanetlerde bulunurdu. Kimisinin falında on çocuk, kimisinininkinde James Dean kadar yakışıklı bir nişanlı çıkardı."

Ruhun, kendisine nasıl bir gelecek biçtiğini hiç hatırlamıyor.

"Benim falımda neler çıkardı hatırlıyor musun? Ruh bana neler derdi? Aklımda hiçbir şey kalmamış. 'Ey ruh, söyle bana geleceğim ne?' diye sorduğunda, fincan bir o yana bir bu yana, yolunu şaşırmış gibi gezinmeye başlamış, sonra yere düşüp kırılmıştı. Bir keresinde de, 'son - ölüm - aşk' diye yazdı. Hepimizin ödü koptu, kötü olduk."

"Bunu hatırlıyorum. Çünkü ben yazdırmıştım. Siz hepiniz, yarı karanlıkta kendinizi ruha kaptırmışken, parmağımın fincana dokunuvermiştim."

"Yoksa hepsi senin marifetin miydi?"

"İnan bana, hayır. Fincanı yürüten biri var mıydı, yoksa manyetik alan gücü mü, bilmiyorum. Az önce sorduğun soruya gelince, geçirdiğim 'güç yıllar', içinde yaşanırken, hiç de öyle katlanılmaz değildi. Sefalet çekmedik. Duymuş muydun bilmem, kocam doktordu; iş

bulması güç olmadı. Ben de çeşitli işler yaptım. Hep dönmeyi düşündüğümüz için, biraz istasyonda bekler gibiydik. Zor olan, dönememektir. Kendi isteğimizle, dışarda daha iyi yaşayalım diye çıkmamıştık yurtdışına. Demin, birinizin haklı olarak söylediği gibi, kaçmak zorunda kalmıştık. Dayanılmaz olan, insanın yüreğini sıkıştıran, yasakları aşamamaktır. Açık cezaevinde mahkûmiyetimizin dolmasını bekler gibiydik. Bir de burada, arkadaşlarımız tehlike ve sıkıntı içindeydi. Onlara karşı da, bir çeşit vicdan azabı, en azından bir eksiklenme duyuyorduk. Sonra çocuk..."

Susuyor. "Niye yalan söyledim? Niye yurt dışında okuyor, dedim ona? Neden gerçeği anlatmıyorum? Ayıplayacak diye mi korkuyorum? Galiba asıl korktuğum, acımaları."

"Aramızda en akıllı, en yetenekli olan sendin. Hayatının bizimkinden değişik olacağını daha çocuk halimizle sezerdik. Ne bileyim ben, meselâ ilk sevgilinle olan ilişkin, kendini sakınmasız verişin, her şeyi sonuna kadar yaşama çılgınlığın. Elin kalem tutardı. O zamanlar şiir yazardın değil mi? Sonraları gazetelerde adını gördükçe, bazen bir yazını tesadüfen okudukça, senin 'özel' olduğunu anladım. Senin dünyanın, farklı bir dünyaydı."

"Sana bir şey sormak istiyorum. Ama açık yürekle, doğru cevap ver. Bizimkiler, öteki kızlar ne düşünüyorlardı hakkımda? Ayıplıyorlar mıydı, acıyorlar mıydı? Bunca yıl, neydim sizin için?"

Soruyu sorar sormaz pişman oluyor. Bunu neden öğrenmek istediğini kendi de bilmiyor. Ne düşündüklerinin ne anlamı var. Döndü ve buluşup kucaklaştılar; hepsi bu kadar işte.

"Gerçeği istersen, sen o işlere girdikten sonra bir çekingenlik oldu tabii. Kimileri kendine yazık ettiğini

düşünüyordu. Kimileri, meselâ ben, kendi seçtiğin yolda mutlu olduğunu düşünüyorduk, bu yüzden de hak veriyorduk sana. Ama sevgimiz eksilmedi. Buna inana bilirsin. Seni tanımış olmak hayatımıza renk katıyordu. Hiç bilmediğimiz, yabancı bir dünyada bir adamımız olması gibi bir duygu. Her neyse. Artık bütün bunlar bitti mi, sen onu söyle."

"Evet, galiba bitti. Ama sakın bana, 'O zaman bunca yılına yazık değil miydi' filan türünden şeyler söyleme. Yeniden başlasam, bazı ayrıntılar bir yana, yine aynı yollardan giderdim."

"Öyle mi yapardım gerçekten? Hep, bu kuyruğu dik tutma inadı. Peki, değiştirmek istediğim ayrıntılar hangileri? Hangileri esas, hangileri ayrıntıydı yaşadıklarımın? Hangi aşkı yaşamasam, hangi erkeği tanımasam, hangisini sevmesem daha mutlu olacaktım? İnançlarım mı ayrıntıydı yoksa? İnsanın insanca yaşayacağı, özgür, aydınlık, barışçı bir dünyaya inanmak; bu dünyayı kurmak için her şeyi göze almak mı ayrıntıydı? Çocuk? Çocuk mu yoksa ayrıntı olan? Hayatımın ayrıntıları hangileri? Öz olan, esas olan ne?"

Direksiyondaki kadın, otomobili park etmeye çalışırken, şık bir Cafe'yi işaret edip, "İşte burası," diyor.

Öteki kızlar, daha önce gelmiş, çaylarını, kahvelerini söylemişler bile. Baş köşede, kendisine ayrılmış yere otururken hafifçe başı dönüyor.

"Ağırlayın beni, bir sigara verin, bir de konyak söyleyin bakalım kızlar," diyor tatlı bir şımarıklıkla.

Kahve ve konyaklarını yudumlarken, bir kere daha ölen arkadaşlarını hatırlıyorlar:

"İlk ölümünün ruhuna! Senin de dönüşün şerefine!"

"Dönüşüm... Nereye? Kuş ve çiçek adlı sokaklara mı? O semte yerleştiğimizde, hepimiz kısa entariliydik. Birlikte gezer, oynar, birlikte eğlenir, birlikte yaşırdık. Sülün sokağın kızları... Bol kahkahalı, gürültücü, hepsi bir başka alem, renk renk. Okullara yetiştiren sabah otobüslerinin gülleri... Biri çok çalışkandı, hâlâ da öyle, iş kadını. Öteki, liseyi bitirmeden okulu bırakıp evlendi. Şimdi üçüncü kocasındaymış. Biri, taze ölü. Onu mezarına bırakıp da geldik buraya. Kurulu düzene en bağlı olanımız, genç kızlığında bile bir tek ciddi aşk macerası yaşamamış olan kibar yüzlü, sessiz kadın, kırkından sonra zengin kocasından ayrılıp genç bir adamla yaşamaya başlamış. En delişmenimiz, en ele avca sığmayanımızın üç kızından torunları var. Derslerle pek ilgisi olmayan güzel sesli, ahu bakışlı kız profesör olmuş. Ben; boyalı kuş, aykırı olan, işte ben de sonunda yuvaya döndüm."

"Mahallemiz nasıl? Hâlâ yerli yerinde mi?"

"Artık eskilerden hiç kimse, hiçbirimiz orada oturmuyoruz. Sokaklar pek değişmedi. Kat izni verilmediği için, yüksek binalar yapılmadı. Ama semtin havası bütünüyle değişti; konut bölgesi olmaktan çıktı. Şimdi bizim sokakta lüks kebabçılar, gece kulüpleri, diskolar, işyerleri, galeriler falan var. Bizim ev, hani tam köşedeki, daha büyüktü. Orayı çocuk yuvası yapmışlar. Sokağı en geç, öbür köşede oturanlar terk etti. Kızın adını unuttum. Hani annelerimiz arkadaş olmamızı istemezlerdi."

"Sahi, öyle birileri vardı. Neden yasaklamışlardı onlarla görüşmemizi? Küçük kızları biz yaşıydu. Akıllı, hoş bir kızdı. İki de ablası vardı. Hele büyüğü, çok güzeldi."

"Komünist oldukları söylenirdi. Annemle babam konuşurken duymuştum. Babaları bir ara tutuklanmış galiba. Zaten baba, bizim sokağa hiç gelmedi. Belki de ayrıydılar."

"Bir de büyük kızlarının hafifmeşrep olduğu söylenirdi. Sanırım, erkek arkadaşları eve geldiği için."

"Bizim ailelerimiz de az bağınaz değildi hani! Şimdi çocuklarımızın kız arkadaşları, erkek arkadaşları evlerimizden çıkmıyorlar. Vallahi benim damat üniversiteyi bizim evde bitirdi. Gece gündüz birlikteydiler."

"Sokağın kendi halinde, kuralcı, mazbut havasına uymayan, değişik bir aileydi onlar. Sanırım tek suçları da buydu. Bizim aile çevrelerimize birkaç numara büyük geliyorlardı. Babanın, fikirleri yüzünden akademi-den ayrılmak zorunda kalmış bir ressam olduğunu duymuştum. Komünistlik söylentisi belki de bu yüzden çıkmıştı. Benim için de komünist denemedi mi? Üstelik de doğruydı."

"Ama canım, sen başkasın. Seninle birlikte büyüdük. Ne olup olmadığını biliyoruz."

"Doğru; ne kuyruğum ne de boynuzum var. Hiçbir farklılığım yok sizlerden."

"Görünüşte hiçbir farklılığım yok gerçekten. Belki yüzüm biraz daha yorgun, yaşımı gösteriyorum. Onlar kadar bakımlı ve şık da değilim. Ama onlardan biriyim işte. Eskiden, küçük bir kızken farklılığım vardı. Farklılıklardan, ayrıkşı olandan neden bu kadar korkulur? Hafifmeşrep ve komünist derlerdi o aile için. Kızlarıyla görüşmemizi yasaklardı. Ahlâk ve davranış kurallarının 'âlem ne der'e indirgendiği, kendinin değil âlem'in değerleriyle yaşayan; çocuklarını da, o aptalca, miskin değerlere boyun eğdirmeye çalışan,

çoğu memur, tipik bir orta sınıf çevreydi. Giyimleri mazbut, yaşamları, evleri mazbut..."

Alışılmış saatten biraz geç geldiklerinde, bir oğlanla görüldüklerinde, gece arkadaşlarla bir yere gitmek için izin istediklerinde söylenen o ret cümlecği: "Olmaz, âlem ne der!"

Kendi kendine gülüyor.

"Aklıma ne geldi, biliyor musunuz kızlar: Âlem ne der! Benimle görüldüğünüz duyulacak olursa, âlem ne diyecek bakalım."

Kıkırdaşıyorlar.

"Seninle görülmek de bir şey mi; âlem hepimize diyeceğini çoktan dedi zaten. Zavallı anacıklarımız çok uğraştılar, ama sokağımızın kızları yine de istendiği kadar mazbut çıkmadı."

"Zaten o zamanlar da, âlem ne derse desin, biz bildiğimizi okurduk. Hepimizin birer oğlanı vardı. Okul çıkışlarında buluşulur; kalabalık otobüslerde, تنها sokaklarda el ele tutuşulurdu. Daha fazla ne yapabiliirdik ki çocuk halimizle."

"Hani ayağı hafif aksayan, uçağı düşmüş bir pilot olduğu söylenen yakışıklı bir genç vardı. İkimiz de aşık-tık ona. Hatırlıyor musun?"

"Hatırlıyorum tabii. Güzel bir kızla nişanlıydı. O kızla evlenmiş, sonra da bir trafik kazasında ölmüş diye duydum."

"Varlığımızdan bile haberi olmayan o yakışıklı genç adama ikimiz de aşık-tık. Benim silahım, uzun sarı saçlarım; seninki, yaşından önce olgunlaşmış iri memelerindi. Aramızdaki dilsiz, sessiz, itiraf edilmemiş gizli rekabet, delikanlıyı genç ve güzel bir kadınla sarmaş dolaş gördüğümüz gün, birbirimize sarılıp ağlayarak sona er-

mişti. Gençlik aşklarımız, karasevdalarımız bir bir yok oluyor. Yemyeşil sokakların akasyaları, ıhlamları arkasına gizlenerek izlediğimiz; evlerinin pencerelerinden sızan ışıkları gözlediğimiz, bıyıkları yeni terleyen, kısa pantolonlarını yeni atmış oğlanlar; afili, yakışıklı delikanlılar... Bir yerlere gidip eğlenmek, dolu dolu yaşamak istediğimiz, ama ne gidilecek yerimiz, ne gerçek sevgili-miz, ne de iznimiz olduğu için sıkıntıdan patladığımız; evlerde toplanıp birbirimize, olmayan aşkların, hayali maceraların hikâyelerini anlattığımız; ya da odalarımıza çekilip, kapılarımızı sımsıkı kapayıp, hayali sevgililere aşk mektupları yazdığımız, birbirine sarılmış güzel kadın ve erkek resimleri çizdiğimiz cumartesi öğleden sonraları. Sonraki yıllarda yaşadığımız etten kemikten aşkların, gerçek maceraların, acıların, sevinçlerin tümüne bedel o hayal âlemi..."

"Orta yaşı da yavaş yavaş geride bırakıyoruz, yaşıyoruz."

"Küçücük kızlardık. Hayallerimiz, özlemlerimiz vardı. Ruh çağırıp geleceğimizi öğrenmeye çalıştığımız sıralarda sorduğumuz bütün soruların cevabını aldık. Belki bir tek, 'Ne zaman öleceğim' sorusu hariç. Hatta, yavaş yavaş bu sorunun cevabını da öğrenmeye başladık. Meselâ bugün, onu gömerken. Otuz yıl önceki gelecek, artık geçmiş oldu. Bu geçmişten hoşnut musunuz?"

Soruyu soran, yorgun yüzlü kadının çocukluktaki en yakın arkadaşı. Eskiden de en çok ona yakın hissedirdi kendini. Geceleri gizli gizli, sabahlanarak okunan romanları ve çocukluğun kıskançlıkla saklanan küçük sırlarını onunla paylaşırdı. Güllerin, çeşit çeşit çiçeklerin özenle yetiştirildiği küçük bahçelerin bir köşesine

çekilir, birbirlerine şiirler okurlardı. Bahçelerde beyaz zambaklar, iri beyaz papatyalar, hercai menekşeleri, kasımpatları, renk renk güller vardı. Küçük sırlar paylaşılır, yavru sokak kedileri kömürlüklerde gizlice bakılır, bir yerlerden bulunup annelerden bucak bucak saklanan bir kitaptan –Seksoloji Ansiklopedisi’nden yürek çarpıntıları ve gizli hazlarla, cinselliğin sırlarına varılmaya çalışılırdı.

"Geçmişimin özeti, benim için hayal kırıklığı," dedi biri. "Okulu bıraktığıma, üniversiteye falan gidip bir meslek sahibi olamadığıma hayıflandım hep. Üç kere evlendim. Kabahat adamlarda mıydı, bende miydi, bilmiyorum; ama birşeyler hep eksik kaldı. Sanki bir ödül vaat edilmiş de sonra verilmemiş gibi bir boşluk. Aslında ne istemiştin hayattan, onu da pek bilmiyorum."

"Ben ise, meslek açısından olabilecek en yüksek noktaya kadar çıktım. Profesör oldum. İçinizde derslerle, ilim bilimle en az ilgilenen bendim çocukken. Bilirsiniz, çocukluğumda hep şarkıcı olmayı hayal ederdim."

"Sesin gerçekten de çok güzeldi."

"Evet, güzeldi. Artık hiç şarkı söylemiyorum; hatta evde dolanırken mırıldanmıyorum bile. Evlilik hayatım orta halli. Yani hiçbir özelliği yok. Geçinip gidiyoruz. Bir açıdan bakarsan, hayatta umduğumdan fazlasını buldum; bir başka açıdan bakarsan, sıkıntıdan patlıyorum."

"Benim gözüm bugünlerde torunumdan başka kimseyi görmüyor. Açıkçası, uçuyorum sevinçten. Aman çocuklar, torun başka şeye benzemiyor. Evlat sevgisi, torun sevgisi yanında hiçmiş meğer. Soruyu geçen yıl sorsaydınız ne derdim, bilmiyorum; ama şimdi çok mutluyum. Hayat, istediğim her şeyi verdi gibi geliyor bana."

Sarı uzun saçlı, yorgun yüzlü kadın, çocukluğunda, sıkıntılı anlarda yaptığı gibi, parmaklarıyla saçlarını ka-

rıstırırken hafif bir sesle, kendi kendine konuşur gibi mırıldanıyor:

"Ben sokağımıza dönmek isterdim. Geleceği yeniden yaşamak isterdim. Yanlış anlamayın, pişman falan değilim. Hayır, hiçbir şeyden asla pişman değilim. Bugün mezarlıkta sizleri gördüğümünden beri bunu düşündüm. Siz benim çocukluğumsunuz, ilk gençliğimsiniz. Hepimiz bir araya gelince –hatta o da aramızdaydı, onun cenazesinde buluştuk o sokağa yeniden dönmek istedim. Hayatı yeniden, bilinçle yaşamak için... Artık, hayattan çok şey istememek gerektiğini biliyorum. Önemli olanın, yaşanan anın güzelliği, yaşanan duygunun yoğunluğu olduğunu öğrendim. Hayatın anlamının, belki de tek anlamının yaşamak olduğunu; ona yüklediğimiz bütün diğer amaçların, anlamların aldatmaca, yanılsama, gereksiz süs olduğunu öğrendim."

"Yine kitap gibi konuştun. Belki de haklısın. Soru yanılttı galiba. 'Nasılsınız kızlar? Keyifler nasıl?' diye sormak gerekiyordu. Bakın, o öldü gitti işte. Artık hiçbir soruya cevap veremez. Kim tahmin edebilirdi böyle bir şey yapacağını? İnsanın içinde sakladığı korkuları, acıları, hesaplaşmaları kim bilebilir?"

Ötekiler, kendi aralarında konuşmaya daldıkları bir sırada, hâlâ parmaklarıyla saçlarını karıştıran yorgun yüzlü arkadaşına doğru eğilip fısıldıyor:

"Bunu yalnızca sana söyleyebilirim. Aslında onu intihara kadar sürükleyen korkular, sırf psikolojik bozukluk, paranoya falan değildi. Bir örgütle ilgili, korktuğu bir şey vardı. Oğlu bir işlere karışmıştı galiba. Oğlunu korumak için bazı ilişkilere girmişti. Sürekli yer değiştiriyordu. İşten ayrılmıştı. Kendini trenin altına attığı yer de, Anadolu'da küçük bir kasaba istasyonuydu. Orada ne işi vardı, araştırın olmadı. Sen o çevreleri tanırsın. Belki birşeyler öğrenebilirsin."

"Öğrenebileceğimi pek sanmıyorum. Neyin izini, nereden sürebiliriz ki! Üstelik artık anlamı da yok. Yine de, onun bu türlü işlere karışmasına çok şaşıttım. Oğlu için bile olsa, bütün bunlar ona o kadar yabancı ki. Demin söylediğin gibi, insanın içinde sakladıklarını kim bilebilir..."

Ölüm haberini aldığından beri içinde duyduğu belli belirsiz suçluluk duygusu, yerini pişmanlığa bırakıyor.

"Belki de beni bu yüzden aramıştı. Ölümünden birkaç gün önceydi. Telefon etti. Telefon numaramı nereden, nasıl bulduğuna da şaşırdım zaten. Telefonum daha yeni bağlandı, eve yeni yerleştik. Döndüğüme sevindiğini, en kısa zamanda görüşmek istediğini söyledi. O gün bir işim vardı; hafta sonu için sözleştik. Onunla, o gün buluşmalıyım. Şimdi senin söylediklerinle birleştiriyorum da, herhalde benim yardımcı olabileceğimi düşündüğü bir sorunu vardı."

"Nereden bilebilirdin? Kendini suçlama. Yıllardır görüşmemişsiniz, sonra bir gün telefon çalıyor; özel bir şey de söylemiyor. Bilemezdin..."

"Bilemezdim. Biz, Sülün sokağın orta sınıf ailelerinin, 'Az piyano, az lisan, hariciyeci koca' ilke ve umuduyla iyi yetiştirilmeye çalışılan kızlardıydık. Hadi ben neyse de, onun bile bu ilkeye ihanet edeceğini nereden bilirdik. Neden korkuyordu? Oğluyla ilgili konuşmaktan mı, yoksa oğlundan mı? Oğlu cenazede yoktu. Ölümünün sırrını asla çözemeyeceğiz. İnsan ilişkilerini ertelemek gerektiğini öğrenmeliyim. Belki o gece, 'Hemen gel!' ya da 'Hemen geliyorum!' deseydim, ölmesine gerek kalmayacaktı."

Kahveler, konyaklar, pastalar ve laflar bitti. Kızlar, saatlerine bakmaya başladılar. Kimisi üniversitedeki

dersine, kimisi briç partisine, kimisi önemli bir toplantıya, kimisi torununa yetişecekti.

Oysa laf hiç bitmezdi. Tanrım, ne kadar çok konuşurlardı; anlatacak ne çok şeyleri olurdu. Küçük sırlar, erkeklerle yaşanan ilk masum deneyler, ilk aşklar, okul maceraları, öğretmenler, pasta tarifleri, moda, görülen son filmler, son şarkılar, artistler, şarkıcılar, romanlar, kitaplar, piyano hocası Madam Lüsyan'ın tuhaflıkları, annelerin, babaların baskıları, iki sokak aşağıdaki bir arkadaşın genç güzel ve dul annesi hakkındaki dedikodular, okulların paydos saatlerinde kapılarda bekleyen delikanlılar ve geleceğe yönelik planlar, umutlar, umutlar... Ne çok şeyleri, ne çok hayalleri, özlemleri vardı paylaşacak, büyütecek, çoğaltacak...

Kalktılar. Kucaklaşarak ayrıldılar. Israrlarına ve şiddetlenen yağmura rağmen onlarla gitmedi. Bir taksi çevirdi. Şoförün semti bilmesine sevindi. Her yer o kadar değişmiş ki, tarif et dese, nereden gidileceğini anlatamayacaktı. Yağmur, taksinin camlarından aşağı süzülüyordu. "Yağmur yağınca trafik büsbütün düğüm oluyor," dedi şoför.

Islanacağım, diye düşündü. Islanacağım, ama bu bana iyi gelecek.

Hiç gereği yokken,

"Uzun zamandır buralarda değildim. Her yer ne kadar değişmiş, adeta tanıyamıyorum," dedi.

"Ben sadece üç yıldır İstanbul'dayım," dedi şoför. "Öncesini bilmem. Bildim bileli böyledir bu şehir."

"Ama ben bilirim. Bilmediğim, tanımadığım sokaklarını; uğrayamadığım köşelerini; gezmediğim, görmediğim yerlerini içimde yıllarca bir boşluk, bir pişmanlık olarak taşıdım ben. Ben bu şehri bilirim, daha doğrusu bilirdim. Burada doğdum, burada okula gittim, bu şehirde aşık oldum,

hem de defalarca. Dünyanın, devranın, insanlığın haline bu şehirde isyan ettim. Sonra bu şehrin gecekondu mahallelerinde, yoksul işçi semtlerinde, meydanlarında, daha güzel bir dünya için uğraş verdim. Bu şehrin fabrikalarında, grev çadırlarında, kadın işçilerle sabahladım. Işıklı, zengin, seçkin semtlerinde tebdil ve kaçak yaşadım. İlk sevgilim beni bu şehirde terk etti. Karlı bir gün, limanda, uzaklaşan gemisini boşuna aradım. Törensiz, gelinliksiz, renk renk nikâh şekersiz de olsa, bu şehirde evlendim. Oğlumu, mermer sütunlu, asma çardaklı bir bağ evinde değil, bu şehirde doğurdum. Sonunda bu şehre döndüm. Ben bu şehri yüreğim gibi, beynim gibi bilirim şoför kardeşim."

Sokağa kadar taksi ile gitmedi. Yağmura rağmen, çocukluk günlerinde olduğu gibi, otobüsün son durağında, çarşı meydanında indi. Yağmura aldırmadı. Çiçek adlı sokaklardan geçti: Yasemin, Lale, Sümbül, Gül... Gül sokağı ile Sülün sokağın kesiştiği yerde durdu. Ev oradaydı, tam karşıda. Yeşil tahta kepenkli, filizi badanalı, küçük ön bahçesi yeşil boyalı ahşap çitle çevrili, kapısının iki yanı pembe sarmaşık gülleriyle sarılı küçük ev... Tam orada, şu süslü demir parmaklıklı, çimleri, çiçekleri sökölüp renk renk karolar döşenmiş sözde bahçenin ardındaki özenli, şık, kapısındaki piring levhanın üzerinde 'Dericilik İthalat ve İhracat Şirketi' yazılı çirkin villanın yerinde...

"Sizin evi sadece dört duvar bıraktılar, yasağa rağmen tavan arasına bir kat daha çıktılar. Görsen tanımazsın," demişti kızlar.

"Yine de tanıdım işte. Bahçedeki çamlar yerinde duruyor; bitişik ev de fazla değişmemiş. Bir

de sokağın o serin, yeşil dinginliği, akasyalar ve ıhlamurlar. Yağmurlu günlerin çürümüş yaprak kokusu. Her şey yok olsa bile bu kokudan tanır dım.

Yağmurun altında, kıpırdamadan durduğu köşede ki büyük evin penceresine doğru umutla bakıyor. Akşamüstleri, okuldan dönüşte, sokağın sevgi ve dostluk çemberine girdiklerini tam o köşede fark ederlerdi. Evin şişman sarı kedisi pencerede tembel tembel yalanırken, pencereden bir kafa dışarıya uzanır, 'Kurabiye ler pek güzel oldu. Hadi gel sıcak bir çay iç!' derdi. Ya da, 'Herkes bizde toplandı; dersini, işini al da gel!' diye seslenilirdi. Köşedeki evin arka bahçesi rengârenk çiçeklerle doluydu. Yaz sonunda eflatun, kıvı, sarı yıldızlar; mor, beyaz kasımpatları; ilkbaharda renk renk laleler, mor sümbüller, hercailer; yazın çeşit çeşit güller... İçerden yükselen, acemi bir elin çaldığı Chopin Noktürn. Kapıda, modeli, markası belirsiz, dört tekerlek üzerine oturtulmuş bir sandığa benzeyen küçük otomobil: Sokağımızın medar-ı iftihar. Tutumlu, vakur ve yoksul memur evlerinde, ana babaların, 'Onlar tüccar, gün onların günü. Artık memurun yüzüne bakan yok. Ayaklar baş oldu,' mırıldanmaları. Ve her şeyi sarıp sarmalayan, küçük dedikoduları aşan sevgi, dostluk, dayanışma duygusu...

Pencerede kimse yok. Ne kedi, ne de tanıdık bir yüz. Bahçede de renk renk yıldızlar, kasımpatları yok zaten. Oysa tam mevsimi. Yerini yadırgayan uyumsuz bir palmye, yağmurun altında titreşip duruyor.

Köşeyi dönüp yukarı doğru yürüyor. Evlerin hepsi aynı yerde, ama aynı evler değil. Ne yeşil, kırmızı tahta kepenkler, ahşap çitler; ne bahçelerdeki bildik çiçekler. Çocuk resimlerindeki, pencereleri renk renk basma perdeli, kırmızı damlı evler yok artık. Yerlere kadar inen yekpare camlı vitrinler, çelik kapılar, demir parmaklık-

lar, yaldızlı tokmaklar, soğuk metal çerçeveler, ölü sak-sılar, yerini yadırgayan yabancı bitkiler var.

Yolun sonuna, sakıncalı ailenin evine kadar, ağır ağır, her evin önünde durarak ilerliyor. Yolun sonunda durup sokağa bakıyor. İki yanı ağaçlı daracık yol, hafif bir meyille dümdüz uzanıyor. Sağ kaldırıma geçiyor. Otomobil galerisinin kapısını çalıyor. Ölü'nün evine giriyor. Ölü orada, pencerenin önündeki tahta masada, çok kalın bir kitabı açmış, dudaklarını kıpırdata kıpırdata ders çalışıyor. Üstünde gri okul forması, her zamanki gibi ütülü, lekesiz, beyaz bluzu var. Ellerinin üstü ve burnu yine morarmış. Üşüyor olmalı.

"Küçük evlerimiz sobalıydı ve çok soğuk olurdu. Boğazdan kopup gelen sert rüzgâr, hiçbir engele rastlamadan, soluğu mahallemizde alırdı. Ne çok üşürdük. Geceleri yatağa girmeden önce, sobada kızdırdığımız tuğlaları, sobanın kapağını, kalın bezlere sarar, yatağımıza alırdık. Sabahları okula gitmek için erkenden kalktığımızda, anneler daha da erken kalkmış, sobayı yakmış olurdu. Ne mutluluk!"

Arkadaşının morarmış ellerini avcunda ısıtıyor. Kolundan çekip dışarı, yağmurun altına, sokağa çıkarıyor. Küçük kardeş,

"Ben de geliyorum!" diye bağıırıp arkalarından koş-turuyor.

Hep birlikte yandaki evin kapısını çalıyorlar. İçerde, tombul bir genç kadın beyaz taftalardan ve tül den bir gelinlik dikeyor.

"Sürfilelere yardım edin kızlar! Bunun yarına yetiş-mesi gerek! Daha bitirilecek bir sürü dikiş var!"

Yerde çeşit çeşit kumaş parçaları, iplikler, modeller, kâğıttan kalıplar.

"Hiç değilse yerdeki topluığneleri toplayın!"

Saçları uzun bukleli, somurtkan bakışlı küçük bir kız, elinde uzun bir gelin duvağını sürükleyerek odaya giriyor. Ayağında annesinin uzun topuklu siyah rugan ayakkabıları. Bukleli saçlı küçük kızı da alıp, bir koşu köşedeki eve gidiyorlar. Ev sıcak, kalabalık. Çay masasının ortasındaki büyük kristal tabakta, yıldız ve kalp biçimi kurabiyeler var. İçerden, misafir odasından gelen piyano sesi susuyor. Kibar yüzlü genç kız, hâlâ parmaklarıyla kalçasında tempo tutarak geliyor. Zeytin gözlü, siyah kıvrıkcık saçlı küçük kardeş kediyle oynuyor. Bir köşede, memeleri yeni kabarmaya başlamış iki kız, başlarını ortaklaşa kullandıkları bir modele eğmişler, kıkırdaşarak kaneviçe işliyorlar. Kızlardan biraz daha büyük, tombul bir oğlan çocuğu, elinde canlı bir horozla odaya daldığında, bir şamata kopuyor. Anne, elindeki örgü şişiyle,

"Çıkar şunu dışarıya!" diye bağırarak oğlanı kovalıyor.

Gülüşmeler, sevinç çığlıkları. Bunca kız arasında, tek oğlan çocuğunun gurur dolu, zorlu yalnızlığı...

Birkaç kurabiye atıştırıp hep birlikte sokağa fırlıyorlar. Bisikletlerine atlayıp, mahallenin kuş ve çiçek adlı sokaklarına dalıyorlar. Krizantemler güvercinlere açılıyor; çalikuşları karanfillere kavuşuyor; sülünler güllerle buluşuyor ve bisikletler üzerinde bir çocuk sürüsü, mevsimleri, ayları, yılları aşarak; karlara bata çıka, sonbahar yapraklarını savurarak; küçük bahçelerdeki bahara durmuş şeftali, erik, elma ağaçlarının çiçeklerini saçlarında, omuzlarında taşıyarak; sıcak yaz rüzgârları ile birlikte, insanın iliklerine işleyen soğuk bir yağmurun altında, zamanın dev ağzında, yılların dişleri arasında kayboluyor.

BULUŞMA

Caddelerin, sokakların iki yanı delik deşik. Bitip tükenmeyen ve artık kimsenin ne olduğunu bile hatırlamadığı yapım işleri... Bu yıl havalar bir türlü ısınmak bilmedi. Yağmur çiseliyor, oysa aylardan mayıs.

İnce, zarif ayakbakılarını çamurlamamaya çalışarak caddenin karşısına geçiyor. Acı fren gıcırıltıları, korna sesleri, küfürler.

"Ezilecektin be kadın! Dağ yolu mu sandın burayı sen!"

"Dağ yolu mu? Hayır, kır yoluydu. Annelerin çocukluğumuzun macera hevesine koydukları sınıır, hayal gücümüzü besleyen korku ve heyecan, özlemimizi diri tutan uzaklık. Bir de ölen kedilerimizin cenaze törenlerinin izlediği patikamsı yol..."

Tek katlı, bahçeli küçük evleri, denize doğru tatlı meyillerle inen çilek tarlalarından, katırtırnakları ve çayırırlarla kaplı tepelerden, bu toprak yol ayırırdı. İlk güneş ışınları, ilk ılık havalarla birlikte açan çiğdemlerin, papatyaların, pembe mor kır lalelerinin, yabani sümbüllerin, nane, kekik ve süpürgeotlarının arasında dolaşırken, kuzularını otlatan bir çobana, inanılmaz bir hızla kaçan sırtı sincabî ve beyaz çizgili bir gelinciğe, kırçıl bir tavşana rastlandığı da olurdu.

Acı frenlerin, kornaların, küfürlerin arasında niha-yet yolun karşısına geçmeyi başarinca dönüp arkasına, kırlara, çilek tarlalarına, dutluklara, denize doğru bakıyor: Bir otomobil, otobüs, kamyon seli; yüksek beton binalar, iddialı, süslü ve çirkin dükkânlar, çarşılar...

"Otuz kırk yıl kentleri değiştirir, ne var şaşacak bunda!"

Karşıda yükselen çirkin kaba yapılar, yıllar önce oralara gömülen kedi yavrularının dev mezar taşları mı?

Annelerin, yolun öte yanına geçme yasağını, sokaktan toplanıp bir süre özenle bakılan, ama yine de kurtarılamayan hasta kedciklerin cenaze törenleri için çiğnerlerdi. En önde, bir karton kutu, bir bebek arabası, ya da eski bir bahçe küreği içinde, kediciğin kaskatı kesilmiş, sırttan cesedi taşınırdı. –Ölü kediler hep öyle çirkin sırtırlar– Arkada ikişer sıra olmuş kızlı erkekli çocuklar hüznünlü bir doğaçlama mırıldanarak ağır adımlarla, hayatlarının en ciddi işini yapmışçasına vakur yürürler; toprak yolu aşıp çalıların, çimenlerin içine dalarlardı. Bir katırtırnağının, bir süpürgeotunun, yabani bir açalya kümesinin dibine küçük ama derin bir mezar kazılırdı. –Mezar en az üç çocuk karışı derinlikte olmalı, yoksa köpekler kazıp cesedi çıkarırlar ve kedi hortlakları geceleri çocukların yatak odalarına kadar girer–. Kediye öven, yokluğundan duyulan acıyı dile getiren küçük bir nutuk da söylenirdi mezarın başında. Sonra itişe kakışa, bağırsa çağrışa evlere dönülür; ayakkabılara, çoraplara, pantolonların paçalarına, eteklere bulaşmış çamurlar, tozlar, ot ve dikenler dikkatle temizlenir; küçük ölü bir kedinin odadan odaya dolaşan hayali yürüklerden zorla koparılırdı.

"Ne çok kedi cenazesi kaldırdık, ne çok kedi gömdük buralara."

Caddeye birden fazla ara sokağın açıldığını fark edince duraksıyor:

"Bizim sokağın sonundan sağa dönünce, ikinci aralık mıydı, üçüncü mü? Zaten hep şaşırdım. Evi şaşırmazdım. Ev, mahallemizi kırlardan ayıran yolun tam sınırındaydı; denize açılan yamaçlara bakardı. Şehir ve deniz uzakta, sisler, buğular içinden seçilirdi. Caddenin bu yanından bakınca sokağın hangisi olduğunu kestirmek büsbütün zor. Tam o köşede büyük bir çınar, bir de akasya vardı. Bu sıra sıra dükkânlar sonradan yapılmış olmalı."

Sağdaki ilk ara sokağa dalıyor. Havada belli belirsiz bir ıhlamur, çam ve sümbül kokusu.

"Ne iyi; kimi evlerin bahçeleri henüz zapt edilmemiş. Çevresi kebabçılarla, otomobil galerileri, emlakçılar, kapılarında 'Kulüp' levhası asılı beton ve demir duvarlı mafya köşkleriyle sarılmış da olsa, alçakgönüllü bahçelerin ortasında kahramanca direnen tahta panjurlu birkaç ev kalmış hâlâ."

"Bu aralık değil, bir sonraki olmalı Sokaklar kuş adlarıyla anılırdı. Belki hâlâ öyledir. Sülün Sokak Çalıkuşu'yla kesişir, Güvercin Sokağı, Gül Sokağı'na açılırdı. Sokakları; taflandan, hanımelinden, asmadan çitlerle çevrili yemyeşil ara yollar, gölgeli meydancıklar birleştirdi. Sizin bahçenin yeşil boyalı tahta parmaklıklarına küçük pembe sarmaşık gülleri dolanırdı. Bizim baygın kokulu, katmerli hanımellerimiz vardı."

Ara yollardan birine gelişigüzel dalıyor. İlk ev değil, ikincisi olmalı. Tanımaya çalışarak dikkatle bakıyor eve. Özenle onarılmış ve boyanmış; gösterişli, süslü

bahçe kapısının iki yanında iki beyaz fener. Burası olmaz, burada her şey onunla, onun sessiz güzelliği, insanın elinde kalacakmış duygusu veren inceliğiyle çelişiyor.

"Birine mi baktın Teyze?" diye soruyor senli benli olmaya hazır aşçı yamağı. "Kebapçıyı mı aradın? Giriş kapısı aşağıdan, caddeden..."

"Ben... Evet birine bakmıştım."

Lâfı beceremiyor. Adres ararken soyadıyla sorulur, ama çocuk soyadını nereden bilecek.

"Elâ'yı arıyorum. Burada oturuyor. Yani burada otururdu."

"Burası kebabçı. Arka sıradaki evlere bak."

Bir sonraki ara yola giriyor. Daracık yolun ağzını kuyruklu, kanatlı, görgüsüz bir siyah araba kapamış. Islak duvarlara, sarmaşıklara sürünerek süzülüyor otomobilin yanından. Kara yüzlü, bıyıklı iki kişi, motor kapağını açmış arabayı onarmaya çalışıyor. Ev, beton duvarların arkasına gizlenmiş. İçerden bir köpek hırsla havlıyor.

"Birini mi aradınız hanımefendi?"

Adamın sesi dost ve yardımcı değil; soğuk ve kuşku.

"Birini arıyorum. Elâ'yı, Elâ Gü..." Soyadını söylemekten vazgeçiyor.

"Burada Elâ değil belâ aranır."

Ünlü bir mafya babasının adını söylüyor adam:

"Burası onun evi. Yandaki ev de yaramaz size, bir arka yola bakıverin."

"Elâ'yı arıyorum ben. Kuş adlı, çiçek kaldırım yollardan birine açılan bir sokakta, sarmaşık güllü bir evde otururdu. Kedileri vardı. Hayal kurardı. Güzeldi, çocuktu. Ellerimizde ağır okul çantalarıyla koşa koşa yetiştiğimiz kalabalık sa-

bah otobüslerinde en çok onun kahkahaları duyulsa da, geçtiği yerlere hüznler bırakırdı."

Yıllar önce, ona emanet ettiği kedi yavruları dört bir yana dağılıp kaybolduğunda nasıl suçlu bir telaşa kapıldıysa, içinde yine aynı telaşı, aynı bulamama korkusunu duyuyor.

Daracık ara yolu saygısızca kapatmış siyah arabaya çarparak, ıslak dalları, yaprakları sıyırarak koşar adımlarla geri dönüyor.

"Elâ'yı arıyorum Elâ'yı arıyorum ben..."

Bir yere gidiyorlardı. Ev boş kalacaktı. Kedi yavrularını bir haftalığına emanet etmişti. Alacalı bulacalı, siyah beyaz, tekir dört yavruyu bahçenin köşesindeki kömürlükte hazırladıkları minderli sepete yerleştirmişlerdi. Suları, sütleri yanı başlarındaydı. Anneleri hayırsız çıkmış, yavrular daha bir aylık bile olmadan yeniden kızışıp çekip gitmişti. Mevsim bahardı; bahçeler, damlar, boğuk ve acı mırnavlarla gezinen erkek kedilerle doluydu. "Böylesi daha iyi," demişti. "Bari erkek kediler, anaya sahip olmak için yavruları boğmazlar."

İlk beş gün işler yolunda gitmiş, ama altıncı gün yavrular yok olmuştu. Ne heyecan, ne macera! Kaçırılan yavruları bulmalı, Elâ döndüğünde sağ salim teslim etmeli.

Küçük evlerin birbirlerine açılan arka bahçe çitlelerinden atlaya atlaya bütün mahalleyi taramış, akşam olurken dört yavruyu da tamamlamıştı. İki gün sonra, sepetlerinin içinde uyuyan yavruları gururla teslim ederken arkadaşının şaşkınlığını hatırladı.

"Benim yavruların dördü de döndüğümüzde kapının önündeydi. Sen getirip bıraktın sandım."

"Peki bunlar kiminkiler?"

O kadar utanmıştı ki gülecek hali bile kalmamıştı. Dört yerine sekiz kedi yavrusu! Hem de ikişer ikişer birbirinin tıpkısı.

Kedilerin –yavruların bile– ne yapıp edip evlerine döndüklerini, kendi kokularının olduğu yeri, ne yapıp edip bulduklarını unutmuşlardı.

"Sonunda hepimiz, tıpkı kediler gibi, kokumuzun olduğu yerlere dönüyoruz. Ya her şey yıkılmış, toprak sürülmüş, kokular yok olmuşsa kediler nereye gider, kedi yavruları nereye döner o zaman?"

Son girdiği ara yolda, evi birden karşısında görme- se, kendini kokuların yok olduğu bir dünyanın ortasında kalmış yapayalnız bir kedi gibi hissedecek.

Eskiden de hep yanılır, arka aralıktaki evin kapısını çalardı.

"Ne kadar da birbirine benzer bu daracık ara yollar!"

"Deri eşya butiğinin girişi ön taraftan," diyor, bahçeyi sulayan genç.

"Arkadaşını arıyorum. Burada otururdu."

Sesinin bir hıçkırık gibi çıktığını fark edip şaşırıyor. Telâş, yorgunluk, bulamama korkusu olmalı. Bir de şu serin nemli havalar. Hayır, ağlamıyor.

"Yukarı katta oturan sakat kadını mı?"

"Elâ'yı, Elâ'yı arıyorum!"

Genç adam omuz silkip hercai menekşeleriyle nergislerin birbirine karıştığı çiçek tarhlarını sulamaya devam ediyor.

"Elâ'yı arıyorum, diye tekrarlıyor kendi kendine. Fısıltıyla çığlıklar. "Elâ'yı arıyorum!.. Elâ'yı arıyorum ben!.."

Zile basarken bacakları titriyor. Kapı otomatığının tiz, madeni sesi... Demek ki evde. Merdivenleri koşarak çıkıyor. Kapıya dayanmış duran ince, solgun, hasta yüz- lü kadının boynuna sarılıyor.

"Her zamanki gibi yine evi şaşırdım. Ama bu defa suç bende değil. Ne kadar değişmiş buralar!"

"Bir gün yolunuz Afrika'ya, çöle düşerse; oradan geçecek olursanız eğer, lütfen acele etmeyin, yıldızın tam altında durup bekleyin biraz."

Bunca yıl sonra, olacak şey değil; bunca yıl sonra hatırladı oyunu !

İlk tanıştıklarında –iki küçük kız– dost olup olmayacaklarını denemek için birbirlerini Küçük Prens sınavından geçirmişlerdi:

"Tilki ne demek istiyor '*Buğday tarlalarının rengi yüzünden yine de ben kazançlıyım,*' derken?" "Küçük Prens'in gülü güller arasında neden tektir?" ya da "Kuyu neyi anlatır?" gibi sorular... Sınavı ikisi de başarıyla tamamladıktan sonra, ömür boyu dost kalmaya ant içerken kitabın son satırları parolaları olmuştu.

Arkadaşının bıraktığı yerden, onunla birlikte sürdürüyor: *"Eğer bir çocuk size doğru gelirse, eğer gülümsüyorsa, altın sarısı saçları varsa, soru sorulduğunda cevap vermiyorsa, kim olduğunu hemen anlarsınız. O zaman bir iyilik yapın. Beni böyle mahzûn bırakmayın. Onun geri döndüğünü lütfen hemen bildirin bana."*

Yüzü hep solgundu, ama böyle sarı değil. Hep yumuşacık, hülyalı ve mahzun bakardı, ama böyle fersiz, yorgun, bıkkın değil. Küçük Prens gibi tıpkı, sanki bir başka gezegenden yeryüzüne rastlantıyla düşmüşçesine, biraz yabancı, biraz uzaktı eskiden de, ama böyle ürkek değil.

"Ayrılıp ayrılıp buluşurduk. Yıllar geçerci aradan. Bir gün, bir yerde, birden rastlaşır ve nerede bıraktıysak oradan devam ederdik: '*Bir gün yolunuz Afrika'ya, çöle düşerse, 'O'nun geri döndüğünü lütfen hemen bildirin bana.'*'

Ne çok aşk, ne çok duygu, ne çok hikâye, insan, olay, deney vardı birbirimize aktaracak. Her buluşmada yeni bir aşk, yeni bir mutluluk, ya da yeni hayal kırıklığı, yeni bir acı ve umut, umut, umut."

Tavan arasındaki küçük kattaki basık tavanlı loş oda, her zamanki gibi dağınık. Yerlerde kitaplar, yarım bırakılmış kahve fincanları, birkaç nefes çekilip tablaya bastırılmış sigaralar. Dağınıklığın garip düzeni. Zarif bir derbederlik.

"Gördüğün gibi işte, yine başladığımız noktadayız."

"Ama hep sarmalın bir üst basamağında."

Sonra uzun –yoksa ona mı çok uzun geliyor– bir sessizlik.

"Bir kahve yapayım. Ve tabii yanında frambuaz likörü."

Yirmi yıl öncesinden kalmış bir lezzet, bulanık bir anı, artık hiç dönmeyecek bir ortak dostun bıraktığı bu-ruk boşluk duygusu.

"Ağır demir kapı açılıp da kadınlar koğuşuna sokulduğunuzda, koğuşa akşam iniyordu. Akşam karavanasını yeni bitirmiştik. Bulaşıklar yıkanmış, canlandırılan sobanın üstüne kahve cezveleri sürülmüştü. Günün en güzel, en huzurlu saatleri Olağanüstü bir şey olmadıkça kapıları açıp rahatsız etmezler artık. Tutsaklığın özgürlük saatleri başlar.

Tam ranzamanın üstüne tünemiş, sade kahvenin yanında bir kadeh konyak düşlerken, paldır küldür daldınız içeri. O kadar çok gülüyordunuz ki, bütün 'siyasi'ler şaşırdık, kızdık da biraz. O zamanlar her şeyi ciddiye alırdık. Faşizmin zin-

danlarına kıkırdaşarak girmek de ne? Önce kim olduğunuzun ayırımına varamadım. Ranzam duvarın çıkıntılı köşelerinden birinde, korunaklı bir yerdeydi. Kapıyı görebilmem için özel olarak eğilmem gerekirdi. Yine, barda çavuşa yüz veremeyen, ya da komutandan ücretini istemeye cüret eden iki kadıncağızı getirdiler, diye geçirdim içimden. Seni ve arkadaşını ranzamdan isteksizce inerken gördüm. İtiraf edeyim, ilk duygum çılgın bir sevinç oldu: Artık yalnız değildim. Yanına koşup boynuna sarıldım 'Parola' diye mırıldandın kahkahalar arasında, Parola: '*Birgün yolunuz Afrika'ya çöle düşerse...*' Koğuştakiler hayretle bizi izliyorlardı. 'Çok eski bir arkadaşım' diyerek baştan savma bir açıklama...

'Dün gece saat on ikiyi beş gece, gece yasağını ihlalden aldılar içeri. Önce bırakacaklardı, sonra soyadıma takıldılar. Malum ya eski kocamız Bu saate kadar sorgu, sual, mahkeme, derken kendimizi burada bulduk.'

'Ne kadar sevindim geldiğinize. Böyle denmez biliyorum ama, güzel vakit geçireceğiz burada. Nasıl olsa bir iki haftaya kadar çıkarırlar sizi. Bana uzun bir ziyaret yapmış olacaksınız, kovuşumuzun en uzun açık görüşü. Hemen bir kahve yapayım size. Bu seferlik frembuaz likörü ikram edemeyeceğim yanında, kusura bakmayın."

Şimdi, yıllar sonra –Yirmi yılı aşmış, inanılır gibi değil!– kahvenin yanında frembuaz likörü de var.

Odanın havasında alışılmadık bir ağırlık, bir uzaklık.

"Demek ki kürkçü dükkânına geri döndün. Bense kaçmaya çalışıyorum. Biliyor musun, en güzeli Afrika, Kenya mesela."

"Sağlığın nasıl şimdi? Duyduğum zaman çok kaygılanmıştım."

"Yaşıyorum ve topallayarak da olsa yürüyebiliyorum. Şimdilik bu kadarı yetiyor."

"Yazabiliyor musun bari?"

"Yazamıyorum. Yazacak bir şeyim de yok zaten. İçim boş. Sıcak kumları, güneşi ve ılık denizleri özleyorum sadece."

Yine uzun bir sessizlik. Parolayı ikisi de hatırlıyor. Görünüşte her şey eskisi gibi. Yine bıraktıkları yerden başlayacaklar. Ayaklarını altlarına alarak oturdukları minderlerin üstünde, ara sıra onun küçük kahkahalarıyla kesilen bitmez tükenmez bir sohbeta dalacaklar. Tablolar sigara izmaritleriyle dolacak, konyak şişesinin dibi görünecek, küçük odaya gece inecek ve ilan edilmemiş bir sıkıyönetimin olmayan gece yasağı, bir kez daha ihlâl edilecek.

Oysa karşılıklı susuyorlar. Üstelik suskunluklarını yaşayarak, suskunluklarından sıkıntı ve utanç duyarak; aşmaya çalışıp da aşamayarak...

Yorgun, bitkin, tükenmiş olduğu bir günü hatırlıyor. Ne kadar geçti üzerinden? On beş yıl mı? Toplantıdan toplantıya, mitingten greve, partiden gazeteye koşarken, birden tüm zembereklerinin boşaldığını hissetmiş, nereye gittiğini bile düşünmeden kendini bu odada bulmuştu. Elâ'nın odası, o vahşi, tehlikeli, acımasız, soğuk dünyanın giremediği bir özel hayat ve duygu sığınağıydı.

"Kurgulu bir bebek, bir robot, bir kukla gibiyim; kimliğim, kişiliğim, özel hayatım yok. Sevgilimle canımın istediği bir meyhaneye gidip kaçamak bile yapamam; bu bunaltıcı kentten kaçıp birkaç gün kendimi denize atamam, güneşe bırakamam; Artık yeter, taş bitti amele paydos! diyemem. Kapana kısılmış bir fare gibiyim.

Bir yandan isterik hıçkırıklarla sarsılırken, bir yandan o anda bile 'ünlü eylem kadını' nı oynadığını, şikâyetçi olduğu her şeyden aslında zevk aldığı; konumunun getirdiği sınırlamalarla –o anda, hıçkırıklar arasında bile– övündüğünü biliyor, kendinden utanıyordu.

Her zamanki yumuşacık sesi ve mahzun gülümsemesiyle:

"Özel hayat," diye fısıldamıştı. "Benimse, senin o kadar özendiğin özel hayattan başka bir şeyim yok. İnsanı bıktıracak, hepimize yetip de artacak kadar özel hayat... Hayatımdan beş on özel hayat çıkar, ama hiçbirini bir işe yaramaz; hiçbirini on para etmez."

Kahvesini yudumluyor. Gitgide ağırlaşan sessizliği yenebilmek için birşeyler mırıldanıyor:

"Bugün şöyle bir uğradım. Evde olup olmadığını bile bilmiyordum. Artık döndüğüme göre uzun uzun görüşmeye vaktimiz olacak. Saat beşte biriyle buluşacaktım."

Ona nasıl böyle kolayca yalan söyleyebildiğine kendisi de şaşıyor. Kuş ve çiçek adlı sokakları birbirine bağlayan hanımeli kokulu yeşil geçitlerin kuytululuğundaki ilk kaçamak öpüşmelerin baş döndürücü hazzını, ilk sevişmenin buruk sıcaklığını, yarım kalmış aşkların dayanılmaz sanılan acısını, olgunluk çağı sevdalarının dingin mutluluğunu, yasak aşkların tutkulu utancını, yüreğin ve tenin tüm macerasını yıllar boyunca yalansız, kaçamaksız, hesapsız paylaşmışken, şimdi bu iletişimsizlik, bu suskunluk ikisine de ağır geliyor.

"Kimseyle buluşmayacaksan da zorlama," diyor. "Dönüş zor ve acılı olur. Benim de dönüşlerim oldu, bilirim. Oysa bak, şimdi şu sakat halimle bile oldukça mutluyum. Git dönüşünü yaşa. Sonra, ne zaman hazır hissedersen kendini, o zaman gel. Ben hep buradayım. Nereye gidebilirim ki zaten! Kenya sadece bir düş."

Oturduğu yerden kalkıyor. Başını arkadaşının omzuna yaslıyor.

"En kısa zamanda yine gelirim. Hele bir, ilk günlerin sersemliğini atayım üstümden, yerleseyim. Belki Kenya'ya bile gideriz, neden olmasın?"

Geçmiş bir zamanda, terk edilmiş bir evde, bir kedi yavrusu can çekiyor. "Nereye gömebiliriz ölürse! Her yer asfalt ve beton. Tarlalar, yabangülü çalıları, süpürgeotları yok artık. 'Hayatımdan onlarca hayat çıkar, hiçbirisi de bir işe yaramaz' mı demiştin? Ya benimkiler?.."

ZOMBİLER

Beyoğlu çevresinde, onlardan en az iki tane var. Kışiler için 'tane' sözcüğünün kullanılmadığını biliyorum, ama onlar insan değil, zombi: Anahit ve Haydar.

Eskiden beri bir tuhafılık sezerdim hallerinde. Yüzlerine dikkatle baktığımda, içimi ürperten bir şey vardı. Zombi olduklarını, dönüşten sonra anladım.

Korkunç değiller. Zararlı olduklarına inanmıyorum, kanla beslendiklerine de...Düşüncesi bile insana umutsuzluk veren o korkunç değişmezliğin ve ölümsüzlüğün sırrını nasıl yakaladıklarını bilmiyorum. Birşeyler seziyorum, ama emin değilim.

Dönüşün ilk günleriydi. Uzaklardayken, eğer bir gün dönebilirim, şehri baştan başa yeniden dolaşmaya, keşfetmeye karar vermiştim. Düşünmek, hatırlamak ve özlemekten başka işim olmadığı uzun yıllar boyunca, önünden geçip de görmediğim, yeterince tanımadığım, güzelliği ile zenginleşmediğim her yapıyı, her sokağı, her köşeyi, müsrifçe harcanmış bir miras gibi düşünmüş, pişmanlık duymuştum. Şimdi bu pişmanlığı gidermeye çalışıyordum.

Karaköy'den Beyoğlu'na, yürüyerek, Yüksekaldırım'dan çıktım. Yokuşun iki yanındaki eğri büğrü basamaklı kaldırımlarda, kaset, çakmak, gömlek, oyuncak, hırdavat, kaçak eşya, daha akla ne gelirse her şey satıcıları yerli yerindeydiler. Yayaalar –hemen hepsi erkek–,

otomobiller, kamyonetler, arabalar, hamallar ve işportacılar arasından kendilerine yol açmaya çalışıyorlardı. Yokuş, eskiden olduğundan daha kalabalık, daha pis, daha gürültülü ve pejmürdeydi.

Zürafa sokağının girişinde, her zamanki ürkek bakışlı, aç erkek kalabalığı; makyajlarının, saçlarının, daracık eteklerinin ele verdiği "kızlar;" Tünel'e doğru, yokuşun iki yanındaki vitrinlerde kaldırımlara taşmış ut, keman, saz, müzik aletleri...

Madam Lüsyen'in Balyoz Sokak'taki evinden, piyano dersinden çıktıktan sonra, vapura binmek için, Karaköy'e Yüksekaldırım'dan inerdim. Piyanolar, kemancılar, flütler ve alaturka alafranga her çeşit metot kitabı, notalar, solfej defterleri satan Papajorj'un sihirli dükkânı, inerken sağda kalırdı. Egzersizlerimi sular seller gibi çalışmış, aksamadan çalmışsam, Madam Lüsyen küçük bir klasik parçaya başlama izni verirdi. Not defterinden kopardığı beyaz, temiz bir sayfaya, işlek yazısıyla önce tarih atar; altına notasını alınam gereken parçanın adını ve bestecisini yazar; en altını da imzalar. Önce Beethoven'den Für Elise, sonra Mozart'ın Türk Marşı, Debussy'nin Ayışığı sonatı, Chopin'in Noktürn'ü...Çocuk yüreğim, kuş kanatları gibi pır pır ederek, yokuşu koşarak iner, Papajorj'un dükkânına daldım. Dükkân her zaman loş, neredeyse karanlıktı. Tahta, naftalin, elma ve cila kokardı. O zamanlar yokuş baştan sona basamaklıydı; sadece yayalara aitti, tenhaydı ve büyülyüdü. Nota ve müzik aleti dükkânları, antikacılar, Kuledibi'nde Bitpazarı ve aşağılarda, "Sakın o sokaklara girme" diye tembih edilen, üçüncü sınıf sefil kerhaneler, hastalıklı ucuz orospuların yaşadığı sokaklar yüzünden...

Yokuşun başında, nedense hep içimi karartan Tünel girişi yerli yerinde duruyor; köşedeki kitapçı da. Nikâh Dairesi hemen şurasıydı. Orada evlenmiştik. Solda,

belki de binlerce yıldır, vitrininde renk renk kartonlar üzerinde "Ucuzlukta son on gün" yazan Ünal mağazası. Ve tabii, bunca yıl sonra, aynı yerde hâlâ, ucuzlukta son on gün.

İstiklâl Caddesi trafiğe kapanmış. Bak, bu güzel işte.

Birkaç gün gecikmeli de olsa, elimize geçen gazete-lerde, bir zamanların Pera'sının, bizim zamanımızın İstiklâl Caddesi'nin temizlendiğini; nezih kafeler, şık vitrinler, seçkin eğlence yerleriyle eski günlerine döndürülmeye çalışıldığını okumuştum.

Niye eski günlere döndürmek? Niye hep eski günlerin peşindeyiz? Yeni, hep daha çirkin, daha acımasız, daha ilkel olduğu için mi, yoksa yeninin güzelliklerini kavrayamayacak kadar yaşlandık da ondan mı?

Markiz Pastanesi'nin önünden geçiyorum. Eski günlere döndürülememiş, sessizce ölüme terk edilmiş, karanlık, hüznü bir vitrin. Otomobil galerisi yapılmak istendiğini, eski günlerini bilenlerin buna direndiklerini okumuştum gazetelerde. Burnumu cama dayayıp, içersini görmeye çalışıyorum.

Duvarlarında dört mevsim tasvirlerinden ikisi vardı: İlkbahar ve sonbahar. 'Belle Epoque' üsluplu renkli fayanslardan. Masaları beyaz keten örtülü, fincanları, tabakları markalı, sandalyeleri marokendi. Küçücük, yoksul öğrenci bütçelerimize ağır gelirdi. Beyaz ceketli, siyah papyonlu garsonlar; beş çaylarını veya viskilerini 'alan' kalantor beyler, şık hanımlar, ünlü aydınlar yüzünden kendimizi Markiz'de eğreti, güvensiz, aykırı hissederdik. Biz o yıllarda Baylan'a takılırdık.

Yüzümü, Markiz'in bir kanadı yırtılmış, kısa beyaz perdeli penceresinden ayırdığım anda, birden karşımda görüyorum onu. Bir süredir arkamda durmuş, beni seyrediyor olmalı.

Birkaç saniye boyunca, tıpkı kötü televizyon dizilerinde olduğu gibi, hiç konuşmadan, kıpırdamadan birbirimize bakıyoruz. Tek bir derin çizginin, tek kırışığın bulunmadığı uzun sarı yüzünde, beyaz kirpikli patlak mavi gözleri; her zaman biraz alaylı, daha çok anlayışlı bir gülümsemeyle aydınlanmış çehresi, yüzünün bir devamı olan çıplak kafasıyla o işte: Haydar.

"Demek döndün," diyor.

"Evet, döndüm. Tilkinin dönüp dolaşıp geleceği yere geldim."

Polis olduğunu söyledikleri günden beri ilk kez, onu görmekten, ona rastlamış olmaktan inanılmaz bir mutluluk duyuyorum. Eskiden de yaptığı gibi, hafifçe, sevgiyle saçlarımı ve yanağımı okşuyor. Yıllar sonra küçük kız kardeşine kavuşmuş bir ağabey şefkatiyle,

"Çok uzun kaldın," diyor. Sonra ekliyor: "Hiç değişmemişsin."

Laleli'de, üç katlı, eski, küçük bir evin zemin katında, kerevetli odanın ortasındaki kuyuya dalıyorum.

Kuyunun üzerinde tahta bir kapak, kapağın üzerinde bir begonya saksısı vardı. Odanın zemini taştı; kapısı, yosun tutmuş, güneşsiz bir avluya açılırdı. Haydar, bu evde yaşadığını söylerdi, ama hiçbir gidişimde, orada, ona ait özel bir eşyaya rastlamamıştım. Ara sıra, birkaç arkadaşla ya da yalnızca erkek arkadaşlarımızla gidip eğlenelim diye evin anahtarını verirdi. "Herkes vermeme ha!.." derdi. Komşulara görünmemeye çalışarak, çevreye kaçamak bakışlar atarak, rutubet kokan eve girerdik. Yollarda yitirdiğim, o sigara, leblebi, karanfil kokulu sevgilimle ilk tanıştığımız zamanlar, örgüte girip de gece otobüsleriyle yollara düşmeden önce, ilk kez bu kuyulu odada sevişmiştik. Haydar, "Yakışıklı süvari," derdi ona. Ondan pek hoşlanmadığını için için hissederdim. Yine de iltifatlarını eksik etmezdi. Cezbe-

ye kapılmış gibi elini alnına vurur: "Çocuklarım benim. Ne kadar genç, ne kadar güzelsiniz!" diye tekrarlardı.

Haydar'ı ilk kez üniversitede, sol görüşleri vüzünden sakıncalı sayılan bir öğretim üyesinin dersinde görmüştüm. Fakülte koridorlarında, anfilerde dolaşır, bazen derslere girerdi. Sanırım bir odası bile vardı üniversitede, ya da birinin odasına yerleşmiş, kimse de "Sen ne yapıyorsun burada?" diye sormamıştı. Belki de odası falan yoktu da, varmış gibi davranıyordu. Kim olduğu, ne yaptığı, nasıl geçindiği hep merak edilir, ama hiç öğrenilemezdi. Belki, büyü bozulmasın diye öğrenmeye fazla çabalamazdık. Zaten bütün bunların hiçbir önemi yoktu.

Kuyulu odada, basma örtülü divanın üzerinde sevişir, ders çalışır, 'Güzel Marmara' şarabı içerdik. Bazen, kuyulu eve birkaç arkadaş gittiğimizde Haydar da bize katılır; şarap, rakı, ne bulursa içer, durmadan anlatırdı. Hep içkiliydi, ama onu hiç sarhoş görmedim. Üzerine gazete kâğıdı serilmiş masada, sucuk, beyazpeynir, kutu sardalyesi ve taze ekmek olurdu. Sigara üzerine sigara yakardık. Tiryakiliğimizden değil, gençliğimizden, heveskârlığımızdan.

Haydar, tanıdığı 'Büyük Kadın'ları anlatırdı: Çoğu, o dönemin adı ünü duyulmuş kadın yazarları, sanatçıları, aydınları. Onun her zaman 'Büyük Kadın'ları vardı. Önce Haydar'ın çocukları olunur, sonra kazanılan ün ve başarılan işlere göre 'Büyük Kadın'lığa terfi edilirdi.

"Değişmemişsin," diye tekrarlıyor.

"Hele sen Haydar, sen hiç değişmemişsin. Otuz yıl önce, yirmi yıl önce nasılsan yine aynısın. Söyle Haydar, yoksa Zombi misin sen?"

Dudakları, gülümseme niyetine biraz daha geriliyor. Gözlerinden, beyaz kirpiklerinin arasından bir bulut geçiyor, ya da bana öyle geliyor.

"Sana da söylediler mi?" diye soruyor kuşkulu bir sesle.

"Neyi? Zombi olduğunu mu?"

"Hayır, ötekini.

"Polis olduğumu, demek istediğini anlıyorum.

"Hayır, kimse bir şey söylemedi," diye yalan söylüyorum.

Haydar Markiz'e gelmezdi. Daha çok, genç üniversitelilerin, birkaç da yazar çizerin takıldığı Baylan'da görülürdü. Orada hepimizin, her grubun bir masası vardı. Sosyalizm tartışmaları, tiyatro eleştirilerine; edebiyatçı kavgaları, şair atışmalarına; milli demokratik devrim tezi, sosyalist devrim savunmalarına çarpar; sözcüklerle birlikte gençliğin ödünsüzlüğü ve gaddar inadı, tutkulu inancı ve kof kendine güveni masadan masaya uçuşur; hava elektrikle yüklenir; sigara ve nefes kokuları vanilya ve kahve kokusuna karışırdı.

Nazım'ın şiirlerini, kırmızı kaplı, çizgili bir deftere elle yazılmış olarak, gizlice Baylan'da vermişti bana. Defter elden ele dolaşmış, birkaç günde onlarca kopyası çıkarılmıştı.

"Kimse bir şey söylemedi," diye tekrarlıyorum. "Yeni geldim, henüz kimseleri de görmedim zaten. Eskilerden kimler kaldı bilmiyorum bile."

Aksaray'dan sahile doğru inerken, yolun sol tarafında, esrar alışverişi de yapılan odun depoları vardı. Yeni açılmış sahil yolunun altında, yolun kuytusunda kalan çakıllı dar sahile, açıkgözün biri birkaç tahta masa ile birkaç tabure atmış; gizliden gizliye, çay bardağında şarap veriyordu. Derslerin erken bittiği günlerde oraya iner, mangalda kızarmış istavrit, bol soğanlı çobansalatası ile şarap içerdik. Henüz arabesk pek yaygınlaşmamıştı ama kırık dökük bir teypte 'Veremli kızın şarkısı' çalınırdı. Ve kocaman şilepler Marmara Denizi'nden ge-

lip Kumkapı, Ahırkapı açıklarından geçerken, dalgalar çakılları, bazen de ayaklarımızı yalardı.

"Ben de son zamanlarda eskilerden kimseyi görmedim.

"Peki meyhaneler Haydar? Sen Nil'e giderdin en çok, ya da Refik'e."

"Nil çoktan kapandı, belki daha sen buralardayken. Ötekilerin de eski havası yok artık."

Konuyu geçiştirmeye çalıştığını fark edip susuyorum.

"Her neyse," diyorum. "Bu akşam birkaç arkadaşla Refik'de buluşacaktık. Eski günleri analım dedik. O en dipteki yuvarlak ekâbir masası hâlâ yerinde mi bakalım."

"Kimler?"

"Tanımazsın. Yurtdışı çevresi, sürgün arkadaşları. Gelirsen, görüşürüz."

Lafı değiştiriyor.

"Kuzey ülkelerindeymişsin," diyor. "Seni izledim. Ara sıra, gelen gidenden haber alınabiliyordu. Seni tanıdığımı bilmeden, yanımda konuşuyorlardı. Ah, o 'Büyük Kadın' benim çocuklarımdandı, diyemedim."

"Hep 'Büyük Kadın'ların vardı senin Haydar."

"Evet, hiçbiri de beni yanıltmadı."

Bir an, "İşkenceli sorgularda bulundun mu gerçekten?" diye sormayı düşünüyorum. Hep, polis ya da ajan olamayacağını; en azından bizim seni tanıdığımız dönemde, böyle işlerle ilgin bulunmadığını savunmuştum. Ta ki, güvendiğim biri, "Benim sorgumda vardı," diyene kadar. Yine de inanmamıştım. Bir benzetme, bir şaşırtmaca olabilirdi. Ama o günden sonra seninle karşılaşmamaya çalıştım. Karşılaştığımda da, yanından kimseler görmeden, acele kaçmak için bahaneler uydurdum. Seninle ilişkiyi kestim. Bunu sen de sezinledin sanırım.

Polis ajanı olduğun doğruysa, bizleri özgürce yaşamaya, özgürce sevişmeye, köhnemiş ahlak kurallarını hiçe saymaya, Nazım okumaya, kurulu düzene baş kaldırmaya teşvik eden garip bir polistin gerçekten. Artık çok gerilerde kalmış masumiyet çağının polisi...

"Akşama belki görüşürüz," diyerek ayrılıyorruz. Arkandan bakıyorum. Otuz yıl önce, üniversitede bir anfide seni ilk gördüğüm gün nasılsan, yine tıpkı öylesin. Yirmi yıl önce, Ankara'da yalnız yaşadığım evin kapısını alıp, "Hadi, varsa arkadaşını da al, Peribacaları'na gidelim," derken nasılsan öylesin: Tuhaf, kuşku verici, çılgın, olağandışı...

Bir defasında, onu savunurken, "Bir konuda çok dikkatlidir," demiştim. "Hiçbir zaman baş başa kalmayı teklif etmez, hele bir kadına, hiç. Bu konuda en küçük falsosunu, en ufak bir tacizini görmedim, hissetmedim." Arkadaşım gülmüş, "Görevini iyi yapıyordu demek. Senin kadar güzel bir Büyük Kadın'ı en saf haliyle yakalayıp da parmağını bile sürmeye yeltenmediğine göre, demek ki gerçekten görevliydi," demişti.

Peribacaları'na bir gece otobüsüyle gittik. Üç kişi-ydik. Üçüncüsü kimdi hatırlamıyorum. O saatte, "Hadi gidiyoruz!" dediğimizde yollara düştüğüne göre, o da çılgının biri olmalıydı. Tuz gölünün yanından geçerken gölün ayna gibi parladığını, üçüncü kişinin kuşağında büyük bir Diyarbakır karpuzu olduğunu, yolun bir bölümünde bir kamyona bindiğimizi, sabaha karşı indiğimiz han gibi otel odasında, bir fındık faresinin gözlerinin üstüme dikilmiş olduğunu, peri bacalarının masalımsı dünyasını renklendiren, –hayır, kırmızı değil– sarı gelincikleri, mor kır lalelerini, badem ağaçlarını, bir de yüreğimi dinlendirdiğim loş, serin mağaraları hatırlıyorum.

İlkbahar ve sonbahar tasvirlerinin, kirli camların ardından zar zor seçildiği Markiz'in önünde karşılaştığımız günün gecesinde Refik'e gelmedi.

"Haydar nerelerde?" diye sordum Koca Refik'e.

"Gelmez, dedi. "İçince cıvıtıyor artık. Beş kuruş da ödemiyor. Kovdum, bir daha uğramaz buralara.

Haydar'ı hiç sarhoş görmemiştim. Yadırgadım. Polis ajanı mıydı, basit bir muhbir miydi, işkenceci miydi, bilmiyorum; emin değilim. Ama zombi olduğundan hiç kuşku yok.

Bir gece, yine Beyoğlu'nda, Öteki ile birlikte yakaladım onu. Onların zombi olduklarını, ilk kez o gece fark ettim zaten.

Yine döndüğümüz günlerdeydi. Yıllar boyunca hasreti çekilen, sürgüne şiir katan bir tutkuyla hatırlanan yerlerde dolaşırken, Çiçek Pasajı'nda, eski bildik şarkılar geldi kulağımıza. Elinde akordeonuyla, Madam Anahit masamıza doğru yaklaştı.

Çocuktum. Beyoğlu'na ailecek çıkılan o özel ve ender gecelerden birinde babamla Çiçek Pasajı'na uğramıştık. Fıçıdan çekilen köpüklü soğuk biralara, buzlu badem, kokareç, midye tava ve patates eşlik ediyordu.

Piyano dersinden çıkıp babamla buluşmuştum. Koltuğumun altında nota çantam vardı. Babamın yanındaki yüksek bar taburesine tünedim. Akordeoncu kadını ilk görüşümdü. Günün modası çaça, rumba, raspalardan sevilen tangolara hiç ara vermeden geçiyor, sonra Fransız şansonlarına dönüyordu. Ona hayran kalmış, neden akordeon değil de piyano çaldığıma hayıflanmıştım. İnsan akordeonla istediği gibi dolaşabilir, ama koca piyanoyu meyhane meyhane sürükleyemezsiniz ki. Madam Lüsyen, küçümseyen bir ses tonuyla, adeta iğrenmiş gibi, 'e' harfini uzata uzata "popüler" diye nitelediği bu şarkılardan hiç hazzetmez, çalmamızı yasaklardı. "Kulağı bozar," derdi.

"Ben delikanlıyken de bu kadın buradaydı," dedi babam.

Akordeon çalan kadının yüzüne dikkatle baktım. Bir taşbebeğinki kadar beyaz, düz, ifadesizdi. Dudakları kıpkırmızı boyanmıştı. Gözleri ve saçları simsiyahtı. Bakışları hiçbir şey söylemiyordu. Görmüyor gibiydi. Yanımıza yaklaşip bir isteğimiz olup olmadığını sordu.

"Siz ne isterseniz çalın," dedi babam ilgisizce.

'Ayrılık belki ölümden beter'i çalmaya başladı.

Büyük cepli, beyaz, belki de pembe bir elbisesi vardı. Babamın akordeoncu kadının cebine para koyduğunu gördüm.

"Para kazanmak için mi çalışıyor?" diye sordum şaşkınlıkla.

"Tabii. Yoksa gece vakti burada, bu kadar sarhoşun arasında ne işi var."

Madam Anahit yine masamızda ve yine 'Ayrılık belki ölümden beter'i çalışıyor. Üzerinde uçuk pembe, bol etekli, büyük cepli bir entari. Yüzü kötü boyanmış bir taşbebek yüzü gibi beyaz ve dudakları yine koyu kırmızı. Saçları, gözleri simsiyah; bakışları yine bakışsız.

"Ben küçücük bir kızken de Madam Anahit buradaydı."

"O hiç yaşlanmaz."

"Bizi hatırladın mı Anahit?"

"Hatırlamaz olur muyum? Hele seni, ortadaki çıplak kafalı."

Aslında hiçbirimizi hatırlamıyor. Her gece; belki de dünya kurulduğundan beri her gece, binlerce kişi geçiyor gözlerinin önünden. Hiçbirini görmüyor, algılamıyor.

"Ne çalayım bu akşam size?"

Anahit hiç dolu dolu gülmez. Yüzü, başlangıçta –Ne zamandı o başlangıç?– nasıl çizilmişse öyledir.

Haydar'la Markiz'in önünde karşılaştığımızda çevremde hissettiğim garip titreşimle ürperiyorum. Anahit'in, ne gülen ne ağlayan; ne sevincin ne kederin değiş-

tiremediği yüzü, bakışları, anlaşılmaz bir şekilde Haydar'ı çağırıştırıyor.

"Biz yıllardır buralardan uzaklardaydık. Yeni döndük. Bize uygun birşeyler çal."

Ne çalacağı hiç umurumda değil. Ben, o şeytan okşaması titreşimin sırrını çözmeye uğraşıyorum.

Ne kadar çok şey değişmiş bu caddede. Liseli sevgililerimizle buluştuğumuz muhallebiciler kapanmış, meyhaneler de... Baylan, gençliğimizin en tutkulu tartışmalarını, 68'lilerin en saf, en parlak hayallerini de birlikte sürükleyerek yok olup gitmiş. Çocukluğumuzun özlemi ve rüyası olan o iki oyuncakçı da artık yerinde değil. En çok da insanlar değişmiş. Gençler artık başka şeylerden zevk alıyor, başka yerlere takılıyorlar. Balık pazarında ayak üstü kokoreç, midye tava, bira yine var; ama acılı, soğanlı, Antep işi yeni ve tuhaf lezzetler kazanmış. Beyoğlu eskisinden daha renkli, daha canlı, daha aydınlık; ama bizim Beyoğlu'muz değil.

Madam Anahit, akordeonunu aç a kapaya, başka masalara doğru uzaklaşıyor. Sonra o tuhaf rastlantı. Belki rastlantı değil de bir buluşma... Çiçek Pasajı'nın Balıkpazarı'na açılan kapısında Haydar'la Anahit, belki de yalnızca benim görüp fark edebildiğim kısacık bir an, karşı karşıya gelip konuşuyorlar. Haydar'ın uzun, ince, sarı, titreşimli silüetini; Anahit'in siyah topuzlu kafasını ve beyaz, ya da tozpembe geniş eteklerini görüyorum. Birbirlerine birşeyler fısıldıyorlar. Anahit akordeon çalmayı sürdürüyor. Haydar, pasaja girmeden Balıkpazarı yönünde uzaklaşıyor.

Belki de Anahit, birşeylerden kuşkulandığını söyledi Haydar'a. Belki, gerçekten de tanıdı beni. Bir gece; aşk mahzunu, tutku yorgunu, ihanet kırgını olduğum bir gece, yine buralarda bir yerde Anahit'in elini tutup ağlamıştım. Ne ayıp değil mi? Kim bilir kaç sarhoş Anahit'in elini tutup ağladı. Ne ilk ne de sonuncusuydum ben, biliyorum. "İçim acıyor," demiştim ona ve Anahit,

içimin neden acıdığını sormadan "Son mektup" diye bir şarkı çalmıştı: "Biliyorum ayıracak bu son mektup ikimizi..." Bin yılların deneyimiyle, içimin neden acıdığını anlayıvermişti.

Ortasında kuyu olan bir odada başlayıp gece yollarında tükenen bir aşkın acısı yüreğimdeydi. "Parlak Çocuk", "Yakışıklı Süvari", benden ve yollardan yorulmuştu. Yollarda sonsuza kadar gidilemeyeceğini; aşkın, gece yollarının tekdüzeliğine dayanamayacağını henüz bilmiyordum, gidenin arkasından ağlamamayı da öğrenmemiştim daha.

O gece, başka parçalar da çaldı Madam Anahit. Ama kendimle o kadar meşguldüm ki, o geceki yüzünü hiç hatırlamıyorum. Göğsüne kırmızı bir gül ilıştirmişti, çıkarıp bana verdi. Sonra dumanlar arasında kaybolup gitti.

Sizi gördüm. İki akort, bir takşim arasında gizlice konuştunuz. Ve işte o zaman büyük sırra erdim. Ne Haydar polisti, ne de Anahit çalgıcı kadın. Siz zombiydiniz. Hep vardınız ve hiç yok olmayacaktınız. Ne Haydar'ın çizgisiz sarı yüzü ve beyaz kaşları; ne Anahit'in simsiyah saçları ve beyaz pudralı üzgün palyaço makyajlı yüzü, hiçbir zaman değişmeyecekti. Sizin ölüm hakkınız ve umudunuz yoktu. Siz ebedi yaşama mahkûmdunuz. Ölümsüzlüğünüzün kaynağı, tükenen aşklarımız, ölen arkadaşlarımız, yıkılan inançlarımız, pörsüyen bedenlerimiz, uğruna savaştığımız ve yenildiğimiz hayallerimizdi. Zombi gücünüzün kaynağı bizdik ve bizden sonra buralardan geçecek çocuklardı. Elimize tutuşturduğunuz sihirli anahtarların açtığı kuyulu odalarda başlayıp yollarda tükenen aşklarımız; dinlemeye bıkmadığımız şarkılar; uğrunda işkence odalarına, hücrelere, zindanlara düştüğümüz, darağaçlarında sallandığımız inançlarımız; tükenen gençliğimiz, içimizdeki bu hiçlik duygusu, bu boşluk; bu için için kanayan, tükenen şehir, bu intihar eden dünyaydı.

YOLLARDA

Ben bu yollardan... Biz bu yollardan daha önce de geçmiştik. Gece otobüslerinin, iki yanından mevsimler akan, karanlık, kederli yolları...

Nefes, ter, nane, kolonya karışımı ağır bir koku; uykuda iç çekmeler, inilti; şoförün dudaklarının ucunda parlayan alev rengi noktacı: Karanlık gece yollarında içimizi rahatlatan tek güvence. İhtiyaç molalarında uğranan gece kahveleri: "Çaylar şirketten!" Gün boyu kaynamış çayın buruk, kekremsi, neredeyse acı lezzeti; kırmızı kapağına basılınca, kendiliğinden bir kaşık toz şeker dökülen plastik şekerlikler; her yana sinmiş mahmurluk...

Biz bu yollardan yıllar önce de geçmiştik. Başımı omzunun çukuruna gömer, yarı uykuda, kokunu içime çekerdim. Acı karanfil, sigara, sakız leblebisi kokardın. Anadolu otobüslerinin yıpranmış, kirli koltuklarında, yollarda başlayan ve yollarda tükenen bir aşkı yaşırdık.

Dışarda, karanlığın içinde, yolun iki yanında akıp giden çam koruları, ıssız, çorak bozkırlar, kayalık dağlar, karlı yamaçlar, mandalina bahçeleri, zeytinlikler, buğday tarlaları, uyuyan köyler, تنها kasabalar, terk edilmiş mezralar, TIR kahveleri, fabrikalar, göller, kıyıyı yalayan denizler... Dışarda, yolun iki yanında bütün bir Türkiye...

Her yol bir başka yaşantıya, bir başka göreve, bir başka duyguya, bir başka maceraya açılırdı. Gece otobüslerinin ağır, ılık loşluğunda, aşka, devrime, hayata, umuda, yarına hazırlanırdık. Gece otobüsleri sadece yolcu değil, umutlarımızı, heyecanlarımızı, aşklarımızı, gençliğimizi taşırdı.

Gece otobüsleri şehirlere alacasabahta varırdı. Şehirlerin girişlerindeki pejmürde, düzensiz, kalabalık otobüs garajlarındaki, 'Sabah kahvaltısı verilir', 'Yirmi dört saat açığız levhalı lokantalarda çorba, ya da çay içerdik. Bazen bir başka otobüse aktarma yapar, bazen hiç bilmediğimiz bir adresi arar, bazen bildik bir buluşma yerine güvenle giderdik.

Çok yıllar sonra, bir gece otobüsüyle sana gelirken, aslında seni ne kadar özlediğimi fark ettim. Oysa aradan geçen on yıllar boyunca, seni çok az düşünmüş, çok az hatırlamıştım. Karının, telefondaki tiftrek, utangaç, sıkıntılı sesi: "Sizi görmek istiyor. Ankara'ya sık sık geliyormuşsunuz diye duymuş. Yolunuz düşerse uğrayın lütfen. Kendisi biraz rahatsız, telefonda konuşamıyor." Sonra çok daha kısık, duyulur duyulmaz bir sesle: "Ne kadar çabuk gelebilirseniz o kadar iyi."

Yine de hemen yola çıkmadım. Savsakladım. Yolumun gerçekten Ankara'ya düşmesini bekledim. Önce seni, vücudumla, yüreğimle, aklımla hatırlamam gerekti. Sevişmelerimizi, kavgalarımızı, ihanetleri, iyi kötü ne varsa hepsini birer birer hatırlamaya çalıştım. Hepsini, birer birer, yeniden evirip çevirdim belleğimde. Acı karanfil ve sigara karışımı kokunu; ince uzun parmaklı, sevişirken acemi, ürkek, konuşurken geveze ve usta ellerini; yüzünü –hayır, yüzünü tam hatırlayamadım, gözlerin, yakışıklı çehren beni en fazla etkileyen yanın değil miydi?– tüm sevgime, tutkuma rağmen içimi soğutan ürkekliğini, kararsızlığını, bir gece sokakta el ele yü-

rürken yakınlarda bir silah patladığında bütün bedeninin nasıl titrediğini; hep şiirler okuduğunu –çoğu Edip’ten, Atilla İlhan’dan, biraz da Nazım’dan–; örgüt toplantılarında nasıl bu kadar uzlaşmaz ve ödünsüz olabildiğini; hiç sevmediğim yapaylığını; sevişmelerimizdeki acemiliğini; başka kadınların seni ne kadar beğendiklerini sezdirmekten duyduğun marazi zevki; sana ve bize dair her şeyi hatırladım. Sonra, yılların uzaklığını aşip sana bütününü ulaşınca, hatırlamaktan yorulunca, gelmeye karar verdim.

Gündüz de gelebilirdim aslında. Uçakla da, trenle de gelebilirdim. Ama bir gece otobüsüne bindim. Sanki dün birlikteymişiz, bu gece de bir başka otobüse atlayıp, çantamızda kitaplar, dergiler, bildiriler, kafamızda, eylem planları, örgüt emirleriyle, başım omzunun çukurunda, Aliğa’ya, Çaycuma’ya, Fatsa’ya, İskenderun’a, Seydişehir’e, ya da bir başka işçi yuvasına gidecekmişiz gibi. İzmir’e mitinge giderken kaçamak yapıp Ayvalık’ta indiğimiz, çamlık tepelerden, Şeytan Sofrası’ndan dünyanın en güzel güneş batışlarından birini izlediğimiz gibi. Ya da mandalina bahçelerinin arasından kaleye doğru kıvrıla kıvrıla inen eski yolda, yel değirmeninin önünde inip, küçük yeşil mandalinalardan toplayıp biraz ötede bembeyaz uzanan Bodrum’a yürüyerek gider gibi. –Kasaba bembeyazdı, ama henüz bir beyaz evler mezarlığına dönüşmemişti. Balıkçı ve süngerci tekneleri hâlâ limandaydı. Çevre koylardaki küçük balıkçı köyleri, çirkinliklerle henüz tanışmamıştı. Mandalina bahçelerinin bittiği yerde zeytinlikler, sonra da deniz uzanırdı. Deniz kıyısındaki tek kahvede ‘neşeli’ çaylar ve bira içilirdi. Deniz doldurulmamıştı. Rıhtıma ağlar serilir, ahtapot kurutulurdu. Ayı Ahmet, üç göz evinin iki odasını konuklara verirdi. İç avlusunda mevsimin ilk çiğdemleri ya da ilk kasımpatları, teneke saksılardaki limonlara ve turunçlara karışırdı–.

Yıllardır gece otobüslerine binmişliğim yoktu. Her şeye bıraktığımız noktadan başlayabilmek için seçtim bu otobüsü; hatırlamak için...

Doğu'ya gidiyorduk. Burunsuz, eski bir otobüsün arka koltuklarında, Ağrı'dan Iğdır'a doğru, kayalıklar arasından geçen ıssız bir yolda *"Saçları saman sarısı, kırpikleri mavi"* dizesinin hüznüne kapılmıştık. Ezberindeki yüzlerce şiiri, bazen geceler boyunca, derin ve tutkulu bir sesle okurdun. Yalnızca bu şiirler yüzünden bile aşık olabilirdim sana. Otobüsün gürültüsü ve sarsıntıları arasında, kulağıma fısıldayan sesini duyuyordum *"Yıllardır böyle derin uykuya dalmışlığım yoktu. Vakit hızla ılerliyordu, yaklaşıyordum gece yarısına...ve sen, bundan dolayı bir resimdin açık maviyle çizilmiş, belki de bir taş bebektin..."*

Bu şiiri severdim. Şiiri mırıldanırken, bir yandan uzun, sarı saçlarımı okşardın ve ben, kırpıklarımın gerçekten de mavi olduğuna inanırdım. O gece gökyüzü, Batı'da hiç görmediğimiz kadar berrak ve yıldızlıydı. Gecenin gündüzden daha görkemli ve pırıl pırıl olabileceğini, o ıssız Doğu yollarında öğrendim. Jandarma otobüsü durdurduğunda bile- olağan kontrollerden biri- heyecanlanmadık. Henüz Doğu kana bulanmamıştı. Henüz dağlara çıkılmamış, köyler yakılmamış, dağlara, ormanlara, kayalara, yollara, yüreklere korku sinmemişti. Jandarma otobüsten inince hafiften bir türkü tutturmuştuk, öbür yolcular da katılmıştı: *"Karşıkı dağlar jandarma, jandarma."*

Sonra bir akşam, Toros'ları aşarken, otobüsümüz bozulmuş, bir Yörük köyünde, muhtarın evinde sabahlamıştık. Yer minderlerinin serili olduğu toprak zeminli odanın bir köşesinde, birkaç kitap ve bir öbek bildiri vardı. Birbirimize bakıp gülümsemiş, "Bizden önce de

buradan geçenler olmuş," diye sevinmiştik. Henüz kuşku, ihanet, korku, dağlara, yaylalara çıkmamıştı. Henüz herkes masumdu. Gençtik, haklıydık, umutluyduk ve aşkıttık. Sana gelebilmek için bir gece otobüsüne bindim. Eskişehir'i örgütleyip, Bursa'da grevci işçilerle buluşup, Gemlik'e doğru denizi görüp, Yalova'da, sabahın erken saatlerinde vapur beklerken çayla poğaçaya yer gibi. Mut ovasından Adana'ya inip, otobüsün bir tekerleğinin neredeyse boşluğa dayandığı bir yanı uçurum olan yoldan Antep'e gider gibi. Hani yoldaki şoför kahvesinin duvarında, en az atmış şoförün vesikalık fotoğraflarının yan yana, alt alta dizili olduğu büyük bir çerçeve vardı. Merakla incelediğimizi gören kahveci, muzipin de ötesinde gaddar bir gülümsemeyle, "Bu yolda kaza yapıp ölen şoförlerin fotoğrafları," demişti de, dağ yolunu aşip düzlüğe ulaşana kadar avuçlarımız terlemişti. Kaza yapıp ölenlerin değil de o hatta sefer yapan şoförlerin fotoğrafları olduğunu sonra öğrendik.

Sana yine bir gece otobüsüyle geliyorum.

İstanbul – Ankara yolunun her kıvrımını, her kilometresini, her yol kahvesini tek tek bilirdim. Otoyol henüz yapılmamıştı. İzmit'ten geçerken pişmaniye; mevsimiyse Gebze'den kiraz, Düzce'den fındık alınırdı. Bolu Dağını tırmanırken ağırlaşan, karlı kış günlerinde saatlerce yolun açılmasını bekleyen otobüsün penceresinden, ayışığının aydınlattığı çamlık yamaçlar; gece yolcuları için taze demlenmiş sıcacık çaylarıyla yol kahveleri; baharsa, küçük sepetlerde dağ çileği, Çerkez peyniri; Abant sapağında, bir gecelik de olsa mutlaka kalmayı özlediğimiz küçük dağ evi...

Ben bu yollardan, başka geceler, başka otobüslerle de geçtim. İlişkimizi tüketmeye başladığımız günlerdedi. Artık devrim türküleri, fabrikalar, grevler, kentten

kente taşıdığımız yayınlar, bildiriler, haklılığımıza ve zafere olan inancımız; sevgimizin üzerine kurulduğu, sağlam sandığımız bu temel, birlikteliğimizin yükünü taşımaya yetmez olmuştu. Yine de, tutku ve alışkanlıkla, o bildik gece yollarını aşip sana geliyordum.

Kar yağıyordu. Otobüs eskiydi, karanlıktı, tenhaydı. Üşüyordum, uykum vardı. Acı karanfil, sigara ve sakızleblebisi kokunu özlüyordum. Bolu dağında yol tıkanı, otobüs durdu. Gökyüzünde soğuk, donmuş bir ay vardı. Kar altındaki beyaz çamlar, karla örtülü kulübeler, yola dizilmiş araçlar ay ışığında parlıyordu. On yıllar sonra, Bolu Dağından uzun bir sürgün boyu uzakta, Kuzey ormanlarının karlı yollarında, yine öyle donuk donuk parlayan dolunayın ışığında yol alırken, o geceyi, o buzlu soğuk ışığı, içimin huzursuzluğunu, düşündükçe şaşırdığım, yadırgadığım kararlılığımı hatırladım.

Otobüsten inip karlara bata çıka yürüdüm. Nefesimin beyaz dumanının beni götürdüğü yere doğru gittim. Yolun hemen kenarındaki küçük kahveye girdim. İçersi sıcaktı. Sucuk ve odun kokuyordu. Yorgun, sarı yüzlü adamlar, uyukladıkları yerlerden başlarını kaldırıp, yeni gelene ilgisiz baktılar. Kahveci çırağı, hiçbir şey sormadan, önüme bir fincan ıhlamur sürdü. İçip bitirdim, bir fincan daha istedim. Derme çatma bir ocakta, güzel bir odun ateşi yanıyordu. Ocağın önünde sıska, miskin bir köpek uyuyordu. Birden kendimi yapayalnız ve bu yalnızlık içinde mutlu hissettim. İçimi yokladım. İçimde seni bulamadım. Ne zamandan beri, bilmiyorum; ama kaçamak sevişmelerde, miting meydanlarında, yürüyüşlerde, grevlerde, gecekondulu mahallelerinde, dağ köylerinde, şehirden şehire uzanan gece yollarında, fark etmeden yitirmiştim seni. Gemini azıya alıp dörtnala kaçmış bir kısrağın, ertesi gün yorgun

adımlarla haraya dönüşü gibi, neredeyse alışkanlıkla geliyordum sana.

Çağırmamıştın, gel dememiştin. Kimbilir ne kadar uzun zamandır, beni arzu ve tutkuyla çağırmadığını, kaç kere gelip de seni bulamadığımı düşündüm. –Her zaman acil bir iş, bir görev çıkabilir. Gizlilik koşullarında nerede olduğun sorulamaz. –İçerde kıpkızıl bir odun ateşi, dışarda kar. Pencere buğulanmıştı. Elimle silip yola baktım. Yol açılmış, araçlar ağır ağır hareket etmeye başlamıştı. Otobüsümün kahvenin tam önüne geldiğini, bir an durduğunu gördüm. Hemen çıksam yetişirdim, aldırmadım. Bir ıhlamur daha söyledim. Müthiş acıktığımı hissettim. Uykulu gözlerle bakan kahveciye:

"Sucuk varsa ocakta kızartır mısın, pek imrendim," dedim.

Biraz sonra, bir kebab şişinin ucuna takılmış büyük bir parça sucuk ve kocaman bir dilim köy ekmeğiyle görüldü. Pirinçten yapılma kebab şişinin sapında bir sincap oyması vardı. –İnsanın önemli anlarda, gereksiz ayrıntıları hatırlama yeteneği; belki de o ânın eziciliğine, ürkütücülüğüne karşı beynin geliştirdiği bir savunma mekanizması. – Sucuğumu ocaktaki ateşin üzerinde çevire çevire kendim pişirdim. Ihlamur yerine çay istedim. Çocukluğumun pazar kahvaltılarını hatırladım. Sucuklarımızı maşanın ucuna takar, sobada kızartırdık. Sucuk tam da o lezzetteydi ve ben, çocukluğumun bir pazar günü sabahındaki kadar mutlu ve rahattım. Hesabı ödeyip kalktım. Araçların hâlâ adım adım ilerlediği yolun karşı tarafına geçtim. İstanbul yönüne giden otobüslerden birine işaret ettim. Duymadım ama şoför muavini, mutlaka "Abi, bir ördek var, alalım mı?" diye bağırmıştır. Karda bir ördek... Benzetme beni çok keyiflendirdi. Otobüse binip İstanbul'a döndüm.

Böyle mi oldu gerçekten, yoksa ben mi böyle yazıyorum hikâyemizi? Şimdi yıllar sonra bile, bu hikâye daha güzel, daha rahatlatıcı geliyor bana. Belki de aşta hep uzatmaları oynamış olmaktan duyduğum eziklik ve pişmanlık yüzünden. Oysa o gece, daha yola çıkarken, birbirimizi tükettiğimizi biliyordum. Aramızda, cinsellikten başka her şey aldatıcıydı, dekordu, kandırmacaydı. Çoktandır, yenildiğimi bile bile gece otobüslerinde uzatmaları oynuyordum. Çoktan bırakmıştın beni, seziyordum.

Bembeyaz çiçeğe durmuş mandalina bahçeleri arasından geçiyorduk. Sana, Alp Dağlarından gelen cariyesine aşık olan Mağribi Sultanın hikâyesini anlatıyordum. Dillere destan Granada sarayının duvarları arasında, sultanın sınır tanımaz aşkına, çılgınca tutkusuna, ayaklarının altına serdiği tüm güzelliklere ve zenginliklere rağmen sıla hasretiyle yanıp tutuşan, ülkesinin karlı dağlarını özleyen, gözyaşları hiç kurumayan, hastalanıp yataklara düşen güzel cariyeye ile şair sultanın aşkını...Granada sarayı şehre hakim bir tepenin üzerindeydi. Bir sabah, sultan, mutsuz ve hasta sevgilisini kucaklarına alıp sarayın kulelerinden birine çıkardı. Hava bunalıcı sıcaktı, ama sarayı çevreleyen yamaçlar, göz alabildiğine bembeyaz, kar içindeydi. Sultan, yamaçlara diktiği, bembeyaz çiçeğe durmuş binlerce mandalina fidanını göstererek, "İşte ülkenin karlı dağları," dedi sevgilisine ve o zaman bir mucize oldu: Granada'ya kar yağmaya başladı.

"Sonra ne olmuş?" diye sorduğunu hatırlıyorum.

Yolumuzu değiştirmeyi, Söke'nin bey köylerine, Bafa Gölü'ne, Serçin'e gitmişken Bodrum'a uzanmayı ben istemiştim. Üniversiteden araştırma yapmaya geldiğimize ne biz inanıyorduk ne de köylüler. Umut, öfke, başkaldırı, heyecan; pamuk tarlalarında, göl balıkçıları'nın ağlarında, köy kahvelerinde, ırgat kulübelerindeydi.

Devrime ve iktidara yürüdüğümüze, en azından hesaplaşma gününün yaklaştığına inanıyorduk.

Bodrum'un mandalina bahçeleri henüz sökülmemişti. Mandalina ve zeytinlikler sona erdiğinde, bir dönemeçte kale görünürdü. Kale beyaz değildi, biliyorum; ama beyaz evlerin etkisiyle olmalı, aklımda hep bembeyaz kaldı. İlkbahardı; mavi-beyaz kasaba inanılmaz bir güzellik ve dinginlik içindeydi. Sahildeki birkaç palmiye, sırtlarını güneşe vermiş ağ onaran balıkçılar, rıhtıma bağlanmış tekneler, kırık dökük sandalyelerini çardağın altına çıkarmış küçük kahve, üzerinde yürüdüğümüz uzun dalgakıran, yerleşmeyi ikiye ayıran kale...

Neden o günü hatırlıyorum? Belki de ellerinin ve dudaklarının soğuk, uzak, veresiye olduğunu ilk o gün hissetmiştim de ondan. Gece, kurumuş ahtapotla pilav yemiş, denizkestanesi salatasından tatmış, şarap içmiştik. "*İstesek sevişirdik ama olmadı.*" Bu dizeyi mırıldandığını hatırlıyorum. "*Gitsem de her yerde biraz vardır / Hâtırda zamansız bir plak*" diye devam ettiğini ve "hâtırda" derken, ilk "a"yı nasıl ağdalı biçimde uzattığını.

İstesek, gece kalır, çiçekli bir avluya açılan pansiyon odasında sevişirdik. Ama şiiirdeki gibi: "Olmadı" Artık bedenime değen bedeninin alevlenmediğini; arzunun, apış aralarına ve karnına bir burgu gibi saplanmadığını; etin de tükendiğini fark ettim.

Bir gece, her yanı akvaryumlarla kaplı bir meyhanede, sarhoş ve umutsuz, gözümün önünden geçen rengârenk balıkları izlemeye çalışırken, kupkuru bir sesle söylemiştin bunu. Balıklar siyah ve altın rengi haleleriyle kocaman arılara benziyorlardı. Yüzümü masanın hemen yanındaki akvaryumun camına dayamıştım. Başım dönüyordu. Balıklar içimde yüzer gibiydi ve kuyrukları miğdemi bulandırıyordu. Seni hiç o andaki kadar tutkulu sevmemiştim. -kırmızı, sarı, benekli, hareli, mavi mor pırıltılı, gümüşü- aramızda yüzüp duruyorlardı.

Masanın üzerinden uzanıp elini tutmak istedim. Beyaz şarap kadehini devirdim; ekşi bir koku yayıldı.

"Neden?" diye sordum.

"Bilmiyorum, dedin."Belki beni eziyordun da ondan. Kürsülerde, miting meydanlarında, forumlarda, partide hayranlık uyandıran güzel, güçlü kadın, bana birkaç numara büyük geldi belki de."

"Seni seviyorum," dedim.

Tuhaf ama sanırım bu sözü bir daha hiçbir erkeğe söylemedim. Bir daha kimseyi sevmediğim için değil, çiğnenmiş, çürümüş bir sakız gibi, sıradan, anlamsız, tüketilmiş olduğu için.

"Seni seviyorum," diye tekrarladım.

Burnumda acı karanfil, sigara, sakız leblebisi karışımı kokunu duydum. Sevdiğim belki de bu kokuydu; gece otobüslerinin ağır, hüzünlü hıvası, uzun yollar, alacakaranlıkta varılan şehirler, otobüs garajlarının sigara ve yanmış yağ kokulu lokantalarında çorba içerek başlayan günlerdi. İçimdeki çılgın isyanı duygusu, dayanamayacağımı sandığım acı, balıklarla paylaşmaya çalıştığım gözyaşları yalnızca senin için değil, gece yollarının açıldığı renk renk şafaklar içindi. Kaybettiğimin senden ibaret olmadığını, sarhoşluğum ve umutsuzluğum içinde bile seziyordum. Balıkların tül kuyrukları ve süs yosunları arasında sızdım.

Kar altındaki o küçük kahve, şu benzin istasyonunun yerindeydi sanırım. Bu yolda artık her şey değişmiş de olsa Bolu Dağı geçidi hep aynı. Araçlar yine birbiri arkasına dizilip ağır ağır ilerliyor. Yolun iki yanı eskiye göre daha ışıklı, günün her saatinde cıvı cıvı. Sıra sıra kır kahveleri, dinlenme tesisleri, moteller, yöre ürünleri satan tezgâhlar: Yağlar, peynirler, mevsiminde dağ çileği, elma, ayva, soğan, tahtadan biblolar, heybeler, bir

sürü ıvır zıvır; ışıklandırılmış levhaların üzerinde 'pansiyon' ya da 'kiralık oda' yazan derme çatma köy evleri...

Telefonda karının sesi ürkek, ezik, güvensiz miydi gerçekten, yoksa ben mi öyle olsun istiyordum? Belki de, sadece sıkıntılı ve üzgündü.

"Tabii, en kısa zamanda gelirim, dedim ona.

Ama gelişimi günlerce erteledim. Sonra, bir gece otobüsüne bindim, bir zaman tüneline girdim; girer girmez sana yeniden aşık oldum. On yıllardır seni düşünmüşlüğüm yoktu; ama bir gece, sarhoş başımı akvaryuma dayadığım anda içime süzülen; uzun kuyruklarını savura savura gözlerimde, beynimde, midemde yüzmeye başlayan balıklar, karanfil, sigara, leblebi, konyak karışımı kokunu peşlerinden sürükleyerek geldiler. Bileğinden dirsek içine kadar çizik çizik bıçak yaralarıyla dolu sol kolunu hatırladım."Bir gün çok bunalmıştım, bıçakla doğradım kolumu," demiştin. Tıpkı bunalıma girmiş lumpenler gibi; iğrenç... Ama sen, her türlü bayağığa hava vermeyi, romantizme dönüştürmeyi bilenlerdendin. Bıçak yaralarını öptüğümü, biraz da utanarak hatırladım.

Çok içtiğini, kendini tükettiğini, üniversiteden ayrıldığını, ticaret gibi işlere atıldığını, geçmişini reddettiğini anlatmışlardı. Sevgiyle, özlemle değil, ilgisizlikle dinlemiştim. Yakışıklılığından eser kalmadığını, şişmanladığını, erken yaşlandığını söylediklerinde, merak etmemiştim. Oysa şimdi, yıllar sonra sana gelirken korkuyordum. Ben seni hep –ve belki de yalnızca– kaybettiğim zamanlar sevdim.

Bir ekim günü, alacasabahta Ankara, hep sevdiğimiz gibi aydınlık ve serin. İndiğim şehirlerarası otobüsün özel terminali, temiz ve düzenli. Kendime çekidüzen veriyorum. Etekliğimin, ceketimin ve yüzümün kı-

rışıklıklarını, dağılmış saçlarımı düzeltiyorum. Evinize çok erken telefon etmemek için vakit öldürüyorum. Bir gazete alıp bir çay söylüyorum. Çayımın yanına, sıcak, gevrek sabah simidini katıyorum. Telefon etmeyi boyuna erteliyorum. Seni görmekten korkuyorum. Aşık olmaya ihtiyacım vardı ve sana yeniden sıırsıklam âşığım işte.

Terminal dolmaya başlıyor. Gün hareketleniyor. Bir köşedeki açık telefona yürüyorum. Numarayı ağır ağır tuşluyorum. Yorgun, bıkkın bir kadın sesi,

"Alo?" diyor.

Kendimi tanıtıyorum. Kısa bir sessizlik oluyor. Televizyon dizilerinden ödünç alınmış bir sesle,

"Üzgünüm" diyor, "Galiba geç kaldınız. İki gün önce kaybettik."

"Neden?" diye soruyorum.

Aslında "Niçin?" sorusu daha uygundu. Ne sormak istediğimi de tam bilmiyorum zaten.

Hastalığını ayrıntılarıyla anlatmaya başlıyor. Dinlemiyorum. Telefon ahizesini yavaşça yerine asıyorum. Hastalığın, hatta ölümün beni zerre kadar ilgilendirmiyor. Ben sana yeniden aşık olmaya, birlikte, gece otobüsleriyle yeniden yollara düşmeye gelmiştim. Artık o yolların sonunda, bizi hiçbir devrimci fabrikanın, hiçbir yoldaşın, hiçbir görevin beklemediğini; yolların hiçbir yere açılmadığını; bildiğimiz tüm yolların değiştiğini, kapandığını bilsem de, burnumda senin ve gece otobüslerinin kokusuyla, yeniden başlamaya gelmiştim.

Rezervasyona doğru yürüyorum.

"İstanbul'a kalkan ilk otobüste bir kişilik yer lütfen. Bir ölüm var da."

"Üzgünüm," diyor genç kız. "Hemen bakayım. Evet, şu anda kalkmaya hazır olan ekspres otobüsümüzde yer var. 2. peronda. Bagajınız var mı?"

"Hayır, yok."

Biletimi alıp otobüse koşarak yetişiyorum. Otobüs, iki yanı büyük, yüksek, görkemli devlet daireleri, bakanlık binaları, şirket ve banka merkezleriyle dolu geniş bir caddeden geçip otoyola çıkıyor. Sabahın erken saatlerinde, çiseleyen yağmur altında bozkırda ilerliyor. Yolu hiç tanımıyorum.

Ben bu yollardan... Biz bu yollardan daha önce hiç geçmemiştik, biliyorum.

ÖLÜ AYLAR MEZARLIĞI

Denize açılan eski bir bahçede, dolunay, fıstık çamlarının ve manolyaların ardından ağır ağır yükseliyor. Biraz ötede, denizin üstünde titreşen ayışığı... Gökyüzü, ay aydınlık.

Bahçeye kurulmuş uzun masanın bir köşesinde, küçük kız büyülenmiş gibi ayın yükselişini seyrediyor.

"İstanbul'un eylül mehtabına doyum olmaz."

"Patlıcan dolmasından biraz daha al. Bu defa pek güzel olmuş."

"Ben taramayı biraz daha iri bırakmayı seviyorum."

"Lüferin tam zamanı. Dün gece fenerle çıktık. Hepsi kendim tuttum. Yeyin, nazlanmayın."

Elden ele gezen tabaklar, masanın üzerinde uçuşan cümlecikler. Eski ahşap konağın açık mutfak penceresinin içine yerleştirilmiş radyodan yükselen bir tango: *Bin elemle doğuyor her yeni gün.*

Memeleri organize entarisinin altından seçilmeye başlamış, uzun sarı saçları omuzlarından beline dökülen, donuk yüzlü, güzel mi, çirkin mi olacağı henüz belirsiz, çırpı bacaklı incecik kız çocuğu, bu tangoyu her duyduğunda olduğu gibi, yine "binelem"in ne anlama geldiğini düşünüyor. Sözcüğün "bin elem" olduğunu yıllar sonra birdenbire fark edip, çocukluğuna gülümseyecek.

Yanında, dudağının üstünde belli belirsiz bir karaltı, yaşına göre çabuk olgunlaşmaya başlamış kara gözlü bir oğlan çocuğu oturuyor. İlk uzun pantolonunun içinde, biraz huzursuz ama mağrur.

"Tanışın, arkadaş olun," demişlerdi. "Yemeğiniz bittiyse gidip oynayın hadi. Hava biraz serin. İçeri girseniz daha iyi olur, üstünüz çok ince."

İçeri girmek istemiyor. Ayın, yükseldikçe küçülen ve gülümsemesi genişleyen yüzünü seyretmek hoşuna gidiyor.

"Denize kadar inelim, iskelede oturalım," diyor oğlana.

Birlikte deniz kenarına iniyorlar. Oğlan, bir taş alıp denize atıyor. O da aynı şeyi yapıyor. Taş kaydırmaya başlıyorlar.

"Benimki üç defa sekti."

"Ben beş defa sektirdim."

Tahta, salaş, yer yer çürümüş iskelenin üstüne çıkıp ucuna doğru yürüyor. Ayın suya vuran ışığının, ayaklarının dibine kadar gelmesine seviniyor.

"İskele sağlam değil, düşersin," diye uyarıyor çocuk.

Gülüyor. İskelenin tam ucunda, ayakları üzerinde yaylanıp zıplıyor.

"Sen de gel, korkma," diye meydan okuyor.

Oğlan omuz silkiyor. Taş kaydırmaya devam ediyor.

"Bak bu defa, en az on kere sekti."

Hep tedbirliydi. O gece iskeleye çıkmamıştı. Sonraki yıllarda da, sağlam görmediği hiçbir iskeleye çıkmadı zaten. Ağır başlı, kararlı, annelerin "mazbut" dedikleri türdendi.

Küçük, uzun sarı saçlarını dalgalandıra dalgalandıra zıplarken,

"Korkak, korkak, korkak," diye eğleniyor.

Birkaç yıl sonra, ona aşık olmaya karar verdiğinde, on dördündeydi. Manolyaların, mimozaların, fıstık çamlarının sarı ponpon güllerine, mis kokulu yaseminlere karıştığı denize inen bahçe ve ev satılmıştı. Evi terk etmeden önce, eski dostlar mehtapta son bir kez toplanmışlardı.

"Evet, bırakılır yer değildi, ama hem bakımı, hem ulaşımı zordu. Burada sürekli oturmak zengin işi. Kızın yeni okuluna da çok uzak."

Üzeri özenle hazırlanmış yemeklerle dolu masa yine aynı masa. Ama bu gece, küçük kızın masanın ucundaki sandalyesi boş. Mutfakla bahçe arasında mekik dokuyup, sofradakilere hizmet ediyor. Mutfağa gidip geldikçe, hakkında söylenenleri bölük pörçük cümleler halinde duyuyor.

"Son iki yılda nasıl büyüyüp gelişti bu kız. Nasıl da güzelleşti."

"İşiniz zor. Bu zamanda kız evlât hiç kolay değil.

"Üstelik öyle inattır ki, bildiğinden hiç şaşmaz."

Delikanlı, başını tabağına eğmiş, yemeğe dalmış. "Hakkımda söylenenleri gerçekten duymuyor mu, yoksa duymamış gibi mi davranıyor?" Delikanlının tabağını değiştirirken uzun sarı saçları masaya değiyor. Sol memesini, bilerek genç çocuğun omzuna dokunduruyor. Meme ucundan çıkan sıcak bir ışın, ya da bir ok, karında dolanıp cinsel organına saplanıyor.

Kahveler içilirken,

"Hadi, eskiden olduğu gibi iskeleye inelim!" diyor oğlana.

Dolunay, denizi, çakılları, iskeleyi aydınlatıyor. Kayıklar geçiyor denizden; şarkılar duyuluyor: *Biz Heybeli'de her gece mehtaba...*

İskelenin ucuna doğru yürüyor. Tahtalar adımlarının altında gıcırıyor. Delikanlı peşinden geliyor:

"Dikkat et. Kırılmış yerler, boşluklar var."

İskelenin ucuna oturup ayaklarını denize sallandırıyorlar. Su ılık, yumuşacık, ipek gibi. Sudaki ayışığını ayak parmaklarıyla okşuyor, dağıtıyor. Bütün bedeninin titrediğini, tutuştuğunu hissediyor. Susuyorlar. Biraz daha susarlarsa yüreği çatlayacak, onarılmaz birşeyler olacak. Birden,

"Beni öp!" diye, neredeyse emrediyor.

Bütün bedeniyle delikanlıya abanıyor. Saçları çocuğun yüzüne, omuzlarına dağılıyor. Elini yakalayıp elbisesinin açık yakasından içeri, memelerine sokuyor.

"Okşa!" diye emrediyor.

Delikanlı şaşkın, ürkek, ama istekli.

"Yukardakiler ya inerlerse, ya görürlerse?"

O anda yukardakileri düşünmesine, korkmasına kızıyor.

"Gel o zaman."

Elinden sürükleyip, fıstık çamlarının dalları ile kayalıkların örttüğü bir ine sokuyor çocuğu. Bluzunu beline kadar indiriyor.

"Al, bak... Bunlar senin."

İnceliğinden umulmayacak kadar diri ve dolgun göğüsleri oğlanın dudakları ve parmakları arasında eriyor. Sertleşmiş, kabarmış erkeklik organını avcunda hissediyor. Avcunu yapışkan bir ıslaklık dolduruyor. Burnuna tuz ve yosun kokusu geliyor.

"Çocuktuk: Ben on dördümde, sen on beş, on altında. Seni baştan çıkarmıştım. Direnemiştin. Dolunayın, gençliğimin ve istekli vücudumun büyüüne kapılmıştın. Sonra ayrılma günü geldiğinde, seni sevdiğimi, ayrılmaya dayanamayacağımı söylediğimde, 'Sen istedin,' demiştin.

'Suç senin; seni evcilleştirmemi kendin istedin. / Biliyorum, dedi tilki. / Ama ağlayacaksın. / Biliyorum, dedi tilki. / Öyleyse, bir şey kazanmış ol-

madın./ Kazandım, dedi tilki. Buğday tarlalarının rengini kazandım.’ Küçük Prens’in tilkisinin ‘sevmenin sorumluluğu’ dersi...

Sen hâlâ burnumda bir tuz ve yosun kokusu-sun. İlk ve benzersiz aşkım, ilk duygusal çılgınlığım, ilk gönül yaramsın. Dolunaylar mezarlığında, bütün ötekilerden apayrı bir yerde bir anıtmezar yaptırdım sana. Çünkü sen, aşkın nesnesinin tutkunun derinliklerinde eridiği, yok olduğu, belirsizleştiği; aşkın kendisinin tutkunun nesnesi olduğu ilk aşkınsın. Ben seni, bedenimin, kalbimin, kafamın her zerresiyle; kim olduğundan, ne olduğundan bağımsız; ama’sız, ikircimsiz, çocukluğun bütün saflığı, inatçılığı, kararlılığı, utanmazlığıyla sevdim. Seni ben, belki de gelecekteki bütün aşklarım, bütün erkeklerim, bütün sevişmelerim, çocukluk ateşimizin arkasında, silik pastel renkli bir fon oluştursun diye sevdim."

İstanbul’a kar yağıyordu. Sakin, güzel, kuştüyü bir kar. Liman kar altındaydı. Bütün gemiler demir almış, rıhtım boşalmıştı. Galata Köprüsü’nün orta yerinde durmuş, limana ve şehre bakıyordu. Bütün çirkinlikleri kapatan karın altında, İstanbul göğe yükselen bir güvercindi; beyaz tüllere sarılmış bir masaldı; devasa bir mermer anıttı.

O kısacık veda mektubu eline geçer geçmez, karlara bata çıka, seyrek geçen otobüslere, tramvaylara binmeye çalışarak, koşarak, emekleyerek limana gelmişti.

Onu götüren, kendisinden ayıran geminin limandan çıkışını görmek istiyordu. Ama geç kalmıştı, kara yenilmişti. Yıllar sonra, aslında o gün değil çok daha sonra, gemiyle falan da değil, trenle gittiğini öğrenecek, bir kez daha ezilecek, kahrolacaktı.

Bırakıp gitmişti işte. Gözyaşları, tehditler, yakarmalar, artık bütün etkisini kaybetmiş olan, çabuk eskiyen o zavallı silah: Vücudu; hiçbir, hiçbir işe yaramamıştı.

"Neden ayrılmak, gitmek, beni bırakmak istiyorsun?" diye defalarca sormuş, her seferinde o zamanlar anlayamadığı aynı cevabı almıştı:

"Çünkü her şeyimi istiyorsun. Geleceğime ipotek koyuyorsun."

Aşkın, her şeyi istemek ve her şeyi vermek olduğunu anlayabilecek; aşkı, hem kendisini hem de karşısındakini sonuna kadar tüketerek yaşayabilecek yapıda değildi. Orta yolcu, mazbut çocuk...

Lâpa lâpa yağan karın altındaki limana, birbirine meydan okuyan iki İstanbul'a, denize bakıyordu. Elleri soğuktan köprünün demirlerine yapışmıştı. İçinde keder değil, çılgın bir öfke ve isyan vardı. Çaresizdi, yenilmişti.

Sonraki yıllarda, yüreğinin yalnızca bir yanıyla sevmeyi; sevginin nesnesini sevgiden ayırt etmeyi, bırakmayı ve bırakılmayı, sessizce ayrılmayı, tüketmeyi, unutmayı öğrenecekti. Ama henüz bilmiyordu.

Karın altında, donmuş bir heykel gibi dururken, on sekizindeydi.

Adam, kaleye tırmanan yokuşun başında, kollarını iki yanına sarkıtmış öylece duruyor. Yüzü yorgun, şakakları beyazlaşmış, yaşlanmış. Kara gözlerinden ve kemikli iri ellerinden tanıyor onu. İçinde, ilk seviştikleri günün heyecanı, yürek çarpıntısı, telâşi; ağzında tuz ve yosun tadı, adama doğru koşuyor. Adam kayboluyor.

Hangi kale, hangi yokuş, hangi kent, hangi ülke burası? Nerede arayacak, nerede bulacak onu. Yüreğinde, İstanbul'a usul usul kar yağan soğuk, beyaz bir kış

gününün çaresizliği. Uyanıyor. Yanında uyuyan kocasına bakıyor. Vakit geceyarısı. Karanlık bir kuzey gecesinde, içinde ihanetin pişmanlığı. "Üstelik var olmayan bir adamla, bir ilk aşk hayaliyle boy ölçüşemez ki!" Birden, rüyasındaki yokuşun Plaka'dan Akropol'e çıkan yokuş olduğunu anlıyor. Yokuşun başında duran adam aynı adam değil, ama yokuş aynı yokuş.

Turistik eşya, deri işleri, seramikler, küçük mermer heykeller satılan dükkânlar ve çanak çömlek atölyelerinden sonra, geniş yayvan basamaklı bir yokuş başlar. Sağ tarafta, mor salkım ve asma kaplı çardağın altında salaş bir kahve vardır. İster çay, kahve, ister uzo ya da şarap içersiniz. Sahibi az Türkçe bilir. Büyükbabasının, Yunanistan'a İzmir'den göç ettiğini anlatır.

"Biz var ya, biz kardeşiz," der, garip bir Türkçeyle. "Hep büyüklerdir, politikerlerdir kayga isteyen."

"Neden o yokuşta duruyordun? Ben seni orada kaybetmedim ki! Orada, asma ve mor salkımlı kahvede, sen değil bir başkası vardı.

Sürgün yıllarıydı. Atina'ya bir barış toplantısına gelmiştik. Henüz büyük altüstlük yaşanmamış, duvar, peşinden hayatlarımızı, kimliklerimizi, inançlarımızı, ütopyamızı da sürükleyerek yıkılmamıştı. Henüz yerel ve geçici bir yenilgiyi, güçlerimizi yeniden toparlayıp mevzilendirerek aşabileceğimize inanıyorduk. Uluslararası dayanışma sağlayabileceğimizi umduğumuz her toplantıya, her ülkeye koşuyor, çırpınıyorduk. Gece otobüslerinin yerini, Avrupa'yı baştan başa dolaşan trenler almıştı. Ceplerimizde, biraz tedirginlik, biraz utançla taşıdığımız mavi mülteci pasaportlarımız; yüreğimizde adanmış toprağa duyulan özlemle, devrimci romantizmin son vıllarını yaşıyorduk."

Adam orada karşısına çıktı, Atina'da. Onunla ne zamandır karşılaşmamıştı. Zaten az tanışlırdı.

Birkaç yıl içerde kaldığını, tahliyeden sonra yurtdışına çıktığını anlattı. Delikanlı oğlu ülkede kalmıştı.

"Onu özlüyorum. Gözlerimi kapayıp hatırlamaya çalıştığımda yüzü aklıma gelmiyor, korkuyorum," dedi kırık bir sesle.

Çocuğu neden yanına getirmediğini sordu.

"Gelmez. O farklı bir çizgide. Bizleri kaçak sayıyor, küçümsüyor. Belki de haklı olan o. Belki, gerçekten de silahtan başka çıkar yol yok. Teröre karşı terör..."

Soruya karşılık vermekten çok, kendi kendisiyle konuşur gibiydi. Daha önce dikkat etmediği, ilgilenmediği bu hüznü adama kendini yakın hissetti. Sesindeki, kederi de aşan belli belirsiz umutsuzluk ve gözlerindeki hüznün yüzünden belki de. Toplantının öğleden sonraki bölümü erken bitince birlikte çıktılar.

Plaka'nın, biraz Mahmutpaşa yokuşunu, biraz Kumkapı'yı andıran sokaklarında yürüyorlar.

"Güneşin batışını Akropol'den seyretmeye ne dersin? Yol üstünde bildiğim bir yer var. Bizim oraları andıran bir yer. Bir kadeh de şarap içerdik."

Başıyla onaylıyor. Mayıs sıcağı bir gün. Nefesi tıkanıyor.

"Sigarayı azaltmalıyım."

Adam, kocasını soruyor.

"İyi. Çalışmaya da başladı. Çalışma izni alması biraz zor oldu, ama sonunda işler yoluna girdi. Kendi ihtisas alanında olmasa bile pratisyen hekim olarak bir hastanede iş buldu."

Eflatun-mor salkımlı çardağı görünce yüreği hopluyor:

"Ben bu çardağı bir başka yerde de görmüştüm. Terk edilmiş eski bir Rum eviydi. Burnunda ot, yosun, deniz ve şarap kokusu...

Çardağın altına, çiçekli muşamba örtülü küçük bir masaya oturuyorlar. Aşağıda mermer sütunlar, Stoa, Agora. Beyaz şarap söylüyorlar. Şarap reçina kokulu, bal rengi, buz gibi.

"Kalamar ve kızarmış peynir isterler mi?"

Evet, istiyorlar. Güneş birazdan batacak. Ufukta şeker pembesi bir renk.

"Buralarda ölüp gideceğiz," diyor adam, kederli bir sesle.

Oysa biraz önce mutlu görünüyordu.

"Bir gün döneriz," diye teselli ediyor. "Şilililer dönmeye başladılar bile."

"Dönmekten korkuyorum," diye itiraf ediyor adam. "Dönüşte, kimi nerede bulacağımı bilmiyorum. Örneğin oğlumu. Sanki intihar ediyormuş gibi bir duygu var içimde. Bir gün vurulduğu, ya da işkencede öldüğü haberi gelecek. Peki, niçin?"

Hafiften başı dönüyor. Bir sigara daha yakıyor. Adamın sorusunu soruyla karşılıyor:

"Peki, biz niçin buradayız?"

Susuyorlar.

"Bugün ayın on dördü, diyor adam. "Güneş batıktan biraz sonra ay çıkacak. Gel ayın doğuşunu Akropol'den seyredelim. Biyografimizde bulunsun."

Yine yokuş tırmanıyorlar.

Kayalar ve mermerler hâlâ sıcak. Bir kayanın üzerine oturuyorlar.

"Saçlarının rengi yıllar önceki kadar güzel. Olgunlaşmış başaklar gibi."

Kocası, "buğday tarlaları" derdi. Niye herkes birbirini tekrar ediyor? Neden yalnızca duygular değil imgeler bile basmakalıplaşıyor, yıpranıyor?

"O yıllarda hepimiz biraz hayrandık sana. Güzel, cesur, devrimci bacımız... Bir sevgilin vardı. Hani şu ya-kışıklı, parlak çocuk. Çehresine kurban, kendine rağ-men Don Juan."

"Onu gece otobüslerinde, dolunayın aydınlattığı gece yollarında kaybettim," diyecek, ama susuyor. "Saç-larım buğday tarlaları gibi olmasaydı, kısacık, simsiyah olsaydı örneğin, hayatım daha farklı mı olurdu acaba?"

"Sonraki yıllarda, o eski sevgilinle birkaç kez karşı-laştım. Partide, eylemde falan sanma. Ticaret, komis-yonculuk ya da benzeri bir iş yapıyordu. İçkiden olma-lı, balon gibi şişmişti. Bir de 'Sizler hâlâ bıraktığım yer-de mi otluyorsunuz' tavrı yok mu, işte adamı bu öldü-rür."

"Ne olduğunu, ne yaptığını hiç bilmiyorum. Bil-mek istediğimi de sanmıyorum. Onunla ilişkim çok uzun sürmemiştii zaten. Yalnızca birkaç yıl. Sonra bir daha görüşmedik. Yollarımız kesişmedi."

"Bu kadar basit işte. Bir adam ya da bir kadın girer hayatınıza. Bedeniniz, duruşunuz, bakışınız, hayatınız, onunla bir renk, bir anlam, bir özellik kazanır. Sonra bir gün renkler solar. Birbirinizi tüketirsiniz. Yollarınız ayrılır. Bu kadar basit işte. On sekizinizde, yumuşacık yağın karın altında, bütün gemilerin demir aldığı bomboş bir limana koşarsınız. Gitmiştir. Çıldıracağınızı sanırsınız. Bembeyaz bir İstanbul'un soğuk, beyaz gecesine karışırsınız. Gidenin ardından yollara düşersiniz. Öz benliğinizi inkâr edip, sıfırlayıp, artık kim ol-duğunu bile unuttuğunuz bir insanın değil, bir sevda nesnesinin, bir tutkunun peşinden, kendini-zi arayarak koşarsınız. Sonra yorulursunuz. Za-mana yenilirsiniz. Unutmaya başladığınızı hisse-der, kahrolursunuz. Bir bakış, bir söz, bir temas...

Yeni bir aşk, yeni ürpertiler, yeni heyecanlar, kokular, yeni kuşkular, sevinçler, acılar, yeni ayrılıklar... Ne kalır geriye bitmiş sevdalardan? Nefes, ter, uyku kokan gece otobüsleri, kilometrelerce uzanan yollar, mandalina bahçeleri, denizler, zeytinlikler, karlı çam ormanları, uykusuz geceler, yüreğin tam altında ince bir sızı, yumuşacık bir keder...Ne kaldı geriye bir bir tükenen aşklarımızdan? Kesişmeyen yollar, rüyalarımızda birden beliriveren çehreler, bir de Küçük Prens'in tilkisinin buğday tarlalarından başka?"

Dolunay mermer sütunların arkasından yükseliyor. Batı'da güneşin son kıızıllığı da yok olup giderken, adam,

"*Beyaz bir ay doğuyor fıstıkların arkasından,* diye mırıldanıyor.

"Fıstıkçamlarının koyu yeşil fonunda, ay bembeyaz görünürdü. Arnavutköy, Bebek sırtları korularla kaplıydı. Vadileri izleyen patikalardan, küçük derelerin kenarından Boğaz'a inilirdi. Serin bir sonbahar günü, kamçı gibi yağın yağmurun altında, o yakışıklı parlak çocuk; hani o gece yollarında yitirdiğim, dudaklarımdan öpmüştü. Yağmurun saçlarımdan süzüldüğünü, boynumdan içeri sızdığını hatırlıyorum. Öpüşü tuz ve yosun değil, karanfil ve sigara kokuyordu. O gece gökte ay yoktu, ama fıstıkçamının altında yine aynı dizeleri mırıldanmıştık: *Dudakların ıslak mı, değil mi, biliyorum / Beyaz bir ay doğuyor fıstıkların arkasından / Kalbinin vuruşundan anlıyorum...*"

Görkemli tapınaklara karşı, antik mermer sütunların altında oturmuş, ikisi de kendi dolunaylarını hatırlıyorlar.

"Ölü aylar mezarlığı bu hayat... diye mırıldanıyor adam.

Bu dizeyi daha önce hiç duymamış, anımsamıyor.

"Kimin?"

"Benim."

"Son zamanlarda izleyemedim. Hâlâ yazıyor musun?"

"Ara sıra. Ama artık şair sayılmam."

Ondan, biraz da kıskançlık içeren bir küçümsemeyle "şair" diye söz edilirdi. Tavuskuşu olmak gibi bir şeydi şair olmak: Tuhaf, yabancı, yine de güzelliği ve üstünlüğü inkâr edilmez bir şey.

"Ölü aylar mezarlığı bu hayat / Mağlup orduların yorgun askerlerine adanmıştır / İsyan sona erdi, umut kalesi düştü / Dönülen evler, köyler, çoktan yanmıştır."

"Eski şiirlerin böyle umutsuz değildi. Onlar umuda, savaşa çağırırdı. Henüz yenilmedik. İsyan sona ermedi."

Adamın elini tutuyor. Umutsuzluğunu, kederini, içinin boşalmışlığını parmaklarının ucunda hissediyor. Yürüyüşlerde, mitinglerde, toplantılarda okunan o eski devrim ve isyan şiirlerini hatırlıyor.

Ay ağır ağır yükseliyor. Mermer sütunlar, ayışığında görkemli bir mezarlığı andırıyor. "Mağlup orduların yorgun askerleri bızler miyiz?"

Aşağıdan, Plaka'nın neşeli tavernalarından yükselen oynak müzik, Akropol'ün eteklerinde yankılanıyor.

"Benimle yat!" diyor adam.

Sesinde ne rica, ne tutku, ne yalvarma, yalnızca umutsuzluk var.

"Bir gün, ben de birine, belki de aynı ses tonuyla 'Benimle yat!' demiştim. Cinselliğin zerresini bile taşımayan; aşk, tutku, sevgi içermeyen bir istekti bu. O andaki boğuntumu, yalnızlığımı, yokluğun eşliğinde dolaşma duygusunu yenebilmenin tek yoluydu. Bunu bir kadından da isteyebilirdim. Bir erkekten istemiş olmamın tek nedeni, alışılmış olana, düzene tutsaklığımdı. Anlamış ve benimle yatmıştı. Kaybolmuş bir çocuğu avuttur gibi, korku tüneline hayaletlerden korkmasın diye başını göğsüne saklar gibi, hasta bir kedinin başını okşar gibiydi."

Bu kadar yalnız ve umutsuz mu gerçekten? İçinde, ağabeyi ile yatmaya hazırlanan bir kız kardeş duygusu. Adamın elini okşuyor.

"Önce Plaka'ya inip birşeyler içelim. Sonra benim otelime gideriz. Gece oturumuna katılmasak da olur. Yarınki toplantıda söz alırız. Bu uluslararası dayanışma toplantılarından fazla bir beklentim de yok zaten. Bugüne kadar, Avrupa'nın her yanında yüzlercesine katıldım. Hepsi demeyim, ama çoğu adet yerini bulsun diye yapılan, bürokratik, göstermelik toplantılardı. İtiraf etmemi istersen, artık uluslararası dayanışmaya falan inanmıyorum. Dünya egemenliğini elde etme ve paylaşma yarışında birer piyondan başka bir şey değiliz."

"Bak, sende de iman kaybı başlamış, divor adam gülerek.

Dolunay, antik kentin mermerlerini aydınlatıyor.

"Binlerce yıl önce de böyle aydınlatırdı.

Durmaksızın, dudaklarının ucuna takılmış aynı dizeyi tekrarlıyor:

"Ölü aylar mezarlığı olan bu hayat..."

Yokuşu, birbirlerine değmemeye, dokunmamaya özen göstererek iniyorlar. Sevişmek için acele etmiyor-

lar. Arzulu değiller, kederli ve yalnızlar. Asma çardaklı avlusu hoşlarına giden küçük bir tavernaya giriyorlar.

"Beş yıl kadar sonra, dönüşün ilk günlerinde İstanbul'da karşılaştığımızda da istekli değildik, birbirimizi özlememiştik, belki düşünmemiştik bile. Bir yaz akşamı, güneşin son kızıllığı gecenin laciverdine teslim olurken, şehrin masalımsı güzelliğine açılan geniş bir pencerenin önünde yan yana durmuştuk. Eski dostların bulunduğu kalabalık bir toplantıydı. Sürgünden dönenler şerefine bir hoş geldiniz partisi. O Atina gecesinden sonra birbirimizi görmemiştik. 'Buralarda ölüp gideceğiz demiştin, ama bak döndük', dedim. Yüzün çok sarı, çok yaşlıydı. Benden çok daha gençtin oysa. O gece gözlerinde, Atina gecesinde bile olmayan huzursuz edici, tuhaf bir bakış vardı. Birşeyler söylemiş olmak için, yarı alaycı, varı bikkın bir sesle 'kader' dedin. Kader... İnsan özgürlüğünün bittiği, her türlü seçimin mutlak bir gerekliliğe dönüştüğü o umutsuz kabullenme. 'Kader, geride bıraktığımız denizlerin, ülkelerin, kentlerin, aşkların, inançların adıydı. Karşımızda uzanan bu muhteşem şehir, bu vaat edilmiş toprak geleceğimiz bizim. Gelecek kader değildir. Öyle dalıp dalıp gitme. Bir kadeh daha içelim.' Birer içki alıp geldin. Dümdüz bir sesle 'Oğlumu vurdular,' dedin. 'Kaçarken vuruldu, dediler. Ölüsünü teslim aldım. Kurşun yarası ensesindeydi.'"

Kubbelerin, sarayların, minarelerin, kulelerin, kale burçlarının ardında güneş batıyor. Şehir orada, tam karşımızda. Dönüşün adı, amacı, öksesi olan adanmış toprak, usul usul, için için kanıyor.

İçinde, istemeden işlenmiş bir cinayetin pişmanlığı.

"Çocuklarımızı ölüme biz mi yolladık? Onları biz mi taktık kendi hayallerimizin peşine?"

Ölü, ayaklarının dibinde yerde yatıyor. Yüzü, Eylül'ün vüzü. Ürperiyor.

"Benimle kal," diyor adam.

Aynı ses, aynı umutsuz tını. Aynı ânı daha önce yaşamışlık duygusu.

"Ne kadar yaşlandım. Şu meşhur buğday rengi saçlarımı artık sıkı bir topuz yapmalıyım. Ya da en iyisi kestirmek; böyle gülünç oluyor. Ne kadar ince olsam da, memelerim, karnım, kollarım sarktı; yüzümün çizgileri de... 'Benimle kal' mı dedin? 'Benimle yat' demek istemiştin herhalde. Gerekmiyor mu bu? Bir yararı varsa neden olmasın. İhanet bile sayılmaz artık. Atina gecesi de ihanet değildi varsa hepsini tükétmeyi özleyen bir arzu.

Gökte, ay aydınlık gecenin içinde, on yıllar öncesinin, çocukluğunun dolunayı. Deniz, yosun, tuz kokulu acemi bir öpüşme. "Niçin?" diye sorduğunda, "Beni korkutuyorsun" demişti. "Sorumluluk yüklüyorsun" demek istemişti aslında. "Artık erkekler, beni sorumluluk yüklediğimi için istiyorlar. Unutmak, dinlenmek ya da hatırlamak için.

Karşıda, ışıklandırılmış minareleri, kubbeleri, anıtlarıyla binlerce yıllık şehir. Limanda ıslıl ıslıl gemiler. Basamak basamak yükselen Galata. Karanlık arka sokaklar, merdivenli geçitler, kuyulu evler, gizemli hanlar, kuşkulu semtler. Her bakışta, her anımsamada yeniden büyüleyen, içine işleyen, tam dönmüşken, yeniden bulmuşken yitirilen şehir.

"Limana Marmara'dan, yani güneyden gemiyle girilirken, Kumkapı önlerinde bir noktada Sultanahmet'le Ayasofya  st üste düşer ve Sarayburnu'nun tümü, önce dokuz, sonra yedi kandilli bir şamdana dönüşür. Sırf bu yüzden, gemiyle dönmek istedim. Bu da benim kapri-simdi, istersen şımarıklığım da diyebilirsin. Dönüşün simgesi, benim için o yedi kandilli şamdandı.

"Bir süre sonra buralardan gidiyorum, diyor adam. "Haklısın, dönüş sürgünün amacıydı. Amaca ulaşılan noktada, mutluluk değil boşluk başıyor. Herkes kendi dönüşünü yaşıyacak kuşkusuz. Ama benimki böyle işte."

"Gitmeyi düşündüğün belli bir yer var mı?"

"Evet, dönmeyi düşündüğüm bir yer var: Akdeniz'de mavi-yeşil bir koy. Suyu eğildiğinde kendi aksini ve renk renk balıkları görürsün. Senin dev şamdanın gibi, benim de g kkuşadığı rengi muhteşem bir havuzum var."

"Yarın sana geleceğim."

Çevreleri kalabalıklaşıyor. Eski dostlarla, arkadaşlarla, sürgünlerin dönüşü şerefine kadeh kaldırıyorlar.

AŞKTAN VE DEVRİMDEN KONUŞUYORDUK

Kanepeyle minder arası o sevgili hantal eşyayı oda-ya girer girmez gördü ve hatırladı. Eskiden koyu renk, lacivert – gri baklava desenliydi. Şimdi üzerinde pembe güller, mavi mineler ve küflü yeşil yapraklarla, ikinci gençliğini yaşayan rüküş ama sevimli bir kadını andırı-yordu.

"Bu bizim eski emektar minder değil mi?" diye sor-du arkadaşına.

"Ta kendisi. Pek eskimişti, geçende yüzünü değiş-tirttim."

"Ben bunun üstünde az yatmadım! Hatırladın mı? Ev basılacak diye, korkudan bazı geceler sende kalır-dım."

Nasıl hatırlamaz! Aradan en az yirmi yıl geçmiş ol-malı.

Gencecik iki kadın, koca şehrin ortasında, aşklarını, yalnızlıklarını, umut ve korkularını paylaşırlardı. İş-ten çıktıktan sonra, akşama doğru, elinde kocaman bir külah kuruyemiş, çantasında bir şişe Kanyak'la gelirdi. 'Ebe hanım çantası' dedikleri, içi kitap, kâğıt, bildiri, makyaj malzemesi, diş fırçası, akla gelebilecek her türlü ıvır zıvır dolu o kocaman çanta... Daha o sabah görüş-müş bile olsalar, arkadaşını yanağından sevgiyle öper, "Hastayını dedim, bu gece örgüt toplantısını astım," ya

da "Kimseye haber vermeden çıktım geldim, istedikleri kadar arasınlar," ya da sadece "Yorgunum, hadi bir yudum kanyak içelim," gibi birşeyler söyler; ayaklarını altına alıp minderin üstüne kurulurdu. Bir yandan durmaksızın şamfıstığı yerken, bir yandan, uzun sarı saçlarını karıştırdığını, onları iki kalın örgü yapıp -iki olgun başak demeti- küçük bir kız çocuğu gibi omuzlarından aşağı sarkıttığını hatırlıyor.

Ya uzak bir yerlerden gelmiş, ya bütün gece yazı yazmış, bildiri dizmiş, ya sabaha kadar sürmüş bir toplantının ardından işe gidip çalışmış, ya da ertesi sabah erkenden yollara çıkacak olurdu. Yorgunluk genç ve güzel yüzüne yakışırdı. Dudağının sol kenarındaki çizgiyi hatırlıyor. Kederli ya da yorgun olduğu zamanlar derinleşen bu çizgiye "yorgunluğumun barometresi" derdi.

Dudağının kenarındaki çizgi, artık tek değil; yüzünde derin çizgiler oluşmuş. Pırıl pırıl gözlerindeki bakış da değişmiş. Buğulu, kederli, tuhaf; yaralı bir geyiğin, kaderine teslim olmuş bakışı...Yüzünü incelerken, arkadaşını ne kadar sevdiğini, ne kadar özlediğini fark ediyor.

Bunca yıl sonra, yine kuruyemiş paketi, Kanyak şisesi ve o güzelim sarı saçlarıyla gelmiş işte. Eski güzel günlerdeki gibi.

"Geçmişe tam dönüş olsun diye, ille de Kanyak bulmak istedim. Ama bir sürü yerli konyak çıkmış. Bakkal, daha iyileri varken neden bu kötü içkide ısrar ettiğimi bir türlü anlamadı. Haa, bu arada, bakkal da zaten süpermarket olmuş."

Kanepenin sol köşesine, her zamanki yerine oturup ince uzun bacaklarını altına alıyor. Kuruyemiş çanağını, sigara paketini ve tablayı ortaya koyup arkadaşının karşısına oturuyor. Elllerinde kanyak kadehleri, yüreklerinde dostluk ve mutluluk; tıpkı eski günlerde olduğu gi-

bi... Sadece Kedi eksik. İki kucak arasında gidip gelen; başı, gıgısı okşandıkça tatlı tatlı mırıldayan, göğsü ve patileri beyaz, güzel kara kedi.

"Kedi ne zaman öldü?" diye soruyor. Sesi hüzünlü. "Ölmedi. Gitti. Onu getirip bana teslim ettiğin geceyi hatırlıyor musun? Hani çok soğuk, karlı bir geceydi. Her yer buz içindeydi."

"Nasıl unuturum! Ertesi gün şehri terk etmem gerekiyordu. Kedi'yi sana kısa bir süre için bırakmıştım, sonra bir daha alamadım. Çok soğuk günlerdi, haklısın."

"Zaten sonraki günlerde hayvana o kadar alıştım ki, istesen de geri vermezdim. Biz bu minderin üstünde böyle içkimizi yudumlayıp konuşmaya daldığımızda, ne güzel otururdu kucağımızda. Beş, altı yıl kadar önce, yine çok soğuk bir kış oldu. Tıpkı-onu getirdiğin gece gibi, her yan kar buz içindeydi. Bir ara kapı çalındı. Kapıyı açar açmaz Kedi dışarı fırladı. Oysa en güzel havalarda bile dışarı çıkmıyordu, artık yaşlanmıştı. Herhalde on iki, on üç yaşında vardı, değil mi? Belki daha bile fazla. Çıkış, o çıkış. Bir daha geri dönmedi. Günlerce, haftalarca aradım, bekledim. Boşuna..."

"Ölmeye gitmiştir. Kediler ölümlerini saklamaya çalışırlar."

Bir sessizlik oluyor.

İşte saçlarını örmeye başladı; bir yandan da leblebi fıstık yiyor. Yüzü yaşlanmış, bakışları yorgun ve kederli olsa da, sesi yine aynı. Kedi'nin havayı ağırlaştıran halini aralarından kovuyorlar.

Uzanıp kadehini arkadaşının kadehine vuruyor.

"Hoş geldin canım. Her şeye rağmen, yine birlikteyiz işte."

Konuşulacak, anlatılacak, susulacak, paylaşılacak ne kadar çok şey var. Günlerin, saatlerin yetmeyeceği duy-

gusuna kapılıyorlar. Yine de bir süre, ısınma turları atarak sözün çevresinde dolaşıyorlar.

"Sürgününü izledim. Yazdıklarını okudum, muhteşemdi. Ama inan bana, burası da bir başka sürgündü. Hepimiz, kendi köşemizde, kendi hücremizde, kendi kabuğumuzda yapayalnızdık, çaresizdik. Kimimiz sürgünde, kimimiz hapisteydi. Kimileri de öldü."

Sıkı sıkı ördüğü saçlarını ağır ağır çözüyor.

"Biliyorum," diyor. Ölüm haberi hemen geldi. Ne olur, bunu bugün konuşmayalım. Bugün yalnızca ikimiz olalım; eski günlerdeki gibi."

Bunun yalnızca lâf olduğunu; konuşulmadıkça, tüketilmedikçe, ölünün hep aralarında kalacağını ikisi de biliyor.

"Eski günlerdeki gibi olamayız. Artık hiçbir şey eskisi gibi değil. Bunu sen de yaşayarak göreceksin. Hiçbir zaman da eskisi gibi olmayacak, anlayacaksın. Eskiden, bu kanepeye böyle karşılıklı oturduğumuz zaman, aşktan ve devrimden konuşurduk, hatırla. Yirmi beş yaşındaydık, otuz yaşındaydık. Aşk ve devrimi, dolu dolu ve kalabalık yaşırdık. Uğruna her şeyi göze aldığımız bir amacımız, haklı bir kavgamız vardı. Bu yüzden güzel insanlardık biz, üstün insanlardık, kendimizle barıştık. Kocamın ölüm haberi geldiğinde, eski günlerin bittiğini anladım. Tıpkı kalın bir kitabı bir daha açmak üzere kapar gibi."

Elindeki kadehi bir yudumda tüketiyor. Kanyağın tadı kötü, ispirto kokuyor. "Hep böyle sert ve kötü müydü bu meret, yoksa ben başka tatlara alıştım da ondan mı?"

Ölü kediye aralarından kovmak kolaydı, ama ölü adamdan bir türlü kurtulamıyorlar. "Bu minderin üstünde, kuruyemiş yiyip çikolatayla kanyak içerek saatlerce konuşurduk."

"Yalnızca aşktan değil, dünyadan, ülkeden, tarihten, devrimden söz ederdik. Kitap, dergi, kaynak peşinde nasıl koşturduğumuzu, nasıl bıkip usanmadan okuduğumuzu, araştırdığımızı, tartıştığımızı hatırlıyor musun? Aylarca Çin devrimi ile Afrika'daki ulusal hareketleri incelemiştik."

"Çünkü büyük bir tutku ve inançla doğrunun peşindeydik. Devrime götürecekt doğru yolu arıyorduk. Eylemin teoriyle desteklenmesi gerektiğine yürekten iman etmiştik ve basmakalıp reçetelerden nefret ediyorduk."

"Sence, o zamanlar devrimin yakın olduğuna gerçekten de inanır mıydık?"

"Bugünden yarına değil, ama hatırlasana, 'Biz görmesek bile, çocuklarımız, olmadı torunlarımız görecekt,' derdik. Buna inanırdık. Devrimi yakınlaştırmamanın bir çeşit kutsal görev olduğuna, hatta belki 'seçilmişler' olduğumuza da."

"Hep bilimden söz etsek de, şanırim mümindik, dindardık. Devrim dininin müritleriydik."

"Ve canım, güzeldik, 'insan'dık, umutluyduk. Önemli olan da buydu. Ya şimdi?"

"Duvar yıkıldığında, oradaydım, Berlin'de. Önce şaşkınlık, sonra kuşku, sonra korku, sonra çözölme. Sizler burada uzaktan izlediniz. Ben, biz içindeydik. Teslim olan Bükreş'i gördüm, Moskova'yı, Prag'ı gördüm. Çözölme, dağılma, çöküşü yaşadım. Çöken sistemin bütün yanlışları, suçları, cinayetleri üstümüze yükleniyordu. Bir zamanlar onur ve gururla taşıdığımız kimliklerimizden utanç duymamız için her şey yapıyordu. Sonra inkâr fırtınası başladı. İnsanlar, insanlarımız, o güne kadar savunup inandıkları, uğruna yaşayıp uğruna ölümü göze aldıkları ne varsa hepsini inkâr etmeye başladılar. Sorgulamaya bile gerek görmeden, kimliklerini yok ederek, adeta intihar eder gibi, tüm

doğrularına yanlış dediler. Ve bunu ne kadar acımasız ne kadar acıtarak yaparlarsa, kendilerini o kadar arınmış hissettiler. "Belki sormam bile gerekmiyor ama, va sen? Sen inkâr edemezdin. Ben nasıl dönemezsem, sen de dönemezdin."

"Dönmek tam nedir bilmiyorum. Karşı safta yer almaksa, hayır, bunu yapamazdım. Ahlaki açıdan falan değil. Karşı safın daha namussuz, daha acımasız, daha çirkin olduğunu bildiğim için. İlk zamanlar dayanamayacağımı sandım. İnsanın etik tutarlılığının intiharı gerektirdiğini düşündüm. Her şeyin bulanık, belirsiz olduğu ilk günler geçince, özellikle Doğu Almanya'da bir intihar dalgası yaşandı. Daha sonra Batı'ya da sıçradı. Tanıdığım yaşlı bir Alman komünist işçi vardı. Onu hiç unutmuyorum. Kendini çöp öğüten makinelerden birine attı. İnanılır gibi değil, ama yaptı bunu. Bir cinnet anındaydı kuşkusuz. Ama biçimi ne olursa olsun, o da benim gibi, intiharın tutarlılık olduğunu düşünmüştü. Çevremde dostlarım, yoldaşlarım, partili arkadaşlarım bir bir teslim oluyorlardı. Bir zamanlar gururla, bir üstünlük ve namus belgesi gibi taşınan rozetler, bayraklar, parti üyelikleri, inancımızın tüm simgeleri parçalanıyor, çiğneniyor, saklanıyordu."

"Burada bu kadar sert ve vahşi olmadı. Çözülme daha ağır, daha sinsî bir süreç izledi. Bir yanda dönenler, öte yanda dünyada hiçbir şey olmamışçasına, ne eylem ne de söylemde virgül bile değiştirmeden devam edenler, orta yerde de benim gibi şaşkınlılar."

"Önce, toprağın ayağının altından kaydığı duygusuna kapıldım. Ya da, ne bileyim, kendimi bir anda hiç tanımadığım bir başka dünyada, mesela farklı yaratıkların yaşadığı uzak bir gezegende bulmak gibi bir duygu. Sonra sorgulamaya başladım. Yanlışları fark edebilmek için yenilgi mi gerekiyor acaba?"

"Sakın bana yanlış olduğunu söyleme. Bugün seni beklerken en çok bundan korktum. Sakın yanlıştı deme."

"Yanlış ya da doğru nedir, artık eski kesinlikle bilmiyorum. Ama ütopyamız güzeldi, namusluydu, hayatımız onunla anlamlıydı; demek ki doğrudu. Sözünü etmek istediğim yanlışlar daha farklı şeyler. Amacın doğruluğu ve yüceliğinin araçları haklı kıldığına inanmak gibi mesela. Artık, güzel ve iyi bir amaca kötü araçlarla varılamayacağını biliyorum. Sonra tarihin zorlamayla, iradi olarak değiştirilemeyeceğini; yüzlerce yıla yayılması gereken bir sürecin birkaç on yılda tamamlanamayacağını; tarihin gelişme yönünün, mutlak ve kadenci bir şekilde insanlığın kurtuluşuna doğru olması gerekmediğini; zaten insanlığın kurtuluşunun, ütopyanın sonu anlamına geldiği için mümkün olamayacağını; daha bunun gibi bir sürü şey."

"Neredesin, nerede duruyorsun onu söyle bana. Değişmediğini söyle. Seni eskisi kadar çok sevebilmek istiyorum. Bir de, daha önemlisi, kocamın ölümünün bir hiç uğruna olmadığına, anlamlı olduğuna hâlâ inanmak istiyorum."

"Hiçbir yerde değilim. Ütopya 'hiçbiryer' demektir, hatırla. İlk günlerde çok acı çekmiştim, şimdi vardığım noktada, olup bitenler sanki benim kişisel sorunum değil de insanlığın ve tarihin sorunu gibi geliyor bana. Eskiden siyasal boyutta sorular sorarken şimdi soruların felsefi alanda yoğunlaşıyor. Daha doğrusu, eskiden kendimi, kendimizi, her şeye; tarihe, topluma müdahale edebilecek güçte görürken, şimdi seyirciyim ve bu bana acı veriyor."

"Onu işkencede öldürdüler, duymuşsundur. Örgütü, ya da ne bileyim ben, arkadaşlarını ele vermemek için direnmiş, konuşmamıştı herhalde. Sence boş yere mi öldü, ölümü anlamsız mıydı?"

"Aksine; inandığı insani değerler uğruna ve kendisiyle barışık öldüğü için anlamlıydı. Kocamı hepimiz, hatta karışit siyasal hareketlerde olanlarımız bile, bu yanıla; direnci, tutarlılığı, özverisi için severdik. Gruplar, örgütler, çizgiler üstü bir yeri vardı. Çağımızın kahramanlarından biriydi bence. Kahramanların ölümü anlamsız olamaz."

"Ben onu her yanıla sevmiştim: İnsan yanıla, değerleriyle, tutarlılığıyla, hayalleriyle, her yanıla. Şimdi de çözülmeydiği için, inkâr etmediği ve nasıl yaşadıysa öyle öldüğü için seviyorum. Bunlar artık beş para etmeyen, unutulmuş değerler, biliyorum. Bir başka çağın, bir başka dünyanın değerleri. Çocuklarımızın bile paylaşmadığı, 'nostaljik takılma' deyip geçtikleri değerler. Kızımı hiç sormadın. Kızım büyüdü. Babasına benziyor. Onun gibi dirençli, inatçı; ama bambaşka dünyalarda. Babasının ölümünden sonra, ondan hiç söz etmedi. Başkalarının söz etmesinden, hatırlatmasından da hoşlanmadı. Büyüyüp her şeyi anladığı zaman da tepki vermedi, anlamaya, fazlasını bilmeye çalışmadı. Babayı yok saydı, onun uğruna öldüğü düşünceleri, değerleri de... Birazdan gelir, görürsün. Müzikle ilgileniyor, arkadaşlarıyla geziyor, yazları çevrecilerle koyları, ormanları temizlemeye gidiyor, reklamcı ya da moda desinatörü olmayı hedefliyor.

Sesi artık kederli değil, kırık ve öfkeli. Kendine bir içki daha dolduruyor.

"Yapayalnızım," diye sürdürüyor. "Bilemeyeceğin, düşünemeyeceğin kadar yalnızım. Kocam öldüğü, kızım başka alemlerde olduğu, dostlarla, arkadaşlarla yollarımız bir bir ayrıldığı ya da sen uzaklarda olduğun için değil. Hani demin bir şey söyledin; toprak ayaklarımın altından kaydı gibi bir söz. Toprak, üstünde bildiğim, tanıdığım her şeyi de birlikte götürerek ayaklarımın altından kayıp gitti. Yıllarca uzaklarda kaldın, sür-

günün ne demek olduğunu biliyorsun. Ben de kendimi sürgünde hissediyorum, üstelik dönebileceğim hiçbir yer yok."

"Kederimizi fazla abartmayalım; ama haklısın, hiçbirimizin dönebileceği bir yer yok. Yeniden başlamak için de artık çok geç. Yaşlanmak denilen şey bu olsa gerek. Hiç değilse senin öğrencilerin var. Bir süre yurtdışında kaldıktan sonra yeniden üniversiteye döndüğünü duydum. Orada, genç insanlara birşeyler aktarabilirsin, onlardan birşeyler alabilirsin."

Çok içtiği zamanlar olduğu gibi, gözleri çakmak çakmak, gülüyor.

"Bildiğim şeyler artık para etmiyor. İnsanlığın bize en heyecanlı macera romanlarından daha muhteşem gelen serüveninin artık en küçük bir piyasa değeri yok. Paraya dönüştürülemeyen, piyasa değeri olmayan bilgiler de artık çöp sayılıyor. Bizler neleri bilmekle övünürdük? Bir zamanlar, ders verdiğim anfiler neden dolardı? İnsanlar neden Marksist düşünce tarihi, sosyal bilimlerde yöntem ya da benzeri konuları öğrenmek isterlerdi? Dünyayı ve toplumu değiştirmek için değil miydi? Şimdi bütün bunlara, menopoza girmiş yalnız ve aksi bir profesör kadının hezeyanları olarak bakılıyor. Seçmeli ders açıyorsun, üç kişi, bilemedin beş kişi geliyor. Öteki anfide 'para' ya da 'reklamcılık', 'halkla ilişkiler' dersleri var. Benim kızım dahil, bütün çocuklar oradalar. İnandığım, bildiğim hiçbir şeyin en küçük bir geçerliliği yok artık. Yani, şairin mısralarıyla 'Madem ki bir defa mağlubuz, netsek, neylesek zahit', yaşlı ve anlamsız bir profesörüm ben, işte hepsi bu kadar."

"Yeni bir dünya kurulacak. Bizim hiç anlayamayacağımız, hiç uyum gösteremeyeceğimiz bir dünya. Çocuklarımız bile, o dünyaya doğru giden yolda sadece bir geçiş kuşağı olacaklar. Belki onlar da acı çekecek. Sonra başka şeyler olacak. Belki güzel, belki de çok kötü şey-

ler. Belki yeryüzü kendi külleri içinde boğulacak, belki cennete dönüşecek."

"Eskiden 'belki' demezdik. Mutlak doğrularımız vardı. Onlarla rahat ederdik. Şimdi, açık denizde, fırtınanın ortasında pusulasız kalmış acemi denizciler gibiyiz. Sen döndüğün zaman umutlanmıştım. Eski günlere dönebileceğimizi sanmıştım. Şimdi bu umudun da boş olduğunu biliyorum. Yanlış anlama; dönmüş olman, varlığın yine de çok güzel. Ama sen, ben, dostluğumuz, bizi birbirimize bağlayan bağlar bir bütünün parçasıydı. Artık o bütün yok."

Kanepe, yüzü değişmiş de olsa, alışık oldukları eski kanepe. Kuruyemiş ve çikolata da eksik değil. Kanyak kadehleri bile aynı. Yine ayaklarını altlarına alıp kendi köşelerine oturmuşlar. Yine durmadan konuşuyorlar; ama aşktan ve devrimden değil, ölümlerden ve yenilgilerden.

Uzun sarı saçlı, yorgun yüzlü kadın, eskiden yaptığı gibi uzanıp arkadaşının yanağını okşuyor.

"Hatırlıyor musun, ilk tanışıp arkadaş olmaya başladığımız günlerdeydi. Sırılsıklamı aşkıttım ve terk edilmiştim. Birlikte yaptığımız bir araştırmayı bitirmek bahanesiyle gelmiştim sana. Sözde siyah Afrika'nın sınıfsal yapısını inceleyecektik. Önüme yığıdığın kitapların sayfalarını çeviriyordum, ama hiçbir şey anladığımı yoktu. Bir yudum konyak istedim senden. Sonra içmeye başladık. Buzdolabından yemekler çıkardın. Fasulve pilâkisi ve kuru köfte vardı. Ben durmadan içiyordum. Sana, yollarda yaşanan ve yollarda biten bir aşkın hikâyesini anlattım. Bütün gece beni dinledin. İnsanı ne güzel bir sabırla dinlersin sen. Sonra burada, bu divanın üstünde sızdım. Ertesi sabah başım zonkluyordu, ama gece üstüme örttüğün battaniyenin sıcaklığı içimi ısıttı. O gece, sen de bana kendi aşkını, kendi kaygılarını anlattın. Sevdiğin adamın önceliklerinden duyduğun kay-

gıyı, devrimciliğinin sana olan aşkından önde geldiğini sezdiğini, onu belki de bu yüzden sevdiğini, ama gelecekte korktuğunu... Kısa süre sonra da evlendiniz zaten.

"Kısa süre sonra da, onun 'zamanı değil' demesine rağmen çocuk doğdu. Seninle o arada çok sık görüşüyorduk; başka yerlerde, başka alemlerdeydin. Siyasal çizgilerimiz de farklılaşmıştı sanırım. Üstelik, benim hiçbir zaman olmadığım, olamayacağım kadar militandın. O da senin bu yanına hayrandı. 'Arkadaşın bizim saflarımızda kalsaydı, kendisi de, hareketimiz de farklı yerlerde olurdu' demişti bir defasında. Yumuşacık bir insandı. Onun kadar duygulu erkeğe hiç rastlamadım. Ama bilirsin, siyasal hareket söz konusu olduğunda uzlaşmazdın, hatta sekterdi. Yine de onunla evlendiğim için hiç pişman değilim. Onunla zenginleştiğimi, arındığımı düşündüm hep. Ölümünün verdiği acıya rağmen, hâlâ da böyle düşünüyorum."

"Her şeyle zenginleşiyoruz. Aşklarımızla, inançlarımızla, yenilgilerimizle, ölümlerle ve çocuklarımızla; acı tatlı her şeyle zenginleşiyoruz."

"Senin de bir oğlun vardı, değil mi? O nasıl?"

"Oğlum orada kaldı. Zaten evden ayrılmış, bizi bırakıp gitmişti. Uyuşturucu bağımlısıydı. Bunu sana söylemek bile ağır geliyor. Sanki kötü bir melodram anlatır gibi...Bu yüzden kendimi hiç affetmiyorum. Suçlu bizdik, onu çok yalnız bıraktık. Hayatımızdan, ona hak ettiği payı ayırmadık. Üstelik de bunu devrimcilik belledik. Bütün bunların ayrımına vardığımızda, artık çok geç kalmıştık. Demin, sen kızından söz ederken ben de Eylül'ü düşünüyordum. Oğlumun adı Eylül'dü. İçimde bir bıçak yarası gibi duruyor. İşte böyle canım benim. İşte hayatlarımız: '29 kışım, tekmili birden, aşk, gözyaşı, facia...' Çocukluğumuzun taşra sinemalarında seyrettiğimiz kötü filmler gibi.

"Konular hep aynıdır. Yazılı tarihten bu yana insana dair hiçbir şeyin değişmediğine inanıyorum. İster sinemada, ister hayatta olsun, filmler de hep aynı. Yalnızca daha iyi ya da daha kötü oyuncular, daha iyi ya da daha kötü rejisörler ya da dekorlar var. Kabul et ki kötü oyuncular değildik. Dekor da muhteşemdi."

Dekor muhteşemdi gerçekten. Dünyanın dört bir yanında, yüreklerinde yeni bir dünya kurma umudu, ellerinde kızıl bayraklarıyla gökyüzünü fethetmiş, ayaklanmış milyonlar, uçsuz bucaksız stepler, dağların dorukları, Afrika ormanları, Avrupa kentleri, Arap çölleri, Asya'nın ırmak boyları, Sibirya'nın karları, Latin Amerika'nın pampaları, varoşları, yani bütün dünyaydı. Sarı derili, çekik gözlü Çinliler, bellerinde silahlarıyla Kafkas halkları, gürültücü neşe ve umutlarıyla Ruslar, kastanyetlerin ve gitarların eşliğinde ölen İspanyollar, hasır şapkalarının altında gizlenen Zapatistler, dağlarda savaşıyor Sırplar, kalpaklı Türk zabıtları, atom bulutları içinde kavrulan Japonlar, Nepal bombalarıyla yanmış çekik gözlü Vietnamlılar, barikatlarda savaşıyor her ülkeden, her ırktan işçiler, dağlara çıkmış gerillalardı. Bir büyük yüzyıl, milyarlarca insan, cennetin gökyüzünden yeryüzüne indirileceği ve bunu insanların başaracağı inancı ve sonra tüm dünyayı sarsan büyük çöküşü dekor.

Yüzü değiştirilmiş, renk renk çiçekler açmış eski kanepenin üstünde, ellerinde kanyak kadehleriyle, leblebi fıstık yiyerek susuyorlar. Yorgun yüzlü sarışın kadın, belki de yüzüncü defa, uzun saçlarını örüp açıyor.

"Senin çok sevdiğin bir mısra vardı; galiba Aragon'un 'Mutlu Aşk Yoktur' şiirinden: *'Bir başka kader için hazırlanmış şu silahsız askerlere benzıyor hayat'* Bizler de bir başka kadere hazırlanmıştık. Belki de yanlışlık buradaydı. Şimdi hayattan, o anki küçük mutluluklar, küçük tatminler ötesinde bir şey beklememek

gerektiğini biliyorum. Galiba insan, zaferlerden değil, yalnızca yenilgilerden öğreniyor.

"O kadar çok, o kadar ağır yenildik ki, dünyanın en bilge kuşağı biz olmalıyız."

"Aşkta ki yenilgilerimiz de pek aşağı kalmaz değil mi canım? Şu minderin üstünde, geceler boyunca aşktan konuşurduk. En çok da, bizi terk edip giden erkekleri sevdik."

"Ya da ölü erkekleri... Aşkı korumak, taze tutmak için ayrılık gerektiğinden belki de. Hâlâ kocanla birlikte misiniz? Onunla hiç tanışmadık. Seni bunca yıl yanında tutabilen adamı tanımak isterdim. Hakkında hep iyi şeyler duydum. Bizden biraz daha genç bir doktor arkadaşım var; kocanı tanıyor. O'nun öldürülmesinden sonra ağır bir bunalım geçirmiştin. Bir süre tedavi gördüm. O sırada o genç doktor kadınla tanıştım. Güç günlerimde bana çok yardımcı oldu. Bu minderi onunla da paylaştık. Seninle yaptığımız gibi onunla da geceler boyunca aşktan ve hayattan konuşurduk. Ona seni anlattım; dostluğumuzu, çılgınlar gibi çalışarak, okuyarak, araştırarak geçirdiğimiz yılları, eylemle, devrimle, savaşla iç içe geçmiş aşklarımızı, bize ait her şeyi. Yani, sana o genç doktor kadınla ihanet ettim canım. Kocanla aynı hastanede çalıştığını yeni öğrendim. Kocanı öve öve bitiremiyor. O kadar çok seviyor ki şaşarsın. Seninle hiç karşılaşmamış, ama sana da büyük saygısı var."

Arkadaşının gözlerinin içine bakarak gülümsüyor. Dudağının kenarındaki çizgi bir bıçak yarası gibi derinleşiyor. 'Yorgunluğumun barometresi' derdi bu çizgiye, şimdi hüznünün, kederinin barometresine dönüşmüş. Daha kapıdan girdiği anda gözlerinde yakaladığı yaralı ceylan bakışı sabitleşiyor, karşısındakine huzursuzluk veren bir sisle buğulanıyor.

"Beni o genç doktor kadınla aldatan sadece sen değilsin," diyor, ne zamandır duymadığı o yapay, sinirli

küçük kahkahalarından birini atıyor. "Sanırım kocamın sevgilisinden söz ediyorsun. Belki 'eski sevgilisinden' demem gerekiyor, ama çok da emin değilim. Zaten artık önemi de yok. Öyle ağzını bir karış açıp şaşkın durma karşısında. Döndüğümüz sırada sen buralarda değildin. Yurtdışında, galiba İngiltere'de bir üniversitede misafir profesörlük yaptığını söylediler. Bu yüzden dedikodulardan uzak kalmışsın. İşin tuhafı, dünyanın bu kadar küçük olması. Kocamla birlikte olup olmadığımı sormuştun. Bu bilgilerden sonra, birlikte olduğumuzu söylersem ne diyeceksin bakalım!"

Arkadaşına sarılmak, onu göğsüne bastırmak istiyor ama acımış görünüp incitmekten korkuyor, vazgeçiyor.

"Aşktaki yenilgilerden söz ettik. Bu benim son yenilgimdi. Yanlış anlama; öteki kadının varlığı değildi sorun. Öyle bakarsan, öteki adamlar da vardı. Geçici, anlamsız ilişkiler; bazen 'hayır' demek ağır geldiğinden, bazen merak, bazen umutsuzluktan kaynaklanan 'araya giren garip oyunlar' Gerçek yenilgi, asıl dayanılmaz olan, her şeyin böyle aşınması, tükenmesi, sıradanlaşmasıydı."

"Şimdi ne yapmayı düşünüyorsun?"

"Şimdi üstünden aylar geçti. Bu ilişkiyi öğrendiğim gün sessizce çıkıp gidebilirdim. Beni geçmişimize bağlayan hiçbir şey kalmamıştı. Ne ortak savaşımız, ne paylaştığımız düşünceler, ne parti, ne eylem; birlikteliğimizin harcı olan her şey dağılmıştı. Bedenlerin karşı konmaz çekimi; cinsellik, tenin heyecanı tükenmiş, çocuk bizi bırakıp gitmişti. Dönüş tek ve ürkek umudumuzdu. Döndük ve aslında geri dönüşün olmadığını, hiçbir yerle, hiçbir şeye geri dönülemeyeceğini öğrendik. Önümüzde iki yol vardı: Boyun eğmek, yani 'gibi gibi' yapıp yaşamak, ya da isyan etmek.

"Hangisini seçtin?"

"Şimdilik 'gibi gibi' yapsam da, henüz bilmiyorum."

Sokak kapısında bir anahtar dönüyor. Gencecik, güzel bir kız giriyor odaya. Kanepede oturan yabancıyı görünce kısacık bir an şaşkınlıkla duruyor, sonra hiç de yapay görünmeyen bir yakınlıkla gelip yanaklarından öpüyor.

"Sonunda gelebildiniz demek! Annem sizden o kadar çok söz etti ki..."

"Nasıl tanıdın beni?"

"Her şeyden; ama asıl o güzel saçlarınızdan." Sonra gülüyor. "Benim saçlarım hep böyle kısacık ve iki telidir. Anneme çekmişim."

Mor ve yeşile boyanmış saçları, siyah deriden kısacık eteği, uzun güzel bacaklarını büsbütün ortaya çıkaran siyah çorapları ve aynı siyahlıktaki güzel gözleriyle bir gençlik dergisinden fırlamış gerçeküstü bir yaratık gibi.

"İşte bak, gör," diyor annesi. "Şu saçlara, şu kılık kıyafete bak."

"Tamam, şimdi de ciddi kitap okumadığımdan ve dünyayla ilgilenmediğimden şikâyet edilecek. Çünkü yalnızca annemin ciddi bulduğu şeyler ciddidir ve dünya da yalnızca annemin bildiği o eski altın çağın dünyasıdır."

Genç kızı içinde tuhaf bir huzursuzlukla ama hayranlıkla seyrediyor. "Ne kadar güzel, alımlı, hayat dolu... Saatlerdir konuştuklarımızın tümü, o, odaya girdiğinden beri anlamsızlaştı, yapaylaştı, hayattan ve gerçeklerden kopuk ağır bir melodrama dönüştü."

"Belki de sen haklısın," diyor. "Yaşlanmak bu olsa gerek: Tek dünyanın kendi dünyamız olduğunu sanmak ve onu elden kaçırdığımıza yanmak. Gel bir daha öp beni vanağımdan. O kadar güzelsin ki!"

Teklifsizce yaklaşıp yorgun yüzlü, ince sarışın kadının boynuna sarılıyor. Minderin ucuna ilişiyor.

"Aranıza girip keyfinizi bozmayayım. İki arkadaş minderin üstünde oturmuş, derin konulara dalmıştınız. Ne konuşuyordunuz bakalım?"

"Biz mi? Hiç... Aşktan ve devrimden konuşuyorduk. Eskilerden..."

"Konuşun, konuşun. Haa, anne, unutmadan söyleyeyim: Bu gece çevrecilerle feministlerin ortak toplantısı var. Ben oraya gideceğim; geç gelirim. Ne demiştiniz? Aşk ve devrim mi? Ne kadar romantik."

"Peki sen canım, sizler, arkadaşların?.. Sizler aşka ve devrime inanmıyor musunuz?" "Bu da nereden çıktı! Garanti, annem bizleri böyle anlatmıştır. Ama yanlış işte. Aşkı bir yana bırakalım, devrim deyince siz ne anlıyorsunuz? Bir sınıfın bir başka sınıfı... falan filan... Bakın şu değişen dünyaya! Yaşananlar, yaşadıklarımız devrimin ta kendisi değil mi? İnsanın, kişinin, bireyin her türlü baskıdan, korkudan kurtulmasını savunmak, bunun savaşını vermek devrim değil mi? Mutlaka ağdalı sözler söylemek, ölmek, öldürmek mi gerekiyor devrimci olmak için. Benim şu saçlarım, şu kılığım, bu gece buluşacağım arkadaşlarım, yarınki barış gösterimiz, bu mahalleyi çöpten temizleme ve yeşillendirme komitemiz, sokak kedilerini koruma derneğimiz, askeri elbise giymeyi reddettiği için tutuklanan arkadaşımızla dayanışma eylemimiz, sonra sabahlara kadar diskoda dans etmemiz, bütün bunlar devrimin parçası değilse nedir?"

"Haklısın," diyor yavaşça. "Yirminci yüzyıl son ermek üzere. Yeni bir çağ açılacak. Belki devrim çoktan başladı sürüyor da bizler farkında değiliz. Üzerimize övle bir duvar yıkıldı ki, olup biteni anlayamamamızı hoş gör."

"O duvar bizi hiç ilgilendirmiyor. Berlin Duvarı'ndan söz ediyorsanız, ikisi de insanları ezen iki erk

odağının insanlara karşı işlediği büyük bir suçtan ibaretti. Özgünlükleri yok ederek özgür bir dünya kurabileceğinize nasıl inandınız? Aslında, duvarın yıkılışına sevinmeniz, bayram etmeniz gerekiyordu, yas tutmak değil.

Sonra bir kedi zarafeti ve yumuşaklığıyla yanından kalkıyor.

"Sizi baş başa bırakayım," diyor. "Kusura bakmayın, saygısızlık etmek istemedim. Ama bizlere haksızlık ettiğinizi düşünüyorum. Aşk ve devrim!.. Sizler aşktan ve devrimden konuştunuz hep. Bizler, aşkın ve devrimin çocuklarıyız."

İkisinin de yanağına birer öpücük konduruyor. Tanıdık bir şarkı mırıldanarak odadan çıkıyor.

HÜZÜNLÜ BİR TÜRKÜ MÜ OLDU ENTERNASİYONAL

Küçük Akdeniz kasabasının bahar şenliğine katılan konukların buyur edildiği sofraya, denizin hemen üstündeki mor salkımlı çardağın altına kurulmuştu. Denizden esen hafif, güzel yel, salkım çiçeklerini masanın beyaz örtüsünün üzerine, kadehlere, tabaklara savuruyordu. Havada ızgara balık, anason, leylak kokusu vardı. Biraz önce, Akdeniz güneşinin altında, konuklara Likya harabelerini gezdirirken kulağına eğilip, "Sizi gençlik yıllarımdan tanıyorum. Ben de aynı yollardan geçtim," diye fısıldayan Belediye Başkanı, "sanatçı, yazar, aydın, demokrat" konukları şerefine kadeh kaldırdı.

Dönüşü izleyen günlerdeydi. Şenlik çağrısı; mor salkımlı çardaklarını, Likya mezarlarını, denize kadar inen çam korularını ve bu balık ve leylak karışımı kokusunu özlediği kasabayı yeniden görmek için fırsat olmuştu. Reddetmedi; üstelik, hâlâ hatırlayanlar bulunduğunu düşünüp sevindi.

Uzun sofranın bir köşesine, iki kadın yan yana oturmuşlardı. Genç kadın yazarın adını biliyordu, ama yazdıklarını henüz okumamıştı. Bu şenlikte tanışmışlar, hayatlarının ne kadar benzeştiğini fark etmişler, hemen dost olmuşlardı. Bir süre tutuklu kaldığını, ağır işkence gördüğünü duymuştu. Görünüşte yumuşacıktı, dokunsan kırılacak gibiydi. Bu yumuşacık, kırılğan görüntü-

nün ne kadarının doğal olduğunu, ne kadarını oynadığını kestiremiyor, ama aralarında ne olduğunu tam çıkaramadığı bir benzerlik olduğunu seziyordu. Kızgın güneşin altında, antik kalıntıları gezerken söylediği bir söz, bir yorum; kendini, alçakgönüllü bir tavırla öne çıkarması, hesaplı olduğunu hemen fark ettiği bir içtenlik; hepsini iyi bildiği, neredeyse profesyonel diyeceği davranış biçimleri; on yıl, yirmi yıl önceki kendisi... Genç yazar kadın, belki tam da bu yüzden, kendi geçmişine bir yolculuk olduğu için ilgilendiriyordu onu.

Çardağın hemen arkasındaki kahveden bozma restorandan, sürekli değişen, karman çorman bir müzik geliyordu. Acılı arabesk şarkıları, yöre türküleri, oyun havaları; oyun havalarını Chopin valsleri, Arjantin tangoları; tangoları Sirtaki ya da Rebet havaları izliyordu.

Bütün sofraların en sıkıcı, en gergin ânydı. Garsonlar herkese "ne alacağını" soruyorlar, önemli konukları ağırlama heyecanıyla, her zamankinden daha beceriksiz davranıyorlardı. Çatal bıçak şakırtıları, birbirine karışan konuşmalar, elden ele gezen meze tabakları...

"Bira yeterince soğuk değil."

"Beyaz şarabımız yok efendim, arzu ederseniz hemen aldırırız."

"Balıklardan ne var?"

Mor salkım çiçekleri tabaklarına, kadehlerine, saçlarına düşüyordu. Kendilerinden hoşnut, hatta mutluydular.

"Bu marşlar da nereden çıktı şimdi! Dinlesene."

Müziğe kulak kabarttı. Bir süre sessizce dinledi. Yıllar öncesinin devrimci marşları, türküleri: "Son sözümüz söylenmedi, kavga yeni başlayacak", "Ege denizi kararınca", "1 Mayıs, 1 Mayıs" birbiri ardına diziliyordu.

"Herhalde bu bant bize ikram olsun diye kondu."

"Kabul et ki, ince bir düşünce. Birilerinin hâlâ bunları hatırlaması güzel değil mi sence?"

"Evet" anlamında hafifçe başını salladı. Çevresine baktı. Kimse müziğin farkında değildi, ya da farkındaydılar ama aldırmıyorlardı. Herkes bir ağızdan konuşuyor, masadan tek tek sözcüklerin seçilemediği bir uğultu yükseliyordu. Tam o anda, oldukça sert bir ahtapot parçasını bıçakla kesmeye uğraşırken, müzik birden değişti. Biri, teybin ses düğmesini sonuna kadar açmış gibi yükseldi. Enternasyonal, küçük bir Akdeniz kasabasının kahveden bozma eğreti restoranının açık penceresinden mor salkımlı çardağa, meze tabaklarıyla dolu sofraya, rakı ve şarap kadehlerine doğru yayıldı; orada umarsız bir tur atıp, arkadaki çamlarla kaplı tepelere, kayalık yamaçlara, masmavi denize doğru yöneldi. Ağaçlara, kayalara, sulara çarpıp belleğinin en derin köşelerinde yankılandı.

Elindeki kadehi masaya bırakıp yankının peşi sıra gitti.

Çok büyük, çok görkemli, çok kalabalık bir meydana, kızıl bayrakların altında Enternasyonal söyleniyordu. Belki on, belki elli dilde birden... Ve yüz binlerce kişiden oluşan bu muazzam koro, hangi dilde söylerse söylesin, Enternasyonal sözcüğünde, hep aynı anda buluşuyordu. Kızıl Meydan'da, başlarının üstünde Kremlin'in kızıl yıldızı parlıyordu. Muhteşem bir ayinde gibiydiler. Söyledikleri marş, inançlarının ilahisiydi; bütün insanlığı büyük ütopyanın cennetine taşıyacak büyümlü şarkıydı.

Enternasyonal'i başka ülkelerde, başka meydanlarda, başka kentlerde de dinlemişti. En çok, İspanya içsavaşında, uluslararası gönüllü birlikleri İspanya'yı mağlup, yorgun, kederli terk ederlerken, hepsi kendi dillerinde söylediklerinde sevmişti. Yenilgide bile hâlâ umu-

du ve inancı dile getirdikleri için... Enternasyonal'i, grev çadırlarında işçilerle birlikte söylemiş; dağ köylerinde, pamuk tarlalarında, gecekonduarda, kadınlara öğretmişti: "*Uyan artık uykudan uyan. Uyan esirler dünyası...* Onu, yanık türkülerinin, kıvrak oyun havalarının yanına katmalarını umutla, gururla izlemiş; doğruluğunu yanlışlığını hiç sorgulamamıştı. O, inancın tüküsüydü, gökyüzünü değil yeryüzünü fethetmiş olanların çığılığıydı. İnancın başladığı yerde başlar, inancın tükendiği yerde susardı.

"İnanmazsın ama, işçi korosuna Enternasyonal' in Türkçe sözlerini belletmeye çalıştığım için hüküm giymiştim ben," dedi gülerek.

"Sahi, bir zamanlar işçi koroları vardı.

En umulmadık yerlerdeki fabrikalarda, en akla gelmedik küçük atölyelerde işçi hücreleri, parti birimleri, uyanık işçiler olurdu. Gece otobüslerinde, Anadolu yollarında, kentten kente, fabrikadan fabrikaya dolaşılırdı. Aşklar yollarda yaşanır, yollarda tüketilirdi. "İşçi sınıfına bilinç dışardan götürülür"dü. Kendilerini bir ışık, bir meşale olarak görür ve "*Ben yanmasam, sen yanmasan, biz yanmasak, nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa*" dizelerini gururla tekrarlarlardı. Gecekonduarda, işçi mahallelerinde buluşulur, sabahlara kadar konuşulur, tartışılır; ilk trenlere, ilk otobüslere yetişilip sabah vardiyalarına, okullara, işlere dağılınırdı. Gösterişli, uzun sarı saçlarını gizlemek, sıradan görünmek için başına bir eşarp bağlar, uzun pardösüler giyerdi. Kadın işçi eğitimlerinde, artıdeğeri anlatırken gencecik işçi kızların, işçi kadınların gözlerinde izlediği pırıltı, teorinin bir kez daha doğrulanması gibi gelirdi ona. Hele konuyu kavrayıp da, ellerine kalemi kâğıdı alıp patronun kendilerini ne kadar sömürdüğünü hesaplamaya başladıklarında, sonucun, tüm emeklere, tüm işkencelere, zindanlara, sürgünlere

değdiğine inanırdı. Tarihsel maddeciliği anlatırken, insanlığın geçtiğı evreleri bir bir saydıktan sonra,

"Tarihin tekerleğı geriye dönmez. Sınıfsız, sömürsüz, savaşız bir topluma varmak sadece bir hayal, bir ütopya değil, zorunluluktur," diye bitirirdi dersleri.

Sonra hep birlikte, türküler, marşlar söylenir; demli çaylar içilir; geleceğın mutlu toplumundan, dünya cennetinden konuşulurdu.

"Tarihin tekerleğının geriye dönmeyeceğine, bu kavganın 'en sonuncu kavg'a' olduğuna inanırdık. Bizler değilse bile çocuklarımız, onlar da olmazsa torunlarımız zaferi mutlaka görecektlerdi. Bu köhne düzen yıkılacak, geleceğın aydınlık dünyası acılarımızın, ölülerimizin, hayatlarımızın üzerine basarak da olsa kurulacaktı. Enternasyonal, isyanın olduğu kadar umudun da türküsüydü.

1990'ın bir ekim günü, yıkılan Berlin duvarı boyunca bunları düşünerek yürüdüm. Hava olağanüstü güzel ve ılıktı. Çok renkli, çok dilli, çeşit çeşit giysili bir kalabalık, duvarın çevresindeki çimenlere, yollara yayılmıştı. Berlin duvarından, ne müzik ne de gürültü denebilecek tuhaf bir ses yükseliyordu: Afrika tamtamlarını hatırlatan ritmik darbelerin sesi. Duvar boyunca, yüzlerce kişi, ellerinde çekiçlerle duvardan irili ufaklı parçalar koparıyorlar, yanlarında getirdikleri plastik torbalara dolduruyorlardı. Hiçbir zaman sevmediğimiz, ama ütopyamıza kavuşmak için, acı bir ilaç gibi zorunlu olduğuna inandığımız; bir şehrin iki yanındaki iki dünyanın farklılığını, aşılmaıı simgeleyen; aslında tarihi yanılığımızın itirafı olan o yıkılmaz, aşılmaıı, ürkütücü duvar, önüne gelenin bir çekiç vurduğu ve küçük bir anı parça-

cığı –sosyalizmin çöküşünün anısı– söktüğü hantal bir maskaraya dönüşmüştü. Duvarın hemen önünde kurulmuş tezgâhlarda duvar parçaları, küçüğü 1, büyüğü 2,5 marktan satılıyordu. Yüzyıllık hayaller; üç sosyalist kuşağın umutları, inançları, yaşamları; milyonların hayatlarıyla ödedikleri bedel, bu kadar ucuzlamıştı Brandenburg Kapısı’nın Batı yönünde durdum. Bir zamanlar, önünde silahlı milislerin beklediği görkemli kapı, ardına kadar açıktı. Hiçbir engel, hiçbir dikenli tel, Doğu tarafında bile tek bir milis yoktu. Unter der Linden Bulvarı, Brandenburg Kapısının heykel ve kabartmalarla bezenmiş tâk’ının altından geçerek Batı’dan Doğu’ya, kesintisiz uzanıyordu. Tıpkı 1890’larda, 1910’larda, 1940’larda olduğu gibi...

Kapının mermer sütunlarından birine dayanıp gözlerimi kapadım. İşçiler; ellerinde kızıl bayraklarla, Enternasyonal’i söyleyerek Unter der Linden’den akınaya başladılar. Sonra Spartakistler geldi. Kanlar içindeydiler, yaralıydılar. Sonra 1930’larda, 1945’te başkaları da Enternasyonal söyleyerek geçti Brandenburg kapısının altından. Sonra duvar örüldü, kapılar kapandı, dikenli teller gerildi. Şehir, ortasından bıçaklandı. Duvarı aşmak isteyenlere ‘hain’ dedik. Neden? Neden duvarlar ördük, dikenli teller gerdik? Bu engelleri aşmak isteyenleri neden vurduk? Vurulduklarında neden görmezlikten, duymazlıktan geldik? Elleri kızıllıkla bu kapının altından Enternasyonal’i söyleyerek geçenler daha güzel, daha özgür bir dünya kurmak için çıkmışlardı yola. Neden başaramadık?

Çekiç sesleri, tekdüze, ısrarlı, inatçı, ahenkli sürüyordu. Duvarın önünde şipşak hatıra fotoğ-

rafları çekiliyordu: Yıkılmış Berlin duvarı hatırası; o müthiş 1989 sonbaharının, yenilgimizin hatırası...

Duvar boyunca bir baştan bir başa, adımlarımı, hayatımı, geçmişimi sürükleyerek yürüdüm. Artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını; o güne kadar yetindiğimiz hazır klişe cevapların geçersiz kaldığını; ütopyamız tartışmasız, benzersiz, rakipsiz ve ehedi olsa da, ona doğru giden yolları yanlış seçtiğimizi düşünerek ve duvardan, küçüğü l mark, büyüğü 2,5 marklık parçalar koparan çekiçlerin seslerini dinleyerek yürüdüm.

Şimdi bir Akdeniz kasabasında, denizin tam üstündeki kahveden bozma mor salkımlı meyhanede, şerefimize Enternasyonal çalışıyor. Ve sanırım bunu, yalnızca biz ikimiz, iki kadın fark ediyoruz.

"İşkencedeyken Enternasyonal'i mırıldanırdım."

"Bense, bembeyaz çakıtaşlarını yalayan bir deniz düşünürdüm.

Asker mutfağından bozma gözaltı koğuşu tıklım tıklımdı. Ranzaların üzerine tırmanıldığında, kışlanın avlusu, asker koğuşları, garajlar, cephanelikler, "Tombul memeli kızlar" türküsünü söyleyerek sabah talimi yapan acemi askerler, bir de tam karşıda Ankara kalesi görünürdü. Yeni getirilenlerin, erkekler koğuşuna "vatan haini" nakaratları ve tekme tokat eşliğinde, nasıl ite kaka sokulduklarını; gözaltından birilerinin alınıp plakaları gizlenmiş siyah arabalara bindirilip bir yerlere götürüldüklerini ve akşam vakitlerinde Kale'nin yavaş yavaş kararıp, gecekondu mahallelerinin ışıklarının ateşböcekleri gibi yandığını seyredерlerdi.

Bir sabah, siyah araba onu almaya geliyor. Arabanın arka koltuğuna hoyratça itiyorlar. Gözleri, anında,

siyah kalın bir bantla bağlanıyor. İki yanına binen iki adam kollarına yapışıyor. Uzun uzun dolaştırılarak –kaç dakika, kaç saat geçti aradan, bilmiyor– şehir dışında bir yere götürülüyor.

"Ordu gençlik el ele!" diye alay ettiklerini duyuyor.

"Oysa ben bu sloganı hiç söylememiştim."

Gözleri bağlı. İki yanında, düşman oldukları kollarını acıtırmasına sıkmalarından, ayağı sendeledikçe, "uçtu uçtu" diye alay etmelerinden belli olan iki kişi, yüzlerce basamakmış gibi gelen bir merdivenden aşağı indiriyorlar. Gözlerindeki siyah banttı çözüyorlar. Tepeden sallanan sönük, sarı bir ışıkla aydınlanan, büyücek bir hücre görünümünde, taş bir oda; odanın tam ortasında, ışığın altında tahta bir sandalye; sandalyenin karşısında, kapının yanında, üzerinde eski bir daktilo olan –Remington'du, hatırlıyor– çekmecesiz, dümdüz bir masa. Duvarlarda cop, pense, ip, kelepçe gibi, işkence aleti oldukları ilk bakışta anlaşılan ve korku yaratmak için özel olarak düzenlenmiş alet edevat asılı. Masada, daktilonun önünde zayıf, yaşlı, kederli bakışlı bir adam oturuyor. Sarı ışığın altında, bir ölüyü andırıyor. Odada başka kimse yok. Fısıltı ile,

"Neden yaptın kızım?" diyor.

Sesi gerçekten de yumuşak, dost, kederli.

"Neyi neden yaptım?" diye soruyor.

Tam o sırada içeri giriyorlar. Elllerinde kalın dosyalar, ince çubuklar ve elektrik kabloları var. Dehşet içinde, bağırarak, kaçmak, bir fare olup deliklere sığınmak istiyor. Sonraki günlerde, her şey bitip, külçe halinde koğuşa atıldığı zaman, işkencenin en müthiş ânının, çırpılıp soyulduğunuz, üzerinize soğuk sular boşaltıldığı, elektrik verildiği veya Filistin askısına asıldığınız dakikalar, saatler değil, hazırlıkları izlediğiniz anlar olduğunu anlıyor; acı duyma ve ölüm korkusunun, acının

ve ölümün kendisinden daha müthiş olduğunu öğreniyor.

Sandalyeye oturmasını söylüyorlar. Kollarını sandalyenin arkasına bağlıyorlar. İşkence hakkında okuduklarını, duyduklarını, dinlediklerini hatırlıyor. Güzel birşeyler düşünmeye çalışıyor. Gözünün önüne bir yol getiriyor: Bir Ege yolu. Bir yanı zeytinlik, bir yanı bembeyaz çakılları yalayan deniz. Sular önce çakılları örtüyor, sonra usulca çekiliyor. Çakılların üstünde ıslak, parlak bir iz kalıyor. Sonra acı ve utanç bütün resimleri, bütün hayalleri kan rengine boyuyor. Avazı çıktığı kadar bağıyor. Küfürler, hoyratlıklar, edepsizlikler ya da "Hadi kızım, söyle de kurtul"lar arasında, akım vermeyi, örselemeyi bir an durdurduklarında, acı tıpkı çakıltaşlarını yalayan minik dalgalar gibi usul usul çekilirken yine o yola, o denize dönüyor. Bilinci bulanmaya başladığında ve artık ne söylediklerini, ne istediklerini seçemez, acıyı hissetmez olduğunda hatırladığı tek şey; pıhtılaşmış kan rengi suyla dolu bir kuyuyla bembeyaz çakılları yalayan billur renkli bir su arasında, sonsuz, biteviye bir gidiş geliş...

"Konuşmuş muydun?"

"Söyleyecek fazla şeyim yoktu. Partide, sandıkları kadar önemli bir yerde değildim. Ağırıklı olarak legalde çalışıyordum. Korumaya çalıştığım biri vardı. Onu ele vermemeye çabaladım. Bütün direncimi, gücümü onu korumaya yoğunlaştırdım. Başardığımı sanıyordum; ama yine de yakalandı. Hiç ilgisi kalmadığını sandığım bir adres verdim. Meğer evdeki kadınla ilişkisi varmış, orada buldular."

"Sevgilin miydi?"

"Evet."

"Sevgilimdi. Yollarda yitirdiğim biri. O mu, yollar mıydı tutkuyla sevdiğim? Bilmiyorum."

Onu ben ele verdim. İstemeden. İstemeden olduğuna inandın mı? Niye öyle inanmamış gibi bakıyorsun peki?"

Kömür ızgarasında kızarmış, taptaze balıklar konuyor tabaklarımıza. Boşalmış kadehlerimize içkiler doluruluyor. Masada çok sesli bir uğultu; çatal bıçak şıkırtıları, servis telaşı. Teypte Enternasyonal çalıyor.

On yıl sonra, artık daha deneyimli. Bağlantılarını tam çözemediklerini, sadece legal alanı bildiklerini anlıyor. Bu defa kolay atlatıyor. Koz olarak çocuğu kullanmayı deniyorlar. Çocuk ninesinin yanında. Çocuğu rehin alma tehditleri de sökmeyince, bildiklerinin ötesinde söyleyecek bir şeyi olmadığına inanıyorlar. Sendikadaki işçi eğitimlerinde, işçilere Enternasyonal'i öğretip öğretmediğini soruyorlar.

"Evet, öğrettim, diyor. "Hem sözlerini, hem de müziğini öğrettim. Ne sözlerinde ne de müziğinde suç vardır. Enternasyonal'i öğretmeyi yasaklayan bir yasa maddesi olduğunu sanmıyorum."

Birden, kendisi de şaşarak, çılgınca bir şey yapıyor: Enternasyonal söylemeye başlıyor. İçinden, yüreğinden gelerek, kısık bir sesle, tüm inancıyla söylüyor:

"Uyan artık uykudan uyan, uyan esirler dünyası!"

Özel sorgu odasının taş duvarlarında Enternasyonal yankılanıyor. Sesi gitgide yükseliyor, pürüzsüzleşiyor. Giderek artan bir özgüvenle haykırıyor:

"Bu kavgaya en sonuncu kavgamızdır artık! Enternasyonal'le kurtulur insanlık!"

Suratında şiddetli bir tokat şaklıyor. Tokatın indiği yer acıyor, ama fazla değil. İçinde anlatılmaz bir ferahlama ve kurtuluş duygusu.

Neşeli, mutlu öğle yemeği başarıyla sürüyor. Tabakındaki iştah açıcı balık olduğu gibi duruyor. Belediye Başkanı ilgi gösteriyor:

"Yoksa yanlış mı getirdiler? Balık sevmez miydiniz?"

"Yok, hayır. Aksine çok severim. Ağır ağır yiyorum."

Çardağın arkasındaki kahvede çalan Enternasyonal bitmek üzere. Son dörtlüğün son dizeleri:

"Bu kavga en sonuncu kavgamızdır artık! Enternasyonal'le kurtulur insanlık!"

"Kavgamızın sonuncu kavga olduğuna, tarihin sonuna doğru yaklaştığımıza, bunun bir ütopya değil, bilimsel bir gerçek olduğuna inanırdık. Görevimiz, tarihin ileriye doğru akışını kolaylaştırmak, hızlandırmaktı. Bu çürümüş, köhne düzeni işçi sınıfı yıkacak, yeni bir dünya kuracaktı. Her şeyin bu kadar basit olmadığını, pek çok sorunun cevapsız kaldığını düşünürdüm bazen. Örgütlerin sert, duyarsız, askeri disiplinleri içinde bu sorular sorulmaz, tartışılmazdı. Mutlak doğrular vardı. Ben bu mutlak doğrulardan o zaman da kuşku duyardım, birşeylerin aksadığını sezerdim, ama hemen ardından, bu mutlak doğrulardan değil, kendi imanımdan kuşkulanırdım. Yüksek sesle sorulan her soru, tartışılmaya başlanan her dogma, eleştirilen her yönetici yüce amacı yıpratılabildi, düşmanın işine yarayabilirdi. Hatalar, suçlar, belki de cinayetler, davaya zarar vermemek için, inanç uğruna ve en iyi niyetlerle işlenirdi. Amacın yüceliği tüm araçları haklı kılardı.

Duvarın çöküşü simgeydi. Olacakların habercisiydi. Büyü, duvarın yıkılışıyla birlikte bozuldu. Herkes bir ağızdan 'Kral çıplak!' diye bağırmaya başladı. Orta yerde, neye inanacağımızı bilmeden, zırhsız, korumasız, güçsüz, öylece kalıverdik. Heykellerimizin boynuna kalın halatlar bağlayıp,

başları üstünde haç çıkaran papazların lanetli du-
aları eşliğinde yerlerde sürükleyip parçaladılar.
Uzaktaki aydınlığın ve kurtuluşun simgesi kızıl
yıldızları gökyüzünden indirip ayaklar altında
çığnediler. Bayrakları yırttılar, deldiler, mızrakla-
rının ucuna taktılar. Yüz yılın kiniyle, inanılmaz
bir hırs ve nefretle, her şeyimizi yerle bir ettiler."

Müzik şimdi bütün görkemiyle, çardağın altındaki
masada yankılanıyor: "*Enternasyonal'le kurtulur insan-
lık!*"

"Ben artık kurtuluşa inanmıyorum, kurtarıcılara
da," diyor genç kadın.

"Her şey boşuna mıydı peki?"

"Yalnızca o ânı yaşarken bir anlamı var. Üzerinde
düşünmeye başlayınca, her şey gibi, bizimki de anlam-
sızdı."

"Bak Enternasyonal sustu. Ne başladığını, ne de
bittiğini ikimizden başka fark eden oldu. Ne bir
sivil polis defterine not aldı, ne jandarma çardaklı
meyhaneyi bastı, ne kimse tutuklandı, ne askerler
tüfeklerini üstümüze doğrulttu, ne gözlerimiz
bağlanıp işkenceye götürüldük. Hayır, hiçbir şey
olmadı. Kuşlar, mor salkımlı çardağın üstüne inip
kalktılar. İçki kadehlerimize mor salkım çiçekleri
düştü. Masadakiler sohbetlerine devam ettiler. Ba-
lıklı tabaklar değiştirildi, tatlılara, meyvelere ge-
çildi."

Göz göze geliyorlar.

"Ağlıyorsun."

"Ağlıyorum."

Gözlerini kimseler görmeden silmeye çalışıyorlar.
Boğazlarına bir şey takılmış da öksürüyormuş gibi yapı-
yorlar.

Enternasyonal çalıyor ve kimse aldırmmıyor. Kimse atalını, bıağıını, yemeğini bırakmmıyor, hiçbir polis memuru, hiçbir ajan, hiçbir savcı başını çevirip bakmmıyor, ilgilenmmiyor. Bir sahil kasabasında, bir ögle vakti, Enternasyonal hüzünlü bir türkü gibi yükselip, sonra yine kendi kendine susuyor.

BİR ŞEHİRİ HATIRLAMAK

Şehirlerin her birinin rengi başkaydı; kokusu, sesi, hüznü de. Mevsimler, her birinin üstünde başka dururdu. Sonbahar yapraklarını, bahar çiçeklerini, güneşi, karları, sevinçleri, hüznüleri, her biri bir başka edayla taşırdı. Sürekli huy değiştirirlerdi. Yaşanırken başka, anılarda, anlatımlarda başka; sevinçlerde, kederlerde, zaferlerde, yenilgilerde, her yaşta, her aşta başkaydılar. Kimi zaman sevecen, kimi zaman hain; değişken ve gizemliydi. Kimileri sakin, barışçı, hüzünlüydü; kimilerinin silahları, hançerleri vardı.

New York süt mavisi, Moskova nefti yeşil, Atina kum rengi, Prag gülkurusu, Madrid kızıl, Parma sarı, Amsterdam kurşuni, Ankara boz, Paris ebruli pembe, Oslo gri, Berlin sincabi, İstanbul ta Bizans'tan beri erguvan rengiydi.

Kimisi yeni biçilmiş çimen, kimisi yosun ve balık; kimisi çürümüş yaprak, yasemin, lağam, is, ıhlamur, leylak; kimisi yağmur, kar; kimisi kan, karanfil, mandalina çiçeği, deniz, yanmış yağ, zeytin küspesi; kimisi gül, kuru ot, günnük, küf, ringa balığı, şebboy; ve hepsi anıların kokusuyla kokardı.

Şehirlerin insanın yüreğine saplanan hançerleri de olduğunu, bir akşam vakti, alacakaranlıkta İstanbul'u seyrederken fark etti. Gökyüzü ve deniz, lacivert zemin üzerine turuncu-eflatun çizgilerle harenlenmişti. Kuleler,

kubbeler ve minareler aydınlatılmış, ışıklar alacakaranlıkta göz kırpmaya başlamıştı.

"Bu şehir içimi acıtıyor. Yüreğime bir hançer gibi saplanıyor," derken, ağdalı bir söz, süslü bir mısra peşinde değildi. Boğaziçi Köprüsü'nün; bir yanda Sarayburnu'nu, Galata'yı, Üsküdar'ı, Kızkulesi'ni, adaları, öte yanda Karadeniz'e doğru kıvrıla kıvrıla uzayıp giden, Hisarlarla bölünen Boğaz'ı en güzel gören noktasında, ağzından bir çığlık gibi çıkmıştı bu sözler. O anda şehir, gerçekten de göğsünün ortasına bir hançer gibi saplanmış, içinde anlatılmaz bir acı duymuştu.

Yıllar boyunca, geçmişe özlemin, dönüş umudunun simgesi; anıların ve kaçaklığın sığınağı, yabancı istasyonlarda beklenen ve hiç gelmeyen trenlerin son durağı olan şehir. Ara sokakları, kaldırım taşlı yokuşları, lodosun dövdüğü iskeleleri, çiçeğe durmuş erguvanları, sokak kedileri, güvercinli cami avluları, aç martıları, gürültülü pazarları, fıstıkların arasından yükselen dolunayları, köprü altı balıkçıları, gölgeli bahçeleri maltaeriği ve pembe reçel gülü kokan ahşap konakları, cıvıl cıvıl fabrikaları, çamurlu gecekondu mahalleleri, mal ve zenginlik fışkıran ana caddeleri, Bizans mozaikleri, Osmanlı çinileri, tepeleri, varoşları, ölülerin kan izlerini taşıyan meydanlarıyla İstanbul.

"Bu şehir içimi acıtıyor. Sevdiğim bütün şehirler içimi acıtıyor. En çok da burası..."

Göğsüne saplanan bıçağın acısını unutmak için, diz boyu karlara bata çıka, uzaklardaki bir başka şehre uzanıyor. Süt mavisi gökten sızan ışıkların altında parıldaayan kar gözünü kamaştırıyor. Geniş caddeler, ağaçlar, görkemli binalar, gökdelenler, her şey bembeyaz. Nehir donmuş, hayat durmuş, soğuk ve kar şehri teslim almış. 92. Sokak'taki, soya yağı, is, kızarmış tavuk kokan bir Yahudi otelinin 12 B katındaki küçük daire, hiçbir yere bakmıyor. 13'ün uğursuzluğuna inananları ürkütme-

mek için, ne asansörde, ne de otelin başka bir kaydında 13. kat var. 12 B'den 14'e atlanıyor. Dışarı açılabilen tek pencereden sadece bir avuç gökyüzü ve bulutlar görünüyor; bir de lâpa lâpa yağın kar taneleri...

Buraya, dünyanın merkezi denen bu muhteşem ve ürkütücü kente, kopamadığı bir aşkın peşinden gelmiş. Henüz çok genç, kapitalizmin payitahtı için tehlike sayılmıyor, kentin kapıları ona kapalı değil. Ama 13. kat-taki bu otel odasında, umutsuz ve umarsızca sarıldığı tükenmiş bir sevginin –hayır, tutkunun– bütün yolları kapalı. Odada gündüzleri de ışık yanıyor. Otelin hemen altındaki tütüncüden aldıkları karınlı şişelerdeki ucuz Kaliforniya şaraplarını tüketiyorlar. Durmaksızın tuzlu Amerikan fıstığı, cips ve elma yiyor. Adamı sevişmeye zorluyor ve her sevişmeden sonra yalnızlığı, umarsızlığı, kederi artırıyor.

New York'a kar yağıyor. Şehir kar altında. 92. Sokak'taki Yahudi otelinin 13. katındaki, her yanına sigara kokusu sinmiş karanlık odada birbirlerini, ama en fazla da kendini tükettiğini biliyor. Sonraki yıllarda, nice aşkları, nice ayrılıkları arkasında bıraktığında, o şehri ve o odayı biraz utanç ve çok çok özlemle hatırlayacak. Öyle sonsuz bir tutkuyla, kendi benliğini yok ederek, yalnızca tutkuyu yaşayarak, gelmişten gelecekte, hayattan gerçekten koparak sevebildiği için ve bir daha bunun tekrarlanmayacağını bilmekten doğan hüznle, şehri yüreğinin ve anılarının derinliklerine yerleştirecek.

Adam orada, küçük odanın bir köşesinde, okumadığı bir kitabın sayfalarını çevirerek vakit geçiriyor. Kar her yanı kaplamış olmasa çıkıp gidecek, kaçacak; ama gidemiyor. Elini sevdiği adama uzatsa dokunabilir, dudaklarına eğilip öpebilir, onu sevişmeye zorlayabilir. Ama adamdan alabileceğinin hepsi o kadar işte. Oysa o, her şeyi istiyor.

Bu odada biraz daha kalırsa çıldıracak, şu masanın üzerinde duran makası göğsüne saplayacak, ya da hiçbir yere açılmayan o pencereden aşağı atlayacak. Ani bir kararla paltosunu, çizmelerini giyiyor; başına bir yün atkı sarıyor. Asansör yine bozuk. Karanlık merdivenlerden 13 kat aşağı iniyor.

Otelin kapısındaki karlar kürenmiş, bir kişinin zar zor geçebileceği karlı bir yol açılmış. Yol, sadece köşedeki tütüncüye kadar gidiyor, ama küçük dükkân kapalı. Dizini aşan karlara bata çıka nehre doğru yürüyor. Nehir boyunca uzanan ağaçlıklı park beyaz bir masal ülkesine dönüşmüş, ağaçların beyaz dallarına buzlar asılmış, süt mavisi bir sisin arasından köprüler ve gökdelenler görünüyor. O günden sonra New York, beyninin kayıtlarında, ebediyen süt mavisi oluyor.

Ayaklarının dibine bir sincap düşüyor. Kuyruğu karlar arasında dalgalanıyor. Bir sıçrayışta, karla kaplı banklardan birinin üstüne atlıyor. Kızıl kara gözleriyle yüzüne bakıyor. Paltosunun cebinde yerfıstığı kırıntıları var. Avcuna alıp sincaba doğru uzatıyor. Sincap hiç korkmuyor, fıstıkları hızla yiyip bitiriyor. Sincabın yakınlığı yalnızlığına ilaç gibi geliyor. Ağaçlıklı parklarla dolu büyük kentlerin sincaplarının evcil olduklarını, insandan korkmadıklarını öğreniyor. "Tıpkı Küçük Prens'in tilkisi gibi, benim de evcil bir sincabım var artık." Seviniyor, umutsuzluğunu unutuyor, hayata dönüyor. Yıllar sonra, bu kez içinde aşk acısı değil başka acılar, başka tutkular, başka kederlerle sürgün şehirlerinde dolaşırken yeni sincaplarla dostluk kuracak; korkularını, kederini başka sincaplarla paylaşacak; henüz bilmiyor. Ne kadar zaman geçti aradan, kaç saat? Gece oluyor. Sincap çoktan gitti. Ortalık kararıyor. Karların ortasında, koca şehirde kalmış tek ve son insan gibi –Hangi filmde o? 'Kumsalda' olmalı. Son insanın kaldığı kent New York değil miydi?– Birinin, hayır birinin değil

adamın gelip kendisini bulmasını istiyor. Kimse gelmiyor.

New York süt mavisidir. Kızgın soya yağı, sigara, kar kokar. New York'u cadde cadde, sokak sokak, gün gün, duygu duygu hatırlıyor. Yenildiğı ilk aşkta, uzatmaları oynamakta direndiğı o eşsiz ve korkunç kent:  in şehrinin küçük, loş esrarengiz dükkânlarının raflarına dizili çay kutuları, şıfalı bitkiler, yağlar, pirinç çanakları, yoğun esrar, enfiye kokusu, fenerler, şemsiyeler, takkeler,  ince yazılar ve gerçek Çinliler... İtalyanların sarımsak tozu ve domates salçası kokan pizzacıları, Siyah Harlem, Porto Rico Mahallesi, dünyanın en ısklı, en görkemli vitrinleriyle 5. Cadde, yerini yadırgayan bir Avrupa ortaçağ şatosu –paranın yaşanmamış bir  ağı bile satın alabileceğinin simgesi–, pornocuları ve inanılmaz mal  eşitliliğıyle 42. Sokak, Kızılderili totemleri, dinozor fosilleri, sürgündeki Guernica, Firavun mezarları, dev kitapçılar,  i ek çocuklar, hi ppler, sincaplar, ortasından küçük ırmakların aktığı parklar, ısklı dev panolar, pahalı kürkleri köpeklerinin elbisesiyle birörnek olan, filmlerden fırlamış güzel kadınlar, Brooklyn'in yoksul evleri, evcil ve a  sincaplar, 13. katı atlayan oteller, ilk bakışta denizin g r lemediğı liman, deniz kadar geniş nehir: New York...

Kentte sadece üç günü var. Ayrılığı konuşmuyorlar. Bir mucize bekliyor. "Biletini iptal ettim, gitme kal" diyecek örneğın, ya da "Birlikte dönelim" diyecek; belki de yine kar yağacak, bütün yollar, bütün hava alanları kapanacak. Oysa mevsim bahar; parklardaki bütün ağaçlar  i ek a tı. Sincaplar daldan dala atlarken bahar çiçeklerini havaya savuruyorlar. Yeşil çimenlerin, mermer basamakların üstüne serilmiş hippiler, yüzlerine, boyunlarına, kollarına rengârenk çiçekler çizmişler. Tıpkı kaybetmeyi henüz öğrenmemiş, ayrılmayı bilme-

yen bir ilk aşk tutkunu gibi, bu şehir de bir kere tutuldu mu, insanın peşini bir daha bırakmıyor.

Ayrılığı konuşmuyorlar, geçen her saati, her dakikayı yoğun yaşamaya çalışıyorlar. Onları ayıran şeyin ne olduğunu, artık ikisi de bilmiyor. Nedensiz olduğu için çaresiz bir ayrılık bu. Çaresizlik, aşkı ve tutkuyu büyütüyor. Çok içiyor. Şehri, aşkı ve acıyı alkolün sisli prizmasının ardından seyrediyor. Birlikte Harlem'e dalyorlar. Kimisi dost kimisi tehditkâr zencilerin arasında, uzun sarı saçlarıyla bir nişan tahtası gibi dolaşıyor. Adam oradan, heykel gibi bir kara derili kadın getiriyor otel odasına. İki kadını da çıtırçıtlak soyup, tablo gibi karşısına oturtuyor. İtiraz etmiyor, utanmıyor, kara derili kadınla aynı fotoğrafın negatif ve pozitif gibi tıpatıp benzeştiklerini düşünüyor. Kendini negatifinin aynasında görüp beğeniyor:

"Hiç bu kadar güzel olmamıştım."

Üçlü sevişiyorlar. Zevk alıyor ve bunun son olduğunu, noktanın konduğunu, uzatmaların bittiğini anlıyor.

Cebine fındık fıstık doldurup arınmak için sincaba koşuyor. Nehir boyundaki bütün ağaçların altında durup bekliyor; sincap gelmiyor. Kalabalık caddeleri, sidik kokulu metro istasyonlarını, bakımlı parkları, zengin çarşıları aşır dev bir dinozor fosilinin altına sığılıyor. Çepeçevre akvaryumlarda yüzen köpekbalıklarının arasında küçücük kalıyor. Kaç yüz bin, kaç milyon yıl öncesinde olduğunu bilmiyor. İlk insana, ilk aşk acısına, ilk kente varmaya daha yüz binlerce yıl olmalı. Bunu düşünmek iyi geliyor, içini rahatlatıyor, temizliyor. Yıllar sonra, yine böyle çaresiz olduğu bir gün Ankara Kalesi'ne tırmanacak, başını Hitit kabartmalarına, Asur heykellerine dayayıp ateşini mermerlerin serinliğinde söndürecek; henüz bilmiyor. Fosillerin, mermerlerin, tarihin derinliklerinin, zamansızlığın, doğanın iyileştiri-

cı, arındırıcı gücünün bilincine ilk kez varıyor. Otele dönüp küçük çantasını alıyor. Nasılsa çalışan asansörle aşağı inerken, asansörün levhasındaki 12 B yazısını göz kalemiyle silip, yerine 13 yazıyor.

Bir başka şehirde, bir başka sincap vardı. Onunla Moskova'da, adsız bir konuk olarak kaldığı, neresi olduğunu bilmediği kasvetli, gri taş bir binanın bahçesindeki kayın ağaçlarının altında tanıştığında, New York'u, 13. katı olmayan 16 katlı oteli, o çılgın tutkuyu, hepsini çoktan unutmuştu. Moskovalı sincap, arka patileri üzerinde ayakta durup kızıl sarı gözlerini hiç ayırmadan gözlerine diktiğinde, New York'taki sincabı hatırladı. Yanında ona verebileceği bir şey yoktu. Ayağının altındaki taze yonca çiçeklerinden birkaçını koparıp hayvana doğru uzattı. Sincap bir adım geriye sıçradı, ama kaçmadı. Yonca çiçekleriyle de ilgilenmedi; dost olduğunu ağaca tırmanmak için omzuna sıçrayarak gösterdi. Ertesi gün, aynı ağacın altına bir külah cevizle gitti. Arkalığı kırık banka oturup sabırla beklemeye başladı. Haziranın ilk günleriydi. Hava sıcak ve sakindi. Akkavaklardan dökülen pamukçuklar yeşil çimenlerin üstünde, bahçe patikalarının kenarlarında kümeleniyor, oradan oraya uçuşuyordu. Başını kaldırıp acı yeşil yapraklı ağaçlara baktığında, haziran karlarını ilk kez gördü. Akkavakların haziran karları yumuşacık, ılık, usul usul yağıyordu. Hava bu kadar sıcak olmasa, haziran ayında olduklarını bilmeseydi, kavak pamukçuklarını gerçek kar tanecikleri sanabilirdi. New York'taki sincapla çok soğuk bir kış günü, beyaz bir şehirde tanışmışlardı. Moskova'daki sincap, bir haziran günü, akkavaklardan yağan ılık karlarla geldi. Cevizlerin tümünü yedi ve sonra her gün, aynı saatte, arkalığı kırık ahşap bankın üstünde onu bekledi.

New York, yanık soya yağı kokulu, loş, süt mavisi bir keder, karların arasında sincabi bir tutkuydu. Uzaklarda kalmıştı, unutulmuştu. Moskova, haziran karları, nefti yeşil kayın ormanları, inancın ve bilimin Kâbe'si, umudun kızıl yıldızıydı. New York kaçıştı, Moskova sığınak...

Aylardır, bu büyüğü şehrin sokaklarında, parklarında, meydanlarında, nehir boylarında, müzelerinde, her istasyonu bir başka görkem, bir başka sanat galerisi olan metrosunda, alınacak mal bulunamayan kalabalık dükkânlarında yalnızlığını dolaştırıyor; insanlığın kurtuluşuna doğru giden yolun başlangıcında, sıfır noktasında, yeni toplumu, yeni insanı anlamaya çalışıyordu.

İçki satan dükkânların önündeki uzun kuyruklara girer, kendilerinden biri sanarak sordukları anlamadığı dilden sorulara, mükemmel bir aksanla "Rusça bilmiyorum" cevabı vererek şaşırtır; kuyrukta sıra geldiğinde votka alabilmek için elinde tuttuğu bahşişi gösterir –Bu usulü, yabancı ülkelerden gelen konuklarla ilgili dairenin ileri gelenlerinden birinden öğrenmişti–; birkaç tutam yeşillik ya da zavallı küçük çiçek buketleri alabilmek için başları allı güllü örtülü şişman köylü kadınların tezgâh açtıkları uzak pazarlara gider; devrim müzesinde saatler geçirir, özel izinle girdiği Lenin Kütüphanesi'nde erişebildiği kitapları yutarcasına okur; tanıdıkça, gördükçe, okudukça büyüyen, artan sorularına cevap bulmaya çalışır.

Kızıl Meydan'da, Kremlin'in kızıl yıldızının ve Lenin'in mozolesinin karşısında durup mozolenin önündeki hiç bitmeyen ziyaretçi kuyruğunu, mozoleyi bekleyen üç kuvvetten üç askeri, Kremlin'in üstünde dalgalanan kızıl bayrağı seyrederdi. "Kuyruğa girip onun mumyasını görmeyi hiç istemedim. Sorduklarında, gördüm dedim ama yalandı. Onu neden askerlerin beklediğini de anlamadım. Devrimi yapan işçiler ve köylüler

değil miydi?" Sonra, Kızıl Meydan'ın masal filmlerindekine benzeyen binalarının önünden geçip, başka hiçbir kentte görmediği genişlikte caddeleri aşip nehir kıyısına ulaşırdı. Bu kentte her şey, gizli bir el tarafından derlenip düzenlenmişçesine yerli yerinde ve donuktu. Her şey, herkes, ardında bir giz saklar gibiydi. Soru sorduklarınız aynı cevapları verir, dükkânlarda hep aynı mallar bulunur, kitaplar aynı şeyleri aynı üslupla anlatırdı. İnsanların gürültücü ve taşkın neşeleri, şarkılarına yansıyan derin duygu ve kederleri aynı güç, aynı tınıyla, bir isyan gibi yükselir, gök gürültüsü gibi patlar ve birden inen rüzgâr gibi durulur, sessizliğe –belki de çöküşe ve hüzne– kavuşurdu.

Yüzlerce ulusun, yüzlerce halkın, tüm renklerin, ırkların, dillerin kaynaştığı bu kentin, insanı hem hayran bırakan hem de tuhaf bir korkuyla ürperten maskesini aşip yüreğine, gerçeğine varamadığını; o yasak bölgede anlayamadığı, ulaşamadığı bir giz olduğunu sezerdi.

Mayısın ilk günü; 1 Mayıs kutlanıyor. Resmi tören her zamanki gibi tiyatro düzeninde; Parti büyükleri 70 yıldır değişmeyen giysileriyle 70 yıldır değişmeyen düzende sıralanmışlar. Askerler, tanklar, silahlar, füzeler geçiyor.

"En büyük ütopyamız barış değil miydi? Silahların, askerlerin ne işi var bu meydanda? Ütopyaya varabilmek için düşmanı yenmek gerek, doğru. Ama neden bugün? Neden 1 Mayıs'ta?"

Barışa silahla; aşka nefretle; doğruya yalanla varılamayacağını; kötü araçla güzel amaca ulaşamayacağını henüz bilmiyor. Henüz belli belirsiz sorular soruyor. Kitaplarda, hepsinin köşeli, mutlak cevapları bulunan, sorana kuşkuyla bakılan sorular...Sonra fabrikalar, işyerleri, işçiler, kolhozlar, köylüler, kadınlar, gençler, öğrenciler, çoluk çocuk tüm halk, ellerinde çiçekleri,

bayrakları, flamaları ile Enternasyonal'i söyleyerek geçiyorlar. İçi ısınıyor. Büyük koroya ve kalabalığa katılıyor, onlarla birlikte meydanlardan, caddelerden, nehir boylarından akıyor.

"Bu yanılgı olamaz, yalan olamaz, düzmece bir gösteri olamaz. Burada yığınlar var, halk var, geleceğin kucusu işçi sınıfı var."

Aynı inancı paylaşan kalabalığın içinde eriyerek mutlu oluyor, elindeki solgun kırmızı karanfili sallayarak geçitte katılıyor. Henüz insanlığın kurtuluşunun anlamını, sınıfın kurtuluşunun bireyin mutluluğunu sağlayıp sağlayamayacağını sorgulamıyor.

Moskova; Kızıl Meydan'ın görkemi, Gorki Caddesi'nin kalabalığı, gelinlerin uğur sayıp bir adak yerini ziyaret eder gibi telleri duvaklarıyla gittikleri Meçhul Asker anıtı, dev Lenin heykelleri, soğan kubbeli, altın yıldızlı masal kiliseleri, bir bilim-kurgu kenti dekorundan fırlamış Stalin gökdelenleri, Nazım'ın bir çınar altında yattığı anıtsal mezarlık, rutubetli iç avluları küf ve yosun kokan kasvetli binalardı. Yüz binlerce kişinin bir ağızdan söylediği Enternasyonal'di, bayram günlerinin iğne atılsa yere düşmeyen kalabalık meydanlarının gürültülü, taşkın neşesiydi, modası hiç geçmeyen Oçi çor niya'ydı, balalaykalardı, partizan türküleri ve ateşli aşk şarkılarıydı. Yeşil, kırmızı, sarı giysili, uzun topuklu, abartık kabarık saçlı, boyalı, neşeli, rüküş kadınlar; sessiz, sarı benizli, suskun adamlar; şişman, neşeli, içkici beyler; bozkırların hüznü, yüzlerce yıllık kayın ormanlarının derin yeşili, taşkın slav ruhu, renklerin cümbüşü; kendi kaderleriyle birlikte insanlığın kaderini de değiştirmek için ayaklanan halkların başkenti; yüzyılın en müthiş, en görkemli macerasının beşiği idi. Orada her şey, insanlığın muhteşem serüveninin boyutlarındaydı ve bu dev boyut insanın omuzlarına ve ruhuna çöküyordu.

New York'ta körkütük aşıktı, Moskova'da körkütük komünist. New York'ta tutkulu bir orospuydu, Moskova'da masum eş. New York'ta kadındı, Moskova'da devrimci. Ve her iki şehirde de, yalnızlığına eşlik eden evcilleştirilmiş sincapları vardı. Ve her iki şehirde de, umutsuzca, hiç elde edemeyeceği bir şeyin; birinde tükenmiş bir aşkın, birinde kurtuluş ütopyasının peşinden koşuyordu.

Hayır; bu şehre bir daha dönmemeliydi. Dönüşün, çaresiz bir paganın putları yıkılmış Kâbe'ye dönüşü kadar acı olacağını seziyordu. Yine de, ihanet eden sevgilinin kezzapla parçalanmış yüzünü son bir kez görmek ister gibi, acıyı sonuna kadar, katıksız yaşamak ve noktayı koyabilmek için döndü.

Soğan kubbeleri, geniş caddeleri, bilim-kurgu dekoru gökdelenleri, kayın ormanları, büyük ve kasvetli binalarıyla şehir yine aynı şehirdi. Moskova nehri, yine öyle dolu dolu, sapsarı akıyordu. Kızıl Meydan yine kalabalıktı, ama Lenin'in mozolesinin önünde kimseler yoktu, Kremlin'in kızıl yıldızı –bir zamanlar yakuttan olduğuna inanırlardı– artık parlamıyordu, sökülmüştü. Yırtık giysili aç çocuklar turist gruplarının çevresinde dolaşüyor; para, sigara, ne verirsen, dileniyorlardı.

Şehrin bildik sokaklarından, caddelerinden geçti. Işıklı vitrinlerin, renk renk kahvelerin, neon lambalı reklamlarıyla eğlence yerlerinin önünde durdu. Son moda giysiler, pahalı parfümler, süs eşyaları, en nadide yiyecekler, çeşit çeşit içkilerle dolu çarşıları dolaştı. Sevdigi heykelleri, özlediği rutubetli iç avluları aradı.

Tam şurada, ulu kayınların ve akkavakların gölgelediği sokağın köşesinde küçücük bir pasta fırını vardı. Kütüphanede, arşivlerde çalışmakla geçen bir günün sonunda, odasına gitmeden önce fırına uğrar, ay çöreği, piroşka ve eğer kalmışsa bir parça kakaolu kek alırdı. Sonra, elinde, kaba ambalaj kâğıdına özensizce sarılmış

küçük paketiyle, yolu uzatma bahasına Nazım'ın penceresinin altından geçerdi. Kapısının üstünde, Nazım Hikmet'in Moskova yıllarının bir bölümünde bu evde yaşayıp burada öldüğünü yazan bir tabela bulunan eski taş binanın önünde durur, sürgünün tanındık kederini paylaşır, bir dua okur gibi Nazım'dan bir dize okurdu.

Pasta fırını orada yok. "Belki öteki sokağın köşesindeydi, ama hayır, olamaz. Tam buradaydı." Köşedeki sokak levhası yerinde duruyor. Kiril harflerini zorlukla söküyor. "Oysa epeyce ilerlemiştim, okumakta zorlanmıyordum." Sokak, bu sokak. Küçük fırın kapanmış; yerinde sadece yırtık, kara bir perde var. Geniş yeşil alanın ortasındaki patikalardan, akkavakların altından yürüyerek karşıya geçiyor. Ilık, yumuşak, sessiz haziran karları bu ağaçlardan yağar, kaldırımların kenarlarında kümelenirdi. Nazım'ın penceresi tam karşıdaydı. Ölümünün üstünden yıllar geçmiş de olsa, pencerenin camına kendi elleriyle astığı süsler, memleket işi Karagöz'le Hacivat, yeşil yapraklı saksılar arasından dostlara merhaba derdi. Bu ağacın altında durur, kendi sürgününün hüznüyle, onun ölümden sonra bile süren sürgününü düşünür, kederlenirdi.

"Anadolu yollarının gece otobüslerinde, başım omuz çukuruna yaslanmış, okuduğun şiirleri ninni gibi dinlerdim. Sigara, kanyak, karanfil ve leblebi kokulu nefesin yüzümü okşardı. Doğu'ya bir umut gibi uzanan yollarda, onun hasret şiirlerini okurdun. En çok da Saman Sarısı'nı. *'Vakit hızla ilerliyordu, yaklaşıyorduk gece yarısına / yıllardır böyle derin uykulara dalmışlığımız yoktu. (...) Aynaların içinde iniyorum merdivenleri / belki yirmi yaşındayım, belki yüz yaşındayım. (...) Yıllarca Avrupa ve Asya otellerinin hollerinde oturup içtiki yudum yudum şehirlerimizin hasretini / iki*

*şey var ancak ölümle unutulur / anamızın yüziyle
şehrimizin yüzi (...) Vakıt hızla ilerliyordu yaklaşı-
yordum gece yarılara...' Ya da, her defasında içi-
me işleyen, gözlerime yaşlar biriktiren o dizeler:
'Yüzyıl oldu yüziünü görmeyeli / belini sarmayalı /
göziünün içinde durmayalı / aklının aydınlığına so-
rular sormayalı / dokunmayalı sıcaklığına karnı-
nın / yüzyıldır bekler beni / bir şehirde bir kadın...' Sonra o feryat: 'Kimi insan otların, kimi insan ba-
lıkların çeşidini bilir / ben ayrılıkların / kimi in-
san ezbere sayar yıldızların adını / ben hasretle-
rin...' O zamanlar, hasret şiirdi, mısraydı. Şimdi
ben de ayrılıkların, hasretlerin adını ezbere saya-
biliyorum."*

Pencereye bakıyor. Yalnızca ağır kadife bir perde var. Karagöz'le Hacivat sahneyi çoktan terk etmiş. Kapıya asılı pirinç levha hâlâ yerinde,-ama üzerindeki yazılar toza, ise, yıllara yenilmiş. Ilık haziran karları yok. Zaten aylardan ağustos. Dün, Moskova'da başarısız bir darbe girişimi oldu. Sarhoş palyaçolar tankların, heykellerin, anıtların ve omuzların üzerine çıkıp özgürlük kahramanı taklaları attılar. Kremlin'de, yaşlı, şaşkın ve hüzünlü bakışlı komünistler tartaklandı ve kapıda bekleyen halkın tükrük yağmuru altında dışarı çıkarılıp bilinmeyen bir yere götürüldü. Dün Moskova bir kere daha düştü.

Bu şehre bir daha dönmemeliydi. Otellerde, kahvelerde, diskolarda, sokaklarda müşteri bekleyen kızları; görgüsüz altın künyelerini, şövalye yüzüklerini, kürk paltolarını, kapılarını üniformalı şoförlerin açtığı son model otomobillerde sergileyen mafya babalarını; inançlar bir kez yıkılıp da yapı çökünce, her şeyin nasıl satılığa çıktığını; yıllar önce şehrin görünen çehresi altında saklandığını sezdiği gizin, bu patlamaya hazır çöp

dağı ve pislik, bu çürümüş insan yığını olduğunu görmemeliydi.

"İnsanı değiştirmeye yetmiş yıl, yüz yıl yetmiyor. Binlerce yılın tortuları, içgüdüleri birkaç yüzyılda değişmiyor. Yeni insanın yaratıldığını, yeni dünyanın filizlendiğini sanmıştık. Belki de asıl yanlışımız, bu kadar aceleci olmaktı, erişilmez olanın adı olan ütopya'ya birkaç on yılda yaklaşılabileceğimizi sanmaktı. Belki yanlışımız daha derindeydi; ilerlemeyi insanlığın mutlak kadere saymaktaydı. İnsanı ve dünyayı değiştirmek için verilen iktidar savaşındaydı, iktidar olgusunu mutlaklaştırmaktaydı. Bütün bunları yeterli güçte sorgulayamamakta, ilkel din duygusunu aşamamaktaydı yanlışımız. Ne iyi; Nazım Moskova'nın düşüşünü, çöküşü, bu dağılmış ülkeyi, bu vahşi ve seçeneksiz dünyayı görmeden öldü."

Ani bir kararla, karşıdaki kapıdan içeri, avluya giriyor. *"Belki avluda diz boyu güneş ve güvercinler olacak, / belki kar yağacak çocuk çığlıklarıyla dolu, / belki ıslak asfaltıyla yağmur. / Ve avluda çöp bidonları duracak her zamanki gibi."* Avlu, tıpkı şairin anlattığı gibi diz boyu güneş ve güvercin. Çöp bidonları da her zamanki yerinde. Sarı kafalı küçük bir oğlan çocuğu eski bir bisiklete binmeye çalışıyor.

"Dün Moskova bir kere daha düştü, teslim oldu. Sarı kafalı küçük oğlan bunları hiç bilmeyecek. Tarih kitapları değiştirildi, daha da değiştirilecek. Eskiden de değiştirilmişti zaten. Tarih bir yalandan ibaret; tarih egemenlerin süslü tören elbiseleri, zırhları, yalnızca bugüne değil geleceğe de hükmedebilmelerini sağlayan silahları. Bizim

tarihimiz de kocaman bir yalandı, bir efsaneydi. O tarihi araştırmak için ne kadar çok uğraşmış-tım ben."

Doğru nerede? Doğru var mı? Düşmüş Mosko-va'nın ortasında, güneşin altında bile kasvetli, rutubetli bir avluda, artık bu soruların cevabını bilmiyor. Şehir, hançerini Nazım'ın avlusunda saplıyor yüreğine. Göğsü acıyor. Sarı kafalı küçük oğlan yanına gelip saati soru-yor. Kusursuz bir Rus aksanıyla,
"Rusça bilmiyorum," diyor.

Moskova, düşmana teslim olmuş bir kaleydi. Belki de hiç "bizim" olmamış, hiç teslim alınamamış, fethedi-lememişti.

Başka şehirler, başka surlar, başka kaleler hatırlı-yor. Avrupa'yı bir baştan bir başa kat eden nehirler bo-yunca akan trenlerden seyrettiği ortaçağ kaleleri; man-dalina bahçeleri ve zeytinliklerin ardından, masmavi de-nizlere açılan Akdeniz kaleleri; Doğu'nun unutulmuş bir görkemi anımsatan yıkık hisarları; yüreğinin ve avuçlarının ateşini serin mermerlerinde söndürdüğü Akropol; bitmiş bir aşkın kederiyle yokuşları ağır ağır tırmanıp gecekondularında işçi kadınlarla buluştuğu Ankara Kalesi...

Üst ranzaya çıkıp demir parmaklıklı pencereden dı-şarı bakınca kale görünürdü. Ay, tam kalenin arkasın-dan doğar; akşamla birlikte, gecekonduların ışıkları yüzlerce, binlerce ateşböceği gibi yanardı. Günbatımın-da, güneşin pencerelere yansıyan son ışıklarının yaktığı camlar bir kızıl yangın gibi tutuşur, demir parmaklıkla-rı eritir, kadınlar koğuşundan içeri dalar, o zaman mah-pusluk gününün en güzel saatleri başlardı. Gece yolla-rında başlayıp o yollarda tükenmiş bir aşkın aktarma is-

tasyonu, kavşak noktası olan bu şehri sevmeye, orada, o askeri kışladan bozma koğuşta başlamanın tuhaf hüznü kaplardı içini. Gencecik tutuklu kızlar, dokunaklı, ince, titrek sesleriyle türkü okurlardı. "*Odam kireçtir benim, yiziüm güleçtir benim. Soyun da gır koynuma, tenim ılaçtır benim*", "*Urfa Mardin'e bakar*", "*Çökertmeden çıktık da yola*", "*Evlerinin önü mersin... Al hançeri kadını, vur ben öleyim*" ve de mutlaka "*Eşkıya dünyaya hükümran olmaz*" ile "*Ege Denizi'nde sular kararınca...*" Türküler Anadolu'yu ve dünyayı bir baştan bir başa dolaşır. Ağır tahta kapının demir kilitlerinin gürültüyle açılıp koğuşun girişine ekmek ve ne olduğu belirsiz yağlı bir çorba bırakıldığı şafak vakitlerinde, tanyeri yine kale-nin ardından ağardı. Uyanıp pencere demirlerine tutunur dışarı bakardı. Çevrede seyrek ağaçlı sebze ve çiçek bahçeleri, çivit boyalı yoksul bahçe evleri vardı. Ağaçların üst dallarını, gökyüzünü, uzaklarda seçilen şehri aydınlıkta bırakan, toprağa inmiş süt mavisini bir sis olur; evler, sokak köpekleri, dikenli teller, ağaçlar, uzaklardaki tepeler ve kale bu sisin arkasından belli belirsiz seçilirdi. Aynı sisin, aynı yumuşacık hüznle Ren Nehri'nin üzerine de çöktüğünü henüz görmemiş, Orta Avrupa ırmaklarının sisli, gri kederini henüz yaşamamıştı.

İki yanı bağ kütükleriyle kaplı vadinin ortasından akan Ren Nehri boyunca, uzun karanlık tünellere gire çıkma yol alan bir trende gidiyor. Dalları sulara değen sal-kımsöğütler; sert, geniş kıvrımlar çizen nehir; suyun üstünde hızla yol alan gemiler, tankerler, sonbaharın kızıl sarı renklerini taşıyan bağlar; sivri kiremit damlı evleri, kilise kuleleri, çiçekli, yeşil, bakımlı rıhtımlarıyla Ren bölgesinin şarap köyleri, hepsi, süt mavisini bir sisin arasından titrek ve belirsiz biçimler olarak seçiliyor. Sonbahar sisi derin vadiye çökmüş. Dik yamaçların tepelerindeki şatolar, kaleler, ortaçağ duvarları, kayalıklar ve sonbahar ormanları sese meydan okuyor.

Ağrıyan başını trenin penceresine dayamış, uzun tren yolculuğunun yorgunluğu ve mahmurluğuyla, ranzanın üstüne tırmanıp demir parmaklıklara tutunarak seyrettiği sisli şehri, buğulu bahçeleri düşünüyor.

"Tutukluydum. İşkenceden çıkmıştım. Koğuştan her an alıp yeniden işkenceye götürebilirlerdi. 20 x 5 bir koğuştaki 60 kadın paylaşıyorduk. İçleri saman, kırıntı, bazen de çakıllı kum dolu yataklarda koyun koyuna yatıldığı günler olurdu. Yollarda büyütüp yollarda tükettiğim bir aşkın acısı daha küllenmemişti. Onu ele vermemek için katlandığım bütün işkencelere, bütün aşağılamalara rağmen, istemeden, bilmeden benim verdiğim bir adreste tutuklandığını öğrenmiştim. Yaşam, kötü bir melodramda olabileceği kadar güç ve acıklıydı. Yine de, sabahın erken saatlerinde ya da akşam sayımlarından sonra ranzanın üstüne çıkıp burnumu demir parmaklıklı cama dayadığımda, kendimi mutlu hissederdim. Sabah sisleri, bahçeleri mavi beyaz bir duman gibi yumuşacık sardığı zaman, ya da günbatımının son ışıklarının gece-konduların pencerelerinde yaktığı ateşler sönüp de ay kalenin ardından yükselmeye başlayınca, içimde büyük bir ferahlık ve aydınlık bir umut olurdu. Anahtar sözcük belki de buydu: Umut..."

Tren, sisli Ren boylarında hızla ilerliyor. İsviçre Alpleri'nden doğup üç ülke aşarak Kuzeydenizi'ne kavuşan ulu ırmağı seyrediyor. "Kızılırmak, Yeşil ırmak, Fırat, Dicle, Zap boylarını, bu ırmağı tanıdığım kadar tanımıyorum." İçi, pişmanlığa benzer bir duyguyla burkuluyor. "Bizim nehirlerimizin köprülerinden, köylelerinden de geçmiştim; ama o zamanlar nehirler, şehirler, hatta belki de insanlar bile umurumda değildi. Canlılar,

nesneler ve yerler bir büyük amaca kurban edilmişti. Kurtarıcılar ordusunun bir neferiydim ve her şey ancak kurtuluştan sonra bir anlam kazanacaktı; ancak kurtuluştan sonra onları görmeye, sevmeye, yaşamaya hakkım olacaktı."

Nehrin bu kesiminde, vadinin iki yanında yükselen dik yamaçların tepelerindeki şatoların, kalelerin adını; ırmağın çevresine sıralanmış zengin, görkemli, özenli şehirlerin caddelerini, sokaklarını, müzelerini, çarşılarını, kiliselerini, katedrallerini, gettolarını, Türk mahallelerini biliyor, tanıyor. Yerleri, binaları, nesneleri gerçekten görmeyi; küçük bir meydanın, bir kapı tokmağının, bir duvarın, bir ağacın, daracık bir ara sokağın, bir suyun, bir kubbenin, bir park köşesinin, bir heykelin güzelliğini fark edip sevmeyi buralarda öğrendiğini düşünüp kederleniyor.

"Ranzanın üstüne tırmanıp, demir parmaklıklı pencereden dışarsını; kaleyi, sisler altındaki bahçeleri, ağaçları, olağanüstü günbatımı renklerini ve kalenin ardından doğan ayı seyrederdim. Hepsinin güzelliği yüreğime işlerdi, ama nesnelerin tekil güzelliğini yaşamayı henüz öğrenmemiştim. Her şey, hepsi bir bütünün parçasıydı. Ranzaya tırmanıp da demir parmaklıklar arasından gördüğüm biçimler, renkler, nesneler, kendileri için değil o tutukluluk durumu için anlamlıydı. Uzun bir yolun bir noktasında, oynadığımız oyunun dekorlarıydı."

İçinde, ırmağı basmış sisin büsbütün yoğunlaştırdığı bir keder; oyuna yeniden başlamak, kendi yollarını, kendi şehirlerini, ırmaklarını yeniden görme isteği; Kale'ye tırmanan yokuşu ağır ağır çıkıp evlerin beyaz, sa-

rı, mavi badanalı duvarlarına, sur taşlarına, mermerlere dokunabilme isteği...

Yürüyerek hangi yoldan çıkılırdı kaleye? Şimdi taksiler, dolmuşlar, çeşitli araçlar var. Yerli dokuma ve oymalı sandıkların satıldığı, her türlü ıvır zıvırın kaldırımlara yayıldığı yokuş hangisiydi? Küçük bir mescitle bir çeşmenin yanı başında, iki katlı, sarı badanalı bir ev vardı.

"Sabah, şafakla birlikte çalardım kapıyı. Kapının üstündeki sarı pirinçten el şeklindeki tokmağı, iki uzun – bir kısa – iki uzun, hafifçe beş kere vururdum. Bu evde buluşurduk. Burnumda karanfil, leblebi, sigara, kanyak karışımı o baş döndürücü koku. Seni böyle sıfırlayarak unutmamalıydım. Buraya gelmek için ölümünü beklememeliydim. Sarı badanalı evi, *'Sarı badanalı evlerde kazanlar kaynar? Sarı badanalı evlerde günah işlenir her gece...'* dizelerini, ellerinin kendine güvensiz okşayışlarını, aşktan, kavgadan, inançtan sinsi kaçışlarını, bileğinden dirseğine jilette çizilmiş kollarını ve asıl bütün bunlara rağmen ve belki de bütün bunlar için, seni bir zamanlar nasıl ölesiye sevdiğimi unutmamalıydım."

Düzensiz, karmakarışık, zengin ve zevksiz dükkânlar, çarşılar, iş hanları ve her an yerin altından fışkırıyormuşçasına çoğalan insanlar arasında dolaşırken kayboluyor. Samanpazarı'ndan yokuşu tırmanan bütün sokaklar Kale'ye çıkmaz mıydı? Görünüşünden eski olduğunu düşündüğü bir tuhafiyeciye giriyor:

"Buralarda, yokuşun başında küçük bir mescit, bir de çeşme vardı. Bir ev arıyorum da..."

Orta yaştaki dükkâncı, başını kasadan kaldırmadan soruyor

"Posta adresi var mı?"

"Hayır, adresi bilmiyorum. Ama evi görsem hemen tanırım."

Adam biraz düşünüp, dükkânın kapısına çıkıyor.

"Şurada eski bir mescit vardır. Bir bakın bakalım.

Büyük el kol işaretleriyle yolu tarif ediyor.

Eğri büğrü, renksiz, özellihsiz bir yokuşu nefes nefese tırmanmaya çalışırken, yıllar öncesinin mekânlarına, insanlarına, duygularına dönme tutkusuna lânet okuyor. Bir çeşit kendi kendini acıtma isteği olmalı. Ya da daha kötüsü, dönülmeye değer ne kalmışsa, sonuna kadar tüketme çabası.

Çevrenin taşı, betonu, çirkin kargaşası ile tam bir çelişki yaratan asmalı çardak olmasa, mescidi fark etmeyecek. Binalar ve mallar arasında sıkışıp kalmış. Çeşme de kurumuş olmalı. Belki o zaman da susuzdu, tam hatırlamıyor. Sarı badanalı ev yerinde yok. Şaşırmıyor. Sarı badanalı evi bulmaya değil yitirmeye geldiğini; kavuşmanın değil yokluğun peşinden koştuğunu anlıyor.

Sarı badanalı evin önünden geçen yol, kaleye kadar çıkardı. Yokuşu ağır ağır tırmanıyor. Kaleye varmadan, anatanrıça heykellerinin, Hitit kabartmalarının, Asur, Frig, Urartu figürlerinin bulunduğu yerde, bir an duruyor. İçeri girmeli mi?

"Yıllar önce seni kaybettiğimi anladığımda da ayaklarım beni buraya sürüklemişti. İnsanlara dayanamıyordum. Taşların binlerce yıllık sessizliği, serinliği; insanın şekillendirdiği maddenin direnciydi beni çeken. İçeri girsem, taşları, kabartmaları, mermerleri, heykelleri, yıllar önce nasıl bıraktıysam öyle, aynı donuk sessizlik, aynı zamansızlık içinde bulacağımı biliyorum. Kale aynı kale. İç kalenin burcunda bayrak dalgalanıyor. Demir parmaklıklı pencereden bakıldığında, do-

lunay bayrağın tam arkasından yükselirdi. Eğer o pencereden bakan olursa yine öyledir. Ren boylarındaki kalelerin burçlarında da çeşit çeşit bayraklar olurdu. Ulusal bayrak değil, kalelerin kendi bayrakları, şövalye armaları, ortaçağ simgeleri. Ne çok kale, burç, şato, bayrak gördüm. Sonunda hepsi birbirinin aynı; Ankara Kalesi de kalelerden biri, hiçbir özelliği yok. "Anahtar sözcük 'umut'tu, 'gelecek'ti. Anahtar artık yok, kalelerin kapıları bu yüzden sonsuza kadar kapalı kalacak."

Dönüp yokuş aşağı inmeye başlıyor.

Bir akşam vaktiydi. Suların okyanusa doğru kilometrelerce çekildiği ıslak bir kumsalda, uzakta, alacakaranlıkta seçilen dalgalara doğru yürümüşü. İnceden bir yağmur yağıyordu ve kilise çanları çalıyordu. Lastik çizmelerinin burnuyla, sular çekilirken arda kalan deniz kabuklarını okşayarak ıslak kumların üzerinde durup yaklaşan dalgaları seyre dalmıştı. Adamın ve çocuğun uzaklardan yankılanan telaşlı bağırışlarını duyduğunda sular ayaklarını yalıyordu. Onunki sadece bir meraktı. Telaşları boşunaydı. Köylüler, suların yükselme zamanında kumsalda durup gözlerini uzaktaki dalgalara diktin mi büyüleneceğini ve sulara kapılıp boğulacağını söylerlerdi. Bir defacık denemek istemişti; hepsi o kadar. Kocasının ve oğlunun feryatlarını duyunca silkinmiş, karaya doğru koşmaya başlamıştı. Rıhtıma çıktığında, uzun çizmelerinin içine su dolduğunu ve denizin çoktan yükseldiğini görmüş, "Belki de köylüler haklıydı. Sesleri duymasaydım, orada birkaç dakika daha kalsaydım sulara kapılabilirdim" diye düşünmüştü.

Şimdi, yine bir akşam vakti, eflatun, lacivert, alev rengi kararan şehri seyrederken, neden okyanusa açılan o ıslak kumsalı, sarı lastik çizmelerini, çocuğun sesini, peşi sıra kovalayan dalgaların önünden kaçarken içinde duyduğu garip heyecanı hatırladığını bilmiyor. Belki ışı-ğın ve suyun büyüğü yüzünden...

İstanbul'a açılan pencerenin önünde, her zamanki yerine oturmuş şehre bakıyor. Şehir orada, karşıda, çevrede, denizde, her yerde; alacakaranlıkta kendi iç ışığıyla, iç aydınlığıyla parıldayarak, muhteşem yükseliyor. Gecenin zırhını giymiş, hiçbir şey belli etmeden, kendini ele vermeden, ceralatlı yaralarını erguvan, lacivert, alev rengi atlastan işlemeli kaftanının altında gizliyor. Şehir orada, tam karşısında; kanıyor.

"Yeşil-beyaz ormanların, kurşuni gökyüzünün, tüm renkleri grinin tonlarına dönüştüren donuk ışığın Akdenizli yüreklerimizi acıtan uzak ve yabancı güzelliğinden kaçıp denize sığınmak istediğimiz bir gün, Baltık Denizi kıyılarına inmiştik. Bulunduğumuz yerde, çamlar denize kadar ulaşıyor, denize dimdik inen kayalıkların üstüne yuva yapmış martılar insanın yüreğini hoplatan çığlıklar atıyor, beyaz köpüklü, kurşuni renkli, ürkütücü bir deniz önümüzde uzanıyordu. Hava soğuktu, içimiz ürperiyordu. 'Buralarda ölüp gideceğiz' demiştin sana. Bana sarılmış, dudaklarıma uzanmıştın. Dudaklarım soğuktu, üşüyordum. Her zamanki güzel iyimserliğine, 'Şehrimize döneceğiz' demiştin. 'Mavi, ılık, ıslıl ıslıl denizlerimize, bildik sokaklara, evlere, sevdiğin erguvan ağaçlarına, Boğaz tepelerine, Kavak'taki balıkçı meyhanesine, sokak kedilerine, her şeye geri döneceğiz. Bu uzun yolculuk yakında bitecek. Bak, dünya değişiyor, duvarlar yıkılıyor.

Dönüş yolları açılıyor.' Sesin gerçekten de umutlu, inançlıydı. Dönüş yollarının ne bahasına açıldığını, dönüşün bedelinin ne olacağını henüz ikimiz de bilmiyorduk. Kurşuni-beyaz denizin üzerinde kara şilepler, kuzeye, daha da kuzeye, Finlandiya'ya, belki de Riga'ya, Leningrad'a gidiyordu. Bir gün olur da şehrimize dönersek, limana beyaz bir Akdeniz gemisiyle bir akşam vakti girmeyi hayal ettim. Bunu sana o gün söylemedim; paylaşılmayan bir hayal olmasından, iğreti, yapay durmasından korktum."

Şimdi, şehrin orta yerinde; Sarayburnu'na, limana, Galata'ya bakan bir pencerenin önünde İstanbul'a karşı oturmuş, İstanbul'u hatırlıyor.

Boğaz'ın iki yakasındaki tepeler henüz yemyeşil korularla kaplıydı ve köprüler yoktu. Nisan sonlarında erguvanlar açardı. Gölgeklere saklanmış mor menekşe, dağ çileği ve kalkanbalığı vaktiydi artık. Çocukluğun, naftalin, küf, elma kabuğu kokulu ahşap evlerinin bahçelerinde, hâlâ maltaeriği, manolya ve pembe reçel gülleri vardı. Zengin okul arkadaşlarının yalılarından, şehrin her yanında denize girilirdi. Mimosalar geçmeden Adalar'a gitmek için acele edilir ve eylülle birlikte, fenerler kapılıp Boğaz'da lüfere çıkılırdı. Gece geç saatlerde, Beyoğlu'nun arka sokaklarından arabayla geçilirken, anneler Abanoz'daki kadınları görmesinler diye çocukların gözlerini elleriyle kaparlar ve ilk cinsel merakları uyandırırıldardı. Hamburger şehre yeni gelmişti, Coca-Cola henüz gazozlarla savaşıyordu, gecekonducular yeni kurulan fabrikaların yakınlarında, gerçekten bir gecede konduruluveren yoksul konutlardı ve şehir, tüm ırza geçme teşebbüslerine, binlerce yıllık gelenek, deney ve direnciyle karşı duruyordu.

"Şehir, içinde yaşayanları da değiştirerek için için değişirken, ne ondaki ne kendimizdeki değişimi fark ettik. Hayatı nasıl yaşadıysak, şehri de öyle yaşadık: Gençliğin verdiği pervasız özensizlikle, tıpkı hayatlarımız gibi, onu da müsrifçe, dikkatsizce harcadık. Sapsarı katırtırnaklarının baygın kokularıyla dolu kırlardan, masmavi denizlere açılan kumsallardan geçip fabrikaların, işçi semtlerinin, gecekondu mahallelerinin tozlu, ya da çamurlu yollarına daldık. Lüks otellerin, başka dünyalara açılan ışıklı kapılarının önünden süzülüp, bütün bu kapıların işçilere, köylülere açılacağı günlerin hayaliyle, bir öğrenci kahvesinde, ucuz bir meyhanede arkadaşlarımızla buluşmaya giderdik. Beyoğlu'nda, eski apartmanların bodrumlarında açılan tek tük klüplerin duvarlarında, şairlerin kendi el yazılarıyla yazdıkları şiirleri, edebiyatçıların imzalarını, çizerlerin birkaç çizgiyle çırpıştırıverdikleri karikatürleri hayranlıkla seyreder, sürüye dahil olmak hevesiyle kendimize hafif içkiler söyler, dönemin rüzgârlarının önüne takılıp köylerden şehre inen ve aydın masalarında söylenen ilk türküleri ezbere okur, burçak tarlalarında gelin olup, Toroslar'dan Avşar elleri ile birlikte göçüp, arkasından baltalarımızı bilerdik."

Şehir, orada, karşıda. İçin için kanadığını, can çektiğini, sessizce intihar ettiğini biliyor.

"Laleli'de kuyulu bir ev vardı. Bir de Haydar, bir de sen, karanfil ve sigara kokulu parlak çocuk, bir de el yazılı bir defterde Nazım'ın şiirleri. Büsbütün yitip gitmeden o kuyuyu bulmalı. Sonra Aksaray'da, esrar da satılan odun depolarının önünden geçip Yenikapı'ya deniz kenarına

inmeli. Orada, çakılların üstünde, ayaklarını dalgaların yaladığı salaş bir masada çay bardaklarında şarap içen birileri mutlaka vardır. Kalkıp Beyazıt Meydanına gideriz. Bugün kim öldürüldü diye sorarız birbirimize. Sonra derneğin arka odalarında ispirotolu teksir makinesinde bildiriler basarız. Belki birimiz yolda vuruluruz, kimbilir! Belki yarın bir cenazede buluşuruz, olmazsa bir grevde, bir büyük yürüyüşte. Otobüs garajına gider, seni orada beklerim. Ter, nefes, uyku kokan gece otobüslerinde Anadolu'ya dağılırız. Ve her defasında, her yolun sonunda, mutlaka şehrimize döneriz."

Şehir, yaşamlarıyla, savaşlarıyla, uğraşlarıyla iç içeydi. Onu eski bir dost gibi severler, havasıyla, güzellikleriyle, zenginlikleriyle büyülenirler; ama bir dekor ya da bir çerçeve gibi kullanırlardı. Varlıklarının doğal bir parçası, yaşamlarının bir uzantısıydı. Şehirlerin bağımsız hayatları olduğunu, terk edilmeye dayanamadıklarını, kendi evlatlarını yiyebileceklerini, ihanet ve intihar edebileceklerini henüz bilmiyorlardı.

Kuyulu ev artık yerinde yok. Hisarüstü'ndeki gece-kondular da...Boğaz tepelerinin sık ağaçlı koruluklarından arda kalan, yalnızca birkaç küçük yeşil leke. Orada burada, tek tük erguvanlar ve cılız mimozalar, artık çiçek açmayan manolyalar direniyor. Kubbeler, minareler, saraylar; pırıl pırıl, zengin ve görkemli gökdelenlerin, otellerin, plazaların arasında kayboluyor. Her şeyin satılığa çıktığı bir dünyada, dünyanın dört bir yanından gelmiş her türlü malla dolu çarşılar; yalanla gerçeğin arasında mekik dokuyan ve neyin gerçek neyin yalan olduğunu unutturan televizyon ekranları; caddelerin iki yanında sıralanan parlak ışıklı, pahalı kafeler, lüks restoranlar, dünyanın en ünlü mücevher dükkânlarının şubeleri; son model otomobiller, kuşkulu siyah limuzin-

ler, şehrin sokaklarında dolaşan, hepsi birbirine benzeyen saçları sarı boyalı ruhsuz yüzlü kadınların kullandığı görgüsüz, hantal ve çok pahalı cipler; eski gecekondu-
ların yerine kurulmuş gürültülü, ışıklı gece klüpleri, bu klüplerin kartlarının yanında susturuculu silahlar ve sahte kimlikler de taşıyan şehrin yeni efendileri... Kentin dört yanını kuşatarak kalbine kadar saplanan, her biri bir başka dünya olan, isyana hazır, öfkeli varoşlar. Ve kendilerini özel korumaları, teknoloji harikası alarm sistemleri ve yüksek duvarlarıyla şehirden ayıran zengin siteler. Duvarlarının, cüzdanlarının, güçlerinin, silahlarının, korumalarının ayrı dünyalarına çekilmiş efendiler ile; bu dünyayı ve şehri teslim almak için, her biri bir başka inancın, bir başka öfkenin simgesi olan çeşit çeşit işaretlerle –havaya kalkmış yumruklar, Allahın tekliğini haykıran işaret parmakları, kana, şiddete, devlete tapınmanın rozeti kurt başları, zafer işaretleri– sokakları, meydanları dolduran varoş çocukları, artık birbirlerine düşman bile değil, birbirlerini yok sayarak kendi şehirlerini tahrip için yarışıyorlar.

"Bu şehir bir gün olduğu yerde kaskatı kesilecek ve çökecek. Varoşlar ve siteler, lüks çarşılar, büyük mağazalar ve aç insanların yaşadığı mezbeler, köprüler, caddeler; Arap dünyasından, çöllerden ithal Müslümanlık ve New York'tan, Paris'ten, Berlin'den ithal Batıılık; çarşafı, şalvarları, poşuları, cüppeleri, kuşakları, sakalları, sarık bırıkları, korku ve hayret dolu gözleri, yalnızlıkları, yabancılıkları, küstahlıklarıyla şehrin yeni efendileri; ve Cherokee cipleri, son model BMV'leri, her gece birkaçında birden eğlendikleri gürültülü gece kulüpleri, en pahalı markaları, birörnek kafalarıyla güce, şöhrete, paraya tapan yeni seçkinler; ve bir de, çoktan unutulmaya yüz

tutmuş bir geçmişe özlemle yüklü bir avuç nostaljik, her şey, hepimiz birlikte çökeceğiz. Yalnızca şehrin ölümsüz, efsanevi silueti, deniz, Boğaz tepeleri, sur kalıntıları, mozaikler, çiniler, mermerler, rüzgârlar kalacak. Ve şehir, binlerce yıldan beri her fethide, her teslim oluşta, her yıkılıştaki olduğu gibi, kendi enkazı arasından doğrulup, kendini küllerinden yeniden yaratacak kendini. Şimdilik orada, sessizce kanıyor. Taşların sessizliği ve sabrıyla, bir gün yeni insanların elinde yeniden doğabilmek için çöküşü bekliyor.

İstanbul gençlik aşklarımızın yumuşacık beşiği; inancımızın kalesi, dünyayı ve geleceği fethetmek için çıkan askerlerin ordugâhıydı. Fıstıkçamlarının ardından yükselen dolunaylara karşı öpüşür, kenar mahallelerindeki öğrenci evlerinde buluşur, denize bakan kırlarında el ele dolaşırdık. Sonra ellerimizde bayraklar, pankartlar, bildirilerle meydanlarına, caddelerine koşar, yeni bir dünya yaratacağımızı haykırırdık. Gecekondularında, kenar mahallelerinde, ya da şüphe yaratmamak için zengin semtlerdeki lüks dairelerde saklanır, fabrika önlerinde işçilerle halay çeker, grev gözcülüğü yapar, işgallere katılırdık. 'Bekle bizi İstanbul' diye şarkılar, şiirler düzerdik ona ve devrimin bu kentten başlayacağına inanırdık."

Günlerdir, bıkmadan usanmadan, ayaklarına karasular inerek, gürültüden, kargaşadan başı dönerek, kâh kaybolup kâh eski, bildik bir semte vararak İstanbul'u dolaşıyor.

"Şehir değişmemiş; teslim olmuş. Yeni sahiplerine, hiç direnmeden, kendi isteğiyle vermiş kendini. Geçmişini unutmuş; hatırlatmak isteyenle-

re düşman. Bir yandavaroşlarda yeni inanç, yeni öfkelerle kaynaşan; öte yanda inanılması güç bir zenginlik, bolluk ve yabancılık içinde birkaç kilometrekareye yığılmış ayrı dünyalarında yaşayan yeni çocuklarını bağrına basmış, teslim olmaktan duyduğu pişmanlıkla kendi ölümünü hazırlıyor.

Şehrin kuşatma altında olduğunu söylüyor bazıları. Hayır; kuşatma çoktan sona ermiş, Bizans düşerkenki kadar bile direnen olmamış. Tıpkı duvar yıkılırken, büyük ütopya çökerken de direnen olmadığı gibi. Tıpkı direnmek isteyenlerin, içlerini kemiren kuşkular ve yenilginin ezikliğiyle, isyana bile kalkışmadan sessizce ve kederle boyun eğdikleri gibi; haklı da olsalar, bağırırsalar da, seslerinin kıyamet gününün kargaşası ve güm-bürtüsü arasında kaybolup gittiği gibi. Şimdi, yeni bir dünya ile birlikte yeni bir şehir doğacak, şehrin yeni çocukları birbirlerini boğazlayarak, aralarına dikenli teller yerine zenginlik ve yoksulluğun aşılmaz kin duvarını, Doğu'nun ve Batı'nın, binlerce yılın çelişkisiyle oyulmuş dipsiz uçurumunu, inanç sandıkları inançsızlığın boşluğunu koyarak, ebedi şehrin bilmemkaçıncı kuruluşunu gerçekleştirecekler."

Şehir orada, insanın bağrına bıçak gibi saplanan, çaresiz bırakan güzelliğiyle, erguvan, alev rengi, lacivert renkleriyle, karanlık bastırdıkça parlayan yedi kollu muhteşem şamdanıyla, karşıda duruyor. Bu kadar güzel olmasa içi bu kadar acımayacak. Ona yeniden sahip olabileceğine inansa, yeniden 'Bekle bizi İstanbul' deme gücü olsa, böyle kederlenmeyecek.

Belki binlerce yıl önce de, Septimius Severus'un askerlerinin kılıcından ve şehri yutan alevlerden kurtulmuş bir Bizantionlu, tapınakların ve tanrı heykellerinin

yıkıntılarının karşısında yere çöküp, aynı duygularla ölmeye yatmıştı. Belki yüzlerce yıl önce, Fatih'in askerleri surları yarıp şehre girdiğinde, şehrine tutkuyla bağlı Bizanslı bir bilge, ya da Venedikli, Cenevizli bir tüccar, içinde aynı çaresiz yorgunluğu duymuştu. Belki de son Osmanlı, yabancı bir gemiyle şehri terk ederken, şehre son bir defa, içinde aynı çaresiz kederle bakmıştı. Ve her zaferden sonra şehrin yeni sahipleri, içlerinde aynı büyük umut, zaferin verdiği aynı pervasız küstahlıkla, her biri bir başka inanç, bir başka tanrı uğruna, şehri kendi suretlerine göre yeniden yaratmaya kalkışmışlardı.

Anahtar sözcük "umut"tu. Şimdi kanayan şehre bakarken, bunu bütün açıklığıyla kavırıyor.

"Bu şehir içimi acıtıyor; içime bir hançer gibi saplanıyor. Bana yenilgilerimizi hatırlatıyor. Parola umut'tu; şimdi değişmiş. -Yeni parolayı bilmiyorum. Artık şehrin kapılarını açacak anahtarım yok. Buradan gitmeliyim."

Şehrin en muhteşem görüntüsüne açılan pencerenin perdelerini sıkı sıkıya kapatıyor.

MAVİ YEŞİL BİR KOY

Kaptan, adamı görür görmez neden geldiğini anladı, neden kendi teknesini seçtiğini de.

"Yaşlanmış," diye düşündü. "Belki sakal bıraktığı için öyle görünüyor. Sakallar saçtan önce ağarıyor nedense."

Yeni grup, her yıl gelen mavi yolculuk müdavimlerinden değildi. Çoğunluğu yabancıydı: İtalyanlar, Fransızlar... Bir tek adam grup dışıydı ve yalnızdı. Tek kişilik kamara rezervasyonu yaptırmış, ısrarla bu tekneyi istemişti.

Kendi teknesine, ilk kez kaç yıl önce bindiğini hatırlamaya çalıştı. O zamanlar tekne yeni onarılmıştı, pırıl pırıldı; adam da gencecikti. Arkadaşları ona "şair" derlerdi. Oysa şairden çok, adalardan bir süngerciye benziyordu. Yelken kullanmış, dümen tutmuş, demir atmış, zıpkınla balık vurmuştu.

Çoğunlukla, mevsim dışı, görece ucuz dönemlerde, kendi grubuyla gelirdi. Sevecen, dost, açık yürekli insanlardı. En ciddi konulardan en sulu muhabbete inanılmaz bir hızla geçerler; insan, konuşmalarının şaka mı, ciddi mi olduğunu ayırt etmekte zorlanırdı.

Son yolculukta –Kaç yıl önceydi? Altı yedi yıl mı, daha mı fazla yoksa?– biraz yorgun görünüyordu, ama böyle solgun, çökmüş, yaşlanmış değildi.

Adam bir süre daha iskelede kalıp, tekne mürettebatından biri gibi yolcuların eşyalarının taşınmasına yardım etti. Son valiz de içeri alınınca, tekneye atladı. Kaptan'la eski dostlar gibi sarılıp öpüştüler.

"İşte sonunda gelebildim," dedi. "Umarım çok bekletmedim."

Randevu, bu yaz sonuna verilmişti demek. Bir an acentaya telefon edip akıl danışmak geçti aklından. Sonra vazgeçti. "Denizlerde dolaşa dolaşa, amma da kuşku-cu, pimpirikli bir adam oldum."

"Yıllardır yoktunuz. Sizin gruptan arkadaşlarla birkaç defa daha dolaştık."

"Buralarda değildim."

Sesi de değişmiş gibi geldi Kaptan'a. Yine de tanıdık bir ses.

Yolcuların kamaralarına yerleşmelerine yardım ederken, miçooya seslendi:

"Su ikmali tamam mı? Buzu yüklediniz mi? İçecekleri hemen buzluğa yerleştir. Oyalanmadan demir alıp güneş batmadan Çamlıbük'ü turalım."

"Rotamız?" diye sordu adam. "Her zamanki gibi mi?"

"Evet" anlamında, hafifçe başını salladı.

Adamın aslında ne sormak istediğini seziyordu. Randevunun yeri belliydi, ama günü ve saati?...

"Giderken mi uğrayalım, dönüşte mi?"

"Dönüşte," dedi adam. "Mümkünse en son gün. Zaten tur programında da öyle değil mi? Adeti bozmayalım."

Kaptan, adamın sesini hatırladı. Eskiden, grupta en çok gülen, en çok güldürenlerden biriydi. O zamanlar sesi, renkten renge, tınıdan tınıya giren bukalemun bir sestti. Komik bir hikâye anlatırken farklı, bir mavi yolculuk kaptanının yaşamını anlamaya çalışırken farklı, devrim stratejileri tartışılırken farklı, türkü söylerken

farklı, şiir okurken büsbütün farklı; ama hep canlı ve sevecen.

O koya geldiklerinde, teknedekiler gördükleri güzellikle sarhoş olup, bu güzellikle bütünleşebilmek için kendilerini suya bıraktıklarında, adam teknede kalmıştı. Eylül sonuydu. Yıllardır yinelenen; hep aynı denizlerde, aynı koylarda, birbirine benzer gruplarla tekrarlanan; artık sıradan, tekdüze bir işe dönüşmüş mavi yolculuk kaptanlığının deneyimiyle tekneyi, geziyi taçlandıracak o koya soktuğunda, her şey olağan seyrini izlemişti: Önce şaşkınlık ve sevinç çılgınlıkları; kimilerinin gördüklerine inanamayan, bunca güzellik karşısında ne yapacağını bilemeyen suskunlukları, sonra 'cup,cup' denize dalış...

Adam küpeşteye dayanmış, denize, çevreye, dağlara, batan güneşe ve güneşin denizdeki turuncu-kırmızı izine bakıyordu.

"Batan güneşin izinden yüzsenize!" diye seslendi arkadaşlarına.

Hava olağanüstü durgun ve ılıktı. Fıstık çamları ta denize kadar iniyor, sonra, sanki denizin dibinde devam ediyordu. Mavinin ve yeşilin her tonunun, günün her saatinde yeni bir renk ve ışık bileşimi yarattığı bu koyda, denizin bir mermer havuz kadar berrak sularında, kara, yeşil, sarı, mor, rengârenk balıklar yüzüyordu. Gün batarken palete katılan eflatun- kızıl ışık, bunca yılın kanıksamışlığına rağmen, her defasında Kaptan'ın yüreğini de kabartırdı.

Batan güneşin denizde açtığı ışıktan yolda yüzen arkadaşlarını seyrederken,

"Burası çok güzel," demişti adam. "Fazla güzel. İnsanı çaresiz bırakacak kadar güzel. Şimdiye kadar demirlediğimiz bütün koylar, gezdiğimiz bütün denizler yaşamak içindi. Burası farklı; burası sanki ölmek için."

Kaptan'ın yanı başında olduğunu biliyordu, ama kendi kendine konuşuyordu. Sesi, günlerdir tanıdığı, alıştığı sestten farklıydı. Yumuşacık, ama rahatsız edici bir ses.

"Öğle yemeğinde ne var? Rüzgâr uygun; biraz yelken açsak mı? Su bitmiş, ne yapmalı?" dercesine doğal, ama yine de insanın içini ürperten bir titreşim.

Yolcularla senli benli olma alışkanlığı yoktu.

"Bu işi yapacaksan, araya mesafe koymayı, bir de duyduğun konuşmaları hemen orada unutınay bileceksin."

Yine de dayanamamış, elini kısacık bir an adamın omzuna koymuş, sonra hemen çekmişti.

Şimdi o akşamı çok iyi hatırlıyor.

Denizdekiler, bedenlerinde güneşin kızılığını, çamların yeşilliğini, derinliklerin mavisini taşıyarak, suları süzüle süzüle tekneye çıkarken, adamı neşeli bir sesle,

"Vakti kerahat geldi" demişti.

Onlara buzlu içkiler hazırlamış; Kaptan'a bol sulu, bol buzlu, üstüne birkaç fesleğen yaprağı atılmış rakısını vermiş; sonra içkisini alıp teknenin kıçına çekilmişti. Bir mavi yolculuk gününün en güzel saatleri...Kaptan, elinde bir salkım buğulu siyah üzümle yanına gitmişti. Üzümün cinsinden, artık eskisi kadar ince kabuklu ve kokulusunun bulunmadığından, çocukluk anılarında kalmış bağlardan konuşmuşlardı.

"Neden ölmek için dediniz?" diye sormuştu Kaptan.

Sonra, fazla konuştuğuna pişman, susmuştu.

"Oh, sandığın gibi trajik bir şey değil bu. Ölmeyi falan düşünmüyorsun. Ölüm olağanüstü bir olay. Önemine uygun bir mekân gerektirmez mi sence? Ama bir gün gerekirse, ölüm zamanımı kendim seçme özgürlüğümü kullanmaya niyetlenirsem, buraya gelirim."

"Beklerim, demişti Kaptan, şakaya almaya çalışan bir sesle.

"Söz mü? Bak ben randevuma sadığımdır."

Sonraki yıllarda, Kaptan bu koya sadece en sevdiği gruplarla, ya da boş tekneyle yalnız dönerken, sevrek uğradı. Her uğradığında, adamı hatırlayıp, neden "beklerim" dediğine hayıflandı.

Şimdi yıllar sonra karşı karşıyalar. Gezmek, eğlenmek, doğadan, hayattan, güzelliklerden pay almak isteyen gürültücü bir kalabalığın ortasında, biraz sıkıntılı, biraz utangaç, yalnızca ikisinin bildiği bir sırrı, sessizce paylaşıyorlar.

"Kaç yıl oldu görüşmeyeli?" diye soruyor Kaptan.

"Dün yıldönümdü. Tam on."

"O kadar oldu mu sahi? Daha az zaman geçti sanmıştım."

Belki yalnızca bu denizi, bu mavi-yeşil koyu, balıklarla birlikte yüzmeyi, güneşin son ışıklarının buzlu içki kadehlerinde oynadığı sakın günbatımlarını, denizle başlayan sabahları, yıldızların altında uyumayı özlemiştir. Neden olmasın?

"Ya öteki arkadaşlar? Onları görüyor musunuz?"

"Çoktandır onları da görmedim, buralarda yoktum."

"Aynı grupla birkaç kez daha çıktık. Siz yoktunuz. Eski gezilerde, tekne de birlikte çekilmiş fotoğraflarımızı gönderdiler. Hoş bir gruptunuz. Hep hatırlarım."

"Ben de. Ben de sık sık hatırlarım o geziyi. Ne kadar çok konuşur, ne kadar çok tartışır, ne çok gülerdik, hatırlıyor musun? İçerdik de. Güzel, keyifli içerdik."

"Ben biraz yolcularla ilgileneyim. Kamaranız, kıştaki tek yataklı olan. Eskiden de orada kalırdınız.

"O zaman da yalnızdınız," diyecek, vazgeçiyor. "Eşyanızı aşağıya indireyim."

"Zahmet etme. Küçük bir çantam var. Kendim indiririm."

O kıya ne zaman geleceklerini, yolculuk boyunca bir daha hiç sormuyor. Denize giriyor. Uzun uzun yüzyüyor. İtalyanlarla Fransızca konuşuyor.

"Bütün İtalyanlar Fransızca bildiklerini sanırlar. Benim kırık dökük Fransızcam anlamaya yetiyor," diye gülüyor.

Akşamüstleri, güneş batarken, içine bir tutam fesleğen yaprağı attığı bol buzlu rakısını alıp tek başına günbatımına karşı oturuyor. Elinde bir kitap tutuyor, ama çoğunlukla okumuyor. Dingin, mutlu, dinlenen bir hali var.

"Yanılmış olabilirim," diye düşünüyor Kaptan.

Sonra, bir akşamüstü yeni bir kıya demir attıklarında,

"Tekneden inmeden bir gece öncedydi değil mi?" diye soruyor.

Kaptan soruyu anlamazlıktan geliyor.

"Bizim koy," diye üsteliyor adam. "Çamların denize kadar indiği, 'gezinin mavi-yeşil tacı' dediğimiz yer."

Kaçamak, belli belirsiz bir "Evet."

"Yine aynı turu yapıyoruz değil mi? Koylar hep birbirine benziyor. Kaç kere geldim, ama çoğunu hatırlamıyorum."

"Evet."

"Demek yarın orada olacağız."

"Evet."

Sessizlik...

"Orayı çok sevmiştiniz."

"Çok güzeldi. Hepimiz sevmiştik. Güç günlerde, sık sık o mavi-yeşil rengi hatırladım. İyi geldi."

"Hangi güç günler?" diye soramıyor. Adamın elinde resimli bir çocuk kitabı var.

"Teknede buldum. Bir çocuk bırakmış olmalı," diyor mahcup bir sesle. "Aslında, çocuklardan çok büyükler için yazılmış bir kitaptır: Dostluğa ve yalnızlığa dair. Vaktin olursa oku. Güneş batışlarını, çöldeki bir kuyuyu, evcilleştirilen bir tilkiyi, buğday tarlalarının rengini, bir yılanı ve baobab ağaçlarını anlatır."

Sonra konuyu değiştiriyor. Parmağıyla, rakı kadehinin üzerinde yüzen fesleğen yapraklarına dokunuyor.

"Rakıyı fesleğenle içmeye o gezide alıştım. Sonra hep bu tadı özledim, İçerdeyken..."

"Neredeyken?"

"Ha, evet. Bir süre içerde kaldım. O son geziden dönüşte, birkaç hafta sonra tutuklandım. Şiir falan gibi, saçmasapan şeyler yüzünden... Hapisten çıktığımda, artık hiçbir şey eskisi gibi değildi."

"Haberim yoktu. Kimse bir şey söylemedi. O koya yarın öğleden sonra demirleriz."

Kendini bir sırdaştan çok, suç ortağı gibi hissediyor.

O gece mehtap yok; tam yakamoz gecesı. Gürültücü İtalyanlar çoluk çocuk suya dalıyorlar. Suyun içinde ellerini, ayaklarını kıpırdattıkça parmaklarından dökülen milyonlarca küçük kıvılcımın mutluluğuyla, adama da kendilerine katılması için sesleniyorlar.

"Ben locadan sizleri seyrediyorum. Dışardan bakınca yakamozlar çok daha güzel görünüyor."

Gece ilerleyip herkes yatıp uyuduktan sonra, sıcaktan ve baş ağrısından uyku tutmayan kaptan, güverteye çıktığında, adamın denizde, bir çocuk gibi mutlu, sularla ve yakamozlarla oynadığını görüyor.

Ertesi sabah kahvaltıda, yumurtalı ekmekle reçeli iştahla yediğini görüp seviniyor.

"Yaşlandıkça kuruntulu bir adam oluyorum. Kötü geçmiş bir on yıldan sonra, sevdiği yerleri bir kere daha görmek istemesinde kuşkulananacak ne var?" Yine de gözü bütün gün adamın üstünde. "Her şey normal de içkiye sabah kahvaltısında başlaması biraz tuhaf. Eskiden fazla içmezdi. Adam sen de! Kimileri tekneye biner binmez başlayıp inene kadar sarhoş dolaşmıyor mu?"

Koya, günbatımından önce varıyorlar. Miço tekneyi sahildeki kayalara bağlamaya çalışırken küçük bir sorun çıkıyor.

"Biraz ötesi daha iyi. Şu çam ağacının altı.

Kaptan suya atlayıp, tekneyi ağacın suya eğilmiş kalın gövdesine ve hemen dibindeki kayaya bağlıyor.

"Gün tam bugün değil, ama yer tam burası," diyor adam.

Orada, tam o noktada, çam ağacının hemen altındaki yassı kaya, geniş, görkemli bir merdiven gibi, basamak basamak, yeşil-mavi derinliklere doğru iniyor.

"Hiçbir şey değişmemiş. Çam ağacı belki biraz daha gelişmiş, o kadar. Sonsuzluk bu olsa gerek. El değmeyen doğanın değişmezliği. Her şey on yıl önce nasılsa öyle. On yıl sonra da aynı kalacak. Belki milyon yıl sonra da... Sen bu sonsuz tekrarlanan güzelliklerden sıkılmıyor musun Kaptan?"

Hayır, sıkılmıyor. Aksine, kendini gitgide bu yeşil-mavi sonsuzluğun parçası gibi hissediyor. Bunları anlatmak isterdi adama, ama beceremiyor.

"Alıştım," diyor yalnızca.

"Ben alışmadım. İçerdeyken, kendi kendime, neden bu pis fare deliğinde olduğumu sordum. İyi kötü nedenler buldum: Aydın namusu, kurtarıcılık misyonu, ütopyanın gerçekleşmesi için mücadele, insan olmanın anlamı, bir çeşit dindarlık falan filan... Bir sürü neden... Tahliyeden sonra yurt dışına kaçtım. Bir daha o deliğe girmek, işkence görmek, aşağılanmak istemiyordum.

Önceleri iyiydi, oyalanıyordum. Sonra bir gün beklenen oldu; her şey yıkıldı: Duvarlar, ülkeler, inançlar, insanlar, heykeller, kitaplar, şiirler, her şey... Buna alışmam gerektiğini söylediler. Alışamadım. Sonra yollar açıldı, döndüm.

Kaptan, tam anlamasa da birşeyler seziyor.

"Dönüş bazen güç olur," diyor. "Aradıklarınızı bıraktığınız yerde bulamazsınız. Ne eşyayı, ne de insanları. Bulduklarınız da siz yokken değişmiş, yabancılaşmış gibidir."

"Evet, güç oldu. En kötüsü de, umut. Umutlanmadın mı, bir beklentin olmadı mı, hayal kırıklığı da olmaz. Bir yer düşlersin, ya da bir insan; bir kadın mesele... Kafanın, yüreğinin içinde, o yeri, o insanı süsler püslersin. Kendine yaşamak için bir neden yaratırsın. Sonra bir gün, tam o yere, ya da o insana vardığında, yabancıdır. Daha erişmeden yitirmişsindir onu. Çocuğun var mıydı Kaptan?"

"Hayır, hiç evlenmedim ben.

"Benim vardı. Bir oğlum vardı. Vurdular. Onu yalnız bırakmasaydım, ona kendi değerlerimi aşılamasaydım, ölmeyecekti. Belki merak edersin diye anlatıyorum. Belki hiç merak etmiyorsun ama ben yine de anlatıyorum işte."

Kaptanın sırtına, eliyle ahpapça vuruyor:

"Gel bir kadeh atalım! Buz kaldıysa, bolca buz koy. Fesleğen yapraklarını unutma. Korkarım yeni bir sakı almak zorunda kalacaksın. İtalyanlar da bizden öğrendiler, saksıyı yoldular."

Yolcular kendi âlemlerine dalmışlar. Teknenin gözlerden uzak sessiz bir köşesine çekiliyorlar. Anason ve fesleğen kokusu, çam, balık ve deniz kokusuna karışıyor.

"Kamarada bulduğum o çocuk kitabını oku," diyor adam. "Cevap orada."

Soru neydi? Neden bu koya dönmek istediği mi?

"Neden döndünüz buraya?" diye sormak istiyor, ama yalnızca "İyi misiniz? diye mırıldanıyor.

"Evet iyiyim. Burası o kadar güzel ki..."

Kaptan, adamın, cümleinin sonunu getirmesini, "Yaşamak için değil, ölmek için," demesini bekliyor.

"Bu gece akşam yemeğinde beni hesaplama," diyor adam. "Sahile çıkıp tepeye tırmanacağım. Oradan güneşin batışı muhteşem görünür. Bütün körfez ayaklar altındadır. Bence, sadece ülkenin değil, dünyanın en güzel güneş batışı bu tepeden izlenir."

"Yalnız gitmeseniz, ben de gelsem... Ben de çok severim o tepeyi."

"Hayır, sen yolcularla kalmalısın. Kaptan gemisini terk etmez. Yolu biliyorum. Gece dönmem, tepede kalırım."

"Orada geceleyecek yer yoktur. Gece..."

Kaptan'ın sözünü kesiyor:

"Her yerde gecelenebilir. Uyku tuhumumla içki şişemi de alırım yanıma, merak etme."

Gülüyor. Sesi kararlı, duygusuz, alabildiğine doğal. Gözleri çakmak çakmak. Sabahtan beri, neredeyse aralıksız içtiği içkiden olmalı.

Neden buraya döndüğünü, neden kendi teknesini seçtiğini, "Gün tam bugün değil, ama yer burası," derken neyin yıldönümünü kutladığını, şimdi apaçık biliyor Kaptan.

"Gitmeyin," diyor, "kalın. Daha ne güzel koylar var bilerseniz."

"Kendimi dünyanın bütün koylarını dolaşmış kadar yorgun hissediyorum. Dinlenmek istiyorum; hepsi bu işte. Benim kadar yorgun bir kadın vardı. Yorgunluğumuzu paylaşabileceğimizi düşünmüştüm. Benimle yatmasını istedim ondan. Geldi. Ben ne yaptım biliyor musun? Ona sarılıp uyudum. Sarhoş değildim, sızma-

dım. Uyudum, diyorum sana, anlıyor musun? Öyle yorgunum işte."

Kaptan'ın kemikli, sert elini tutuyor.

"Günbatımını kaçırmamalıyım. Her şey için sağol! Güzeldi. Kitabı kamaraya bıraktım. Boş vaktin olursa, al oku."

Yerde duran uyku tulumunu ve önceden hazırladığı küçük içki şişesini toparlıyor. Tekneden, çam ağacının dibindeki yassı kayaya atlıyor. Kıyıya çıkınca, sivri kayalıkların ve çamların arasında kaybolmadan önce, son bir kez el sallıyor. Asker selâmıyla zafer işareti arası bir veda...

Adam gözden kaybolunca, Kaptan hızla kamaraya iniyor.

Resimli kitapçık, yatağın üzerinde duruyor. Adamın hiç bozulmamış yatağının üstüne oturup, arasına beyaz bir kâğıt sıkıştırılmış sayfayı açıyor. Satır atlaya atlaya, hızla okumaya başlıyor:

"Biliyor musun, yarın yeryüzüne dönüşümün yıldönümü. Buraya çok yakın bir yere düşmüştüm. (...) Bu gece bir yıl dolacak. Yıldızım, geçen yıl düştüğüm yerin tam üstünde bulunacak. (...) Orası çok uzak; bu gövdeyi oraya kadar taşıyamam. Çok ağır..." Asıl önemli olan gözle görülemez..."

Kitabı kapatıyor. Kamarada, adamı hatırlatan, ipucu olabilecek hiçbir özel eşya yok. Ağır ağır, dışarı, güverteye çıkıyor. Güneş batmış. Koyu çevreleyen tepeler turuncu-mor bir ışık altında, yavaş yavaş kararıyor. Göğsünün ortasında kocaman, soğuk bir boşlukla adamın tırmandığı tepeye doğru bakıyor. En yüksekte, doruktaki kayalar, güneşin son ışınlarıyla, kıpkızıl.

Kararan suların yüzeyinde, dokunulduğunda bir kedi sırtı nasıl ürperirse, öyle bir ürperti. Gece fırtına çıkacak. Burası korunaklıdır, ama yine de tekneyi kıyı-

dan biraz uzaklaştırmalı ki gece sahile, kayalara vursun.

Miço'ya, tekneyi sahildeki kayaya ve ağaca bağlayan halatı iyice salıvermesini, iskeleyi de kaldırmasını söylüyor.

"Yarın sabah, erkenden, gün doğmadan demir alı-
rız," diyor. Tepeye son bir kez daha bakıyor. Güneşin son kıızıl izleri de kaybolmuş.

"Yolcu nasıl dönecek?" diye soruyor miço.

"Dönmeyecek, arkadaşlarıyla buluşup başka tek-
neyle devam edecekmiş. Öyle dedi."

Bir kuş havalanıyor. Bir balık sığıyor. Birden çı-
kan rüzgârda, teknenin tenteleri ve yelkenleri çırpınma-
ya başlıyor. Fırtına patladı patlayacak.

ŞAFAKTAN ÖNCE

Yattığı yerden göl görünüyor. Bir mavidiken çalısıyla, titreşen sedefotu ve tavşanbıyıklarının arasında, erguvan rengi bir ışıltı. Gökyüzü yukarda, tam başının üstünde, önce siyah, kurşuni ve mordan giderek yavru-ağzına, kavuniçine, turuncuya ve sonunda ufukta, karşı dağların ardında alev rengine, narçiçeğine dönüşüyor. Gece bitti, silah sesleri sustu, güneş doğuyor. Bir kızıl noktacığın karanlıkları delmesiyle başlıyor sabah. Sonra kızılık yavaş yavaş yayılıyor. Gecenin şafaktan önceki en karanlık ânı, doğudan bir köşeden deliniyor. Önce mor, eflatun, kızıl, sonra narçiçeği, alev rengi, turuncu... Şafak söküyor.

Üşüyor. Uzaktan uğultular, ilk horoz sesleri, havada yanık ot, saman kokusu... Olduğu yerde doğrulabilse köyü görecek. Başını kaldırmaya çalışıyor. Göğsünün ortasında ve sırtında dayanılmaz bir acı. Kollarını oynatabiliyor. Elinde yapışkan bir ıslaklık. Sol kolunu kaldırıp bakıyor. Alaca sabahta kanı görüyor. Neresinin kanadığını bilmiyor. Kıpırdamadan yattıkça acı da duyuyor.

Mavidiken çalısına küçük bir kuş konuyor. Başı yeşil, göğsü sarı, turuncu gagalı bir kuş. Kırmızı gagalı büyük siyah kuşlar, kara kuzgunlar hatırlıyor. Onları hatırlamak, içine kötü bir duygu, neredeyse korku veriyor. Ne yarım kalmış bunca işi, bunca duyguyu, bunca

anıyı, koca bir geçmişi kısacık bir zamana sığdırma telâş; ne harcialem romanlarda ölüm anının kaçınılmaz anlatımı olan: "Bütün ömrünün gözlerinin önünden bir sinema şeridi gibi akıp geçmesi", ne korku, ne panik; yalnızca kopuk kopuk düşünce, duygu, anı kırıntıları; bölük pörçük resimler, anlamsız çağrışımlar; nefes almaktan başka bir şey düşünmediği, içine dalga dalga, ılık ılık yayılan, neredeyse hiçlik denebilecek bir sarhoşluk.

Işığın geceyi yendiği bu son şafağı, karanlığın dalga dalga, perde perde gerileyişini olabildiğince uzatabilse; orada göle bakan yamaçta, mavi dikenlerin, sararmış otların, üzerlerine küçücük, iddiasız, sarı ve mavi çiçekler serpiştirilmiş çalıların, lavanta mavisini çiçekleriyle hindibaların arasında; gövdesinde ve kafasında hoş bir karıncalanma, içinde şaşılmalı bir dinginlikle, öylece sonsuza kadar yatabilse... Yaşamın tek amacının yaşamak olduğu; başka bütün amaçların, bütün çabaların, bütün anlamların silindiği mutlak boşluk. Tüm süslerden arındırılıp en temeline, özüne indirgenirse; varoluşun anlamını sorgulamakla geçen bir ömrün sonunda, yaşamın var olmaktan başka anlamı bulunmadığını kavramanın gülünç saçmalığı.

Şimdi güneş gölün karşı kıyısındaki dağların ardında kızıl bir yay. Dağların arasından yavaş yavaş yükseldikçe, koyu kıızıdan alev rengine, alev renginden turuncuya dönüşmesini; gökyüzünün adım adım aydınlanmasını izliyor. Dağlar önce siyahtı, sonra mor, şimdi de kurşuni. Kulağında –yoksa kafasında, belleğinde mi?– bir hapisane koğuşunda incecik, titrek bir sesle söylenen bildik bir türkü: "*Karşıkı dağlar jandarma, jandar-ma.*"

Uzaklarda kalmış devrimci romantizm ve masumiyet günleri.

"Önce kan yoktu. Kan sonra geldi. Şimdi her yer kan."

Elini böğründe, karnında, kalçalarında gezdiriyor. Elinde sıcak, ıslak, yapışkan kan.

Sarı göğüslü, turuncu gagalı kuş çalıdan çalıya atlayarak ötmeye başlıyor. Çalıların, dikenlerin, kuru otların üzerinde birikmiş çiğ damlacıkları yüzüne düşüyor. Ürperiyor, kurumuş dudaklarını yalıyor. Ağzının içinde kötü, paslı bir tat. Uzaklardan birkaç el silah sesi duyuluyor. Turuncu gagalı kuş, dem çekerek sabahı karşılıyor.

Güneş yükseliyor. Birazdan hava ısınacak. Yattığı yerden görebildiği göl parçası eflatundan koyu maviye, gümüşüye, sonra süt mavisine dönüşüyor. Göl bu taraflarda inanılmayacak kadar durgun, pırıl pırıl, dipteki en küçük taşın görülebileceği kadar saydamdır. Dağların gölgesi, sulara mor-yeşil vurur.

Yıllar önce, bir salgın sırasında, bölgede çocuk hastalıkları taraması yaptıkları günlerde, gölün rengini ilk kez gördüğünde nasıl büyülendiğini hatırlıyor. Bir yanda, kayalara oyulmuş mağara evlerde ateşler içinde yatan çocuklar, öte yanda dupduru camgöbeği bir serinlik...

"Sana, döndüğümüzde bu göle, bu cam göbeği dinginliğe, Selçuk kümbetlerine, burmalı minarelere gelmek istediğimi söylediğimde, bir başka gölün kıyısındaydık. Belki de bir denizdi. Kayalara oturmuştuk. Arkamızda çam ormanları vardı. Soğuk, donuk bir kuzey güneşinin son kızıllığı da kaybolurken, 'Buralarda ölüp gideceğiz' demiştin. Sıkıntılı anlarında yaptığın gibi, parmaklarınla uzun sarı saçlarını karıştırıyordun. Uzanıp dudaklarından öpmüştüm seni. Kederine, çaresizliğine ortak olmanın tek yolu bedenine ulaşmaktı.

Ellerin soğuktu. Dudakların kuru ve isteksizdi. Aramızdaki uzaklığı, ilk o gece, orada fark ettim. Sana, bu göle dönmek istediğimi, gölün camgöbeği renginin beni çağırdığını, bunun bir kader olduğunu söyledim. 'Düşün, hayal et' dedim. 'Bir gün mutlaka döneceğimiz o topraklar, göllerin camgöbeği rengi, denize kavuşan zeytin ağaçları, çiçeğe durmuş erguvanlarla erguvani Boğaz tepeleri, akşamın şehrimizi yumuşacık sarması...' Sustun, belki dönüşe inanmıyordun, belki de o gece çok hüzünlüydün."

Doğuda, karşı dağların ardında şafağın pembeliği hâlâ direniyor. Midesi bulanıyor. Sürünebilse, köye kadar inebilse... Kendisini zorlasa acıya dayanabileceğini biliyor. Ama yapmayacak, orada öyle kıpırdamamaya çalışarak yatacak; sonu ertelemeyecek. Bilerek bilmeyecek, buraya 'son'u camgöbeği bir fonda yaşamaya gelmişti; öyle yaşayacak.

Bir çingirak sesi duyar gibi oluyor. Ama hayır, bugün hiçbir çoban buralara hayvan otlatmaya gelmez. Onlar ölümün nerede saklandığını içgüdüsel olarak bilirler. Yapabildilerse buraları çoktan terk etmişlerdir. Birazdan gün ışıyıp ortalık aydınlanınca askerler gelir, sonra da helikopterler, belki de uçaklar.

İçinde ne korku, ne panik, ne heyecan; yalnızca belli belirsiz bir pişmanlık, yapması gereken bir işi unutmuş olmanın huzursuzluğu. Yarım kalmış bir mektup, tamamlanmamış bir söz, bitmemiş bir türkü, tüketilmemiş bir sevgi, sonuna varılmamış bir yol...

"Tetiği kim çekti? Kim vurdu arkamdan Bu sorunun artık hiç anlamı yok. Taraf değilim ki 'kim' sorusunun anlamı olsun! İstihbarat örgütlerinin raporlarından ne yazarsa yazsın, hepsi yan-

lış, hepsi yalan. Ne örgüt sempatzanıydım, ne vatan haini, ne de maceraperest. Burası siyasal bir tercih değil, camgöbeği sulara duyduğum özlem-di. Kahramanlık değil, insanın acılarını sonuna kadar yaşama isteğiydi. Geç kalmış bir soruya: 'Bütün bu saçmalıkları paylaşmak, bu kötü oyuna katılmak zorunda mıyım?' sorusuna verilmiş kolaycı bir cevaptı. Kahramanlık değil, kaçış; seçme değil, kader; savaş değil, teslimiyetti. Bir karış-ütopya'dı; 'Hiçbiryer'di.

Sürgün yıllarında bir gece, dolunayın gökte buz gibi parladığı karlı bir kış gecesi, ayışığında bembeyaz parıldayan bir kuzey yolunda giderken, 'ütopya'nın anlamının *güzel yer* mi, *hiçbir yer* mi olduğunu sormuştun bana. Hiçbir yer olduğunu söylediğimde, 'Bilmem gereken, bildiğim sanılan ne çok şeyi bilmiyorum aslında. Ben herkesin âlim sandığı bir cahilim' demiştin gülerek. Bu halini, bu yalın, biraz da küstah özgüvenini çok severdim. Elimi direksiyondan bir an ayırıp; yılların, güzelliğinden hiçbir şey çalamadığı saçlarını okşamıştım sevgiyle. Şimdi bütün bunları neden hatırlıyorum? Burası 'hiçbir yer' olduğu için mi? Hep kendine doğru koşulan, hiç varılamayan, varıldığı anda sona eren ütopya...."

Beynindeki karıncalanmanın artışını, görüşünün hafif hafif bulanmaya başlamasını, kanamanın hızlanmasını bir hekim gözüyle izliyor.

Ne çok ölüm gördüğünü, ölümle nasıl iç içe yaşadığını, ölümün bir anlamı olup olmadığını düşünüyor. "Her ölüm hem farklı, hem de birbirinin aynı. Herkes kendi ölümüyle, ama aynı şekilde ölüyor. Bir tek çocuklar bir başka ölürlər. Soru sorar gibi, sorularının cevaplarında ölümsüzlüğü yakalar gibi."

Yıllar önce, hastanede gece nöbetine kaldığında, umutsuz çocuk hastaların başında beklerken sezmişti bunu. Sonra bu dağlarda, bu korku dolu köylerde, mezarlarda; ateşe verilen, yakılan, yıkılan köylerden yoksul kentlere uzanan göç yolları boyunca, çocuklar, sanki yollardan yorulmuş da şöyle uzanıp dinlenmek istercesine, usulca, sessizce ölüverdiklerinde, içinde ne öfke, ne isyan, ne savaşma hırısı, yalnızca "Bu anlamsızlığa ortak olmak zorunda mıyım?" sorusuna verilmiş "hayır" cevabını duymuştu.

Korkuya ve ölüme teslim olmuş köye, geceyarısından, son silah seslerinin kesilmesinden çok sonra geldiler. Yerini köyden yalnızca iki kişinin bildiği güvenli sığınağında buldular onu. Parolayı söylediler. Ses tanıdık değildi, yine de dışarı çıktı.

Önce Kürtçe, sonra birkaç Türkçe sözcük:

"Tohtor Beg. Yaralı var. Üç kişidir. Biri avrat..."

Yüzü geçmeyen sözcükle konuştuğu fakir Kürtçe-siyle sordu:

"Uzaktalar mı?"

Hayır, uzakta değillerdi. Kayaların öte yanında, tepenin arka yamacındaki mağarada yatıyorlardı.

Bol şalvarının üzerine, yeşilli kahveli komando gömleğinden bozma bir ceket geçirdi. Dağ postallarını giydi. Başını ve boynunu poşuyla sardı. Hep hazır duran ilkyardım çantasına birkaç ek malzeme daha koydu.

Çantayı, sürgündeyken çalıştığı hastaneden ayrılırken, yabancı doktor arkadaşları hediye etmişlerdi. "Ülkende lazım olur," demişlerdi. İçinde, onlara bir haber gönderebilmek, bu geceyi, bulunduğu yeri anlatmak, "Çantayı o kadar çok kullandım ki neredeyse eskidi," diyebilmek için şiddetli bir istek duydu. O andaki yalnızlığını, yüreğine mengene gibi yapışmış kuşkuyu aşabilme çabası...

Gece karanlıktı. Yaz sonu olmasına rağmen serindi. Havada, artık alıştığı, kan, barut, yanık saman karışımı koku vardı. Kendisini umursamayan, varlığını neredeyse unutmuş görünen, hiç de dost olmayan suskun kılavuzun arkasından yürüdü. Soğuktan mı, tedirginlikten mi, sırtı ürperiyordu; elleri buz kesmişti. Önce kayalık yamacı tırmandılar, sonra iniş başladı. Kılavuz, birkaç adım önünde, sessiz ve güvenli adımlarla yürüyordu. Bir kayalığın önünde durdu. El feneri, kayaları bir an için aydınlattı. Bir mağaraya girdiler. Orada, mağaranın kovuğunda, üçü yan yana uzanmış; kanları birbirine karışmıştı. Fenerin solgun, sarı ışığında yüzlerini, acılarını, gençliğin ve hayatın ölüme direnişini gördü. Birinin geldiğini hissedip üçü de aynı anda kıpırdanmaya, gözlerini açmaya çalıştılar, acıyla inlediler. Çok genç, neredeyse çocuktular. Yüzlerinden, giysilerinden, inlemelelerinden, yatışlarından, buralardan olmadıkları; bu saatlerde, mağara kovuklarında değil, sıcak döşeklerde yatılan bir hayattan geldikleri, başka kaderler için yetiştirildikleri belliydi.

"Kendi savaşları olmayan bir savaşta ne işleri var? Niçin buradalar, ne uğruna savaşıyorlar? Pe-ki, ya ben? Benim ne işim var bu karanlık gecede? Hayat karşısında, bir türlü yenemediğim o aydın küstahlığı ve meydan okumanın ürünü olan görkemli bir intihar tutkusu mu? Kendimle tutarlı kalma çabası mı? Cenazesi çoktan kaldırılmış devrimci romantizmin son durağı mı? Bu çocuklar, henüz ne uğruna savaşıp öldüklerini düşünmeyecek kadar gençler. İnsan, aslında, sadece kendisi için, kendi hayatına bir anlam kazandırmak için savaşıyor. Uğrunda savaşıldığı sanılan amaç, ütopyalarımız, hepsi kendi yaratmalarımız. Bana, tutkun olduğun İspanya içsavaşında söylenen bir

türkü dinletmiştin. Uluslararası tugayların, yenilgiden sonra, Madrid'i terk ederken söyledikleri veda türküsü: *'Dünyanın dört bir yanından, İspanya'da ölmeye neden geldik sormayın. İspanya içimizde bizim. İspanya evimizden de yakın. Yalnızca ekmek ve özgürlük için değildi bu savaş. İnsan gibi insan olmak içindi, anlayın.'*

Hiç de sizin olmayan bir savaşa, bu yüzden girersiniz. Kendinizi yaratmak, içinizdeki insanı gerçekleştirebilmek için. Savaşın haklı mı haksız mı olduğunun bile önemi yoktur."

Kız ortada yatıyordu. Fenerin solgun ışığında bütünü sarı görünen yüzü, acı çeken hasta bir çocuk yüzüydü. Önce kızın üzerine eğilip, kana bulanmış, alnına yapışmış saçlarını okşadı. Kurşun yarasını görebilmek için, kalın çuhadan gömleğinin yakasını açmaya çalıştı. Kulağını göğsüne dayayıp kalbini dinledi. Yarası çok ağır değil, diye düşündü. Hemen yan başında yatan delikanlının iniltisini, birşeyler sayıkladığını, belki de ağladığını duydu.

"Eylül'le yaşıt olmalı.

Buralara geldiğinden beri, oğlunu çok az hatırladığını fark etti.

"Ne tuhaf. Neden bu yaralı, cançekişen çocuk yüzleri Eylül'ü hatırlattı bana?"

Dizlerinin üzerinde doğrulup inleyen çocuğa doğru dönmek istedi. Birkaç el silah sesi; belkemiğinde, bıçak saplanmışcasına bir acı; bacaklarından kopup gırtlığına doğru kıvrıla kıvrıla çıkan ateşten bir yılan... Kılavuzun Kürtçe feryadı:

"Doktoru vurdunuz! Doktoru vurmayın!"

Türkçe, Kürtçe küfürler, fısıltıyla bir konuşma:

"Kim doktor getir dedi sana gâvur dölü! Yeni emir geldi. Arkada yaralı bırakılmayacak.

Kurşunu sırtından yiyince üzerine boylu boyunca düştüğü yaralı kızın iniltileri. Acı bütün bedenini sarmaya ve bilinci bulanmaya başlarken, bir hekim sezgisiyle, kızın yüreğinin atışlarının gitgide güçlendiğini hissetti.

"Arkadan atılan kurşuna canlı siper oldum. Belki de hayatını kurtardım. Şansı varsa yaşayacak. Ne tuhaf; ölümümle, hiç tanımadığım bir çocuğun hayatını satın aldım. Üstelik, yaşarsa, o bunu hiçbir zaman bilmeyecek."

Yaralının saçlarındaki, omzundaki kanların yüzüne bulaşması; dudaklarında tuzlu, sıcak kan lezzeti; yarım yamalak anladığı sözler. Kılavuzun şaşkın ve umutsuz sesi:

"Kaza olmuştır tohtor. Oy keko, keko, affeden kazadır...Kazadır...Kazaaaaa...."

İçinde yükselen ve gecenin koyu karanlığında çığlı-ğa dönüşen bir kahkaha.

"Zenginleşmek derdin. İnsanın yaşadığı, zevk aldığı, acı çektiği her şeyle zenginleşmesi... Bak artık bu gölle, bu son şafakla, ölmeye beş kala'nın eşsiz deneyimiyle de zenginim. Zenginliğimin hiçbir işe yaramayacağını, toprağa gömülmüş bir servet gibi benimle birlikte toprağa, havaya, otlara karışacağını bilmenin boşluğu ve ezikliğiyle zenginim. Her türlü şiiirden ve edebiyattan arındırırsak, gölün camgöbeği rengi –zenginliğimin önemli bir parçası, firuze taşından paha biçilmez küçük bir mücevher– eninde sonunda kimyasal bir olay değil de nedir? Belki de soda kristalleri yüzünden. Sahi neden buradayım ben? Bu kayalık, çalılık dağlarda; korkuya, dehşete, ölüme teslim olmuş köylerde, mezralarda; hiçbir yakınlığım, –haydi itiraf etmekten çekinmeyeyim–, hiç-

bir sevgim olmayan bu insanların arasında; şimdi şu anda, biryerlerim durmaksızın kanayarak bu otların, kayalıkların üzerinde ne işim var benim? Aylardır köyden köye, mezradan mezraya sürekli bir kaçış olan bu hayata ne kadar hazırlıklıydım?

Sen apansız gittikten sonra, üzerinde 'Hoş Çakal' yazılı küçük kâğıt parçasının arkasına not ettiğim telefon numarasını aylarca cebimde sakladım. Sonra bir gün, numarayı çevirdim. Karar vermek için uzun uzun düşünmedim. Karar verdiğimde de 'nereye gidiyorum?' sorusunu hiç sormadım kendi kendime; tıpkı sonraki günlerde 'neden buradayım' sorusunu sormadığım gibi. İki soru da gereksizdi. Gittiğim ve şimdi ölmeye yatmışım yer, bütün soruların cevabıydı."

Gökyüzü artık mavi, ufuk da. Sıcak bir ağustos günü başlayacak. Buraya, kayalığın altındaki dik eğimli yamaca sürüklenerek mi geldi, biri mi taşıdı, bilmiyor. Karın boşluğundan göğsüne, göğsünden bacaklarına doğru sıcacık birşeyler akıyor. Neredeyse cinsel bir haz duyuyor. Hani doludizgin bir sevişmenin ardından dalga dalga gerileyen hazzın, yorgun ve doygun bir gevşemeye kavuştuğu anda duyulan ılık mutluluk. Büyük bir çaba sarf ederek başını biraz kaldırıp sağa, köyden yana döndürmeye çalışıyor. Yanık ot, saman, tezek kokusu duyuyor. Cılız, gri bir duman ve sarı papatyaların yanında, dünyanın bütün kırlarının en gösterişsiz ama en direngen bitkisini, hindibaların gri yeşil saplar üzerine serpiştirilmiş küçük mavi çiçeklerini görüyor. Belleğinin ve bilincinin zaman boyutunu ne zaman zorlasa, gri yeşil saplar üzerine serpiştirilmiş küçük mavi çiçeklere, mavi çiçeklerin üstünde birbirini kovalayan iki küçük beyaz kelebeğe, ulu cevizler altındaki bir köy meydanı-

na, annesinin uzaklardan adını çağırın telaşlı, kızgın sesine varıyor. Mavi çiçekler yine aynı yerde; iki beyaz kelebek üzerlerinde uçuyor. Yine otlara boylu boyunca uzanmış. Göğsündeki tatlı sıcaklık içini okşaya okşaya bütün bedenine yayılmaya başlıyor.

Dudaklarını yalıyor. Dudakları kuru, çatlak. Ağzının içinde belli belirsiz bir tuz ve yosun tadı. Biri adını bağılıyor. Annesi olmalı. Yoksa yanık buğday başağı rengi saçları yastığın üzerine dağılmış incecik, güzel bir kadın mı? Sesi öfkeli, telaşlı değil; sevecen, dingin, ninni söyler gibi. Başı dönüyor. Kuru ot ve toprak kokusunu gitgide daha yakından duyuyor. Arılardan korkuyor; arılar kana gelir. Kuşlar geçiyor üstünden. Kanatlarının rüzgârını yüzünde hissediyor. Önce hafiften, sonra gitgide yükselen bir koroya eşlik ediyor. Dokuzuncu Senfoni mi, hep bir ağızdan söylenen bir Arjantin tangosu mu, Canto Generale mi, sabah ezanı mı, ölümlere yakılan Kürtçe bir ağıt mı, Enternasyonal mi? Belki hepsi, belki hiçbiri değil. Bir ses hâlâ adını bağılıyor. O takma, yabancı adı değil, kendi adını. Koro artık o kadar yüksek ki, hiç bir şey duymuyor. Bağılıyor, bağılıyor. Mavi çiçekler, beyaz kelebekler ve gökyüzü genişliyor, büyüyor; taş atılan suyun halka halka açılması gibi açılıyor; gitgide hızlanan bir anaför olup, onu da, koroyu da, toprağı da içine çekiyor.

Hiçlik... Her şeyin yeniden, durmaksızın başa dönüşü... Şafak çoktan söktü. Güneş, camgöbeği suların üstünde yükseliyor.

GEÇ KALMIŞ BİR BAHÇIVAN

Yaz bitti; şimdi kasımpatı, yıldız ve sonbahar güllerinin mevsimi. Teneke saksılardaki sardunyalar çingene pembesi, kızıl, vişneçürüğü çiçekleriyle sonbahara direniyor; ama artık goncaları yok.

Elimde bir çiçek makası, durmadan gül, kasımpatı, yıldız kesiyorum. Beyaz badanalı, mavi kapılı küçük bağ evinin içi dışı, rengârenk çiçeklerle dolu.

Bu yıl zeytinler bereketli. Köylüler, küf yeşilinden mora dönüşen, kararan zeytin tanelerini hafifçe sıkıp, iyi yağ çıkacağını söylüyorlar. Gitgide azalan bağlarda, üzümler geç sarardı. Çardağın üstünden sarkan asmanın kara salkımları da olgunlaşmadan çürüdü. Ama narlara diyecek yok; incecik dalları, meyvelerin ağırlığından yerlere eğiliyor. Köylüler, ayva ve nar çok olursa kış ağır geçer, diyorlar.

Sabahları erkenden uyanıp bahçeye çıkıyorum. Saksılar, çiçekler, ağaçlar bütün günümü alıyor. İçimdeki gizli bahçıvanı keyifle keşfediyorum. Ben, geç kalmış, neredeyse iş işten geçmiş bir bahçıvanım.

Maço, kamçı kuyruğunu keyifle sallayarak çevremde koşturarak dolanırken; arada bir güneşe yayılmış yalanan Kara'ya sataşırken, çiçek tarhlarının arasında avara dolaşıyorum.

Şimdi oldukça mutluyum. Mutluluk, doğru sözcük değil. Dinginim, demeliyim; belki "ıssızım" demek daha doğru.

Bu küçücük adaya, yıllar önce bir rastlantı sonucu, tekmemizin bozulan motorunu onartmak için uğramıştık. Yazlıkçıların geldiği, gezi teknelerinin sık yanaştığı bir yer değildi. Sahildeki yerleşme, on beş, yirmi ev, birkaç da balıkçı barınağından ibaretti. Denizin üzerindeki köy kahvesinde oturanlar, içerde bir köy daha olduğunu, ama gençlerin buralarda çürümek istemediklerini, köyün her geçen gün tenhalaştığını söylemişlerdi:

"Eskiden iskelede en az yüz ev vardı. Her gün posta işlerdi. Şimdilerde, sizin gibi yolu mecburiyetten düşenlerin sayısı yazın bile otuzu, kırkı geçmiyor. Turizm bizim adaya uğramadı. Kumsalımız, plajımız yok. Dört bir yanımız kayalık. Rüzgâr yaz kış durmaz. Takımadalara da dahil değiliz. Haritada arasan bulamazsın. Şeytanın şa'aptığı bir yer işte."

Motorun tamir edilmesini beklerken, bakımsız zeytinliklerin ve cılız bağların arasından, içerlere, kayalık yamaçlara doğru yürüdüm. Ilık ama sert bir rüzgâr, kuru diken çalılarını önüne katmış, oradan oraya savuruyordu. Hava adaçayı, kekik, kuru ot kokuyordu. Rüzgârın önünde savrulan bal renkli kuru dikenlerin güzelliğini hiç unutmadım. Bu adaya dönmemin bir nedeni de, o kuru dikenlerin yalın güzellikleriydi belki de.

Adaya sığınmaya karar verdiğim zaman, iskeleye yerleşmeyi hiç düşünmedim. Oysa ben bir deniz tutkunuyumdur. "Benim yarım yengeçtir," derdin. Deniz gören otel odası, deniz gören ev, deniz gören masa arardık hep.

Adanın iki cipinden birine binip, içerdeki köye gitmek istediğimi söylediğimde, ince esmer yüzlü şoför, gezilecek görülecek bir şey olmadığını anlatmaya çalıştı. Bire bin katarak büyüyecek, yayılacak söylentileri, kuşukları; başıma iş açacak, rahatımı kaçıracak merakı daha başlangıçta, bir defada engellemeye karar verdim. Tam doğru olmasa da, doğruya yakın birşeyler söyledim.

Manastıra çekilen keşişleri, rahibeleri bilip bilmediğini sordum şoföre. Biliyordu. Hatta adada eski manastır yıkıntıları bile vardı. İstersem beni oraya götürebilirdi.

"İşte benimki de manastıra çekilmek gibi bir şey, dedim. "Bir gönül meselesi yüzünden," diyecektim, sonra gönül meseleleri için yaşlı sayılabileceğimi düşünüp "Büyük acılar yaşadım. Yakınlarımla ölümü falan," diye yalan söyledim. "İşte bu yüzden keşişler, rahibeler gibi, uzak bir yere çekilmek istiyorum. Eskiden bir kez bu adaya uğramış, sevmiştim."

Şaşırmış görünmedi.

"Tam yerini bulmuşsunuz o zaman," dedi. "Sizi iç köye götüreyim Bir ihtiyacınız olursa ara sıra gelirim. Orada da az hane kaldı, ama hepsi iyi insanlardır. Zeytincilik yaparlar. Bir sürü de boş bağ evi var. Anamla babam o köydeler. Size ev bulurlar. Çok ucuza kiralar-sınız."

İç köyden deniz görünmüyor. Ama, tuz ve yosun karışımı o bildik koku, vadilerden süzülüp buraya kadar ulaşıyor. Yaz sonu oldu mu, kuru diken çalıları denizden esen rüzgârın önüne katılıp oradan oraya savruluyor; bahçedeki çiçeklerin arasına karışıyor, kulübenin önündeki taş verandaya kadar geliyor. Maço'nun savrulan dikenlerin arasında keyifle koşturmasını, Kara'nın tüylerini kabartıp sinirli sinirli pıslamasını seyre-diyorum.

Uzun, çok uzun süren ölümcül bir hastalıktan sonra ağır ağır iyileşir gibiyim. Yumuşacık, okşayıcı eylül güneşini yüzümde, bedenimde hissetmek iyi geliyor. Günler günleri kovalıyor ve ben, bütün gün toprakla, çiçeklerle, ağaçlarla, otlarla, hayvanlarla uğraşmaktan usanmıyorum. Aksine, yaşamım boyunca yaptığım tüm işlerden daha anlamlı geliyor bana.

Bazen ince, usul bir yağmur yağıyor. O zaman Maço ve Kara ile birlikte küçük evimize çekilip yaklaşan

kışın provasını yapıyoruz. Artık dost olmaya başladı-
ğım cip şoförünün ara sıra getirdiği ve kendi yorumları-
nı ekleyerek bıraktığı gazetelere, dergilere; kovuğuna
kış için fındık depolayan bir sincap özeniyle toplayıp
getirdiğim kitaplarıma dalıyorum. Maço ile Kara, kâh
oynaşp kâh hırlaşarak bana eşlik ediyorlar. Sonra yağ-
mur durup, yıkanmış, pırıl pırıl bir güneş dağılan bulut-
ların arkasından başını çıkardığında, hep birlikte evin
önündeki verandaya çıkıyoruz; hepimiz mutlu oluyo-
ruz.

Bazen, cezbeyle kapılmışcasına, durmaksızın birşey-
ler boyuyorum. Kulübemin duvarlarını, eski tahta ma-
sayı, iskemleleri, asma çardağın ahşap direklerini... Ya da
resim yapıyorum: Bahçemdeki ve çevredeki bütün bit-
kilerin, bütün ağaçların, çiçeklerin resimlerini; en çok
da, gövdeleri iki ateşli ve umutsuz aşık gibi birbirine sı-
kıcı sarılmış, tek gövde olmuş zeytin ağaçlarını...

Geç kalmış bir ressamın ben. Özenle yetiştirdiğim
kasımpatılarında, yıldızlarda, günebakanlarda, güllerde
nasıl bir pişmanlık kokusu, bir iş işten geçmiş olma
duygusu varsa, Van Gogh'unkiler kadar gerçek ve iç
burkan kasımpatı ya da günebakan resimlerimde de öy-
le bir gecikmişlik ve pişmanlık var.

Zeytinliklerin ortasındaki bağ evi, köyün biraz uza-
ğında, geniş ve yeşil vadinin kayalık yamaçlara dayandı-
ğı yerde. Köylüler bağlarına, tarlalarına giderken bazen
uğruyorlar. Mahsulden, havalardan, bağlara dadanan za-
rarlılardan, yediveren güllerinden konuşuyoruz. Bana
alıştılar, yadırgamıyorlar, hikâyeme inanmış görünü-
yorlar. Ölüm acıları veya umutsuz aşk hikâyeleri uğru-
na dünyadan elini eteğini çekenlerin maceraları herkesi
etkiler.

Bazen onlara birşeyler ısmarlıyorum. Et, kemik,
balık, köy ekmeği, süt, sebze getirip satıyorlar. Maço ve
Kara'nın yiyeceğini de düşünmem gerekiyor.

Bir zamanlar, kaçak yaşamak için edindiğim sahte kimlik, şimdi çoy seyrek de olsa, ara sıra gereken resmi işlere, bankaya yatırdığım küçük servetimi ihtiyaç olduğunda kullanmaya ve "kayıp" payesinin kazandırdığı bu geç kalmış mutluluğu korumaya yarıyor.

Vadi boyunca yürüyüp zeytinliklerle kaplı yamaçlara doğru tırmanınca, zeytin ağaçlarının bittiği yerde kayalık tepeler başlıyor. Uzun ve zahmetli bir yürüyüş göze alırsanız, adanın en yüksek tepesine ulaşıyorsunuz. Ne yönden estiği belli olmayan, sanki her yönden birden esen rüzgârların buluşup ayrıştığı bu kayalıklardan bakınca, dört bir yanı çevreleyen deniz görünüyor: Bazen masmavi, bazen camgöbeği, bazen pırıl pırıl gümüş ya da altın rengi, ya da koyu lacivert...

Buraya, Maço ile birlikte, güneşin batışını seyretmeye geliyoruz. Maço tepeye, her seferinde benden önce tırmanıyor ve orada, dorukta, dili bir karış dışarda hızlı hızlı nefes alarak beni bekliyor.

"Küçük Prens de, hüznü olduğu zamanlar güneşin batışını seyrederdi gezegeninden," diyorum. "Ama onun gezegeni o kadar küçüktü ki, güneşin batışını art arda, istediği kadar seyredebilmek için batıya doğru bir adım atması yeterliydi. Ben de gün batışını birkaç kez seyredebilmek isterdim."

Maço yüzüme bakıyor, bacaklarıma dolanıp yaltaklanıyor. Güneş ufukta, yavaş yavaş dağılan bir kızılık içinde kaybolurken, dönüşte karanlığa kalmamak için acele ediyoruz.

Yıllar önce, bir başka adada, denizin tam kıyısında bir bağ evi görmüş, büyülenmişim. Mermer sundurmalı, asma çardaklı, mermer sofalı eski bir Rum eviydi. Örgütten habersiz, gizlice evlenmiştik. Çocuğu doğuracağımı, adının Eylül olacağını, o masal köşkünün badanası, sıvası dökülmüş boş ve yıkık odalarında el ele doluşırken söylemişim sana. Başımız, göztaşı kokulu bu-

ruk ada şarabıyla dumanlıydı. Köyün meyhanesinde Frapa Hasan'la evin pazarlığını bile yapmıştık. Uydurduğumuz masala inanmış, oyunu sonuna kadar oynamıştık.

Zeytinliklerin arasındaki küçük kulübem, o masal köşküne hiç benzemiyor. Böylesi daha iyi. Masal köşkleri, tam yaklaştığınızı sandığınız anda, birden yok oluveriyor. Onlar ütopya; oysa bu kulübe gerçeğin ta kendisi. Ülkeden ülkeye, şehirden şehire akan; hapisten, işkenceden, kaçaklıktan, sürgünden geçen; fabrikalara, miting meydanlarına, ücra köylere, yürüyüş kollarına, işçi semtlerine, dağlara uğrayan; gizli matbaalarda, tartışmalı örgüt toplantılarında, eylemlerde tükenen bir yaşamın hem özeti, hem reddiyesi, hem de sonu: Bir karşı-ütopya, Hiçbiryer...

Yorgundum. Şimdi dinleniyorum.

Bir nisan akşamı evden çıkıp, saçlarımda, omuzlarımda ağaçlardan dökülmüş erguvan çiçekleriyle hiçbir yere doğru giderken çok yorgundum. Belki de kaçmak değil, sadece dinlenmek istiyordum. Oysa kötü günler geride kalmıştı. Yaralı bereli, yenik ve yaşlanmış da olsak, adanmış toprağımıza, büyülu kentimize geri dönmüş, çok şeyi –kimliklerimizi, inançlarımızı, umutlarımızı bile– arkamızda bırakmıştık. Yine de yorgundum, çok yorgundum. Dinlenebileceğim bir yere doğru yürüdüm. Buraya geldim.

Çiçeklerimle uğraşırken, ya da sırtımı duvara yaslamış, kedi kucağımda güneşlenirken, ya da evin içinde ya da kırlarda, öylesine, avare dolaşırken geçmişini düşünüyorum. Pişmanlıkla, acıyla, öfkeyle değil, eskiden okunmuş bir romanı, yıllarca önce seyredilmiş bir filmi hatırlar gibi... Sevdiğim erkekler, seviştığım bedenler; tükettiğim ilişkiler, eski dostlar, arkadaşlar, yoldaşlar; her biri kendi özel kokularını, kendi duygularını, umutlarını ve acılarını barındıran şehirler: Kuzey ülkelerinin

karlı ormanları, Yunan adalarının çıplak güzelliği, Moskova'nın kızıl yıldızı, New York'un dost sincapları; Madrid sokaklarında, barikatlardan yankılanan "Dayan kızıl Madrid" ezgisi, Berlin'de yıkılmış bir duvar; Le Havre'da, kumsalda, Okyanus'un peşimden dalga dalga kovalaması; Paris'ten, Amsterdam'dan, Leningrad'dan İskenderiye'den, Atina'dan, Floransa'dan, daha nice şehirden derlenmiş bölük pörçük anı kırıntıları...Ve benim şehrim, bizim şehrimiz.

Ne zaman geçmiş, hele de İstanbul'u düşünsem, anıların bir ucu mutlaka sana ulaşıyor. Bir gün ansızın, iz bırakmadan evden ayrılmamın, başına iş açmış olmasından korkuyorum. Elime rastgele geçen bir gazetede, kayıp listelerine girdiğime dair küçük bir haber, bir de seninle yapılan kısa görüşmeyi okudum. Tuhaf bir duyguya kapıldım: Kendi ölüm ilanını okur gibi bir duygu... "Hiçbir ıpuu yok," diyordun gazetecilere. Faili meçhul cinayetlerden, kayıplardan konuşuyordunuz. Üzerine "Hoş Çakal" yazdığım küçük pusulayı bulmuşsun kuşkusuz, ama hiç söz etmiyordun.

Seni düşünürken, ilişkimizin nasıl böyle içten içe çürüyen bir meyve gibi tükendiğini; alışkanlığa, yıpranmaya, aşınmaya, tek sözcükle zamana kurban gittiğini; cinselliğin duygusuzluğa, aşkın ve sevginin bıkkınlığa, ilgisizliğe, hatta öfkeye, nefrete nasıl dönüştüğünü anlamaya çalışıyorum. Öteki Adam'ı, Öteki Kadın'ı da düşünüyorum ister istemez. Onların, birbirimizi tüketmemizin nedeni değil, sonucu olduğunu biliyorum.

Bize dair ne çok şey hatırlıyorum. Uzun yıllar boyunca paylaştıklarımızı: Vücutlarımızı, hazzı, dostlukları, şehirleri, inançları, zaferleri, umutları, sürgünü, yenilgiyi, çöküşü... Nerede olduğunu, ne yaptığını, hayatının değişip değişmediğini, nereye döndüğünü, ne bulduğunu, beni düşünüp düşünmediğini, neden ve nasıl yaşadığını merak ediyorum...Belki de seni hâlâ seviyorum.

Cinsel rüyalar gördüğüm zamanlar ne seninle, ne de başkalarıyla; ilk erkeğim, ilk sevgilimle, bıyıkları yeni terlemiş çocukla sevişiyorum. Ağzımda deniz, yosun, tuz tadı kalıyor. Uyandığımda bedenimi inceliyorum. Yine eskisi kadar inceyim, ama etlerim diri değil, göğüslerim, karnım sarkmış. Ellerimin üstünde kahverengi lekeler, mor damarlar var ve krepon kâğıdı gibi kırışık. Belki inanmayacaksın ama o çok sevdiğin uzun sarı saçlarımı kestim. Artık olgun buğday başakları gibi dağılmıyorlar yastığa. Aynayı yüzüme yaklaştırdığımda, ince kırışıklar değil, derin çizgiler görüyorum. Yüzüm sürekli aşağıya doğru çekiliyor. Hızla yaşılanıyorum.

Bazen Maço ile konuşuyorum. Kara; iç hesaplaşmalarıma, anılarıma, sohbetlerime hiç ilgi göstermezken, o kulaklarını başının iki yanına yapıştırıp kuyruğunu sallayarak dinliyor.

"Yeniden başlamak gerekseydi, yine aynı yollardan yürürdüm," diyorum ona. "Çağımızın bütün iyi ve namuslu insanları o yollardan yürüdü." •

Sonra, "iyi" ve "namuslu" ne demek, diye soruyorum kendime. Bu sözün ne kadarının edebiyat, ne kadarının gurur ve inat, ne kadarının gerçek olduğunu bilmiyorum. Çırılçıplak soyunup kendi karşıma geçtiğimde bile, kendimden birşeyler gizlediğimi seziyorum.

"Yanlışlık ütopyamızda değildi. İnancımızda, düşüncemizde, değerlerimizde değildi. İnsanın, kendi macerası üstüne düşünmeye başladığından beri sorduğu temel soruya, çağımızda verilmiş en muhteşem cevaptı bizimki. Soruyu bir kez sormayagör! Bütün huzurun bozulur. Bir cevap bulduğunu sanır, rahatlarsın. Ta ki yenilene kadar. Yenildiğin zaman, cevapların yetersizliğini anlarsın. Senin böyle dertlerin yok Maço. Kara'nın da yok. Üstün yanınız da bu zaten. Sizler cevabını alamayacağınız hiçbir soru sormazsınız."

Maço arka ayakları üzerinde doğrulup güçlü patilerini göğsüme dayıyor ve beni sendeletiyor.

Güneşin batışını seyretmek için tepedeki kayalıklara tırmanırken de Maço'ya bunları anlatmaya çalışıyorum.

–"89'da Berlin duvarı yıkıldığında, bir sürü yanlış yüzünden belirsizleşmiş, kirlenmiş, inandırıcılığını yitirmiş ütopyamıza yaklaşabileceğimizi; tartışmasız tabuları sorgulayarak yanlışları düzeltebileceğimizi sanmıştım. Yeni bir dönemin, yeni bir arayışın başlayacağına inanıyordum. Bütün hayatımıza hükmetmiş, yaşamımızı ve kişiliğimizi şekillendirmiş inancımızın simgesi olan bayraklar, başaklar, oraklar, çekiçler, pergeller, çarklar, dişliler ve kızıl yıldızlar; işçiler, köylüler, gençler, kadınlar, aydınlar, yani asıl sahipleri tarafından ayaklar altında çiğnenirken bile, içim dayanılmaz şekilde acısa da, umudumu kaybetmemiştim. Sonra Maço, sonra bir gün, bir çağın kapandığını, noktanın konduğunu anladım. O kör 'ilerlemeci' inancım, insanlığın önünde tek bir yol değil, bir ucu gerçek uygarlığa, dünya cennetine, öteki ucuysa barbarlığa ve kaosa açılan bir çatal olduğunu görmemi engellemişti. Bunu anladığım zaman, mekândaki sürgünüm, zamanda sürgüne dönüştü. Bu sürgünün sonsuz ve çözümsüz olduğunu fark ettim."

Maço'nun umurunda değil. Çalışların arasından bir ok gibi fırlayan, şahane kuyruklu, kızıl kahve renkli, postu bal rengi hareli bir gelinciği kovalıyor. Beni dinlemediğini, anlamadığını biliyorum. Ama yüksek sesle düşünmek hoşuma gidiyor. Bana yalnızlığımı unutturuyor.

Aslında, az düşünüyor, çok hatırlıyorum. Sadece insanları, olayları, yerleri değil, bir sürü ayrıntıyı, örneğin kokuları, sesleri, duyguları; bir yolu, bir köprüyü,

bir gölü, bir evi, bir heykeli, bir sütun başlığını, bir minber süsünü, ya da bir ağacı, bir çiçeği...

Kara'ya baktıkça kedimizi düşünüyorum: Gerginliğimizin, göçebeliğimizin, diken üstünde oturuşumuzun kediye yansımasını. Kedi iştahsızdı. Yemek beğenmez, ikide bir hastalanır, hırçınlaşırdı. Çocuk gittikten sonra günlerce onun yatağının altına saklanmıştı. Döneceğimiz günlerde, eşyalar toplanırken miyavlayarak evin her yanını dolaşıyordu, huzursuzluğu artmıştı. Evden çıkmadan bir gün önce ortadan yok oldu. Her yeri aradık, bulamadık. Bir daha dönmedi. Doğallığını kaybetmiş, mutsuz bir hayvandı. Kara ise, tam bir kedi: Arsız, aç kaldığında hırsız, sağlıklı, kendi keyfine göre takılan, tembel, muzip, oyuncu, sevecen, keyifli. Türünün güzel bir örneği...

Tabii, onu da hatırlıyorum: Çocuğu...

Onu...onu kendime rağmen; istemediğim, korktuğum halde hatırlıyorum. O bir anı değil, bir saplantı. Her şeyin bittiği yerde, sonuncu köyde, son adada, o benim tek karabasanım, tek pişmanlığım. Başka her anı, yitirmenin, yenilginin kederini taşıırken; ağırlıkları hüzne dönüştürken; bir tek çocuk, bağrıma saplanmış bir bıçak gibi, içimi kemiren bir kurt gibi acı veriyor.

Kasımpatları, güller, çuha çiçekleri, yıldızlar, sardunyalar, zeytin ağaçları, narlar ve asmalardan inşa ettiğim bu sahte sığınakta; güneş batışları, kayalık dağlar, köy çeşmeleri, tuzlu rüzgârlar, denizler, adalar, kedi ve köpekten ördüğüm surlar ardındaki dinginliğimi bozan, yüreğime kor gibi düşen, acıtan tek şey o. Çocuk, benim gizli kalmış, soruşturulmamış, mahkûm edilmemiş tek suçum: Cinayetim.

Onu doğuracağımı, adının Eylül olacağını söylediğimde, eski boş bir evin küf, çürümüş elma, yosun kokan loş bir odasında birbirimize sarılmıştık. Kırık tahta

kepenklerden sızan güneş ışınları, saçlarımda oynaşıyordu.

"Sana benzerse güzel olur çocuğumuz," demiştin.

Bunun bir yanılgı olduğunu ikimiz de biliyorduk. O ılık eylül havası, terk edilmiş bağ evi, göztaşlı buruk ada şarabı, senin aşkın, benim analık içgüdüm: Çocuk...

Eylül'e, Amsterdam'da veda ettim. Yağmur çiseliyordu. Bunun bir veda olduğunu, bir daha hiç görüşmeyeceğimizi ikimiz de biliyorduk; ama hiçbir şey yokmuş, sanki akşam yemeğinde sofraya birlikte oturacaktıymışız gibi davranıyorduk. Yüzlerce kanal köprüsünden birinin üzerinde kalabalığa karışana kadar arkasından baktım. Oğlum, benim küçücük oğlum, koskoca, vahşi bir dünyanın acımasızlığında kaybolup gitti. Ona engel olamadım, onu koruyamadım. Umutsuzluğunu yene-medim. Yağmur yağıyordu. İnsanın iliklerine işleyen soğuk bir rüzgâr çıktı: Okyanustan kopup gelen, ıslak bir rüzgâr... Sana onunla buluştuğumu, konuştuğumu, veda ettiğimi hiç söylemedim. Sen onu, içinde çoktan bitirmiştin, yarayı tazelemek istemedim. Babaların oğullarına duydukları kendini tekrarlama duygusunun yakıcılığını, suskunluğunun sakladığı acıyı biliyordum. Oğlumuzu, sessizce, yağın yağmur kadar soğuk ve kederli bir yürekle, yüzlerce kanaldan birine gömdüm. Geçmişimle aramda bir bağ daha koptu. Biraz daha özgürleştim, biraz daha yalnızlaştım.

Bu uzak, unutulmuş adada, günlerce insan yüzü görmediğim oluyor; ama hiç sıkılmıyorum. Adayı çevreleyen suların öte yanında, dış dünyada ne olup bittiğini de merak etmiyorum. Savaş, vahşet, hoşgörüsüzlük, kirlilik, vurdumduymazlık olduğunu biliyorum. Bu dünyayı değiştirip bir yeryüzü cenneti kurmayı hayal etmiştik. Felsefemiz ve inancımız, dünyayı açıklamakla yetinmeyip onu değiştirmek gerektiğini söylerdi bize. İnsanın kendi hayatına bir anlam kazandırmasının en

görmeli, en yüce yoluydu bu. Artık, dünyayı değiştiremeyeceğimizi biliyorum. Belki bir gün, yepyeni insanlar gelip tarihi silkeleyecekler. Belki onlar; kuruluşun ve kurtuluşun yeni güçleri, bizim özlediğimiz dünyayı yaratacaklar. Ama bizler, mağlup orduların yenik askerleri, bizler çok yorgunuz.

Kendimi, geç yatıp erken kalkmaya alıştırdım. Yazın kolay oluyor; bahçe ve güneş insanı erkenden dışarı çağırıyor. Her sabah, inanılmayacak kadar çok iş çıkıyor yapılacak: Yakındaki kır çeşmesinden su taşımak, bahçeyi sulamak, yabancı otları ayıklamak, ağaçları, gülleri, çiçek tarhlarını tek tek dolaşıp sabah bakımlarını yapmak, gülleri budamak, açmış çiçekleri kesip plastik şişelerden boyadığım vazolara doldurmak gerekiyor. Maço ile Kara'nın karınlarını doyurmak da zaman alıyor. Bazen, evde yiyecek bir şey olmadığı, ya da sade suya doğranmış kuru ekmek paparasını beğenmedikleri zaman, çevremde dolaşmaktan usanıp bir süre ortadan kayboluyorlar. Köye, ya da kırlara yiyecek bulmaya gidiyorlar.

Şimdilik günün nasıl geçtiğini anlayamıyorum bile, ama kış aylarından biraz korkuyorum. Ara sıra, süt, peynir, köy ekmeği getiren ve sürekli dantel ören köylü kadına renk renk iş iplikleri ve yün ısmarladım. Eve kapanağım serin kış günlerinde, uzun gecelerde, çiçekler işlemeyi düşünüyorum. Belki de, odamın bir duvarını kaplayacak kocaman bir duvar halısı işlerim. Kar beyazı, eflatun, sarı, güneş rengi kasımpatlarını, kızıl, sarı ve mor yıldızları, al renkli narçiçeklerini, kırmızı pembe sardunyalı, çuhaçiçeklerini, mor menekşeleri, hercaileri, olgun sarı başakları, beyaz papatyaları ve kırmızı gelincikleri doldururum odama. Belki de mevsimleri işlerim: Dört mevsimi...

Ada'ya gelirken, yalnızlıktan değil, korkmaktan korkmuştum. Artık hiç korkmuyorum. Ne karanlık-

tan, ne bir kırın ortasında, kapısı bile doğru dürüst kitlenmeyen bir evde yalnız yaşamaktan, ne fırtınalı gecelerin ürkütücü seslerinden, ne ıssız yollardan, hiçbir şeyden korkmuyorum.

Bir çocukluk arkadaşım vardı. Kuş ve çiçek adlı sokaklardan birine açılan bir ara yolda, sarmaşık gülleriyle sarılı bir evde otururdu. Kedileri vardı. Hayal kurardı. Kahkahalarla gülerdi, ama geçtiği yerlere hüznün sinderdi. Yıllar sonra buluştuğumuzda,

"Şu benim hayatımdan yüz hayat çıkar, ama hiçbirini on para etmez," demişti bana.

Bir gün, telefonda,

"Ne yapıyorsun? diye sorduğumda,

"Neden hiç nasıl olduğumu değil de, ne yaptığımı soruyorsunuz?" diye öfkelen-di.

Haklıydı; önemli olan insanın ne yaptığı değil, nasıl olduğu.

Ve ben, burada, bu unutulmuş ada-da, iyiyim. Hep başkaldırıyı sevmiştim. Sonu yenilgi bile olsa... İspanya içsavaşına, 1917 Devrimine, Spartakus'a, Bruno'ya, Şeyh Bedrettin'e, 68 baharına tutkunluğum bu yüzden-di. Hepsi birer büyük başkaldırıydı ve hepsi yenilgiye uğradı. Hepimiz yenildik. Burası, bu ada, isyanın ve yenilginin anıtmezarı değil; boyun eğişin sığınağı, ütopyanın hiçbir yer'e dönüştüğü son nokta.

Burada ne kadar mı kalacağım? Bilmiyorum. Belki izim bulunana, belki de sonsuza kadar. Şimdilik sevgiyle, özenle güllerimi buduyorum; renk renk kasımpatları, yıldızlar, sardunyalar yetiştiriyorum. Çiçekleri toplayıp odanın dört bir yanına yerleştirdiğim vazolara, saksılara, kovalara dolduruyorum. Böylece, ister içerde, ister dışarda, büyük bir çiçek bahçesinde yaşar gibiyim.

Sonra rengârenk boyalarla, her yere çiçekler çizip boyuyorum. Ismarladığım ebruli ipliklerle yastıklara,

örtülere, duvar panolarına çiçekler işlemek için sabırsızlanıyorum.

İçimde, göğsümün orta yerinde, yalnızca ağaçların, çiçeklerin, rüzgârın, denizin, kayalık dağların ve güneş batışlarının birazcık doldurabildiği soğuk bir boşluk var.

Geç kalmış bir bahçıvanım ben.

S O N

Oya Baydar

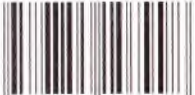
HİÇBİR YER'E DÖNÜŞ

Yıl 1989. Berlin Duvarı yıkılır. Önce şaşkınlık, sonra kuşku, sonra korku, sonra çözülme, dağılma ve çökme. Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Yıllardır Türkiye'den uzakta, sürgünde yaşayan bir devrimcinin gözüyle, sosyalist blokun çöküş öncesi umutları ve çöküşten sonra sürgünden Türkiye'ye dönüşte yaşadığı şaşkınlıklar, acılar, hüznler. Aştan ve devrimden konuşulan, uğruna her şeyin göze alındığı dönem çöküp yok olmuştur. Artık hiçbir şeye, hiçbir yere geri dönülemeyecektir. Bu dünyayı değiştirip bir yeryüzü cenneti kurmayı hayal edenler, yenilmiş orduların yenik askerleri gibidirler. Oysa yıllar öncesinde '68 kuşağı olarak gençler, haklıydılar, umutluydular, aşıkular. Henüz kuşku, ihanet, korku, dağlara, yaylalara çıkmamıştı. Devrim türküleri, fabrikalar, grevler, bildiriler, haklılığa ve zafere olan inanç doruklardaydı. *Oya Baydar*, bu son romanında, aşktan ve devrimden konuşuyor. Yıkılış öncesi umut ve aşk dolu gencecik insanların yıkılış sonrası çektiği acıları dile getiriyor. Bu roman, *Oya Baydar*'ın doruğa ulaştığı bir kitap. *Hiçbir yer'e Dönüş*, bir dönüşün öyküsüdür. Dönülen her şeyin hiçbir şey, her kişinin hiçbirse, her yerin hiçbir yer olduğu bir dönüşün öyküsü.

ISBN 975-510-799-1

Kapaktaki resim: MALEVİÇ 'Kızıl Süvariler'

9 789755 107998 >

KDV İÇİNDEDİR

5.100.000 lira